GÜNEY

87

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

ocak · şubat · mart '19
çile · sibat · adar '19
10 tl · 5 euro

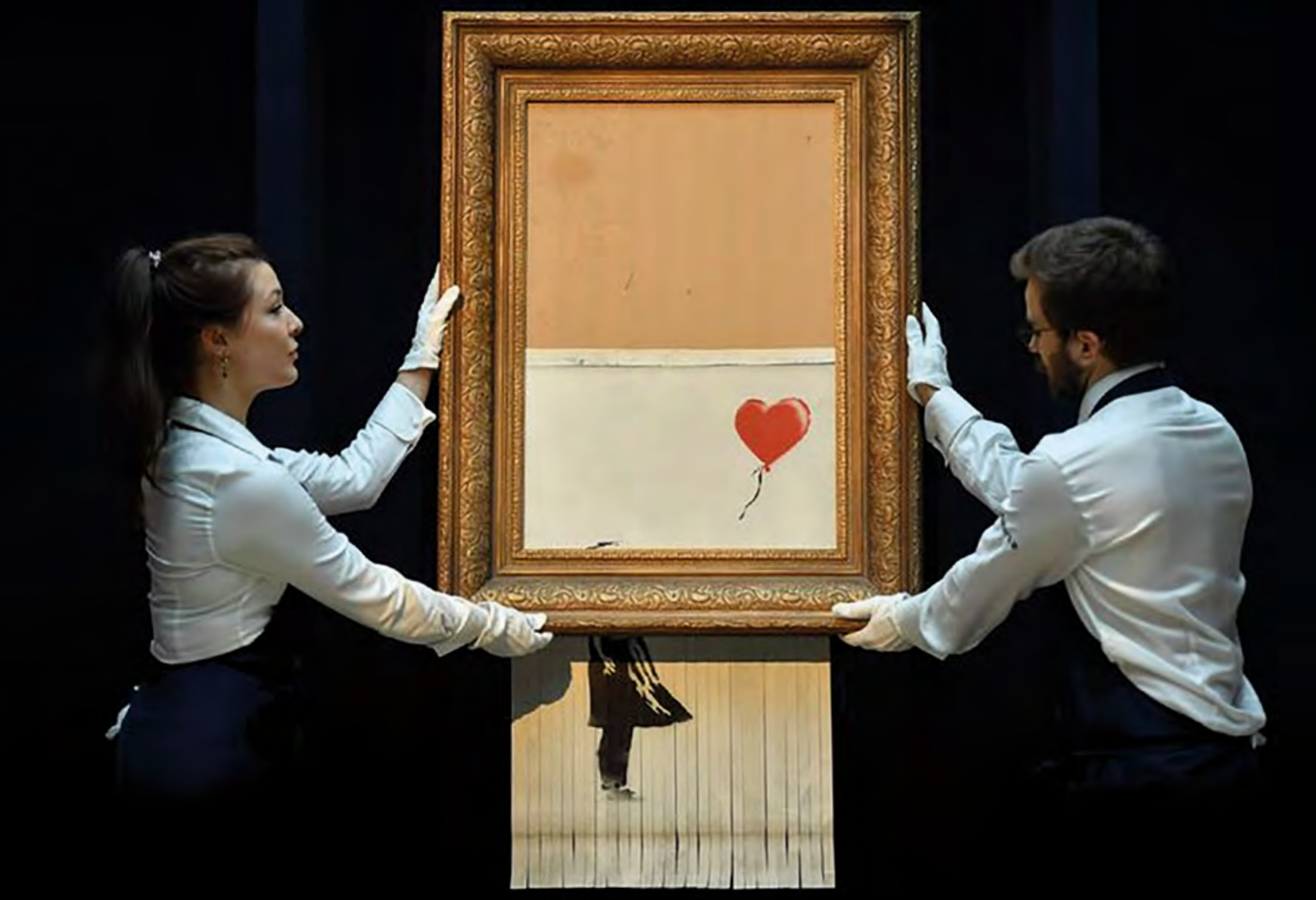

Banksy ve kapitalist sanat pazarının teşhiri

"Büyük Fotoğrafçı"nın gerçeği ve dramı

Rosa Luxemburg'un hapishaneden mektupları

"HADİ ŞİMDİ CEZALANDIRIN BENİ!"

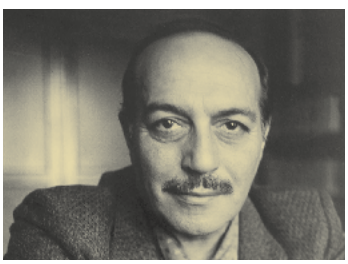

Sürgün Şair/Yazar:
Cemal Süreya

9 771302 693887

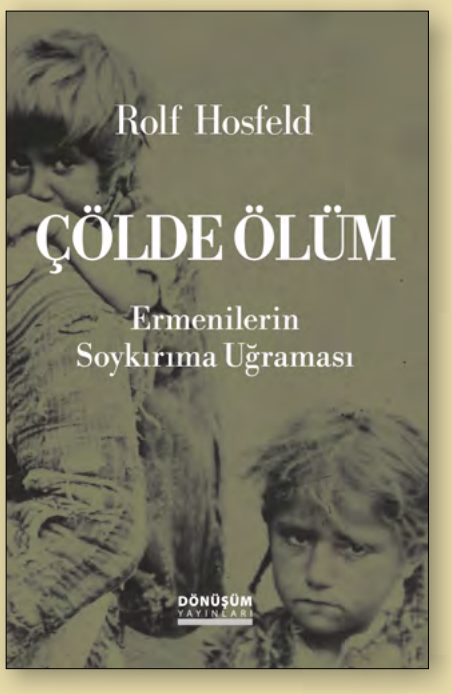

1915 ilkbaharında başlayan korkunç olayları Ermeniler; Aghet –büyük felâket– olarak adlandırırlar.

Bu olaylar Ermenilere yönelik soykırım olarak tarihe geçer. Olayları en iyi bilenlerden biri olan Rolf Hosfeld, Ermenilere yönelik bu soykırımı etkileyici ve tarihsel olarak titiz bir şekilde anlatarak, soykırımın arka planlarını açıklarken; daha hâlâ tarih yazımının tabularından sayılan bir konuyu aydınlatmakta.

İsteme Adresi:
DÖNÜŞÜM YAYINLARI

Sultaniye Mahallesi, 625. Sokak, No: 7/1, Esenyurt/İstanbul
Tel.: 0530 973 73 95
www.interyayinlari.com/donusum-yayinlari
e-posta: donusumyayinlari@gmail.com

ÇIKTI!

Taksim Ofis:
Asmalımescit Mah., Terkoz Çıkmazı Sok.,
Terkoz İşhanı No: 1/62, Beyoğlu - İstanbul
Tel.: 0212 - 25 111 91

2019 TAKVİMİ

çıktı!

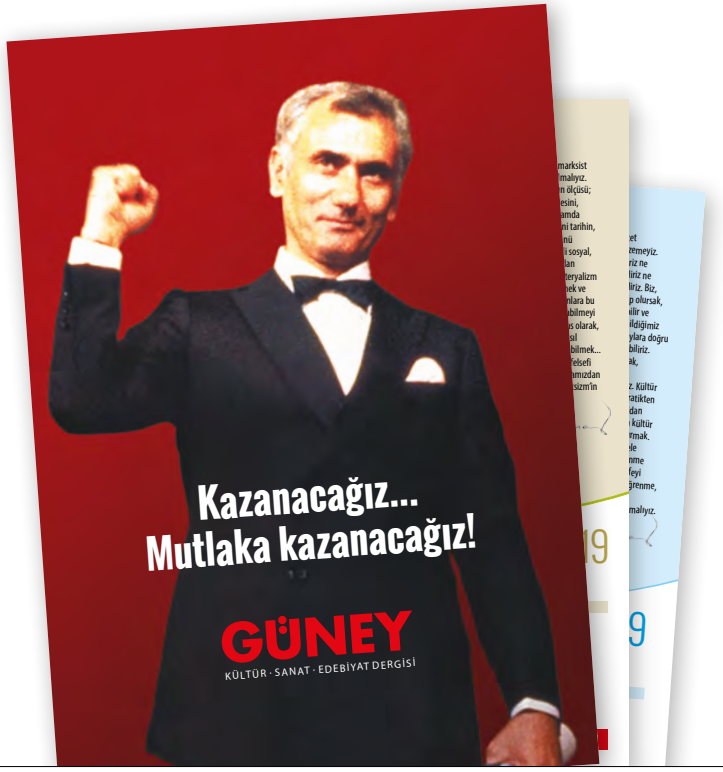

*29,7 cm x 42 cm ebadında, 13 sayfa, parlak kuşe kağıda tam renkli pırıl pırıl baskılı, üstten spiralli, "**Yılmaz Güney Film Afişleri**" konulu takviminizi edinmek için bizi arayın!*

İsteme Adresi:
GÜNEY
Kültür Sanat Edebiyat Dergisi

Asmalımescit Mah.
Terkoz Çıkmazı Sok.
Terkoz İşhanı No: 1/62
Beyoğlu - İstanbul

Tel.: 0212 - 25 111 91
www.guneykultursanat.org
guneydergisiistanbul@gmail.com

GÜNEY'DEN SİZLERE

Merhaba...

Kendisinden önceki yılları aratmayan; savaşla, yoklukla, pahalılıkla, işsizlikle, hak arama mücadelelerine karşı yoğun devlet terörüyle... kısacası faşist bir dikta rejiminin saldırılarıyla geçen bir yılı geride bıraktık. Kültür sanat cephesi de bu saldırılardan oldukça "nasiplendi". Muhalif gazeteciler, yazarlar, şairler, akademisyenler, müzisyenler... hakkında koğuşturmalar, tutuklamalar, hapis cezaları... birbirini izledi.

Bu durum 2019'da da sürecek gibi görünüyor. Ama saldırıları durdurmanın bir yolu var: Mücadele! Her alanda mücadele!

GÜNEY olarak biz kültür sanat ve edebiyat alanında mücadele cephesindeyiz. Bu cephede bir mevzi olan dergimizi güçlendirme görevi yanında, içinde yaşadığımız köhnemiş sistemin alternatifinin devrim ve sosyalizm olduğunu daha güçlü haykırmak, bu tek ve gerçek alternatif için emekçileri seferber etmek, sisteme karşı her alanda örgütlenmek, mücadele etmek... görevlerimiz var. Tüm yazar, çizer ve okurlarımıza bu görevler temelinde kenetlenme ve mücadeleyi yükseltme çağrımızı yineliyoruz.

Bu düşüncelerle tüm okurlarımızın, yazar ve çizer arkadaşlarımızın, GÜNEY'i destekleyen herkesin yeni yılını kutluyor, yeni yılın devrim mücadelesinde yeni kazanımlar getiren bir yıl olmasını diliyoruz.

Yeni sayımızda buluşmak üzere...

GÜNEY
KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Tuncay Özkaradeniz

Yönetim Yeri ve Adresi:
Asmalımescit Mah.
Terkoz Çıkmazı Sok.
Terkoz İşhanı No: 1/62
Beyoğlu - İstanbul

Tel.: 0212 - 25 111 91

Yayın Türü: Yerel Süreli
Dizgi & Grafik: Güney Grafik

Baskı: Ezgi Matbaası
Çobançeşme Mah. Altay Sokak No: 10
Yenibosna/İstanbul
Tel: 0212 452 23 26

Banka Hesap Numaraları:
TL Hesabı İçin:
Yapı Kredi Bankası
Tuncay Özkaradeniz
IBAN No: TR880006701000000094843077

Abonelik Koşulları:
Yurtiçi: Yıllık (4 sayı): 60 TL
Yurtdışı: Yıllık (4 sayı): 25 Avro
(Posta Ücreti Dahil)

Aboneliğin başlatılması için;
yıllık abone bedelinin banka hesap numaramıza yatırılması, banka dekontunun Güney'i göndereceğimiz adresle birlikte mail adresimize gönderilmesi gerekmektedir.

İnternet: www.guneykultursanat.org E-Mail:
guneydergisiistanbul@gmail.com

Güney-Kültür-Sanat-ve-Edebiyat-Dergisi
guneykultursanatdergisi

Avrupa Temsilciliği:
İlyas Emir
Allee Str. 32
42853 Remscheid
Tel: 02191- 40401

Förderverein Güney e.V.
E-Mail: guney-verein@gmx.de

Yurtdışı (Almanya)
Banka Hesap Numarası:
Berliner Sparkasse
IBAN: DE86 1005 0000 0190 6046 70
BIC: BELADEBEXXX

İlan koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 2.000 TL
1/2 sayfa: 1.000 TL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 500 TL
1/4 sayfa: 250 TL
(Yayınevi ve kitapçılara % 30 indirim yapılır.)

GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar elektronik adresimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir. Son redaksiyon tarihi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

İÇİNDEKİLER

3 GÜNEY'den Sizlere

5 Sizlerden GÜNEY'e

7 Umut Hep Vardır Sevdaya Düşene
HALİL YENİ

8 Berlin'de Bir Sergi: "1918'den 1935'e dek Kasım Grubu'nun Sanatı"
GÜNEY

10 Fotoğrafın Ustası Ara Güler'in Ardından...
GÜNEY

14 "Büyük Fotoğrafçı"nın Gerçeği ve Dramı
TEMEL DEMİRER

22 Banksy ve kapitalist sanat pazarının teşhiri
DERYA GÜMÜŞ

30 Yeni Kültür / Yeni İnsan
YILMAZ GÜNEY

36 "Hadi Şimdi Cezalandırın Beni!"
GANİME GÜLMEZ

38 Hapishaneden Mektuplar
ROSA LUXEMBURG

48 Azadî / Özgürlük
A. KARABAX

49 Mala Perê Gund
SELAHATTİN ÇAM

52 Coğrafya Dilsoz / Yanık Coğrafya
MED REŞİYAN

53 Doktor
SÜLEYMAN DEVECİ

55 Kırmızı Nar
HASAN SEÇKİN

57 Öteki Hale
BERİVAN KAYA

58 Fareler Koyun Güder mi?
TURGAY USANMAZ

59 Verilmeli Dersi Yüzme Nehri'nde Meriç Bence
M. İNAN FİLİZ

60 Sürgün Şair/Yazar: Cemal Süreya
MEHMET DESDE

68 Anlam Ve Anlamsızlık (Egoist İnsanın Son Silüeti) İnsan Ve Marksizm - Hümanizm (4)
YAVUZ AKÖZEL

72 Malatya... Arguvan... Şatıruşağ... Körpahta... Ermeni Hosrof'un Acıklı Hikâyesinden Bahsediyorum...
ALİ ADIGÜZEL

74 Tut Kirpiğimin Kavını
CAFER DEMIRTAŞ

75 Giyinmiş Mavi
BİRGÜL TURAN

76 Uzun Yaşlı Ve Sevgili Piç
GÜLBİN SODAN

77 kü(l)t kalem
tan doğan

78 Kitap
MUSTAFA DEMİR - CEVAT BAYRAK - GÜNEY

82 Yazar Deniz Kazan: "Unutmamak için yazmaya başladım!"
SÖYLEŞİ: MEHMET UTKU

84 Sinema Notları
ANUŞ PAZARCIYAN

98 Karikatür
K. ÖNTAŞ

SİZLERDEN GÜNEY'E

Değerli dostlar merhaba.

Güney dergisinin 86. Sayısını aldım. Her zamanki gibi ilgiyle okuduk. Türkiye Sosyalist Hareketinin 3 önemli kadın siması Sabiha Sertel, Suat Derviş ve Azime Korkmaz ile ilgili yazıları aynı sayıda okumak hoş oldu. Emeği geçen herkese sonsuz teşekkürler.

Karikatürlerimi Güney'de görmek benim için ayrıca mutluluk vesilesi. Dostlukla kalın.

Mehmet Boğatekin
T Tipi Hapishane A-21, Burhaniye/Balıkesir

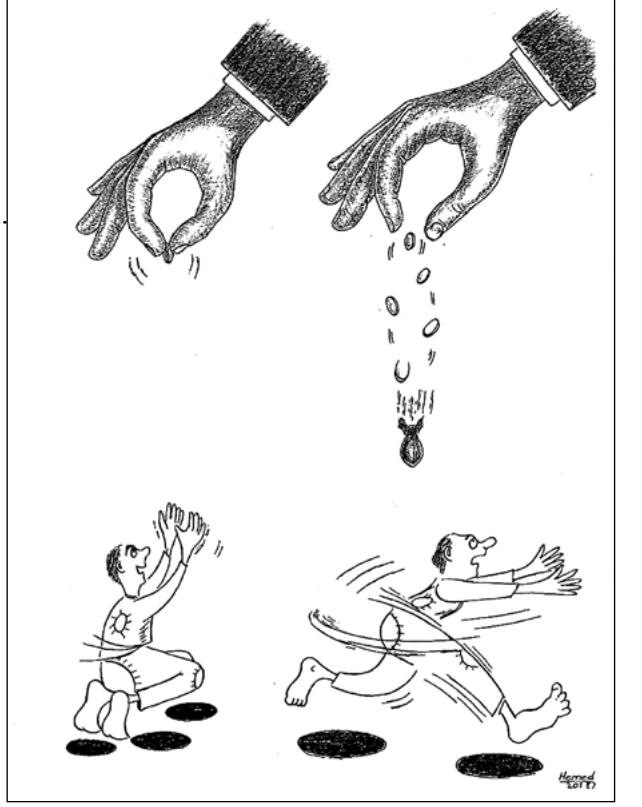

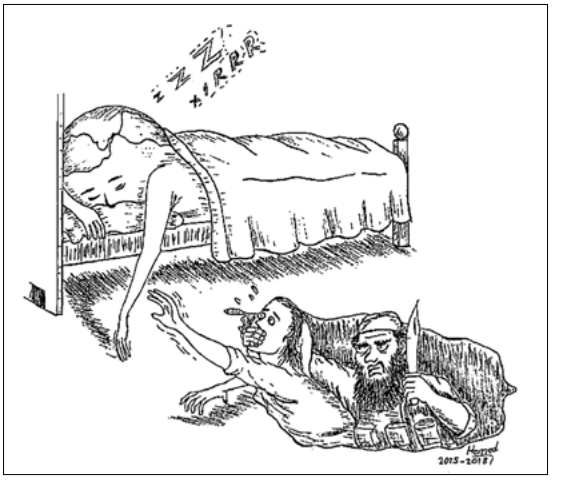

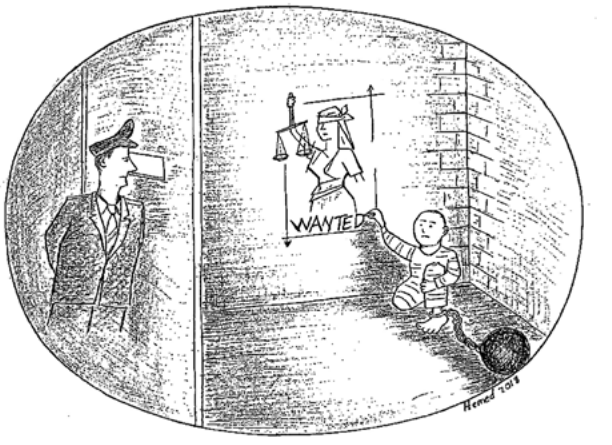

■ **Karikatürler: Mehmet Boğatekin**

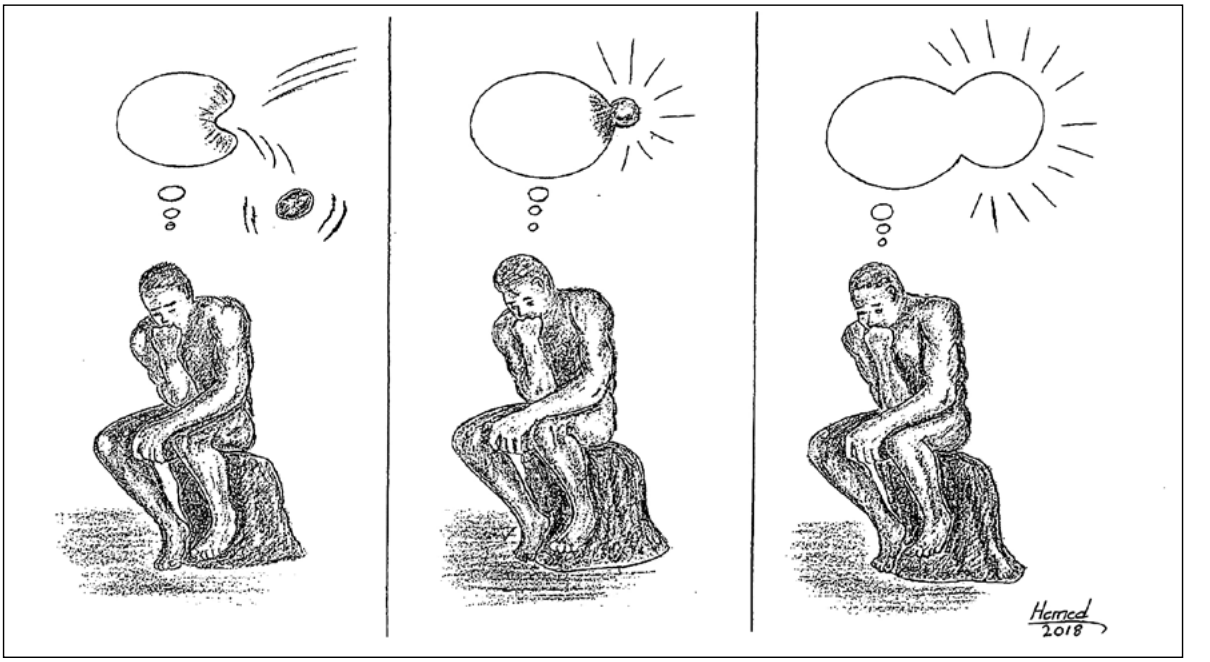

İÇERİSİ - DIŞARISI - DEVLET BASKISI VE GÜNEY OKURLARINDAN BEKLENTİMİZ

"Dışarıda da acımasız devlet baskısı var. Dışarıda da özgür değiliz" diyoruz ama "içerisi" ile kıyaslamak doğru değil. Cumhuriyet tarihi boyunca hapishane politikası "ıslah etme, topluma kazandırma" değil, tutsakları kişiliksizleştirme, çürütme ve imha amaçlı "modern Mengele" laboratuarı olagelmiştir. Bir de konu açılmışken propaganda amaçlı yazılan – söylenen fakat yanlış yorumlanan bir ifadeye değineyim. *"Dışarının da içeriden farkı kalmadı. Türkiye yarı açık hapishaneye dönüştü."* Bu bir metafor olarak kullanılabilir. Ama "hakikat" tam olarak öyle değil. Faşizm koşullarında da yaşasak (veya faşizmin tırmandığı diyebilirsiniz) çocuklarımızla, sevgilimizle, dostlarımızla pikniğe, sinemaya, tiyatroya gidiyoruz. Denizi, dağları, nehirleri görüyoruz. Maddi imkânlarımız elverdiği ölçüde istediğimizi yiyip içebiliyoruz. İstediğimiz kitabı, dergiyi okuyabiliyoruz. Ama tutsaklar. Onlar yemeğe, içmeye, istedikleri insanla konuşmaya, etkinliklere katılmaya, örneğin konser dinlemeye, uzun yürümeye, uzaklara bakabilmeye, sarılmaya ve sayamayacağım kadar çok şeye hasretler. Ve içeride hayat öyle kahramanlık masallarındaki gibi değil.

Zulüm imparatorluğu ad ve maske değiştirerek sürüyor. AKP iktidarının özellikle OHAL'le birlikte hapishanelerde uyguladığı fiziki ve psikolojik şiddet yeni değil. İlk değil. AKP hükümeti seleflerinden aldığı kötülük mührünü mazlumların bağrına basmaya devam ediyor. Dönem dönem "iyileştirmeler" görülse de bu devletin inayeti değildir. İçeride ve dışarıda yürütülen kararlı direnişin, mücadelenin sonucudur. Yani bu coğrafyada zulümle direniş başat gelişmiştir. Ancak içerideki insanların kolektif direnişleri zorlaştı. F Tipleri ile tecrit başladı. Eskiden bir "ceza" olarak yönetmelikte bulunan "hücre cezası" sürekli hale geldi. Kazanılmış demokratik hakları da rafa kaldırdılar. Kendi yasalarına bile uymuyorlar. Ama tutsaklar buna rağmen direniyor. Fakat şimdi dışarıdan desteğe, dayanışmaya her zamankinden daha çok ihtiyaçları var.

Örneğin Güney Dergisi politik tutsakların mektup, karikatür ve resimlerine yer veriyor. Çıkan her sayıdan adreslerine hiçbir ücret talep etmeden postalıyor. Ve bunu yıllardır yapıyor. Bu dayanışmayı yapan başka gazete ve dergiler de var elbette. Bu politik tutsaklara önemli bir destektir. Aynı dayanışmayı Güney okurlarından da bekliyoruz. Ve onlara sesleniyoruz: Bir grup

arkadaşla birlikte kurduğumuz ve yedi yıldır "politik tutsaklar"la dayanışmak için yayın yapan www.gorulmustur.org adlı web sitemize giriniz. Arşivimizden beğendiğiniz bir mektubu, şiiri, öyküyü, tutsak resmini ya da karikatürünü dostlarınızla paylaşınız. Ve bir adres de siz alıp, bir mektup da siz yazınız.

Bakınız Müebbetlik tutsaklardan Deniz Tepeli, Kandıra Hapishanesinden yolladığı mektupta nasıl betimlemiş dışarıdan gelecek dost "sesleri"ne ihtiyaçları olduğunu:

"Aslında, dışarıda olsak belki de hiç tanışamayacağımız, ya da fark etmeden yanından geçip yine de keşfedemeyeceğimiz dostlarla ancak tutsaklık koşullarında tanışabilirdik. Bu da hayatın cömertlik ve adaletlerinden biridir. Duvarlar ve yasaklar birçok şeyi sınırlar, kısıtlar. Ama engellerin çatlaklarından bir yol bulup, süzülüp, sıyrılıp gelir güzellikler. Küçük bir şey; mesela yazılan birkaç satır, yapılan bir davranış, bir ifade ediş biçimi çok şey anlatır."

Son olarak tutsaklara ve tutsak yakınlarına bir duyuru yapmak istiyoruz:

Görülmüştür Ekibi tutsakların eserlerinden oluşacak **"Hapishane ve Özgürlük"** temalı bir karma karikatür sergisi hazırlayacaktır. Sergi daha sonra kitaplaşacaktır. Bunun için tutsak karikatüristlerden 5'er karikatür ve kısa biyografi ile tutsağın kendi fotoğrafı istenmektedir. Ocak 2019 sonuna kadar zamanımız vardır. Karikatürler orjinal ya da çözünürlüğü yüksek olmalıdır.

iletişim: **okayadil@hotmail.com**
ve/veya
Adil Okay. P.K. 409. Merkez – Mersin.

Görülmüştür Grubunun temel sloganı ile bitiriyoruz diyeceklerimizi:

"Sizin hâlâ bir mektup arkadaşınız yok mu? İyi ama onlar sizin için hapiste… Unuttunuz mu?"

Görülmüştür Ekibi
www.gorulmustur.org ■

Umut Hep Vardır Sevdaya Düşene

■ HALİL YENİ

Umut hep vardır,
Ve dört mevsim bahardır,
Sevdaya düşene.

Umut hep vardır,
Ve yedi iklim bahardır,
Gökyüzüne göz dikene.

Çünkü umut,
Ne Kaf Dağı'nın ardında,
Ne dönüşü olmayan geçmiş zamandadır,
Umut kavgaya yazılmış,
Başucundadır.

Bacasında tüttüğün yoksul evlerindedir umut.
Grevinde gittiğin fabrika önlerindedir.
Derin çektiğin sigaranın tütünündedir umut.
Çünkü umut,
Gözünü diktiğin,
"Az kaldı dostlar", dediğin,
Gelecek günlerdedir.

Umut usanır,
Tükenir çıktığı yolda…

Umut ağlar,
Yutkunur acısını gözden uzakta…

Umut yorulur,
Soluklanır bir kör kuytuda…

Umut geç gelir,
Tez gider,
Az durur yanında…

Umut yarım kalır,
Ve kavga baştan yazılır ulaşamadıklarına.

Çünkü umut hep vardır,
Dört mevsim,
Yedi iklim,
Bahardır,
Sevdaya düşene…

BERLİN'DE BİR SERGİ:

"1918'den 1935'e dek Kasım Grubu'nun Sanatı"

Berlin'de ve Almanya'nın bir dizi kentinde bu yıl boyu gerek 1918 Kasım Devrimi'nin 100.yıldönümü, gerekse 1968'in 50. yıldönümü nedeniyle onlarca sergi açıldı.

İki katlı modern binasının üst katındaki "Sürekli Sergi" bölümünde Berlinli çağdaş sanatçıların eserlerini sergileyen, Berlin'in en önemli modern sanat müzelerinden bir olan "Berlinische Galerie"'de, 9 Kasım 2018'de, geçici sergiler için kullandığı zemin katında 1918 devrimi sırasında kurulan ve sanatın çeşitli dallarında eserler üreten bir sanatçılar grubunun sergisini açtı.

Sergi "1918'den 1935'e dek Kasım Grubu'nun Sanatı" başlığını taşıyor.

Kasım Grubu, Almanya'da 1918 devrimi sırasında sanatı devrimin hizmetinde halka götürme iddiasında olan yüz kadar sanatçının yan yana gelerek oluşturduğu bir sanatçılar topluluğu.

Hemen hepsi sanatta yeni yollar, yöntemler deneyen bu sanatçılar arasında Rudolf Belling, Otto Dix, Otto Frreundlich, Walter Gropius, Georg Grosz, Hana Höch, Paul Klee, El Lisitzky, Erinch Medelssohn, Piet Mondrian, Mies vah der Rohe, Kurt Schwitters gibi ünlüler de var.

Grubun kuruluş manifestosu: "Biz devrimin verimli temeli üzerinde duruyoruz. Sloganımız "Özgürlük, Adalet, Kardeşliktir!" cümleleri ile başlıyor.

***Otto Möller**, "Cadde Gürültüsü", 1920*

Grup 1918 ile 1928 yılları arasında her yıl, Berlin'in imparatorluk döneminde sergi/eğlence alanı olarak kullanılan mekânında onbinlerce kişi tarafından ziyaret edilen ve yalnızca grup üyelerinin değil, davetli modern sanatçıların da eserlerinin sergilendiği etkinlikler, sergiler düzenliyor.

Bu grubun sergileri aslında bir çeşit modern sanatın yirmili yıllarda yaşadığı gelişmelerin belgelendiği sergiler.

Toplumdaki bölünmelere, sanat üzerindeki baskıların artmasına bağlı olarak grupta önce bölünmeler oluyor. Sonra 1935'te grup kendi kendini dağıttığını açıklıyor.

Berlinische Galerie'de Dr. Ralf Baumeister'in ve Dr. Janina Nentwig'in küratörlüğünü yaptığı sergide, Kasım grubunun sergilerinde yer alan 69 sanatçıya ait toplam 119 eser, bu eserlerin sergilenmiş olduğu döneme ait olarak düzenlenmiş salonda gösteriliyor. Bu 119 eserin 48'i resim, 14'ü heykel, 12'si mimari model ve çizim, 27'si grafik , 5'i film.

Sergi Kasım devrimi döneminin şartlarını anlatan bir açılış bölümü ile başlıyor. Sonra birbirini izleyen dokuz mekânda, dokuz ana başlıkta Kasım Grubunun gelişmesini izliyoruz:

I. Prolog: Burada Max Pechstein'in halkı seçimlere çağıran sosyal demokrat afişlerini görüyoruz. Kasım Grubu evet devrimden yana, fakat ufku burjuva devrimi aşmıyor.

II. Yeni Sanatın Özgürleştirici Enerjisi… Herkes için Avangart

III. Dada ve Skandallar

IV. Konstrüktivizm ve Tarafsızlık

V. Mutlak Film

VI. Yeni Mimar

VII. Geç Devrim

VIII. Zoraki Son

IX. Belgelerde Kasım Grubu

Sergi sosyal demokratlarin marifetiyle yarıda kesilmiş Kasım Devriminin sanattaki yansımalarını izlemek için çok iyi bir araç.

Berlin'e yolunuz düşerse uğrayın.

Bu sergi dışında da "Berlinische Galerie" her zaman ziyarete değer bir galeri. ■ **GÜNEY**

***Georg Grosz**, "Toplumun Destekleri" (1926)*

***Naum Gabo**, "Konstruktiver Torso" için model (1917/18)*

FOTOĞRAFIN USTASI

ARA GÜLER'İN (MIGIRDİÇ ARA DERDERYAN) ARDINDAN

17 Ekim 2018 Çarşamba günü, fotoğrafın ustası Ara Güler tedavi gördüğü hastanede 90 yaşında yaşamını yitirdi.

Ara Güler için 20 Ekim Cumartesi günü Galatasaray Meydanı'nda ve Beyoğlu Üç Horan (Surp Yerrortutyun) Ermeni Kilisesi'nde tören düzenlendi. Ara Güler'in cenaze töreni için Galatasaray Meydanı'na Beyoğlu Belediyesi tarafından bir platform kuruldu. Güler'in çektiği fotoğrafları ile hayatını anlatan bir film platforma kurulan ekrandan gösterildi. Meyda-

na "Güle güle büyük usta, seni asla unutmayacağız" ve Güler'in "Yaşam size verilmiş boş bir filmdir. Her karesini mükemmel bir biçimde doldurmaya çalışın" sözlerinin yer aldığı büyük bir poster asıldı.

Ara Güler'in Türk bayrağına sarılı tabutu platforma konuldu. Yakınları, dostları naaşın başında sırayla nöbet tuttu. Ara Güler'in fotoğraf makinesi, çantası da tabutun başına konuldu.

Törenin açılış konuşmasını Nebil Özgentürk yaptı.

Nebil Özgentürk'ün "Bir Yudum İnsan" belgeselinde Ara Güler'i konu alan video gösterimi yapıldı. Törende dostları Ara Güler'i anlattı. Sahnede duduk ve keman sanatçıları, Dle yaman, Sarı Gelin ve Grunk ezgilerini canlı olarak icra etti.

Törende, Cumhurbaşkanı Sözcüsü İbrahim Kalın, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay, Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy, AKP Sözcüsü Ömer Çelik, Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan, CHP Grup Başkanvekili Akif Hamzaçebi, Ara Güler'in asistanı Fatih Aslan, fotoğrafçı Coşkun Aral birer konuşma yaptılar.

Ara Güler'in naaşı, Galatasaray Meydanı'ndaki törenin ardından Beyoğlu Üç Horan Ermeni Kilisesi'ne götürüldü.

Üç Horan Kilisesi'nde yapılan ayinin başlangıcında Başrahip Tatul Anuşyan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın gönderdiği taziye mesajını okudu ve Güler'in naaşının Erdoğan'ın isteğiyle Türk bayrağına sarıldığını söyledi.

Ayinde dualaların ardından Türkiye Ermeni Patrikhanesi Ruhani Kurul Başkanı Episkopos Sahak Maşalyan Türkçe bir konuşma yaptı. Maşalyan Güler'in kişiliğinden, yaptığı işlerin öneminden, mesleğindeki öncülüğünden bahsetti.

Ayinin ardından Ara Güler'in naaşı Şişli Ermeni Mezarlığı'na götürülerek dualarla aile kabristanına defnedildi.

Türkiye'de Ermeni Olmak!

Türkiye'de Ermeni olmak zordur. Ermeni kimliğini gizleyerek yaşamak, baskı altında olmak, sürekli hakaret ve küfür işitmek, güvercin tedirginliği içinde yaşamak vs. hiç de kolay değildir.

Ara Güler soykırım mağduru bir ulusun, Ermeni halkının bir ferdiydi. Babası Dacat 6 yaşında okumak için İstanbul'a gelmişti. İstanbul'da olması soykırımdan kurtulmasını sağladı. Giresun, Şebinkarahisar ilçesi, Yaycı köyünde yaşayan ailenin tüm fertleri soykırım sırasında öldürüldü. Ara Güler soykırımdan kurtulmuş bir Ermeni yetimin oğluydu.

Ara Güler soykırımdan kurtulmuş küçük bir azınlık olan Ermenilerin çektiği acıları yakından gördü ve yaşadı. Bu nedenledir ki Ermeni olduğunu gizlemek zorunda kaldı. Ermeni kimliğine vurgu yapmadı.

Bir röportajında "Burası acayip bir memlekettir. Puştlar vardır, takar. Yoksa buranın en yerlisi benim", demesi Ermeniliğini neden gizlediğini ortaya koyuyor.

Ara Güler siyasete boş verdi, "ben dünya vatandaşıyım" diyerek içinden geldiği halkın dertlerini ve sorunlarını kendine vazife yapmadı.

Her dönem iktidar ile arasını iyi tuttu, "sanatçı herkesle iyi olmalıdır" bakışını benimsedi. Arşivini Ermeni Patrikhanesi'ne hibe etmedi. Doğuş Grubu'na sattı. Türkiye'nin en iyi foto-muhabiriydi. Dünyada en çok bilinen Türkiyeli fotoğrafçı, İstanbul'un gözüydü.

Ara Güler fotoğrafçılığın sanat olarak adlandırılmasına karşıydı. Foto muhabiri olarak kendisini

gördü. Güney dergisinin 11. Sayısında yayınlanan "Dünyanın görsel tarihini yazıyoruz…" başlıklı söyleşisinde bu konuda şunları söylüyor:

"Güney: *Fotoğrafçılık bir sanat dalı olarak da geçiyor…*

Ara Güler: *Sanat benim umurumda değil. Sanatçı Türkiye'de şarkıcılara denir. Ben şarkıcı değilim. Onun için ben sanatçı değilim.*

Güney: *Asıl anlamıyla alırsak bir sanatçısınız, çünkü fotoğraflarla bir şeyler anlatıyorsunuz, siz de bunu söylediniz, bunu röportajcılık olarak adlandırıyorsunuz.*

Ara Güler: *Bu bir gazetecilik olayıdır, sanatla alakası yoktur.*

Güney: *Ama fotoğraflarla bir şeyler anlatmak kolay bir şey değil. Herkes eline bir fotoğraf makinesi alıp da bir şeyler anlatamaz.*

Ara Güler: *Fotoğrafın kültürünü bilmesi lazım. Bir kere insan olması lazım. Ruhu olması, kalbi olması, anlaması, sevmesi lazım. Birtakım adamlar neyi seviyor ki neyin fotoğrafını çekecek? Sevmediğin şeyin resmini çekemezsin. Eğer bir Bertrand Russel varsa ve ben onun resmini çekmişsem, Bertrand Russel'in bütün kitaplarını okumuşum, sevmişimdir, ondan onun fotoğraflarını çekiyorumdur. Anladın mı? Picasso'yu çekmişsem, onu biliyorum, onu sevmişim, ondan etkilenmişim de onun için onlara şapka çıkarırım. Ama düdüğün birinin ben fotoğrafını çekmem yani.*

Güney: *Türkiye'de fotoğrafçılık nasıl algılanıyor? Türkiye'de bir fotoğraf sanatçılığı var mı, öyle bir anlayış var mı?*

Ara Güler: *Kendini sanatçı zanneden bir yığın fotoğrafçı vardır tabii. Diğerinden biraz daha iyi görmek, diğerinden biraz değişik görmek bir marifet midir? Yani bunlar Beethoven midir, Mozart mıdır, nedir? Sanatçılık bu kadar ucuz mu baba?! Türkiye'de ucuz.*

Güney: *Ama asıl anlamıyla siz de kabul ediyorsunuz, fotoğrafçılık bir sanattır.*

Ara Güler: *Benziyor.*

Güney: *Peki fotoğrafla resim arasındaki fark nedir? Ya da bir fotoğrafçıyla ressam arasındaki fark nedir?*

Ara Güler: *İkisi de dört köşe bir çerçeve içine bir şeyler çizerler. Bir tanesi fırçayla çizer, bir tanesi gerçeğin içinden koparıp elindeki acayip makineyle ondan bir parça çeker. Şimdi ressam hür bir adamdır. Sanat hürriyetten gelir. Hür olan adam sanat yapabilir. Yani ben siyasi bakımdan hürriyetten falan bahsetmiyorum. Yani ben mavimi kullanmak istiyorum, mavi kullanırım. Buraya cami mi koymak istiyorum, cami çizerim; buraya vapur mu olsun, sandal mı olsun, ağaç mı konsun, onları çizerim. İstediğin zaman istediğin kompozisyonu dört köşenin içine yaparsın. Ressam bunu yapar, ben yapamam. Çünkü ben elimdeki dört köşe makineyle bir yere bakmaktayım. Bir yerin içinde o varsa onu çekebilirim, olanı çekebilirim. Onun için yalan konuşmayan bir şey yaparım ben. Sanat hâlbuki yalandan doğar. Sanat yalandır. Bunu ben söylemiyorum. Oskar Wilde diyor. Anladın mı? Sanat faydasızdır diyor. Pek o kadar değil, faydasız değil faydalıdır. Çünkü insanları eğitir. Sinema yalandan doğar. Mesela senaryoyu rejisör kafasında düşünür, yapar eder. Öyle bir sahne yoktur. İnşa edilir, dekoru konulur, adamı gelir, oynatır. Herif ezberden bilmem ne yapar. Rejisör kameranın arkasından bakar, der ki sen burdan yürüyeceksin, şuraya kadar geleceksin. Fotoğrafta böyle bir şey yok ki!.. Adam istediği gibi istediğini yapar. Sanat yalandan doğar, hakikat olmayan bir şeyi gerçekmiş gibi gösterir. Ama onun verdiği bir sihir vardır ki, o mühimdir, işte ona sanat denir. Hâlbuki fotoğrafın o kadar sihri yoktur. Fotoğraf gerçekte var olan şeyin bir neticesini yapar. Yani var olan bir şeyi çekersin. Ben şimdi köprünün üstündeyim, burdan bir vapur geçmesini istiyorum gelmiyor vapur ne olacak? Hâlbuki ressam öyle değildir. İstediği yere istediği şeyi koyar."*

(Güney sayı 11, Ocak, Şubat, Mart 2000)

Ara Güler devlet töreni ile uğurlandı. Törende Ermeni toplumu adına kimse konuşmadı. Ermenilerin çektiği acılardan bahsedilmedi. Ermeni kimliğine vurgu yapılmadı. Naaşına Türk bayrağı sarıldı. O'nun fotoğrafın ustası olması, "Türkiye sanatçısı" olması öne çıkarıldı.

Biz Aram Güleryan'ı, atalarını yok eden bir imparatorluğun devamı olan devletin O'na sahip çıkması ve siyasi duruşu ile değil "Dünyanın görsel tarihini yazan" eserleriyle, fotoğraflarıyla, yapıtlarıyla anacağız ve hep hatırlayacağız…

20 Kasım 2018 ■ **GÜNEY**

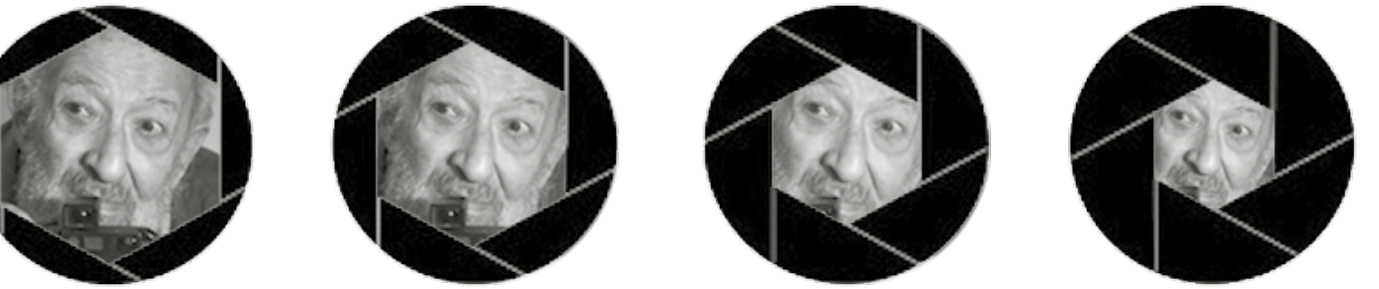

“BÜYÜK FOTOĞRAFÇI”NIN GERÇEĞİ VE DRAMI

■ TEMEL DEMİRER

“Hayat yaşandığı kadardır...
Ötesi ya hatıralarda bir iz,
ya da hayâllerde bir umuttur.”[1]

“Önemli” birisinden; “Affedersiniz Ermeni”(!?) denilenlerden, “ünlü” bir fotoğrafçıdan söz edeceğiz…

Hani “Herkes Godot’yu bekler, ben arıyorum,” deyişiyle beyinlerimizde yer edip; bir söyleşisinde de “Ne çekiyorsunuz?” sorusuna, “Birincisi ıstırap çekiyorum. Arada da işte fotoğraf çekiyorum,” yanıtını veren bir İstanbul’ludan…

Ya da “Daha iyi bakacağım dünyaya”[2] deyip; bakmakla görmek arasındaki ince çizgiyi dondurarak ölümsüzleştirmekle; Ferit Edgü’ye, “Ara’nın objektifinin gördüğünü nedense bizlerin gözleri görmüyor...”[3] dedirten insandan…

Veya “Bizler bütün dünyayı dolaştığımız için görsel bir tarih yazmaktayız,” vurgusuyla, “Dünyanın asıl doğru tarihini biz yazıyoruz,” [4] deyip hakkında “Baktı, gördü, çekti…”[5] dedirtendi… Ara Güler’di…

“Bir daha dünyaya gelseydim tramvay olmak isterdim!” deyişinin sahibi olan O; “Yaşlandıkça küfretme özelliğim ön plana çıkıyor, ferahlatıyor beni. Giderayak herkese küfredeyim diyorum,” cümlelerindeki anarşizan tepkileriyle vardı, var oldu…

* * * * *

“Memleket ne doğduğun ne doyduğun yer, memleket çocukluğunun geçtiği yer,” cümlesiyle karakterize olan yurttaşlık bilinciyle Ara Güler, CNN Türk’teki röportajdaki “İstanbul’da gitmediğiniz bir yer var mı?” sorusuna “İstanbul’da çis etmediğim yer yoktur benim, öyle diyim sen anla,” yanıtını verip; “Bu şehir niye benim şehrimdir bilir misin? Vatan millet Sakarya için değil! Aşklarımı burada yaşamışımdır, filan köşede işemişimdir, şurada dayak yemişimdir, orada bir herifi dövmüşümdür. İstanbul’da geçmişim vardır, duvarlara benim kokum sinmiştir. İşte bunun adına ‘vatan’ denir, anladın mı?” diyecek kadar İstanbul’luydu…

Sanatçılığa, sanata hak ettiği önemi verdiği için şunların altını çizendi:

“Sanatçı olmanın en kolay yolu fotoğrafçı olmaktır. Sıkıysa müzisyen ol!”

“Sanatçı müziği yazandır. Chopin’dir, Beethoven’dir. Müziği çalan ise kemancıdır. Bunlar sanat eserini sergileyenlerdir. Sanatçı ise sanatı yapan adamdır. İcracıdan bana ne.”

“Gerçek sanatçılar hiçbir şeyi takmıyorlar. Dünyanın içindeki metamorfozu keşfetmişler. Onun üzerinde düşünüyorlar. Gerisinin palavra olduğunu fark ettiler.”

“Ben kimseyi kıskanmam be, umurumda değil” diyebilen rahatlığıyla kendisi olabilen O; “Yeteri kadar entelektüel değildir dünya. Dünya insanları boşluk üzerinde düşünen aptallardan ibarettir.”

“Bütün her şey felsefe için çalışır. Filozof denen adama malzeme üretmek için. Bütün insanlık, politi-

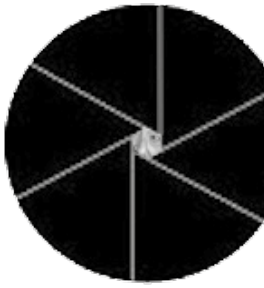

kacılar, devletler, cumhurbaşkanları bir filozofun ne diyeceğini ayarlamak için vardır. Din, felsefenin bir bacağıdır. Dünyadaki en son lafı filozof söyler. Gerisi de palavradır," vurgulu bir felsefenin insanıydı…

İş bu nedenle de "İllet olurum züppelere" vurgusuyla şunları dillendirirdi:

"Büyükada'da oturuyorsun, Suadiye'de oturuyorsun görüyorsun hepsi zengin piçleri. Derinlikleri olmayan tipler. Acayip, manâsız bir dünya. Adam yerine bile koymadım hiçbirini. Bir de solcu takımdandım ben. Sonra hayatım okumakla geçti…

Kaç kamyon kitap okudum. Klasikleri ezbere bilirdim ve lisede talebeydim daha. O zaman Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel dünya klasiklerini tercüme ettirmişti. Çoğunu okudum. Doğu edebiyatından birtakım kitapları okumamışımdır. Ama sadece Batı edebiyatını değil felsefesini de okudum. Ben çok roman okumam. Ben bana bir şey öğretecek kitabı okurum…

1946'da Mahkûm'u yazdım; haber, Akşam Postası'nda yayımladılar, içinde olmadığım bir dünyayı yazmak istedim. Öyle başladım. Millet o yaşlarda sevgilisini yazar, ben dünyaya bakardım…

Amatör hislerini profesyonel gibi ortaya atmayacaksın. Ayıp olur sanata. 1950'de 'Dünya Edebiyatı' yarışması oldu. Bunu Yeni İstanbul gazetesi ile New York Herald Tribüne gazetesi düzenledi. Oraya yolladım hikâyemi ve üçüncü oldum. Türkiye'den Samim Kocagöz birinci, Necdet Öktem ikinci oldu, üçüncü de ben oldum…

Takma bir isimle (Ali İhsan Akgün) katıldım yarışmaya. Ermeni'yim diye yaptım onu. Kazandıktan sonra açıkladım adımı.

Öykülere devam ettim sonrasında da: 'Karganın Dönüşü', 'Levrekler', 'Tepeden inen Adam', 'Köpükteki Sinekler', 'Bir Tuhaf Vuruşlar'...

San ve Surp Pırgiç dergilerine yolladım. Ermenice de yazdım, Carakayt'da yayımlandı. Gene yazıyorum. Yazmaktan vazgeçemem…

Sanat birbirinin içinde. Mesela bir müzik edebiyattan ayrı olamaz. Hepsi sanat, bütün. O zamanlar benim mektebin, Pangaltı Lisesi'nden Yetişenler Derneği'nin profesyonel tiyatro büyüklüğünde bir tiyatrosu vardı. Eugene O'Neil'ın bazı piyeslerini sahneye koydum orada, rejisörlüğünü yaptım. Babamın da arkadaşı olan Muhsin Ertuğrul tiyatro kursları açmıştı, oraya gittim. Mücap Ofluoğlu ve Gülriz Sururi'yle okuduk. O zaman dünyadan çok güzel piyesler oynardı, umumiyetle de Shakespeare piyesleri. Hepsini izledim. Ama sahnenin arkasından izledim. Çünkü sahnenin arkası doğrusudur tiyatroda.

Amacım rejisör olmak. Kaldı ki tiyatroda yer göstericilik de yaptım, her yerinde çalıştım. Tennessee Williams gelmişti, röportaj yaptım, 'Nasıl başladın tiyatroya?' diye sordum. Dedi ki 'Tiyatroya başlanmaz, tiyatrocu olunur.' Bu benim kulağımdan hiç gitmedi. O zaman sadece tiyatro vardı benim hayatımda. Rejisör olmak vardı…

Fotoğrafta da öyle hareket ederim. O heyecanı duymam lazım, o atmosferi anlamam, tanımam lazım…

Ne röportajlar yaptırdılar bana. Yok bilmem ne 'Mutlu Evlilikler', efendim 'Futbolcu Metin'in Hayatı' falan. Bana ne ulan. En evvela geldim Yeni İstanbul, sonra yedek subaylık sonra kısa süre Hürriyet ve sonra da Hayat mecmuasına girdim. Sonra Hayat mecmuasındaki Hilmi Şahin beyefendi patronu dövdü, kafasına rolleiflex fırlattı, iyi de etti! Türkiye'deki bütün patronları dövmek lazım! Ben de Şevket Rado'yu dövdüm ta Vilayet'e kadar evire çevire. Kimse de tutmuyor, o kadar sevmiyorlar herifi, milletin de canına minnetti yani. Kitapta vardır. Çok sonradan barıştık ama kerhen işte. Ben çıktım Hayat'tan. Ama ben zaten o ara Paris Match'ın muhabiriyim. Stern, Time Life, Sunday Times'a da çekiyorum. Dünyanın en büyük gazetelerine, efsanelerine çalışıyorum. Hayat mecmuası ya

da Hürriyet olsa kaç yazar yani. Gerçi onlara sorsan kendilerini dünyanın hâkimi sanırlardı…

Fotoğrafları… röportajlarımda arkadaş olamamışsam çekmem. Picasso'nun resmini çekmişsem Picasso arkadaşım oldu da ondan çektim. Bir sevgi, bir bağ, bir ışık lazım bana. Huyunu, dünyasını, ruhunu bileceğim. Atmosferini adamakıllı bileceğim.

Sabahattin Eyüboğlu beni yetiştirenlerden biri… Klasik tabloların kitaplardan röprodüksiyonlarını yaptım ona, derslerinde kullandı. Büyük adamlardır bunlar. Türk hükümeti Sabahattin Eyüboğlu'nu öyle gücendirdi ki öldü adam. Kahrından gitti. Çok yazıktır. Bu adamlar bir daha gelmez, kendileri gibi hıyarlar gelir fakat onlar gelmez, anladın mı?..

Foto muhabirliği denen halt benimle başladı. Eskiden foto muhabiri yoktu ki fotoğrafçı vardı. Fotoğraf çekmek başka bir şey, foto muhabiri olmak başka. Fotoğraf çekmek demek bir manzarayı, bir şeyi çekmek, varsa içinden bir şey çıkarmak falan filandır. Hâlbuki foto muhabirliği olayın kendisini çeken şeydir ve bunlar sonradan tarihe mal olur. Muhakkak tarihe geçer. Biz yirminci asrın foto muhabirleri, kameramanları görsel tarihi yazarız. Yazarların yazdığı tarih gibi uydurma değil. Gerçeği görür, yazar ve belgeleriz…

Dört kere harbe gittim, dört... Filistin, Filipinler, Etiyopya, Sudan. Gerillalarla konuştum, yazdım, çektim. Bombalar dibimde patladı!

Korktum? Kaçmadım ama zaten istesen de kaçamazsın ki. Nereye kaçacaksın, neyle kaçacaksın? Her taraf kurşun, bomba, duman havadan karadan. Ben vazgeçtim döneceğim de bakalım, o anda vururlar seni. Hadi oradan kaçabildim diyelim, cepheden dönmem için 900 kilometre yol almam lazım. Sudan mesela, çöl yolu. Yürüyemezsin, susuzluğa, açlığa nasıl dayanacaksın? Vasıta yok. Tek vasıta askerlerin mal veya cephane taşıyan kamyonları. Tayyareler de onları bombalayıp duruyor. Binersen de sağ kalamazsın yani. Her şey tehlikedir, gittin mi bunu bileceksin. Dünyada harp kadar iğrenç bir şey yok. Dünyanın her yerinde kendini kahraman zanneden enayiler var. Savaşı bir halt, kahramanlık sanırlar. Savaş dünyanın en aşağılık şeyi…

Pamuk tarlalarında ırgatlık yaptım, gazetecilik budur!

'Can Pazarı' röportajı Fikret Otyam yaptı; fotoğrafları da ben çekeceğim ama başıma gelmeyen kalmadı. Pişmiş tavuk daha mutlu yani. Pamuk tarlalarında ırgatlık yaptım. Geliyorlar böyle adamları seçip topluyorlar, bindiriyorlar kamyonlara, yallah! Fikret bir kamyona ben başka bir kamyona düştüm. O Çukurova'nın bir yerine gitti, ben başka bir yerine. Birbirini ara ki bulasın. Herkesin döşeği falan var bende eski püskü bir kıyafet hariç bir şey yok. Nerede yatacaksın? Akrebi var, yılanı var berbat. Oradaki çalışmayı çektim bol bol. İşçi oldum, pamuk topladım bir hafta. Yevmiyemi aldım, ben gidiyorum dedim. Asfalt yolda iki buçuk saat yürüdüm. O kılıktaki adamı kimse de almıyor arabasına. Nihayet birisi aldı da gittim. Fikret'le buluştuktan sonra orada başka bir yer bulduk. Bir de baktık ki bir yüzbaşı doğudan elli kişiyi aileleriyle getirmiş pamuk toplamaya. Pamuk açmamış, o yüzden orada bekletiyor onları. Çoluk çocuk aç, parasız. Sonra da toz olmuş yüzbaşı. Fikret'le iki tane araba aldık, ekmek, peynir falan doldurduk. Götürüp ailelere verdik. Ama o kadar açlardı ki harp çıktı. Böyle sahneler de gördük. Hepsini çektim. Gazetecilik budur, dünyaya şahit olmaktır! Biz dünyayı yazıyoruz. Biz patronlar gibi Allah'ın cezası herifler değiliz.

6-7 Eylül olayları'na Orhan Kemal ve Mehmet Cemal'le tanık olduk… Orhan Kemal'le Harbiye'ye kadar yürümüştük. Sonra Taksim Sineması'nın karşısında Eftalupos kahvesini yıkmaya başladılar. Orada da Mehmet Cemal'le gördük olanları. Babamın eczanesi de orada, bir şey olmadı ona. Ama bir baktım elini kesen babamın dükkânına gelip tedavi oluyor. Dacat Güler Ecza Deposu'ydu adı. Anlamamışlar bizim Ermeni olduğumuzu.

Nâzım Hikmet fotoğraflarını mecbur kaldım yaktım. İçim de yandı. Kitabını bulundurmak bile tehlikeliydi." [6]

Her Ermeni gibi zor bir hayatı oldu; Orhan Pamuk'un, "Siyasi durumdan özellikle son yıllardaki gelişmelerden hiç hoşlanmadığını ve sürekli söylenip şikâyet ettiğini hatırlatmak isterim. 1940'larda babasının Varlık vergisinden, çalışma kampları ve angaryadan kaçmak için Galatasaray'daki evinden çıkıp başka bir evde saklandığını, aylarca hiç sokağa çıkmadığını anlatmıştı. Böyle böyle beklenmedik anlarda hikâyeler aklına geliverir, bana ve yakınlarına anlatırdı ama herkese de söylemezdi bunları..." [7] satırlarında işaret ettiği gibi…

* * * * *

1928'in 16 Ağustos'unda dünyaya gözlerini açtığında Cumhuriyet beşinci yaşını doldurmak üzereydi. Şebinkârahisarlı Eczacı Dacat Bey ile Verjin Hanım'ın tek oğulları Mıgırdiç Ara Derderyan... 1934'te Soyadı Kanunu çıkana kadar böyleydi adı, babası

kanunla birlikte Güler'i seçti.

İsmi bile kendine çok görülüp, "tartışmaya açılan" [8] O; Ara ismini MÖ. 800'lerde yaşamış ve Güzel Ara olarak bilinen Ararat Kralı Ara Keğetsi'den, Mıgırdıç olan göbek adını ise Şebinkârahisarlı dedesinden alır. Annesi Verjin Hanım İstanbul'un varlıklı ailelerinden Mısırlı Kirkor Efendi'nin kızı, babası Dacat Bey ise Keşişoğlu anlamına gelen Derderyan ailesinin 1915'te sağ kalan tek üyesiydi. 1934 yılında çıkan Soyadı Kanunu ile aile Derderyan yerine Güler soyadını alınca Mıgırdıç Ara Derderyan'ın adı da Ara Güler olarak değişti.

Savaşla tanıştığında 11 yaşındaydı. Varlıklı bir ailenin çocuğu olarak savaşın etkilerini pek hissetmedi, o yıllardan onda iz bırakanlar Almanların çıkardığı propaganda dergilerinde gördüğü fotoğraflardı.

İlk ve orta eğitimini Mıhitaryan Manastır ve Mektebi'nde (Bugünkü Pangaltı Lisesi) alan Ara Güler bir müddet Galatasaray Lisesi'nde de okudu ama yine eski okuluna dönerek oradan mezun oldu. Lise eğitimine Getronagan Lisesi'nde devam ettikten sonra İÜ İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü'ne yazıldı.

Baba Dacat Bey, Güler Ecza Deposu'nu tek oğluna bırakmayı düşünüyordu ama Ara'nın o taraklarda bezi yoktu. Sinemacı olacaktı. Dacat Bey oğluna hem İpekçi stüdyolarında iş buldu hem de bir film gösterme makinesi aldı. Sinema tutkusu uğruna üç yıl sınıfta kalan oğluna, "Okulunu bitir, sana para mara yok" demeyi bilirdi Dacat Bey ama yapmadı. İçinde kim bilir hangi yeteneklerin yok olup gittiği o hoyrat lisana tenezzül etmedi.

Ta ki stüdyoda yangın çıkıp da Ara Güler ölüm tehlikesi atlatana kadar. Oğlunun kendi hayallerini paylaşmamasını kabullenen baba, onu kaybetme korkusuyla karşı karşıya kalınca "Başlarım senin filmciliğine" deyiverdi.

1946'da Haber Akşam Postası gazetesi çocuk sayfasında "Mahkûm" isimli öyküsü, 'Pangaltı Lisesi 8'inci sınıf öğrencilerinden Ara Güler' olarak imzalanmıştı. Yazdığı hikâye ve piyesler aslında sinemaya, tiyatroya ve rejisörlüğe olan merakından kaynaklanmaktaydı ama sonraları fotoğraf onun daha fazla ilgi duyduğu bir alan olmaya başladı. Babasının verdiği para ile dönemin foto muhabirlerinin kullandığı Rolleicord fotoğraf makinesinden alan Ara Güler, bir süre sonra Yeni İstanbul gazetesinde foto muhabirliğe başlayacaktı.

"Kumkapı Balıkçıları" röportajı Ara Güler'in ilk fotoröportajıydı ve 1952 yılında altı günlük bir tefrika olarak içeriğinde 12 fotoğrafla birlikte Jamanak gazetesinde yayımlanmıştı. 1952 aynı zamanda Hayat Dergisi'nde çalışmaya başladığı yıldı. 1960 darbesinden bir müddet sonra ayrılana dek Hayat Dergisi'nde sayısız foto röportaja imza attı.

1956'da Time&Life'ın Ortadoğu muhabiri olarak çalışmaya başlayan Ara Güler'in fotoğrafları Türkiye sınırlarını aşmış, ona uluslararası tanınırlılık kazandırmıştı. 1958'de Almanya'nın Stern, Fransa'nın Paris Match dergilerinin de muhabiri olan Ara Güler dünyanın en önemli yayınlarında fotoğrafları ile yer alarak kendi kuşağı içinde bilinir bir fotoğrafçı olmuştu.

1959'da Magnum Photos fotoğraflarını dağıtmaya başlamıştı. Henri Cartier-Bresson, Marc Riboud, George Rodger gibi fotoğrafçıları Camera Dergisi üzerinden uzun yıllardır takip etmiş olan Ara Güler ilerleyen yıllarda onlarla dostluk kurdu ve Magnum Photos'un bölgedeki en önemli temsilcisi oldu. Güler'in fotoğrafları Magnum Photos aracılığıyla tüm dünyaya ulaştı. 1961 yılında İngiltere'de yayımlanan British Journal of Photography Year Book, Ara Güler'i yaşayan en iyi 7 fotoğrafçıdan biri seçti. 1962 yılında ise Leica tarafından Master of Leica unvanına layık görüldü.

1950'lerden itibaren İstanbul'u, İstanbul'daki toplumsal hayatı görüntüledi Ara Güler. Enis Batur'un 'Nedim'den ve Yahya Kemal'den sonra İstanbul'un en büyük şairi' olarak nitelediği Güler İstanbul'u bir "deli saraylı"ya benzetirdi. "Ama öyle bir deli saraylı ki hem Roma'da hem Bizans'ta hem Osmanlı'da yaşamış…[9]

Bunların ardından bu kez de tiyatro macerası başladı. Şehir Tiyatrosu'nda derslere katılıyor, oyunlar yazıyordu. 1950'de Yeni İstanbul gazetesinin hikâye yarışmasına katıldı ve "Garip Bir Yılbaşı Gecesi" adını verdiği hikâye, yayımlanmaya değer görüldü. Bir farkla! Diğer hikâyelerin altında imza vardı, "Garip Bir Yılbaşı Gecesi" hikâyesi imzasızdı.

"Foto Muhabiri Ara Güler" kitabının yazarı Nezih Tavlaş'a yıllar sonra şöyle anlatacaktı: "Adımı değiştirerek girdim Ermeniyim diye, vermezler diye. Kazandıktan sonra ilan edildi, gittim dedim ki; benim adım Ara Güler'dir." [10]

Her ne kadar 2000'li yıllarda -muhtemelen böyle duymak isteyen kulakların yönlendirmesiyle- Ermeni olduğu için sıkıntı çekmediğini söylediyse de henüz 20'lerindeyken böyle bir endişeye kapılmıştı.

Hayatın muhasebesi bizimkine benzemiyor. Babası Dacat, 1915'te tehcire gönderilen Keşişoğulları'nın, İstanbul'da okuduğu için hayatta kalan yegâne

ferdiydi. Ve Osmanlı'nın topraklarında yaşamasını istemediği bu ailenin son ferdi Ara Güler, gün gelecek o topraklara ailesinin ölümüne neden olanlardan daha fazla değer katacaktı. Sinema, tiyatro, edebiyat derken ona kimliğini kazandıran fotoğraf makinesiyle ilk kez 22 yaşındayken tanıştı: Rolleicord II. Hiçbir şeyi "az" yapamadığı gibi, fotoğrafı da gani gani çekmeye başladı. Önüne gelen her şeyi çekiyordu, ne bulursa... Ve bunları göstermek istiyordu.

Önce Jamanak gazetesinde yayınlandı fotoğrafları, sonra Yeni İstanbul gazetesinde muhabirliğe başladı. Sadece mesleğini değil, içinde mutlu olduğu atmosferi de bulmuştu. Fikret Adil, Azra Erhat, Oktay Rifat, Melih Cevdet… Ve "beni yetiştiren adamlardan biridir" dediği Sabahattin Eyüboğlu.

"Foto Muhabiri Ara Güler"de belki kendisine dair bir ipucu da taşıyan şu iki cümleyi sarf ediyor Güler: "Şimdi düşünüyorum da Sabahattin Türkiye'ye gücenik olarak öldü. Sabahattin Eyüboğlu gibi bir adamı Türkiye'nin bilgisizliği öldürdü".

Acaba Ara Güler'in zaman zaman aşırılığa varan kayıtsızlığının ardında bu kırgınlık mı yatıyor? Eyüboğlu gibi yara almaktan mı korktu da kendini umursamazlığın kalkanı ardına sakladı?

Yoksa eski eşi Perihan Sarıöz'ün anı kitabında aktardığı gibi; İstanbul'un ara sokaklarında dolaşırken fotoğraflarını çektiği insanların adreslerini alıp, stüdyoya gelir gelmez onları basıp evlerine gönderme zahmetine katlanan bir adam gerçekten kayıtsız olabilir mi?

Selimiye Camii'nin duvarındaki Allah yazısı ve iki çarşaflı kadın, mezar taşının önünde elinde oyuncak bebeğiyle bir kız çocuğu, bir Beyoğlu pasaj kahvesinde taburelere oturmuş sohbet eden üç adam, geminin lombozundan uzanan adama kâğıt uzatan kadın... Bir kere gördüyseniz hatırlıyorsunuzdur. Onlar Ara Güler fotoğrafları. Altında adı yazmasa dahi, "Ara Güler" çekmiştir dedirten fotoğraflar. Her biri buralardan geçip gitmiş hikâyelerin hatırası. "Fotoğraf bir alettir, makinedir" diyor; "Onunla hayatı yakalarsın. Bir arşiv bir dünyayı getirir. Fotoğraf makinesinin icadı bunun içindir."

Onun çektiği kareler yan yana geldiğinde bir dünya geliyor vücuda; artık yaşamayan, eğer Güler deklanşöre basmasaydı hiç bilemeyeceğimiz bir dünya... Bilmediğimiz bir İstanbul, tanımadığımız bir Türkiye... Yalnızca yapıların değil insanların da sonsuza kadar değişmekte olduğunun henüz kimsenin farkına varmadığı 1950'ler...

Hiç düşündünüz mü, Ara Güler'in fotoğrafları olmasaydı İstanbul'u yine de bu kadar sever miydik? Bir zamanlar güzel olmuş bir kadının artık enkaza dönmüş suretine bakarken duyduğumuz temelsiz hayranlık gibi, İstanbul'u da aşkla anar mıydık? Behçet Kemal Çağlar'ın "İstanbul'u sevmezse gönül aşkı ne anlar" dizesi, Ara Güler'in siyah beyaz kareleri olmasaydı da işler miydi içimize?

"İyi fotoğrafçı dikiş makinesiyle de resim çeker" diyor Ara Bey, artık dikiş makinesi de kalmadı. Ancak "ıstırap çekiyoruz" onun deyişiyle. [11]

* * * * *

"Yaşam size verilmiş boş bir filmdir. Her karesini mükemmel bir biçimde doldurmaya çalışın," diyen koca Ermeni gerçekten de çok ama pek çok iyi bir fotoğrafçıydı…

"Sanat o kadar ucuz bir bok oldu ki, sanatçı olmaya utanıyorum," yanıtını vermişti, kendisini fotoğraf sanatçısı değil de foto muhabiri olarak görmesinin nedenini soran Bilge Egemen'e…

Cüneyt Özdemir'in, "Hayatınızın fotoğraf karesini çektiniz mi?" sorusuna, "Ben o fotoğraf karesini çekemeden öleceğim. Zaten eğer o kareyi çekersem ben biterim ki. O karenin ne olduğunu bilmiyorum, onu aramaya devam ettiğim için hayattayım. Zaten hayat da küçük insanların hayatı. İngiltere Kraliçesi'nin hayatı bir boka benzemez ama küçük insanların hayatı hayattı," yanıtını veren Ara Güler; 'Habertürk'deki canlı yayında, "Botokslu birinin fotoğrafını çeker misiniz?" sorusuna; "Allah belalarını versin neyini çekeyim?!" yanıtını verip, "Benim için fotoğraf çekmek içimde hissettiğim dünyayı çekmektir" demişti…

"Fotoğraf" deyince Onun altını çizdiği şeyler şöyleydi…

"Bana soruyorlar; 'Sen ne marka makineyle fotoğraf çekersin?' diye. Fotoğraf makineyle mi çekilir? Şimdi en iyi, en gelişmiş daktilo bende olsa en büyük yazar ben mi olurum? Roman daktiloyla mı yazılır?

Arkadaş (gözleriyle kalbini göstererek), fotoğraf burayla, burayla çekilir. Ben Singer dikiş makinesiyle bile fotoğraf çekerim! Şunlara bak. Alıyorlar Leica'yı, Canon'u, Nikon'u ellerine, yola düşüyorlar. Bir köylü mü gördüler. Dur! İki şipşak, tamam… köyün sürüsü mü gördüler. Dur! İki şipşak, tamam… çadır mı gördüler. Dur! İki şipşak, tamam…

Ben bir çobanın fotoğrafını çekeceksem, onunla oturmalıyım, birlikte yemek yemeliyim, gece çadırında kalmalıyım… onu tanımalıyım. Fotoğrafını ancak ondan sonra çekebilirim."

"Fotoğrafın altın çağında deformasyon ve photoshop yoktu. Fotoğraf görsel hakikate en yakın şeydi. Fotoğraf bozuldu artık; yalan konuşuyor. Oysa benim bildiğim fotoğraf yalan konuşmazdı, hakikati gösterirdi."

"Ben hayata yalan katmadan fotoğraf çekiyorum eğer bir ışık getirip koyarsam o yalan olur anladın mı? Şimdiki zamanı olduğu gibi gelecekte yaşanacak zamanlara aktarıyorum, onun yanına koyuyorum. Bir mankeni getirip fotoğrafını çekersen bu fotoğraf değil coptur anladın mı? Fakir adamdan fotoğrafçı olmaz heves etmesin gençler bu işe. Beleşten sanatçı olmanın yolu oldu fotoğraf çekmek, alıyor makine çekiyor üç beş vasat iş sanatçıyım diyor. Bunun neresi sanat, Mozart mısın sen? Bak benim Mozart'a benzer hâlim var mı? İstemem ben sanatçı manatçı olmak anladın mı..."

"Fotoğraf çekmek özeldir, kimsenin göremediklerini görürsünüz; kimi zaman detaydır, kimi zaman hayatın bütünüdür, kimi zaman bir parçasıdır. Fotoğrafçı için fotoğraf bir karakterize olaydır, çünkü ne gördüğümüz kim olduğumuzdur."

"En önemlisi, fotoğrafın öz elemanı yoktur. Müziğin öz elemanı 'do, re, mi, fa, sol, la, si' yani notalar, seslerdir söz gelişi. Oysa fotoğrafın öz elemanları resmin öz elemanlarıdır. O yüzden fotoğraf ancak fotoğraf makinesi araya girmeden, fotoğraf makinesiz fotoğraf çekildiğinde sanat eseri olacaktır. Belki 3000 yılında".

"Yazardan gazeteci olmaz. Bence gazeteci foto muhabiridir… Kaç makinem olduğunu bilmem, ama ellinin üzerinde makinem var. Sekiz bin dolarlık makine ile değil, 600 liralık makine ile çekiyorum. Çok hoşuma gidiyor." [12]

"Sanat olmasına gerek yoktur fotoğrafın. Fotoğraf tarih olayıdır. Tarihi zapt ediyorsun. Bir makine ile tarihi durduruyorsun."

'Tempo Dergisi'nden Burak Tatari'ye verdiği röportajda, Türkiye'de yaşanan değişimlere farklı bir açıdan bakan usta fotoğrafçı, insanların gelen yeniliklerle gerilediğini belirterek, "Biz de değişiyoruz. Antibiyotik devri bile bitti. Ama şunu söyleyeyim; insanlar aptallaştı. Birkaç değerli profesör dışında üniversite dediğin aptallar yığınıdır. Gerisi b.ktur. Benim sınıf arkadaşlarım ordinaryüs oldu. Öyle olmadıklarını biliyorum" ifadelerini kullanıp; "Fotoğraflarınızda Türkiye'nin insanları var. Bu kareler onları sevmeseydiniz ortaya çıkabilir miydi?" sorusunu "İnsanları sevmek istiyorum ama pez….nkler sevilecek mahluklar değiller. Çok b.ktan herifler var aramızda. Yalnız tahsil olarak değil. Ruh olarak fena adamlar var. Bir an evvel ölmeyi, rahat etmeyi tavsiye ederim," demişti. [13]

Özetin, özeti John Berger'in, "Fotoğrafın hammaddesi ışık ve zamandır," saptamasını doğrularcasına İstanbul kentini, ışıklarını bütün zamanlarıyla kucaklıyor Ara Güler'in kareleri hep yaşayacaktır…

Çünkü O bir röportajında kendisinden şöyle bahsedendi: "Ben foto muhabiriyim. Fotoğrafçı değilim. Kati surette sanatçı da değilim. Ben gördüğümü çekerim. Sanat yapmam. Çok doğal olarak gördüğümü insanlarla iletirim. Bunun adı foto muhabirliğidir. Fotoğrafçıyla foto muhabiri çok farklıdır. Foto muhabiri bomba patladığı zaman bombaya giden adamdır. Foto muhabiri tarihi makinesiyle yazan adamdır." [14]

* * * * *

Tekrarda fayda var: Herkesin hem fikir olduğu üzere gerçekten de çok ama pek çok iyi bir fotoğrafçıydı koca Ermeni…

"Yeryüzünün en muhteşem, en olağanüstü fotoğraf sanatçılarından biri" [15] ve "Fotoğrafları güzellik duygusu, estetik bir haz yayıyor etrafına…" [16]

"Neden" mi?

"Ara Güler'in fotoğrafların yanına düştüğü anlatımlar, onlara ikinci bir boyut katar"ken; [17] "Güler'in hayat hikâyesi ve esasında fotoğraflarının hikâyesi usta bir fotoğrafçının tıpkı usta bir avcı gibi ne türden vasıflarla mücehhez olması gerektiğini anlatmaktaydı." [18]

Kolay mı?

Gökşin Sipahioğlu'nun, "Ara Güler bir fotoğrafı hatırlamaya değer kılan önemli detayları bir saniyede fotoğraf karesi içine toplayabilecek esrarengiz bir seziye sahiptir. Bunlar öyle vazgeçilmez detaylardır ki eksiklikleri fotoğrafı sıradan yapar, konu ister günlük yaşam ister ünlü bir kişi olsun, mesajını alır götürür.

Onun özneleri kendini gösterir. Belki çoğu onun fotoğrafladığı Sinan'ın mimarı eserleri ya da Picasso portreleri gibi mağrur değildir. Ara, birçok büyük sanatçı gibi öznelerini hor görmez, onlara yaşam verir, insan onurunu ve güzelliğini yaşatır... Ara eğer başka bir çağda yaşamış olsaydı, eserleri dünya uygarlığına ilham veren bir ressam ya da ünlü bir yazar olurdu," diye betimlediği, "Ara Güler, Türkiye'de yaratıcı fotoğraf dendiğinde akla gelen ilk isim hâlâ…" [19]

Çünkü "Güler yereli ulusala, ulusalı da evrensele bağlayan bir köprüydü." [20]

James A. Fox'un hakkında, "O her şeyden önce

cömert, zarif ve esprili bir insandır. Tanıdığım en iyi hikâye anlatıcılarından biridir. Onun hayatı, birçok ünlü foto jurnalistinde olduğu gibi, anekdotlarla doludur. Bunlar, hiçbir zaman filme yansımayan sadece fotoğraf makinelerince kısmen tespit edilmiş olan yüzyılımızın yaşayan anılarıdır," [21] notunu düştüğü Onun hakkında Yaşar Kemal, -Ara Güler'in 1995'de yayımlanan 'Yüzlerinde Yeryüzü' başlıklı yapıtının önsözünde- şunları söylüyordu: "O Anadolu'nun insan, kültür, doğa zenginliğinin, çeşitliliğinin gizine erişmiş kişidir. Kendisini bildi bileli kendini Anadolu zenginliğinin içine kapmış koyvermiş kişidir. Tam 50 yıl ne Anadolu toprağı, bunun içinde Trakya da İstanbul da var, Ara'nın yakasını bırakmış; ne de Ara, Anadolu toprağını bırakmıştır. Onlar ki kara sevdalılar. Sonuna kadar birbirlerini bırakmayacaklardır." [22]

"Ara Güler, dünyanın en güzel insanlarından biridir o. Bulunduğu yerde keyif eksik olmaz. Küfrederken bile kahkahayı basan" [23] O; herkese "Abi" der… Öyle hakiki, öyle sahici, öyle rahattır ki karşısında asla rol yapamazsınız… Anı anlatır. Ama uzatmaz. Kısa anlatır… Konuşurken sürekli "Anladın mı?" der. [24]

Evet, "Benzeri kolay bulunamayacak 'orijinal karakterler'den biri Ara Güler… 'Tatlılık derecesindeki huysuzluğu', keskin zekâsı ve elbette muhteşem 'kara mizah' yeteneği öne çıkıyor. Bu kara mizah yeteneği büyük dramlarda, stresli, ölüme yakın anlarda bile direnme ve devam etme gücünü vermişti Ara Güler'e"… [25]

O bu dünyadan sadece geçmedi, yapıtlarıyla bu dünyada hep kalacaktır. Çünkü O -hata, abartı ve eksikleriyle-, fotoğraflarıyla tarihimize tanıklık etti, tarihin müşahidi oldu…

* * * * *

Buraya kadar Onun hakkında yazıklarımın, aktardıklarımın tümü doğru…

Ancak Onun, hata, abartı ve eksikleriyle kavranması şartıyla…

"Neden" mi?

Ara Güler iyi bir fotoğrafçı ama ("Fotoğrafı bir silah gibi kullanmak" [26] konusunda tartışmalı olması yanında) kusursuz, eleştirilemez bir aziz falan da değil!

Mesela… "Sanatçı diye ortada gezenlerin bütün hepsi ibneler. Şimdi ben kendime sanatçı diyeyim de ibne mi olayım? Ben bunlarla uğraşamam. Vaktim yok. Benim işim gücüm var."

"Toplum ne istediğini bilmez, hıyarlar cemiyetidir. Dünyanın en cahil kitleleri toplumlardır. Hiçbir şeye yaramazlar," türünden cinsiyetçi, tepeden bakan – kabul edilemez- tutumlar…

Mesela… "Hepsinden geçtim; elbette ki Ara Güler'in son süreçteki duruşunun onaylanacak bir yanı yok, ama," notunu düştükten sonra Rabia Mine'nin, "Bir büyük sanatçının daha gözlerinin kapanmasıyla, kifayetsiz muhterislerin leş ağızlarının açılması bir oldu," [27] abartısındaki üzere!

"Nasıl" mı?

"İstanbul'un tarihini fotoğraflarla yazdı," [28] diye sunulan Onun, İstanbul'un Gezi'sine bırakınız destek verip, vermemeyi; "Fransız kalması"; Ağaoğlu şirketler grubunun reklam fotoğraflarını çekmesi; [29] elbette olumlanması ya da "es" geçilmesi mümkün şeyler değildi ve olamazdı da!

Türkiye Foto Muhabirleri Derneği, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve ailesinin fotoğraflarını çeken foto muhabiri Ara Güler'e sosyal medyada gösterilen tepkilere ilişkin açıklamasında, "Ara Güler'in, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın fotoğraflarını çekmesi kadar doğal bir durum olamaz," [30] demesine demiş; bu tamam ise, İstanbul'un Gezi'sinin "es" geçilmesi bir siyasal tercih olmasın?

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın fotoğraflarını çektiği için eleştirilen Ara Güler, "Bunlar tam sopalık. Tabii Cumhurbaşkanı'nı çekeceğim, onu çekmeyip sizin gibi serserileri mi çekeceğim. Bunlar tam sopalık" sözleriyle tepki gösterip, 'Habertürk Gazetesi'nden Kübra Par'ın "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 'Affedersin Ermeni' sözüne alınmış mıydınız?" sorusunu "Hayır, ben Japon'um Ermeni falan değilim ki!" [31] yanıtının da altını çizmekte neden yarar olmasın?

Bunların altının çizilmesi; neden "kifayetsiz muhterislerin leş ağızlarını açmak" olarak yargılanmaya kalkışılsın ki?

"Bugüne kadar kaç Cumhurbaşkanı geçti, bir tanesi, bile Erdoğan gibi olamadı." "Recep Tayyip Erdoğan'ın Amerika'ya kafa tutuşunu seviyorum," [32] diyen Ara Güler, iyi bir fotoğrafçı olsa da yanlış bir şey söylemiş ve yapmıştır!

Elbette karşılıksız değil! "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Ara Güler'i 'büyük usta' diye selamlamış ve kendisine hep böyle hitap etmiş… Fotoğraf çekiminin sonunda Ara Güler'i ta arabasının kapısına kadar uğurlamış Erdoğan ve Ara Güler'e arabanın kapısını açmış… Ara Güler, tam gidecekken... Erdoğan torunlarını çağırmış ve 'Gelin, büyük ustaya veda edin' demiş"… [33]

Kaldı ki O, bir zamanlar Cüneyt Özdemir'in programında bir izleyicinin "Kılıçdaroğlu'nun mu Erdoğan'ın mı fotoğrafını çekmek isterdiniz" minvalin-

deki sorusuna "Niye çekeyim, onlar beni çeksinler" yanıtını verdiğini unutsa da böyledir bunlar!

Her ne kadar "Son dönemlerdeki Ara Güler'e yönelik eleştiriler için ne dersiniz?" sorusuna Coşkun Aral, "O eleştirilere ben de karşı çıkıyorum… Kutuplaşma hoş bir şey değil, Ara hiçbir zaman kutuplaşmanın adamı olmadı," [34] yanıtını verse de bu inandırıcı olmaktan uzak bir geçiştirmedir!

Son dönemdeki abartılı Erdoğan sevgisi yanında "İyi adamdır O (Fethullah Gülen), düşündüğünüz gibi değil..." [35] demiş olması da ayrı bir ideolojik defo ve -en hafif deyişle- yakışıksızlıktır.

Burada durup; toparlamam gerek…

Sanat, doğası gereği sol damarlardan beslenen bir kavramdır. Sanatçı dediğiniz iktidarlarla iyi geçinmez. Tabulara kafa tutar. Kuralları, yasaları sorgular. Egemenlere boyun eğmez, onlara hep kuşkuyla bakar. Zenginden değil fakirden, ezenden değil ezilenden yana olur. "Yapma" denileni yapar, kurcalama denileni kurcalar.

Özellikle son günlerinde Ara Güler, böyle ol(a)mamış ve yap(a)mamıştır.

Böylece, "Durum böyle olağanüstüyse, siz sanatçı olarak olağan koşulların davranış kalıplarını sergileyemezsiniz. Böylesi bir iklimde sanatçının söylemedikleri söylediklerinden, yazmadıkları yazdıklarından, çekmedikleri çektiklerinden daha büyük bir önem taşır," [36] eleştirisinin de haklı muhatabı olmuştur.

El özet bu da büyük fotoğrafçının tercihine mündemiç dramıdır!

13 Kasım 2018, İstanbul ■

NOTLAR

[1] Pablo Neruda.
[2] Ceren Çıplak, "Ara Güler'e Boğaziçi'nden Fahri Doktora", Cumhuriyet, 2 Temmuz 2014, s.16.
[3] Celâl Üster, "Ara Güler'in 'Deli Saraylı'sı", Cumhuriyet Kitap, No:1202, 28 Şubat 2013, s.6.
[4] Yasemin Bay, "Acaba Sağ Olduğumuzda Açılır mı Müze?", Milliyet, 14 Eylül 2012, s.2.
[5] Emrah Kolukısa, "Baktı, Gördü, Çekti…", Cumhuriyet, 18 Ağustos 2018, s.12.
[6] Gamze Akdemir, "Ara Güler: Bütün Patronları Dövmek Lazım", Cumhuriyet Kitap, No:1293, 27 Kasım 2014, s.14-15.
[7] Orhan Pamuk, "900 Bin Fotoğraflık Arşivinden Bana Güzel Gelen Derin Şey Neydi?", Hürriyet Pazar, 21 Ekim 2018, s.6.
[8] "Fotoğrafın efsane ismi Ara Güler'in ölümünün ardından yayımlanan bazı biyografilerde 'tam adının Aram Güleryan olduğu' öne sürülüyordu. Hürriyet'in internet sitesinde yer alan iki haberde de bu iddiaya yer verilmişti. Ara Güler ile konuşup kendisinin anlatımlarına dayanarak yaşamöyküsünü yazan gazeteci Nezih Tavlaş, bu iddiayı yalanlayan bir e-posta gönderdi: 'Ara Bey'in, tam adının Aram Güleryan olduğunun kaynağı maalesef sizin gazete. Bunu yazanlar, 23 Mart 2016'da Hürriyet'in internet sitesine çıkan 'Fotoğraf sanatçısı Ara Güler kimdir' haberine dayanıyor. Bu isim meselesi ilk orada çıkmış ama kesinlikle uydurma. Kitabımda 'Ara' adının, 'Yakışıklı Ara' olarak da bilinen Ararat Kralı Ara Geghetsik'ten geldiğini, babasının soyadı kanunu çıktığında Güler soyadını seçtiğini yazmıştım. Tam adı Ara Güler'dir. Lütfen bu yanlışı düzeltin." (Faruk Bildirici, "Ara Güler'e Saygı", Hürriyet, 29 Ekim 2018, s.30.)
[9] "Anadolu Belleğini Yitirdi", Cumhuriyet, 19 Ekim 2018, s.15.
[10] Nezih Tavlaş, Foto Muhabiri Ara Güler'in Hayat Hikâyesi, Yapı Kredi Yay., 2014.
[11] Zeynep Miraç, "Geriye Ara Güler Kalacak", Cumhuriyet, 16 Ağustos 2015, s.7.
[12] "Öldükten Sonra Arşivim Dağılmasın", Taraf, 26 Şubat 2012, s.17.
[13] "Ara Güler: Üniversite Aptallar Yığınıdır", Hürriyet, 7 Aralık 2015… http://www.hurriyet.com.tr/ara-guler-universite-aptallar-yiginidir-40023793
[14] "Ara Güler Vefat Etti", 17 Ekim 2018… http://www.agos.com.tr/tr/yazi/21413/ara-guler-vefat-etti
[15] Zeynep Oral, "Her Kare, Bir İlan-ı Aşk…", Cumhuriyet, 21 Ekim 2018, s.15.
[16] Orhan Bursalı, "Fotoğraf Kareleri İçinde Ara Güler Var", Cumhuriyet, 22 Ekim 2018, s.6.
[17] Celâl Üster, "Ara Güler'in 'Deli Saraylı'sı", Cumhuriyet Kitap, No:1202, 28 Şubat 2013, s.6.
[18] Ertuğrul Akgün, "An'lık Bir Ömür", Birgün Kitap, Yıl: 11, No: 158, 6 Mart-2 Nisan 2015, s.6.
[19] Eray Ak, "Görsel Bir Dünyanın İçine Düşmüşüm", Cumhuriyet Kitap, No:1491, 13 Eylül 2018, s.12.
[20] İdris Emen, "Coşkun Aral: Elveda Büyük Usta", Hürriyet, 21 Ekim 2018, s.2.
[21] James A. Fox, Magnum Photos… http://www.fotoğraf.net/aragüler/index.html
[22] "Anadolu Belleğini Yitirdi", Cumhuriyet, 19 Ekim 2018, s.15.
[23] Ülkü Tamer, "Dikiş Makinesiyle Bile Fotoğraf Çeker", Cumhuriyet, 10 Mart 2012, s.16.
[24] Ahmet Hakan, "Ara Güler'e Poz Verdi", Hürriyet, 20 Ağustos 2012, s.4.
[25] Kanat Atkaya, "Ara Güler ve Bacağın Esrarı(!)", Hürriyet, 9 Ağustos 2015, s.6.
[26] Özlem Kalkan Erenus, "Fotoğrafı Bir Silah Gibi Kullanmak", Cumhuriyet Kitap, No:1490, 6 Eylül 2018, s.10-11.
[27] Rabia Mine, "Yamyamlara Şeker", 18 Ekim 2018… https://noktahaberyorum.com/yamyamlara-seker-rabia-mine.html
[28] "İstanbul'un Tarihini Fotoğraflarla Yazdı", Birgün, 19 Ekim 2018, s.2.
[29] http://www.hürriyet.com.tr/ekonomi/15859073.asp
[30] "Erdoğan'ı Çekmekten Doğal Durum Olamaz", Milliyet, 22 Aralık 2015, s.19.
[31] "Ara Güler: Bunlar Tam Sopalık", Radikal, 25 Aralık 2015… http://www.radikal.com.tr/hayat/ara-guler-bunlar-tam-sopalik-1495462/
[32] Ahmet Hakan, "Git Kendini Saray'da Yak", Hürriyet 15 Ocak 2018, s.4.
[33] "Ara Güler, Erdoğan'a 'Abi Şuraya Geç' Demiş", Hürriyet, 27 Aralık 2015… http://sosyal.hurriyet.com.tr/yazar/ahmet-hakan_131/ara-guler-erdogana-abi-suraya-gec-demis_40032408
[34] "Orhan Atmış, "Coşkun Aral: Atatürk'ün Sandalına Takılırmış", Cumhuriyet, 19 Ekim 2018, s.15.
[35] http://video.zaman.com.tr/…çekiyorlar_ousfofnr.html
[36] Ferhan Şaylıman, "Ara Güler'in Çerçevesi", 21 Aralık 2015… http://direnisteyiz2.org/ara-gulerin-cercevesi-ferhan-sayliman/

Banksy ve kapitalist sanat pazarının teşhiri...

■ DERYA GÜMÜŞ

Zehra Doğan... Nusaybin resmi ve uzaktan bir dayanışma...

Aslında Banksy üzerine yazmak istiyordum. Çünkü Güney'in 85. sayısında Fransız "Sokak Sanatı" sanatçısı JR üzerine yazılan "Yeryüzü Sofrası" başlıklı yazıdan sonra, bu alanda önemli bir yere sahip olan Banksy üzerine yazılması ve Güney okurlarına bu sanatçının tanıtılmasının yararlı olacağını düşünüyordum. Banksy'i "nasıl tanıtırım"ı düşündüğüm sırada iki farklı gelişme yaşandı Banksy cephesinde.

Birincisi, 1968 Mayıs isyanını hatırlatmak için Fransa'nın başkenti Paris'te bir dizi duvar resmi yapacağını okumuştum. O bunu doğruladı ve Paris'ten iki duvar resminin fotoğrafını instagram hesabından paylaştı. Banksy, fotoğrafa "1968 Paris Ayaklanması'ndan bu yana elli yıl. Burası modern stencil (şablon baskı) sanatının doğum yeri." notunu da düşmüştü...

İkinci gelişme ise yine instagram hesabı üzerinden kendisine gönderilen bir mektubu çevirisiyle birlikte yayınlamasıydı.

Mektubu gönderen Diyarbakır Hapishanesinden Zehra Doğan'dı. Zehra Doğan Ekim 2017'de bir KHK ile kapatılan Jin Haber Ajansı editörlerindendi ve aynı zamanda ressamdı. Yaptığı bir resim gerekçe gösterilerek örgüt propagandası suçlamasından 2 yıl 11 ay 22 gün kesinleşmiş cezası bulunuyordu. Diyarbakır'dan Mardin'e ailesini ziyarete giderken tutuklanmış ve Diyarbakır E Tipi hapishanesine konulmuştu.

Sanatçı Banksy gazeteci ve ressam Zehra Zehra Doğan'ın tutuklanmasını protesto için Mart ayında New York'ta 25 metrelik bir duvar resmi yapmıştı. Banksy Doğan'ın o güne dek tutuklu olarak geçirdiği 300 günü duvara atılan çentiklerle resmetmiş, yine eserinin üst kısmında eserle aşağı yukarı aynı büyüklükte Zehra Doğan'ın yaptığı resmi asarak, üzerine "Bu resim için 2 yıl 9 ay 22 gün hapis cezasına çarptırıldı." notunu düşmüştü.

Gazetelere de yansıyan bu dayanışma eyleminin haberini alan gazeteci ve ressam Zehra Doğan hapishaneden Banksy'ye duyarlılığından ve dayanışmasından dolayı bir teşekkür mektubu yazdı. Zehra Doğan, mektubunda tutuklanma sürecini, hapishanede yaşadıkları koşulları, baskı, yasak ve işkenceleri de anlatıyordu. Zehra Doğan mektubuna şöyle başlıyordu:

"Sevgili Banksy,

Sana bu mektubu varlığı inkâr edilmiş bir ülkenin yasaklı bir kentinde, tarihi kanlı işkencelerle dolu bir mapushânenin ve yine ya-

saklı bu mektubumu kaleme alıyorum. Çünkü uzun zamandır hem tek tip kıyafeti protesto ettiğimiz için, hem de Kürtçe şarkı söylediğimiz için suçlu bulunarak iletişim "cezası" aldık. Bu yüzden sana teşekkür etmek için yazdığım mektubumu gizli bir şekilde yazıyorum.

Öncelikle sana, sevgili Berf(o) ile gösterdiğiniz o güzel desteğin haberini almadan önceki atmosferi anlatmak istiyorum. Yine her gün olduğu gibi o gün de, güzel topraklarımızı, dağlarımızı ve kentlerimizi bombalamak üzere onlarca savaş uçağının gökyüzünde çıkardıkları korkunç sese kulaklarımızı kapatıp öfkelendiğimiz bir gün. Son günlerde neredeyse her saat başı egemenlerin bu çirkin icadının çıkarttığı seslere mâruz kalıyoruz. Sadece sesini dinlemek zorunda kalmamızın ötesinde, her kalkan savaş uçağının bizden biraz ötede kardeşlerimizi, akrabalarımızı, insanımızı, hayvanları katlettiğini bilmek, her gün gazetelerde tanıdığımız insanların ölüm haberlerini okumak tarif edilemez bir duygu. Zira o gün de böyle bir gündü. Aynı mapushanede kaldığımız bir annenin kızının Efrîn'de katledildiğinin, oğlunun ise ağır yaralandığının haberini aldık. Yine aynı gün bu zindanda bir tutuklunun "sözde" ayakkabı bağcıklarıyla kendini boğup intihar ettiğinin haberini aldık. Deyim yerindeyse eğer, ölümün kol gezdiği bir gündü.

Böylesi günlerde insanın hayata karşı tahammülü kalmıyor. Kimse bizim haklı olduğumuzu, ezildiğimizi, katledilerek yok edilmek istendiğimizi görmüyor. Görse de buna sessiz kalmayı tercih ediyor. Yalan bir yaşamda, kurgusal bir varoluş sergilemekten öteye gidemiyor." diyerek tartıştığımız anlarda mazgaldan gazeteleri aldı bir arkadaş. Böylece senin ve Berf(o)'nun Nusaybin'i ve beni konu edinerek tüm tutsaklığı protesto ettiğiniz eseri gördük. Tam karamsarlığa kapıldığım anda böyle bir desteği görmek bana ve buradaki tüm arkadaşlarıma inanılmaz mutluluk verdi.

Bir resime dahi tahammülü olmayan çarpık düzene karşı en güzel cevabı benden, buradaki insanlardan çok uzaklarda en güzel cevabı verdiniz. Haklı halkların, ezilmişliğe, baskılara karşı duruş sergileyen halkların kanını dökerek tıpkı bir mezbahaya çevirdikleri bu kapkaranlık ülkelerin en çok korktuğu şey

olan, onların gerçekliğini bir ayna gibi suratlarına tutmaktır. Siz bunu yaptınız. New York'ta bombalarla yıktıkları, insanlarını katlettikleri Nusaybin kentinin resmini, herkesin görebileceği bir yere yansıttın. İşte bu destekle Nusaybin resmi tam da karşılığını buldu. Bu resmi yaptığımda "halkı kin ve nefrete, isyana sürüklüyorsun" diyerek hapsettiklerinde, şaşılası hiçbir şeyi kalmayan bu ülkede yine de şaşırmıştım. Ama bu haberle gerçeği anlatabildiğim için bu tutsaklığa değer diyorum. (...)"

Devam ediyordu Zehra Doğan mektubuna:

"Her ne kadar tutsak olsam da böyle bir desteğin haberini duyduktan sonra kendime gerçekten tutsak diyebilir miyim? Birileri beni daha önce hiç olmadığı kadar duyuyor ve tuhaftır ki aynı dili konuştuğum (konuşmak zorunda kaldığım) bu egemenler beni anlamazken, aynı dili konuşmadığım, aynı coğrafyada yaşamadığım insanlar beni anlıyor.

Sanat konuşmanın ötesinde bir meziyet ve bunun için daha birçok şey söylenebilir. Sana ve Borf'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Bir gün New York gibi bir kentte resmimin yansıtılacağını hayal bile edemezdim. Verdiğiniz destek, benim gibi 24 saatin 12 saatini hayal kurarak geçiren bir insanın dahi hayal edemeyeceği bir şey. Her şey için çok teşekkür ederim. Desteğinizle kendimi daha güçlü hissediyorum. Ve şimdi de Efrîn'i resmediyorum çünkü buna değer."

Zehra Doğan cezaevinden yazdığı mektubu ünlü sokak sanatı sanatçısı Banksy'ye gönderdi. Mektup Banksy'nin Instagram hesabından paylaşıldı ve ses getirdi.

(Burada bir parantez açmak gerekiyor... Zehra Doğan'ı ve O'nun gibi baskıya, zulme uğrayan bu toprakların aydınlarını, sanatçılarını, gazetecilerini... Banksy üzerinden anlatmak ters bir durum gibi görülebilir. Görünürde durum budur. Bizim, ülkelerimizde süren baskılara ve haksızlıklara karşı tavrımız da, safımız da açık ve nettir. Burada Zehra Doğan'a Banksy üzerinden değinmemiz uluslararası bir dayanışmayı ortaya koyma isteğimizden kaynaklanmaktadır. Bilinmesini istedim...)

Banksy'nin bu dayanışma eylemi sanatçı duyarlılığının somut bir ifadesiydi. Hemen her alanda olduğu gibi sanat alanında da duyarsızlığın, "adam sendeciliğin" kol gezdiği; "gemisini yürütmenin" maharet sayıldığı, "akarken küpünü doldurmanın" geçer akçe olduğu dünyamızda, farklı olan, alışılmışın dışına çıkan ve "Hâlâ umut var!" dedirten Banksy, JR gibi muhalif sanatçıların olması ve birşeyler yapması elbette önemlidir.

İyi de kim bu Banksy?

Banksy: Sokağın gizemli sanatçısı!

Bir "Sokak Sanatı" sanatçısı Banksy... Grafiti sanatıyla uğraşanlar bir çeşit eylem insanıdırlar. Çoğu hâlde "illegal" üretmek zorundadırlar. "Yasak" bir durumu kırma durumunda-

dırlar, bu anlamda bile muhaliftirler. Polisle sürekli bir kavga halindedirler. Muhalifliklerini "eylem alanlarında" göstermeleri, mevcut çemberin dışına çıkmaları bile onları diğer "uysal" sanattan ayırır. Bu anlamda "anarşist"tirler, bu işi "hakkıyla" yaptıkları sürece, yani izinsiz, yani polisi peşlerinde koşturarak yaptıkları durumda bir nevi "şehir gerillası"dırlar. Şehir duvarlarının "illegal boyacıları"dırlar.

Elbette "Sokak Sanatı"nın başka özellikleri de vardır: Örneğin sergi salonu, müze gibi mekânlara ihtiyaç yoktur bu sanat akımında... Her yer sergi alanıdır, sokakların her bir duvarı sanat eserlerinin "asılacağı", açık alan müzesinin ya da "açık sergi salonu"nun potansiyel birer parçasıdırlar.

Bu anlamda da (polis tehlikesini saymazsak!!!) "özgür"dür bu sanatın yaratıcıları... Eserlerinin kısa vadeli yaşayacağını bilerek üretirler. Ve en önemlisi maddi getirisi olmayan bir sanat dalıdır. Çoğu durumda yapılan eserler para getirsin diye değil, belirli bir mesajı taşısın diye üretilmektedir.

Banksy de sokakların gizemli bir sanatçısıdır. "Sokak Sanatı"nın günümüzdeki en bilinen temsilcilerinden birisidir.

"Gerilla sanatçı" olarak anılan Banksy'nin gerçek kimliği bilinmiyor. Hakkında bilinen şeyler pek de fazla değil: 1970'lerin ilk yarısında Bristol'de doğduğu, bir süre kasaplık eğitimi aldığı, grafiti tutkusu nedeniyle kendini bu sanata adadığı söyleniyor. Bir de maddi sorununun olmadığı dillendiriliyor...

Adı 1990'larda önce Bristol sonra da taşındığı Londra'da duyulmaya başlandı. "Duvar boyacılığı" yapıyordu, grafiti sanatçısıydı yani... Ama özellikle Londra'ya geldikten sonraki yaptığı eserler "tipik" grafitiden hem biçim olarak da, hem de içerik olarak da farklıydı. Biçimde "stencil" denilen şablon yöntemini kullanıyordu genellikle. İçerik olarak daha çok savaş karşıtlığı, insan hakları, azınlık hakları, mültecilik... gibi sosyal konularda eserler üretti. "Tipik" grafitiden farklı olarak "mesaj veren", mizah yönü güçlü eserleriyle ünlendi. Eserlerinde fareler, çocuklar, balonlar, yaşlılar, polisler, askerler, maymunlar, politik kişilikler gibi imgeler kullanıyor.

Çarpıcı ve çok yönlü, değişik tarzda işler yaptı, eserler üretti Banksy...

Örneğin Batı Şeria'da İsrail'in ördüğü duvara çizdiği "Tatil Enstantaneleri" ile duvarların ortadan kaldırdığı özgürlüğü anlattı. Örneğin popüler kültürle "dalgasını geçti"; Paris Hilton'un yeni albümünün yayınladığı günlerde kendi hazırladığı, Hilton'ın şarkılarının ve albüm kapağının yer aldığı 500 CD'yi İngiltere'deki farklı müzik marketlerine bıraktı.

Yine O, ABD'nin Guantanoma'daki hapishanesini eleştirmek için hazırladığı, turuncu elbise giydirilmiş bir mankeni bir Guantanamo tutsağı imişçesine California'daki Disneyland içine bırakarak eğlence merkezinde kargaşaya neden oldu.

Dünyanın önde gelen güvenlikli müzelerine girerek duvarlara klasik eserleri kendince yorumladığı eserler yapıştıran da Banksy'den başkası değildi.

2010 yılında ünlü çizgi dizi Simpsonlar'a özel jenerik hazırladı. Bu jenerikte Uzakdoğu'daki emek sömürüsüne dikkat çekti. Jeneriğin hazırlanması için Banksy'i seçen yapımcı, yayından sonra "Hâlâ işten atılmadığım için mutluyum" açıklamasını yapacaktı.

O, dünyadaki adaletsizliklere, baskılara karşı duran muhalif bir sanatçıdır. O'nun örneğin Gazze'de İsrail devletinin zulmünü sanatı aracılığıyla aktararak dünya kamuoyunun dikkatini bu bölgeye çekmişti. Banksy'nin 2007'de Batı Şeria'da İsrail'in ördüğü duvarın üzerine resmettiği 'Uçan Balonlu Kız' (Flying Balloons Girl) isimli eseri İsrail devletininin Filistin'de aldığı "önlemlerin" özgürlük düşüncesini engelleyemeyeceğinin, özgürlük hayalinin du-

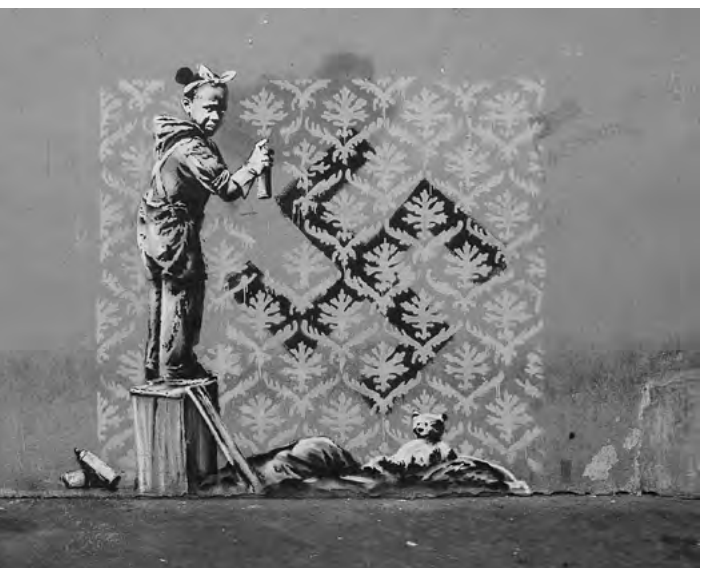

varların ötesinde olduğunun resmidir.

Yaptığı eserlerle sosyal yaralara parmak basan, mizah yüklü çalışmalarıyla dünya çapında üne kavuşan Banksy'nin eserleri müzayedelerde yüksek fiyatlarla alıcı bulmaya başladı. Öyle ki, ünlü Hollywood oyuncularının katıldığı sergileri yapılıyor, süper model Kate Moss için astronomik rakamlara ısmarlama iş hazırlıyordu. Bu arada sokak sanatı hareketini anlattığı, "Exit Through the Gift Shop" adlı filmi belgesel dalında Oscar'a aday gösterildi.

O'nun eserleri artık müzayedelerde yüksek fiyatlara alıcı buluyor, eserlerinin basılı olduğu ürünler, afişler, t-shirtler, kartpostallar... kapış kapış gidiyordu.

Tüm bu başarıları geniş sanat çevrelerinde farklı yorumları da beraberinde getiriyordu. Büyük çoğunluk onun sanatsal yaratıcılığına ve "zekâsına" hayranlık duyarken bazı kesimler ise O'nu eleştiriyor; ünlü olduktan sonra ısmarlama işler yapmasını, eserlerinin yüksek fiyatlarla satılmasını sokak sanatının galerilere girmesini yadırgıyor, Banksy'nin sokak sanatının bu duruma gelmesinde önemli biri olduğunu düşünüyor, son yıllarda yaptığı "işleri" "sanatına ihanet" olarak değerlendiriyorlar.

Banksy hakkında bu değerlendirme çeşitliliği süredursun, O, geçtiğimiz aylarda yeni bir yaratıcılık örneği sergileyerek dünya gündemine oturdu...

"Öyle görünüyor ki Banksylendik!"

Dünyanın en saygın sanat müzayede şirketlerinin biri olan Sotheby's de Banksy'nin 2006 yılında yapmış olduğu 'Kırmızı Balonlu Kız' adlı eseri 1.4 milyon dolara satılmasının hemen ardından kendini imha etti...

Eser sokak sanatı sanatçısı Banksy'nin en bilinen eserlerinden biri... 2006 yılında Banksy tarafından tuval üzerine yapılmış bu tablo, Londra'daki Sotheby's Müzayede Evi tarafından açık artırmaya çıkartıldı. Satışı sonuçlandıran tokmak indiği anda herkesin gözü önünde duvarda asılı resim çerçevenin altından lime lime parçalanarak akmaya başladı. Sotheby çalışanları şaşkınlık, telaş, panik içinde resmi duvardan indirmeye yöneldiler. Bu arada resmin yarısı parçalanarak akmış, resmin yarısı çerçeve içinde diğer yarısı çerçeveden sarkan birbirine paralel daracık parçalar biçiminde kesilmiş kağıt çöpü haline dönüşmüştü. Bu Banksy tarafından kur-

gulanmış bir "eylem"di. Daha sonra Banksy, instagram hesabı üzerinden tablonun imha edildiğini gösteren bir video paylaştı. Videoya bir de not düşmüştü: "Açık artırmada satılma ihtimaline karşı, bir kaç yıl önce tablonun içine öğütücü yerleştirmiştim."

Videodan anlaşıldığı kadarıyla uzaktan kumanda ile öğütülen resim karşısında herkes şaşkınlığa uğramıştı.

Sotheby's'in üst düzey yöneticilerinden birisi olan Alex Branczik, "Öyle görünüyor ki Banksylendik!' dedi.

Sanat müzayede şirketi Sotheby's tarafından yapılan açıklamada, 'Biz de çok şaşırdık. Demek ki Banksy bize şaka yaptı ve bunun böyle olmasını istedi. Şimdi bu satışı nasıl tamamlayacağımızı düşünüyoruz. Zira benzer bir durum hiç yaşanmadı' dendi.

Peki, satılan bu eser, satışın hemen ardından imha edildiğinde ne olacaktı? Büyük ihtimalle yerdeki kağıt çöpün yepyeni bir eser olduğu konusunda ahkâm kesilecek. Ve bu çöpün de pahalı alıcıları çıkacaktı! Banksy'nin de göstermek istediği herhalde bu idi. Ünlü bir sanatçının konserve ettiği boku sanat diye adlandırıp, buna onbinlerce dolar "değer" biçen burjuvazinin olduğu yerde, Banksy'nin kağıt çöpünün sanat diye büyük değere sahip olması anlaşılırdır. Aslında bir duvar resminin kağıt üzerindeki repliğine bir milyon dolar veren bir "sanatsever!"in, söz konusu eser gözü önünde yarım eser haline geldiğinde bu alışverişten vazgeçmesi beklenir değil mi? Hayır, böyle olmadı!!! Alıcı alışverişten vazgeçmedi; tam tersine tabloyu o parçalara ayrılmış haliyle aldı. Çünkü yarısından fazlası parçalara ayrılmış tabloya, satışın hemen ardından biçilen fiyat ödenen fiyatın bir buçuk katı kadar fiyat biçilmişti!!! Bu parayı verebilenler var bu dünyada.Bu paranın kaynağı da emekçilerin ödenmeyen emeğidir. Banksy benim anladığım kadarıyla bunu anlatmaya çalışıyor!

Durumu yayınladığı bir basın açıklamasıyla duyuran Sotheby's Avrupa Güncel Sanat Direktörü Alex Branczik şunları söylüyordu: "Banksy müzayededе bir eseri parçalamadı, yeni bir eser yarattı. Müzayede gecesindeki sürpriz müdahalesini takiben, sanatçının Love is in the Bin (Çöpteki Aşk) diye yeniden isimlendirilen eserinin satışının onaylandığını duyurmaktan memnunuz. Tarihte müzayede sırasında üretilen ilk sanat eseriyle karşı karşıyayız."

Gerçekte Banksy'nin deyimiyle hepsinin imha olması gereken resim, "çıkan bir arıza üzerine" yarısı parçalanmış hâlde başka bir şeye dönüşmüştü ve Sotheby de "çok yaratıcı" bir şekilde açıklamayı yapmıştı:

"Banksy yeni bir eser yaratmıştı!!!"

"Yeni eser"e verilen isim de pek uymuştu doğrusu!!! "Çöpteki Aşk!"

Tam kapitalistçe bir satış taktiği!!!

Şüphesiz "yaratıcı" bir eylemdi Banksy'nin eylemi... Ama kapitalistlerin durumdan yeni kazanç elde etme yöntemleri de pek fena sayılmazdı!!!

Elbette bu arada yorumlar, tartışmalar, teoriler... gırla gidiyordu!

Örneğin, Banksy bilinçli olarak yaptığı eserin satışını da bir sanat eserine dönüştürmüştü! Evet eserin içeriğinin önüne geçen bir satış olduğu kesin! Ama bunun ne kadar "bilinçli" yapıldığı biraz problemli. Şu ana kadar Banksy'nin yaptığı açıklama, eserin tamamen imha olması üzerine. Ama yeni durum da aslında Banksy'nin "yeni" bir "performans sanatı" örneği sergilediği yorumuna uyuyor!!!

Örneğin, "eserin kendini parçalama gösterisi" onu satan müzayede şirketi tarafından da pekala yapılmış olabilirdi ya da Banksy ve şirket bu "gösteriyi" ortak kurgulamış olabilirlerdi... Öyle ya, tarihte bu tür sanatçılar vardı ve Banksy bu sanatçılardan birisi olduğu belirtilen Picasso'nun yaptığını yapmış olabilirdi...

Ya da O aslında bir "performans sanatı" gerçekleştirmişti; ki bu onun değişik işlerinden birisi olabilirdi!!! vb. vb.

Şüphesiz bu ve benzeri değerlendirmeler, suçlamalar, kızgınlıklar, teoriler... olacaktır. Biz, değerlendirme yaparken varolandan, söylenenden yola çıkmak durumundayız.

Kapitalist sanat pazarının teşhiri

Sokak sanatı, doğası itibariyle, muhalif bir sanat akımı. İktidara, kurallara, kurumlara... ta en başından karşı; kuralları yıkarak işe başlayan bir akım. Ancak kapitalizm, her alanda olduğu gibi sanatta da popüler olan, "tutulan"... ne varsa onu paraya çevirmekte mahirdir! Sokak sanatının da bu sistemde bir değeri olduğunu keşfeden kapitalistler, Banksy'i müzayede salonuna sokmakta, "duvarları bile söküp satmakta bir terslik görmez. (Nitekim Banksy'nin eserlerinin bulunduğu duvar parçalarının sökülerek "çalındığı", sergilendiği, satıldığı da aynıyla vakidir!) Bu kapitalizmin doğası gereğidir.

Bu bağlamda soru şudur: Muhalif sanatçı kapitalizmin bu hırsızlığına, arsızlığına ne derece direnç gösterecektir ya da göstermeyecektir?!

Evet kapitalistler Banksy'nin sanatını paraya çeviriyor, O'nun eserlerini sistemin pazarında satıyorlar. Bu durum, Banksy'nin muhalif sanatçılığından vazgeçtiğini, kendisinin "sistemin sanatçısı" haline geldiğini göstermez. Çünkü O, kendi çizgisinde sanatını yapıyor, üretmeye devam ediyor.

Tersi durum net bir şekilde ortaya çıkar, Banksy doğrudan pazar için üretirse, çizgisinden vazgeçerse (ki günümüz dünyasında böyle davranan sanatçıların sayısı da az değildir) o zaman onu da söyleme sorumluluğumuz var.

Yine O'nun son "numarası" kapitalizmin muhalif sanatı "terbiye etme", onu kendi çıkarları temelinde kullanma, onu pazarın bir "malı" haline getirme isteğine karşı bir eylemdir. Aslında yaptığı, bugünkü kapitalist sanat pazarının teşhiridir!

O, evet kendisinin engel olamadığı, kendisine rağmen yapılan "pazarlama" işine bir çomak sokarak birşeyleri göstermeye çalışmıştır. Muhalif bir sanatçı olarak O'nun kapitalistlerin sanat sevdasının aslında para kazanmaktan başka bir şey olmadığını, o milyonlarca dolar değer biçilen, alınan, satılan, artırılan "sanatın" aslında kapitalizmin spekülasyonlarının sonucu olduğunu; gerçekte çok da fazla abartılmaması gerektiğini, eğer istenirse milyon değer biçilen "eserin" (bu kendi eseri de olsa!) bir kaç saniye içinde "öğütülebileceğini" göstermek istediğini düşünüyorum.

Elbette bu benim değerlendirmem.

Diğer yorumlar, örneğin O'nun para için veya ününe ün katmak için yaptığı yönlü değerlendirmeler pek de mantıklı gelmiyor doğrusu. Çünkü zaten yaptığı işler sayesinde yeterince ünü var! Paraya ihtiyacı olsa bir eserini bir aracı üzerinden satması yıllarca geçinmesine yeter! Onun sanatının müzeleştirilmesi ona rağmen yapılan bir iş!

Bitirirken bir noktaya dikkat çekmek istiyorum. O da şu:

Kapitalizme, dünya üzerinde egemenliğini sürdüren dünya kapitalist sistemine, onun hemen her alandaki yıkıcı etkilerine... karşı sesini yükselten, yükseltebilen muhalif sanatçıların; yani "çemberin bu tarafındakilerin", yani "umudunu koruyanların" ve onu kitlelerin malı haline getirmek için bir çaba içinde olanların... bugünün koşullarında bu konumlarını sürdürmelerini, sermayenin çarkının içinde öğütülmeden varlıklarını korumalarını, eserleriyle, eylemleriyle kitlelere hâlâ birşeyleri gösterebilmelerini... kısaca herşeye rağmen hâlâ "umut var!" diye bağırmalarını... önemsemek gerekir.

Dahası var ama...

Sanatın, sanatçının, aydının, yazarın... bu muhalefetini kitlelerin malı haline getirmek gerekiyor... Ancak o zaman kapitalizmin hırsızlığının önüne geçebilir, değişik alanlarda bizden çaldıklarını geri alabiliriz.

6 Aralık 2018 ■

Yılmaz Güney, İmralı (Fotoğraf: Ahmet Boğa)

YENİ KÜLTÜR / YENİ İNSAN

Güney Dergisinin 85. Sayısında Yılmaz Güney'le ilgili yayınlanan son kitaplardan birisi olan "Yılmaz Güney ve Arkadaşları, Devrimin Sorunları" (Güney Kitaplığı, Mart 2017, İstanbul) adlı kitapta "Devrimci kültür, edebiyat, sanat" konularındaki görüşlerinin derlemesini yayınlamıştık. Bu sayımızda yine O'nun aynı kitapta yeralan "Yeni Kültür/Yeni İnsan" hakkındaki görüşlerini Güney Okurları için derledik. Aşağıda bu derlemeyi bulacaksınız. Yılmaz Güney ve Arkadaşlarının yaptıkları bir toplantının belgelerinin yeraldığı sözkonusu kitapta Yılmaz Güney'in ismi, "Sabri yoldaş" olarak geçmektedir.

Sabri yoldaş: İster Arabistan'da ister Latin Amerika'da ister Almanya'da, Amerika'da olsun, insanların davranışlarını belirleyen şey; kesinlikle üretim ilişkilerine, üretimin biçimine, üretim içerisindeki yere bağlı olarak ele alınır. Şimdi, Alman usulü denilen şeyden yola çıkarak şunu anlatmak istiyorum: Belli insanlar var, bu insanlar çalışıyorlar ve aşağı yukarı aynı ücretleri alıyorlar; bu ücretleri alan insanlar belirli bir yere gidiliyor, yemek yeniliyor, bir insanın kalkıp bütün arkadaşların parasını vermesi, birinin üzerine yüktür.

Denilebilir ki, bugün birisi, öbür gün ötekisi verir. Ama bugün için en mantıklısı, bizim gibi kolektif yaşama, belli şeyleri ortak olan insanların dışında, bizim yaşama biçimimiz farklı. O insanlar için bu en mantıklı, en sağlıklı yoldur. Niye? Kimse kimseye karşı borçlu değil. Burada birine kahve ısmarladığın zaman, adam biraz sonra sana bir şey getirip veriyor. Rahatlıyor, nasıl olsa bir kahve içecektim diyor, kahve parası karşılığı bir şey alıyor ve getirip sana veriyor.

İçinde bulunduğumuz üretim, insanların yaşamlarını biçimleyecek şekilde ortaya çıkıyor. Misafirlik, tabii ki biz, feodal misafirliğe karşıyız. Hiç aklında yokken adam kapıyı çalıyor, geliyor oturuyor. Randevuları, yapacak işleri, bir yığın şeyleri var. Ne haber yahu diyor, çor çocuk geliyor oturuyor. Ha şöyle misafirlik ilişkileri var: Belli bir süre içerisinde telefon ediyor, randevu alıyor, geleceğiz; geliyor, gidiyor, gayet ilkelilik içerisinde.

Misafirlik içerisinde de oturup, havadan sudan şeyler de konuşmuyorlar, tamamen gerekliliğe bağlı şeyler konuşuyorlar. Bu tip davet, ziyaret, misafirlik. Bize buyur diyor, davet ediyor, misafir ediyor; ziyaret ediyorsun, ama seni gereklilik temelinde ağırlıyor, iş konuşuyor vb. Ama seni, karı-koca ilişkisi içerisinde davet etmiş, eğer kocanın işi varsa, kadınlar da o arada birbirleriyle gerçekten sohbet ediyorlar, ne buluyorlarsa konuşuyorlar. Bizde, canı sıkılıyor, haydi falana gidelim diyor, gidiyor. Bu olumlu gibi görünüyor, fakat terbiye edilmesi gereken şeyler bunlar. Biz de ileride bunlara uymalıyız. Bizler, yeni toplumu kuracak insanlar olarak, zamanı çok iyi değerlendirmeliyiz. Ziyarete gideceğine, gitsin eğitim kursları var, onlara katılsın; ziyaret merhabası, şusu busu o zaman içerisinde olsun. Saat meselesi, adamın işine sabah yetişmesi için saat on birde yatması lazımsa, açıkça sana çek git diyor; zaten seni ağırlamaz da doğru dürüst. Paldır küldür gitmişsin, sana kapıda öyle bir tavır takınır ki, sen kapıdan dönersin. Bunda da toplumun alışkanlıkları var. Avrupalılık anlamında değil, kapitalizm anlamında görmek lazım. Işık, tık yanıyor, duruyorsun, sıkılıyorsun ne zaman yeşil yanacak diye bakıyorsun; adam gayet sakin duruyor. Çünkü herkes duruyor. Yıllar yılı o ışıkla belli saatte bilmem ne trenine yetişmekte, bilmem ne saatinde metroya yetişmeyince treni kaçırmakla öğrenmiş. Bizde, otobüs yedi de kalkacak diyor, haydi bir iki kişi diye bağırıyor. Sen hiçbir zaman inanmazsın, dokuzda kalkacak diye. Sen hiçbir trenin Türkiye'de saatinde kalktığını hatırlıyor musun? Sinema bile saatinde başlamıyor. Ama burada her şey öylesine planlı, programlı kuralları getiriyor ki, kapitalizm zaten enerjiyi paraya çevirmek için çabalıyor.

Üniversite sorununa gelince, gerçekten bazı insanlar, kılıflar buluyor. Görünüşte bakarsan gerçekten mantıklı. İşte biz, Marksizm'i dilinden öğreneceğiz; Marksizm'in dili Fransızca mı? Almanca mı? Rusça mı? Biz Türkçeden de okuyabiliriz. Yani Marks'ı dilinden okumak için, felsefe öğrenmek için Almanca öğrenmek lazım. Gerçekten, o zaman ekonomiyi de İngilizce' den okumak lazım. Sosyalizmin atılganlığını da Fransızcadan okumak lazım. O zaman, bize üç dil gerekli, değil mi? Esas gerekçe buysa, bunu yapmamız lazım. Ancak, şunu ayrı tutmamız lazım, devrim kaçkınlarının belli bahaneler uydurmasıyla, bizim üniversite, uzmanlaşma, bilimsel kariyere sahip olma sorunlarımızı, dil meselesini farklı açılardan ele almamız lazım. Çünkü, eğer bazı arkadaşlarımız, yetenekleri ve konumları uygunsa, biz onları üniversiteye gönderebilmeliyiz, okutmalıyız, fakat mücadeleden de kopartmadan. Bizim, gerçekten marksist temelde eğitilmiş kadrolara ihtiyacımız var. Yarın biz bir yığın burjuva uzmana muhtaç olacağız. Dil sorunu, mesela Veysel'in verdiği örneğe ben katılmıyorum. Neden? Burada zaten bir avuç insanız. Ne kadar gelişirsek gelişelim, örgütlenme ilkemiz gerçekten çok darsa, öyle yerlerde biz gerçekten inandığımız insanları göndermemiz lazım. Bir kelimenin bile gerçekten kâğıda yanlış geçtiği zaman onulmaz sakıncaları olacaktır. Bugün bile biz, Latin Amerikalılar gibi dil bilsek, dumanını attıracağız Avrupa'nın. Altı ayda öğrenme diye bir sorunumuz yok. Üzerine düşersek üç dört senede öğreniriz. İşte iki tane örnek, kaç senedir bu arkadaşlar bilmem ne ülkesindeler, günlük

elli yüz kelimelik hazineleri var değil mi? Biz, sesimizi bütün dillerden dünyaya haykırmak zorundayız, sadece çevirmenlik sorunu değil. Onun için de bizler, M-L olma yolunda, M-L'nin belli niteliklerine sahip olan insanlarız. Bizim böyle bir durumumuz var. Bu nedenle biz, Avrupalılara bakarken, Avrupa'nın getirdiği rehavete karşı, insanı devrimden kopartan, daha rahatlığa iten birtakım yanlarına karşı çarpışırken; öbür taraftan, tekniğinden tut, yaşama biçiminden bazı şeylere kadar, ne varsa alabilmek için elimizdeki silahı çok iyi kullanabiliriz. Biz, onun içinde kaybolmayız. Bu konuda daha radikal bakmamız gerekir kendimize.

Buna bazı şeyler, benzeştirme yapmak istemiyorum; Selimiye'de, adam idamla yargılanıyordu, en az yese müebbet yiyecek, en az yese on beş sene yiyecek; gece uyumuyor ve düzensiz. Soruyorsun, arkadaşlar burası hapishane, düzenli şekilde yaşamak lazım. Biz gerillayız ne zaman ne yapacağımız belli olmaz diyor. Nerede yatacağımız, nerede kalkacağımız belli olmaz diyor. Ve bunu kimler söylüyor? O günün koşullarında önder niteliğindeki adamlar söylüyor. Bunu Veysel'in sözlerine karşı söylemiyorum. Birtakım şartlara karşı dayanıklılık, dünya nimetlerine karşı direnç; bunlara karşı durmanın tek yolu, gerçekten sağlıklı bir ideolojiye sahip olmaktan geçecektir. Biz öncüyüz. Yeni bir hayatın, tavır, davranışın öncüleri olacağız. Ama, birden köylüye gidip, Mustafa Kemal'in yaptığı gibi bu ne şalvar, çıkartın, yırtın filan; bunu da demeyeceğiz. (...)

Sabri yoldaş: Çok önemli bir örnek verdin, çok doğru bir şey. Ancak burada doğru tavır, bence, kadının eşeğe binmesi; senin, yanında, yürümendir. Bu gerçekten biçimsel anlamda köylülerle ilişkilerinde, sen gerçekten onlara sosyal hayatlarını, içinde bulundukları zorlukları anlatıyor, onlara doğru şeyler de getiriyorsan, onlara sen, kadının eşeğe binmesi, erkeğin yürümesini de kavratacaksın. Ancak şu doğrudur: Köye gidiyorsun, şehirde normal olarak giyinen bir kadın, orada da aynı şekilde giyindiği zaman, çok başka şekilde dikkati çeker. Orada tabii ki giyimine, kıyafetine, oturmasına kalkmasına dikkat etmek başka bir şeydir. Ama kadını eşeğe bindirmek, senin yanında yürümen devrimci tavırdır bence. Burada meseleyi kısa vadede ele almamak gerekli diye düşünüyorum. Biz, şu ve buna benzer konularda böyle somut şeylerle birlikte, günlük ilişkilerimizi ilgilendiren birtakım meseleleri de konuşsak; siyasi birtakım meseleleri konuşmak kadar yararlı olacağına inanıyorum. (...)

Sabri yoldaş: Ancak, biz, sorunu sınıflar mücadelesi açısından, zıtların birliği açısından ele aldığımız zaman, emperyalist çürümüş ve kokuşmuşluğa, emperyalist yozlaşmaya karşı mücadele veren güçleri bir kenara atamayız. Bu anlamda, emperyalist toplumda da işçilerin, emekçilerin, her ne kadar bütün silahlarıyla, daha doğrusu radyosu, televizyonu, yayın araçlarıyla; o, gerici, yoz kültürü, ahlakı kitlelere yaymak istemesine rağmen, varoluş, buna karşı tepki temelinde yükselen bir de mücadele vardır. Emperyalizm ve emperyalizmin kontrolü altındaki bütün ülkelerde esas olarak kültürün, emperyalist kültürün, adını koyarak, emperyalist kültürün kokuşmuşluğu; fakat buna karşı tepki temelinde bile olsa. Almanya'da örneğin, "Yeşiller" diye bir grup çıkıyor. Buna benzer çeşitli gruplar var. Bu temelde bile olsa, buralarda sağlıklılığın, kurtuluş yollarını aramanın kıvılcımlarını görüyoruz. Yani bu anlamda, ekonomik anlamıyla da hâkim olsa -ki öyle, ekonomik anlamıyla hâkim- fakat bu ekonomik hâkimiyet karşısındaki sınıfların yapısıyla, sınıfların tepkisiyle birlikte ele alınmalı. Bu noktalar eklenmek kaydıyla söylenenler doğrudur.

Yani emperyalizm, oldu bitti falan anlamında söylemiyorum. Yalnız, bu ve buna benzer tartışmalarda ister istemez şunu koymak lazım. Yani ayrıntılara özellikle inmek gerekir diye düşünüyorum. (...)

Sabri yoldaş: Toplumun ekonomik, sosyal yapısıyla yakinen bağlantılıdır. Diyelim ki ilkel komünal toplum ki, o toplumun belli dönemlerinde şunlar olmuş, mesela anaerkil toplumlar oluyor galiba. Bir kadın, birçok erkekle evlenebiliyor; belirleyici olan annedir. Ba-

bayla anılmıyor; çocuklar, soyağacı, anneyle anılıyor. Daha sonra şuna dönüşüyor, yine üretimle ilgili. Bu sefer erkek etrafında, babaerkil, ataerkillik oluşuyor. Eskimolar, karılarını misafirlerine ikram ediyorlar. Bu nasıl bir şeyse, bize çok ters gelen bir durum. Fakat o ahlaki yapı içerisinde onu mutlaka bir şey gerekçeliyor. İşte Ruslar dudaktan öpüşüyorlar. Öbürü beş dakika öpüşüyor, öbürü bilmem ne yapıyor. Bazı yerlerde Türkiye'de, kadınlar kol kola girip halay çekiyor. Bazı yerlerde de kadınlar pencerede, erkek geçerken yüzünü çeviriyor, buna benzer durumlar var. Yani konuyu birlikte ele almak lazım, tepeden inme ahlak, tepeden inme yaşama biçimi hiçbir zaman geçerli değildir. Biz, sosyalist inşaya, ya da yeni bir toplum inşasına gittiğimiz zaman, toplumsal hayat için öneri nerde bulunacaksa; böyle böyle yapmak lazım, bunları bunları yapmak lazım derken; bunları biz, kararnamelerle, emirle filan yapamayız. Ayrıca, biz, Mustafa Kemal değiliz; tepeden inme, şunu yap, bunu et, bilmem ne olsun diyemeyiz. Ancak öneririz ki, şu zamanda olmasa bile, uzun vadede ekonomik ve toplumsal hayatla ve bu hayatın gerekleriyle uyum hâlindeyse, uyum gösteriyorsa getirdiğimiz öneriler, hayat tarafından kabul edilecektir. Halk bunu benimseyecektir. Nasıl bir zamanlar dudağa boya sürmek tersti de şimdi dudağa boya sürmek ters görünmüyorsa -Türkiye için söylüyorum- ya da alışkanlığın, işte köyde düğün yaparken, mahallede düğün yaparken, daha sonra salonlara girip dans etmek, pantolon giyme. Hani pantolon giydiğin zaman götüne iki çatal giymiş gelmiş diyor mesela. Aynen böyle söylüyor. Kadına acayip bakıyor mesela. Ama bir süre sonra pantolonu, hayatın belli yerlerinde giyiyor. Pantolon daha sonra, iş hayatında yumuşak, geniş pantolonlar biçiminde yansıyor.

Biz de yeni bir toplum kurarken, mutlaka bizim geçmişten kalan yani halkın sahip çıktığı gelenekler, görenekler yeni biçimlere girecektir. Yeni bir biçim alacaktır. Bir zamanlar 'kirvelik' usulü varken, daha sonra o öyle bir gerek maddî açıdan gerek sosyal ilişkilerin kopmasından gerekse o kapalı yerden kopmaktan gelen gelenek; 20-30 tane çocuğu bir araya getirip kirve ettirip, bir sünnetçi geliyor kesiyor ya da hastaneye götürüp kesiyor. Ve adet ne oluyor? Diğerleri nasıl yok oluyorsa, yeni bir toplum, biçimiyle, eski toplum nasıl yok oluyorsa; sosyalizmin inşasında, kapitalizmde var olan birtakım ahlak, gelenek, görenekleri yok edip atacaktır, parça parça edecektir. Feodal birtakım unsurları da korumayacaktır. Çünkü feodal toplumdaki ahlak, gelenek, görenek, feodal üretimle sıkı sıkıya, bağlıdır. Ancak insanlarda belli meziyetler vardır, insanlığın sahip çıkması gereken belli meziyetler vardır: Konukseverlik, yardım etme, saygı, büyüğe karşı şöyle davranma, küçüğe karşı böyle, insanlığın her dönemde koruması gereken değerlerdir. Biz, bunlara, sosyalist anlamda sahip çıkacağız. Biz, kimlere saygı duyulma gerektiğini bileceğiz, yani her yanıyla biz saygı mı duyacağız? Ancak, biz sosyalist toplumda, yaşlılara saygı, yardım etme meselesini koruyacağız ister kapitalist ister feodal toplumdan kalmış olsun. Mahvolmuş bir adam, yaşlanmış, biz bunun bir gerek olduğunu söyleyeceğiz, ama, yani şu anlamda saygı. Ne bileyim, birtakım insanların birtakım insanlara karşı saygısı feodal toplumda farklı bir şeydir. Yani biz sosyalist toplumda saygıyı başka davranışlarımızla ifade edeceğiz. Yani bunun mutlaka en uygun biçimleri bulunacak. Konukseverlik, en uygun biçimlerini bulacağız. Ne bileyim, sevgi; sosyalist toplumda sevgi belki giderek, birdenbire olmasa bile, gerçekten en ince noktasına gelecek. İnsanların birbirini sevmesi en ince noktasına kadar gelecek. Karı-koca ilişkilerinde en ince duruma gelecek. Mesela belki ben, feodalce düşünüyorum bu konuda bilemem. Yani ben, zamparalık olgusunun, anlatabiliyor muyum, yani özgürlüklerle, bilmem nelerle karıştırıldığı gerek kadının gerek erkeğin "Yani bu hakkı değil mi? İster onla, isterse bunla gider," Nataşa mıydı, Katyuşka mıydı, Veruşka mıydı neydi, Çimento'da bir tip getirildi. O kadar yoz bir biçimde yaşandı ki. Ben kendi adıma, bir insanın karısını aldatma olayını çok olumsuz bir şey olarak görüyorum. Yani sosyalist toplumda biz böyle bir şey inşa ettiğimiz zaman, kadın kocasını, öbürü de öbürünü. Gerçekten

böyle bir şey varsa ayrılırlar. Çok uç şeyler söylüyoruz, böyle birtakım ayrıntı ile geliyoruz işin içine.

Onun dışında, oyunlarımız, gerçekten Yunanistan'da şunu gördüm, hayran oldum, Yunanistan'da halk, danslarına sahip çıkmış. Yunanistan kapitalist bir toplum. Birtakım eskileri bağrında taşıyor. Fakat esas yanı kapitalist. Bayağı hora tepiyorlar, çok güzel oyunlar oynuyorlar. Bizdeki gibi bozulmuş değil yani. Bizde bu unsurlar kırlarda kalmış. Esas olarak kırlarda kalmış, o oyun özelliği kalmamış. Adam müziğini korumuş. Bir müzik, Yunan müziğini koruyor adam. Biz de şimdi kendi müziğimizi, bütün o yoz şeyler, aranjmandan tut, bilmem nesine kadar, hallaç pamuğuna çevirmişler. Biz yeni müzik derken, o bizde var olan duyguyla, bilmem neyle yeni bir müzik. Devrimci müzik. Ama bizdeki motiflerle birlikte, motiflerin yani ondan can bulup gelişen biçimiyle yeni müzik. Yani yeni hayat, fakat köksüz değil. Tepeden inme, oradan buradan derleme bir hayat değil, yani kökleri kendi toprağımızdan, kendi geleneklerimizden gelen, bir tarihi geçmişi olan bir yeni hayat. Yani bunlarla birlikte bir yeni hayat istiyoruz. Bunun için, özellikle işte feodalizmde var olan birtakım şeyleri, işte sosyalist ögeler falan gibi bir şeyler söyledin, nasıldı? (...)

Sabri yoldaş: İşte burda bence dikkat edilmesi gereken bir nokta var. Kapalı ekonominin getirdiği, insanları iç içe tutma ve bundan dolayı birlik durumu var. Yani biz, fabrikaların, o modern araçların ortak, yani tek başına çalışılamayan, üretimin çok büyümesinin zorunlu sonucu olarak fabrikaların getirdiği o kolektivizmi; onunla bir tutamayız, o, iki ayrı şey. Yabancılaşma sorunundan bahsettin, ona kısaca değinmek istiyorum.

Yabancılaşma, esas olarak, insanın, ürettiği ürüne yabancılaşmasıyla açıklanmalıdır. Fabrikada çalışıyorum ve otomobil üretiyorum. Otomobil benden çıkıyor, ben, otomobilin Asya'da mı, Afrika'da mı, nerede, kimin kullandığını bilmiyorum. Vitrine konduğu andan itibaren ben ona yabancılaşıyorum; çıkıyor benden çünkü. Hâlbuki, kapalı ekonomide ve esas olarak küçük yerlerdeki, küçük üretimde bu, bu anlamda değil. Ben ayakkabıcıyım, bana ısmarlama bir ayakkabı yaptırıyor köyde. Geliyor mesela Veysel, ben, ayakkabıcıyım, ona ayakkabı yapıyorum. Benim, onunla aramda bir bağ oluyor. Terziysem, elbise yapmışsam, dükkânın önünden geçiyor, ara sıra, getiriyor bana veriyor, ütülettiriyor. Dar ekonomide üretilenle, onu tüketmek için alan insan arasında bir dostluk ilişkisi var, bir yakınlık var, o ürettiği üründen dolayı. Hâlbuki, kapitalist toplumda konfeksiyon yapıyor. Hangi ayakkabıyı kim giydi, ne oldu, yani senden çıkıyor ve senin yarattığın şeyler, bir başka şeyler çıkıyor ortaya, yabancılaşma durumu çıkıyor. Sokağa yabancılaşıyorsun, evine yabancılaşıyorsun. Öylesine düşün, kaç apartman basamağı indiğinin farkında değilsin. Ama evde sabah kalkıyorsun, o kadar sakin ve hızlı yürümüyor ki hayat. Bakıyorsun ağaç burda duruyor, öbürü orda duruyor, aynı yerden geliyorsun, aynı yerden geçiyorsun; buradan geçerken, sokağın bilmem nesini görüyorsun, bir şey yapabiliyor musun, yetişmek için gidiyorsun. Biz de makinalaşacağız. Yani sosyalizm, bir yanıyla en modern araçları geliştirebildiğimiz kadar geliştireceğiz. Çünkü emperyalizm, üretim araçlarının gelişmesinin önünde bir engel. Sosyalizm, üretim araçlarının özel mülkiyetini, kamu mülkiyeti hâline getirdiği için, onun önündeki engeli, yani gelişiminin önündeki engelleri de ortadan kaldırıyor. Geliştireceğiz, müthiş geliştireceğiz, fakat nasıl geliştireceğiz? Kapitalizmin bozduğu gibi, kırları, parsa parsa edip yaşanılmaz hâle getirmeyeceğiz. Bunu çözebilirsek, yani bizim için de hava kirliliği problem olacak, bizim için de kırların korunması, ama ne anlamda, üretimi hem arttıracaksın hem beton yığını yapmaktan kurtaracaksın. Bu gibi problemlerle karşılaşacağız hep. Teorik olarak, sosyalizm bunun önünü açıyor. Fakat eğer bunlara uygun çalışma tarzı, bunlara uygun yöntemler bulamazsak ki, çok zor bulacağız.

Bir Almanya'nın, bir Fransa'nın gidiyorsun, şehrin göbeğinde adamın parkları var, bilmem neleri var. İstanbul'u şimdiden adamlar perişan etmişler ne park var ne bilmem ne. Ankara, bugünden per perişan. Bunları nasıl

kurtaracağız? Yani üretim, üretime bağlı olarak yeni ahlak, yeni yaşam biçimi. Fakat bu yaşam biçimi, kırların yaşamı, kırların temizliği nasıl korumamız gerektiği, geçmişten günümüze kalması gereken ve korunması gereken ne varsa, onun içeriğini koruyup, biçimini değiştirerek; kendi tarihimiz, ulusal kültür gelenek, göreneklerimize göre ele alacağız. Ancak, herhangi bir gelenek ya da görenek ya da herhangi bir alışkanlık, yeni hayatın, yani üretim anlamında yeni hayatın kurallarına uyum sağlamıyorsa onu hiç kimse koruyamaz; o, çöküp gidecektir. Yok olup gidecektir ve biz ona ağıt yakmayacağız. (...)

Sabri yoldaş: Bu folklor meselesini ele alalım. Bazı şeyler var, yaşar. Mesela belli oyunlar var, en modern toplumda bile, kılığı kıyafeti ne olursa olsun, onlar yaşayabilir. Ama bir kılıç-kalkan ekibinin oyununu yaşatamazsın yani. Belki gösterilerde falan olur da. Halaylar, o topluma getirdiği birtakım şekillerle korunabilir. Folklor, halkın değeridir. Halkçı anlamda bile yaşatılmak istense, halkçı olmaktan gelen iyi yanları, ileri yanları vardır. Bir Rock and Rolle karşılaştırdığın zaman o da o topluma bağlı bir şey; o makinalaşmayı, bunalmış, bilmem ne olmuş durumu anlatır. Vals, mesela. Vals şimdi yaşamıyor. Ama o aristokrasi, o feodal yapıda dönüyor. Şimdi dönecek o kadar büyük salonlar yok. Şimdi git bakayım, bir gece kulübünde vals yap, yapamazsın ki zaten, küçücük bir yer, iki döndüğün zaman dört kişi birbirine çarpar. İşte bütün folklorik ögelerin hepsi; altını kazı, üretimle bağlantılıdır. Artık onlar, çok gerilerde kalmış birtakım şeylerse, halk onları zaten yaşatmıyor. Ancak, birtakım halk oyunlarının örnekleri olarak, yani birtakım bu konuda uğraşan enstitüler, şunlar bunlar bu tip oyunları gösterilerde, şurada burda örneklerini gösterebilirler. (...)

Sabri yoldaş: Bilgi de insana geçtiği zaman insanın hayatına yansıyan, yön veren bir resim görebiliyoruz. Marks'ın bir sözü var, yeni bir dili öğrenen insan diyor, o yeni dili ana diline çevirerek konuşur. Ne zaman yeni öğrendiği dille düşünür, ana dilini aradan çıkarırsa o dili öğrenmiş olur diyor. Biz de belli teorik birtakım şeyleri bu böyle olursa şöyle olur, bunu şöyle kullanırsak şu olur vb. yani kendi dilimize çeviriyoruz. Hayır, otomatik olarak davranış, meleke kesp edersek, o zaman şunu yapmış olacağız. Hiçbir şoför, buradan sağa dönmeliyim, buradan sola dönmeliyim, şurada fren yapmalıyım diye düşünmüyor; refleksleriyle, melekeleriyle hareket ediyor. Döndüğü zaman, nereye döndüğünün bile farkında değil, artık dönmeyi düşünmüyor, onun gözü, bedeni artık otomatik bir parçası hâlinde hareket ediyor. Biz de gerek sosyal gerek siyasal hayatta işlek, meleke kesp eden, çok kısa zamanda karar verebilen, çok kısa zamanda şunlar şunlar gerekliliğini yaşayan; yani düşünüp hareket etmekten çok, anında yaşayan insanlar hâline gelebilmeliyiz ki, gerçekten kitlelere önderlik edebilelim. Biz henüz meselelerde böyle böyle olur, şöyle şöyle vb. Bir kitleyle bağımız olsa, ilişiğimiz olsa, gülerek, oynayarak birtakım meseleleri konuşacağız. Burada, çok ciddi insanlar olarak oturduk konuştuk meseleleri. Bu doğrudur, ancak kitleler içine girdiğimiz zaman bu nasıl yansıyacak? Savaşırken yansıyacak, çarpışırken yansıyacak, daha sonra, bir şeyi üretirken yansıyacak, fabrikada, tarlada şurada burada. O zaman, teori, biçimsel anlamda ortadan kalkacak, bizim bir parçamız hâline gelecek. (...)

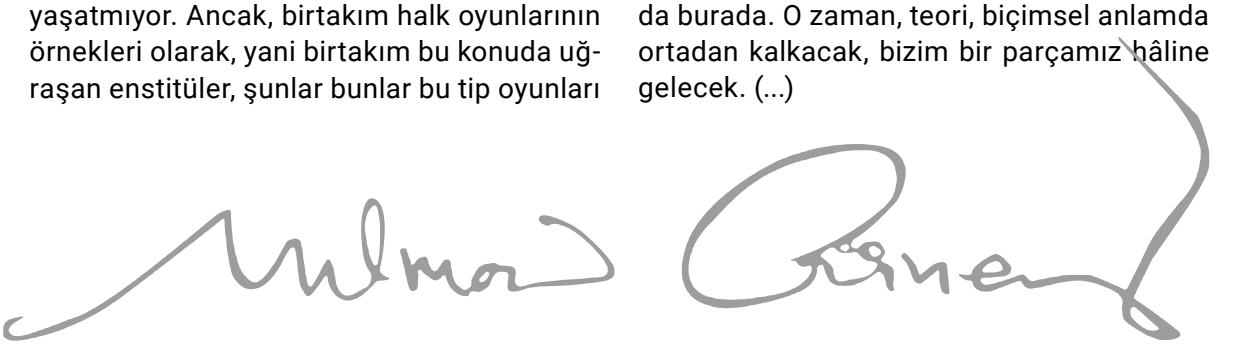

Rosa Luxemburg

HADİ ŞİMDİ CEZALANDIRIN BENİ!

■ **GANİME GÜLMEZ**

Yüzyıl bize ne kadar uzak gelirdi.

Ardımızdaki yüzyıl, bize yakınlaştıkça yakınlaştı.

Birbirine yaslandı, çağların karanlık sırtları!

O zamanlarda da bu zamanlarda da hukuk politika tartıştırmadı. Politika hukuku yaptı. İşte o hukuk, hiçbir zaman adalet dağıtmadı.

Oralarda da buralarda da kulaklarımızdan gitmedi hâlâ; "HADİ ŞİMDİ CEZALANDIRIN BENİ!" onurlu haykırışı.

Hâkimler, savcılar; esneyerek dinlediler yapılan savunmaları: "Politika yapmayın, suçlamalara yanıt verin".

Ve yüzbinlerce can parmaklıkların ardına atıldığında, öldürüldüğünde onların kılları dahi kıpırdamadı. Zaten öncesinden, kararlar alınmıştı.

Yüzyıl bize ne kadar uzak gelirdi.

Ardımızdaki yüzyıl, bize yakınlaştıkça yakınlaştı.

Çağların karanlık sırtları, birbirine yaslandı!

İnsanoğlu, kullanıp atılan bir oyuncakmışçasına oynadı insanoğluyla!... Bu çağ da sırtını verdi kendisinden önceki çağa. Hem de dünyanın dört bir yanında.

Oralarda da buralarda da kulaklarımızdan gitmedi hâlâ; "HADİ ŞİMDİ CEZALANDIRIN BENİ!" onurlu haykırışı.

Hâkimler, savcılar; yine esneyerek dinlemekte savunmaları: "Politika yapmayın, suçlamalara yanıt verin".

Yüzyıl öncesindeki ışıklar, yine bu zifiri karanlıklardan sızmaya başladı.

Hiçbir şey eskimedi, yaşadıklarımız bir açıdan yinelendi, barbarlığın maskeleri değişti!

Daha Birinci Dünya Savaşı başlarken, yani dünya savaş deneyimleri bugünkü safhasına ulaşmadan önce Rosa: Savaş cinayetlerini bitirmeleri için direk askerlere çağrı yapar. Bu çağrısı sebebiyle yargılanır.

Hâlâ, bu yüzyılda da "politika yapma!" diyenlere rağmen, barbarlığı/savaşları durdurma çağrısıyla, çağların yaslanmış karanlık sırtları arasından çıkan bir ışık gibi sızarak: "HADİ ŞİMDİ CEZALANDIRIN BENİ!" onurlu haykırışıyla aramıza katılır.

Hâlâ, yüzyıl önce 15 Ocak 1919'da Karl Liebknecht ile birlikte öldürülen Rosa

Luxemburg'un mahkemesinin, tutsaklığının sesi; karışıyor bugünkü savunmalara, tutsak mektuplarına...

Ve şimdi, yani öldürülüşünün 100. Yılında, O'nu, tıpkı günümüzün mahkemelerindeymişçesine, hapishanelerindeymişçesine kendi sesinden, kaleminden dinleyelim...

Rosa Luxemburg, Hapishaneden Mektuplar kitabının kapağı...

Kartpostal

LEIPZIG, 7 TEMMUZ 1916

Sevgili küçük Sonyam!

Bugün Leipzig'de, genelde olduğu gibi basık, nemli bir sıcak var, bu kötü havaya zor katlanıyorum. Öğle öncesi iki saat küçük gölün kenarındaki bahçede oturdum ve "Zengin Adam"ı okudum. Bu kitap muhteşem. Yaşlı bir annecik yanıma oturdu ve kitabın başlığına bakarak gülümsedi: "Mükemmel bir kitap olsa gerek. Ben de severek kitap okurum." Okumak için bir yere oturmadan önce, tabii ki etraftaki ağaçları ve çalılıkları kontrol ettim; teskin olarak tanımladığım bu tanıdık manzaranın tamamını. Buna karşın insanlarla temasa girmek beni sürekli daha da az teskin etmekte; sanırım çok yakın bir zamanda eski çağlara geri çekileceğim, tıpkı kutsal Antonius gibi. Neşeli ve sakin kalın.

Yürekten selamlar

Rosa

Çocuklara çok selam.

Kartpostal

BERLİN, 5 AĞUSTOS 1916
(Barnim caddesindeki hapishane)

Sevgili, küçük Sonyam!

Bugün 5 Ağustos, iki mektubunuzu da aynı anda aldım: 11 ve 23 Temmuz tarihli. Görüyorsunuz ki, posta bana New York'a ulaşma süresinden daha uzun bir sürede ulaşıyor. Bu arada bana gönderdiğiniz kitabı da aldım ve hepsi için size yürekten teşekkürler. Sizi, bu durumdayken terk etmek zorunda kalmak bana çok acı veriyor; nasıl istiyorum sizinle yeniden tarlalarda rahat rahat dolaşmayı, ya da mutfaktaki cumbadan güneşin batışını izlemeyi... Helmi'den yolculuğu anlatan detaylı bir kart aldım. Bu nazikliğe çok ama çok teşekkürler. Ancak benim için bu kadar masraf yapmanız gerekmez, bu beni çok mahcup ediyor. Bütün iyi ve burçak burçak kokan şeyler için de yürekten teşekkürler. Bana hemen yeniden yazın, belki bu ay içerisinde onlar da elime geçer. Ellerinizi sımsıkı ve sıcacık sıkıyorum. Cesaretiniz kırılmasın, yürekli kalın. Düşüncelerimde hep sizin yanınızdayım. Çocuklara ve Karl'a çok selam.

Sizin Rosanız

-Pierre Loti muhteşem, diğerlerini henüz okumadım.

Kartpostal

WRONKE, 24 AĞUSTOS 1916

Sevgili Sonya, yanınızda olamıyorum şu anda! Olanlar bana hayli ağır geliyor. Ancak lütfen, başınızı dik tutun, bazı şeyler şimdi göründüğünden daha farklı olacak. Ama şimdi gitmek zorundasınız; köylere, yeşilliklere, nerede güzellik varsa oraya ve temiz bulduğunuz yerlere. Hâlâ burada oturmanızın ve takatten düşmenizin bir anlamı ve amacı yok. Son mahkemeye dek yine haftalar geçebilir. Lütfen, mümkün olan ilk anda gidin... Sizi istirahat ettirmeyi bilirse, bu Karl için de bir kolaylık olacaktır. Ayın 10'unda yazdığınız satırlar ve hediyeler için binlerce teşekkürler. Eminim ki önümüzdeki baharda, yine hep birlikte tarlalarda ve bitkiler içerisinde adımlıyor olacağız; daha şimdiden bunun sevinci kapladı içimi. Ancak şimdi gidin buradan, Sonyacığım! Güneyi hissedebileceğiniz Bodensee'ye gidemez misiniz? Gitmeden önce sizi mutlaka görmek istiyorum, lütfen komutanlığa bir dilekçe verin. Hemen yine birkaç satır yazın bana. Her şeye rağmen, sakin ve neşeli kalın! Kucaklıyorum sizi.

R.

Karl'a yürekten binlerce selam.

Helmi ve Bobbi'nin gönderdiği iki kartı da aldım ve çok mutlu oldum.

Bu kart yazıldığı gün, Karl Liebknecht ikinci mahkemesinde dört yıllık ağır hapis cezasına çarptırılır.

WRONKE, 21 KASIM 1916

Küçük, sevgili Sonyacığım, Mathilde'den kardeşinizin şehit düştüğünü öğrendim ve yeniden yaşadığınız bu darbe hayli sarstı beni. Son zamanlarda ne kadar çok şeyi taşımak zorunda kaldınız! Ve sizi teskin etmek, yatıştırmak üzere bir kez dahi yanınızda olamadım!... Annenizin bu yeni acıya nasıl katlanabileceğine ilişkin rahatsızlık içerisindeyim ben de. Zaman kötü ve biz hayattaki bütün bir uzun kayıp listesini not almaktayız. Şimdi her ay, gerçekten Sivastopol'daki bir yıla bedel gibi. Tüm yüreğimle özlem duymaktayım, umarım sizi en yakın zamanda görebilirim. Kardeşinizin haberini nasıl aldınız, annenizden mi yoksa direk mi? Ve diğer kardeşlerinize ilişkin neler duydunuz? Size Mathilde aracılığıyla bir şeyler göndermeyi çok istedim, ancak maalesef burada sadece küçük ve renkli bir şaldan başka hiçbir şeyim yok; buna gülmeyin lütfen, bu sadece sizi çok sevdiğimin ifadesi. Hangi durumda olabildiğinizi görebilmem için, en yakın zamanda birkaç satır yazın lütfen. Karl'a binlerce selam. Sizi tüm yüreğimle kucaklıyorum.

Sizin Rosanız

Çocuklara çok selam!

WRONKE, 15 OCAK 1917

... Ah, bugün bir an şu bana acı verdi. Saat 3.19'da lokomotifin düdük sesi bana Mathilde'nin yola çıktığını söyledi, hemen duvarım boyunca, kafeste bir hayvan gibi alışıldık "yürüyüşü" yaparak, bir ileri bir geri yürümeye başladım ve ah, sadece buradan gitmek, buradan uzaklaşamadığım için de acıdan yüreğim parçalandı! Ama bir şey olmaz, yüreğim önce hemen bu fikre çıldırıverdi ve ses çıkarmamak zorundaydı; tabi alışılagelmiş olan, iyi terbiye edilmiş bir köpek gibi itaat etmektir. Bahsettiğimiz ben değilim.

Sonyacığım, savaş bittiğinde ne yapmaya karar vermiştik biliyor musunuz? Hep beraber güneye doğru bir yolculuğa. Ve yaparız biz bunu! Biliyorum, hayalini kurduğunuz benimle İtalya'ya gitmek, sizin için en önemlisi bu. Buna rağmen sizi Korsika'ya sürüklemeyi planlıyorum. Bu, İtalya'dan daha da fazlası. Orada insan Avrupa'yı, en azından modern Avrupa'yı unutuverir. Dağların ve vadilerin amansız bir profilinden, yukarıda sadece asaletle uzanan çıplak kayalıklardan, aşağıda verimli zeytinler, taflan ağaçları ve yaşlı kestane ağaçlarından oluşan geniş ve kahraman bir memleket parçasını düşünün. Ve her yeri kaplayan çağlar öncesinin bir sessizliği –insan sesi, kuş cıvıltısı olmayan, sadece bir yerlerde küçük ırmakların taşlar arasından akışı ya da en yukarılarda kayaların arasından fısıldayan rüzgâr–, hatta tıpkı Odesa'nın yelkeninin kabarışı. Ve insana ait ne varsa, hepsi tam bu memleket parçasına uygun. Mesela, dağlardaki patika yollardan birinin kıvrımları arkasında aniden bir kervan belirmekte –Korsikalılar hep, bizdeki gibi köylü yığılmaları olmadan, kervanlar hâlinde birbirleri ardından giderler. Önde tabi ki bir köpek, sonra bir keçi yavaşça adımlamakta, ya da heybelere doldurulmuş kestanelerle yüklü bir eşek, ardında kucağında bir çocukla, bacaklarıyla kavrayarak üzerine binilmiş koca bir katır profili. Kadın tıpkı bir selvi gibi ince, dimdik oturmakta, yanı sıra sert duruşlu, sakin bir erkek adımlamakta. Şuna yeminliler: Bu bir kutsal aile. Ve orada her adımınızda böyle bir sahneyle karşılaşmaktasınız. Hep böyle muhteşem güzellikler karşısında yapmak zorunda hissettiğim gibi, duygulanıp gayri ihtiyari diz çökmek istedim. Orada hâlâ İncil ve Antik Çağ canlı. Oraya gitmeliyiz ve tıpkı benim yaptığım gibi; bütün adayı dolaşmalıyız, her gece başka bir mekânda dinlenip, güneşin her doğuşunu yolculuğumuzda selamlamalıyız. Bu sizi cezbetti mi? Size bu dünyayı sunabilirsem çok mutlu olacağım...

Çok okuyun, ruhsal olarak da ilerlemek zorundasınız ve siz bunu yapabilirsiniz; henüz taze ve esneksiniz. Ve şimdi bitirmek zorundayım. Neşeli ve sakin kalın böylesi günlerde.

Sizin Rosanız

WRONKE, 18 ŞUBAT 1917

... Uzun zamandır hiçbir şey beni, Martha'nın Karl'ı ziyareti hakkında ilettikleri, onu parmaklıklar arkasında nasıl bulduğu ve bundan nasıl etkilendiği haberi kadar ürpertmemişti. Bu yüzden mi benden bunu gizlediniz? Size acı veren her şeyi bilmeye, buna ortak olmaya hakkım var ve benim bu varlığımı kısıtlamayın! Olanlar bana neredeyse canlıymış gibi, on yıl önce kardeşlerimi Warschau iç kalesinde tekrar görüşümü hatırlattı. Orada insan, iç içe iki tel kafes şeklini görür, yani bir küçük kafes koca bir açık kafesin içerisindedir ve iki parıldayan tel arasından sohbet edilmek zorundadır. Bunun yanı sıra, süvari yüzbaşısı (bizi tutuklama komutanı) beni, altı günlük açlık grevinden yeni çıktığımda, böyle bitkinken görüşme odasına taşımak zorunda kalmıştı ve kafesin tellerinden iki elimle sıkıca, tıpkı hayvanat bahçesindeki vahşi bir hayvanın gücündeymişçesine tutunma tepkisindeydim. Kafes, bir odanın hayli karanlık bir köşesindeydi ve erkek kardeşim yüzünü tellere dayamıştı. "Neredesin?" diye sürekli sormuştu ve gözlüklerindeki, onun görmesini engelleyen gözyaşlarını silmekteydi. Şimdi seve seve orada, Luckauer kafesinde, Karl'ın dışarıya çıkması için ben kalabilirim!

Pfemfert'e, Galsworthy için yürekten teşekkürlerimi iletin lütfen. Dün kitabı sonuna kadar okudum ve çok memnun oldum. Bu roman beni "Zengin Adam"dan çok daha az etkiledi, buna rağmen değil, aksine o kitapta sosyal tespitlerin çok daha ağır gelmesinden. Romanda tespitlere bakmıyorum, aksine sanatsal yönlerine bakıyorum. Ve Galsworthy'nin çok esprili olduğu şu ilişki; "dünya kardeşleri" beni rahatsız ediyor. Buna şaşıracaksınız. Ancak bu tipleme, Bernard Shaw ve Oscar Wilde'nin de İngiliz entellektüelliğinde çok yaygın olan bu tiplemeyle neredeyse aynı: Dünyada ne varsa hepsine alaylı bir şüpheyle bakan, çok açık göz, nazikleştirilmiş ancak züppe bir insan. Galsworthy'nin, yarattığı dramatik kişiliği alabildiğine ciddi bir yüz olarak esprili ve zekice yazması, bana sürekli sesli kahkahalar attırdı. Ancak nasıl olurda edepli ve kibar insanlar hiçbir zaman ya da bazen kendi çevrelerini iğnelerler; eğer onlar her şeyi alayla karşılıyorlarsa, gerçek bir sanatçı hiçbir zaman kendi yarattıklarıyla alay etmez. Anlayacağın o ki Sonyacığım, satireler büyük üslupları kabul etmez! Örneğin Gerhart Hauptmann'ın yüz yıldan beri yazılan, modern topluma ilişkin en kanlı satireleri. Ancak yazdıklarına Hauptmann'ın kendisi sırıtmamakta; sonuna geldiğinde, titreyen dudaklarıyla ve akan yaşlarıyla ışıldayan kocaman gözleriyle durmakta. Buna karşın Galsworthy'nin bendeki etkisi; tıpkı bir akşam davetinde, salona giren her yeni davetlinin kulağına diğeri hakkında birşeyler fısıldayan, kendi esprileriyle araya giren, herkesin yan sandalyesinde oturan bir davetli gibi...

... Bugün yine Pazar, tutsaklar ve yalnızlar için en ölü gün. Üzgünüm, ancak özlem içerisinde sizlerin ve Karl'ın böyle olmamasını diliyorum. Ne zaman ve nereye dinlenmeye gideceğinizi hemen yazın bana.

Yürekten kucaklıyorum sizi ve çocuklara selam.

Sizin Rosanız

-Pf., bana biraz daha iyi şeyler gönderebilir mi? Belki Th. Mann'dan bazı şeyler? Henüz ondan hiç okumadım. Bir ricam daha var: Açık yerlerde güneş gözümü kamaştırmaya başladı, belki zarfın içerisinde, ince, siyah, bir metrelik, siyah puanlı bir siyah tül gönderebilirsiniz! Şimdiden çok teşekkürler.

WRONKE, 19 NİSAN 1917

Dün kartla gelen selamınıza, üzüntülü tınısına rağmen yürekten sevindim. Tıpkı Karl'ın önceki tutuklanışında olduğu gibi, sizi yine güldürebilmek için yanınızda olmayı nasıl isterdim, ikimiz –anladınız değil mi? –Kafe Fürstenhof'ta, bizim coşkun gülme salvolarımız birkaçını hayrete düşürmüştü. Nasıl güzeldi bu o zaman– her şeye rağmen! Potsdam Platz'ta sabahın köründe çıktığımız günlük araba avcılığımız, sonra hayvanat bahçesinde açan çiçeklerin arasından, uzun kara ağaçlı sessiz Lehrter caddesine, hapishaneye yolculuk, ardından dönüş yolunda Fürstenhof'taki mecburi inişimiz, sonra sizin beni güneyde mecburi ziyaretiniz; Mayıs'ın görkeminde gerçekleşen her şey, sizin ve Mimi'nin beyaz örtülü küçük masanın çevresinde, benim aşçılık sanatımın ürünlerini sabırla bekleyişiniz, mutfağımdaki huzurlu saatler (zarif Paris haricots vertsi, anlıyorsunuz değil mi?...). Yanı sıra değişmeyen, pırıl pırıl, sıcak hava hâlâ capcanlı hafızamda ve sadece bunlarla, evet, insan gerçekten canlı bir bahar hissini taşıyabilir. Ardından size akşamları yaptığım mecburi ziyaretler, sizin küçük sıcacık odanızda –sizi böyle seve seve, masada duran fırından çıkan balık şeklindeki kurabiyelerle, ikram edilen çayla ev kadını olarak anıyorum, özellikle bu size ait bir sıcaklık– ve nihayetinde gece yarısı karşılıklı birbirimize ev yolunda refakat ettiğimiz, güzel kokulu karanlık caddeler! Evinize giderken size refakat ettiğim, güney tarafındaki masalımsı ay gecesini ve tıpkı eski derebeyi şatolarında olduğu gibi, sert, siyah ev çatılarının arkalarındaki gök mavisi bir çevreleyişle bize nasıl yansıdığını hatırlıyor musunuz?

Sonyacığım, sizi neşelendirmek, sizinle biraz laflamak ya da sessizce oturmak, böyle daima sizin yanınızda olmak istiyorum; ki kasvetli, umutsuz kuruntularınız dağılsın. Kartınızda soruyorsunuz: "Neden her şey böyle?" Ah çocuk, şimdi hayat ezelden beri "böyle", her şey hayata ait: Keder ve ayrılık ve özlem. İnsan bunu daima her şeyiyle birlikte kabul etmeli ve her şeyi güzel ve iyi bulmalı. En azından ben böyle yapıyorum. Kılı kırk yaran bir bilgelikle değil, aksine bu böyle benim yalın doğallığım. İçgüdüsel olarak, hayatı tutmanın tek doğru tabiat olduğunu hissediyorum ve bu yüzden her durumda kendimi gerçekten mutlu hissediyorum. Yaşanmış ve yaşanan hayatımdan kopmayı da istemiyorum, başka bir hayata sahip olmayı da. Size bu hayat telakkisini getirebilseydim!...

Henüz size Karl'ın resmi için teşekkür etmedim. Bununla beni nasıl mutlu ettiniz! Bu gerçekten, bana verdiğiniz en güzel doğum günü hediyesiydi. Önümdeki masanın üzerinde, iyi bir çerçevede duruyor resim ve bakışıyla beni her yerde takip ediyor. (Bilirsiniz, resimler vardır nereye yerleştirilse de oradan bakıyor gibi görünürler). Bu resim tam böyle. Şimdi Karl Rusya'dan gelen haberlere nasıl sevinmiştir! Tabii sizin de neşeli olmak için sebebiniz var: Evet, şimdi annenize doğru yola çıkmanızın önünde engel kalmayacak! Bu gözünüze çarptı mı? Sizden yana, acilen güneş ve sıcaklıkların gelmesini diliyorum. Burada henüz her şey filizler içerisinde ve dün bolca kar yağışımız vardı. Benim "güney memleketim"de, güneyde nasıl güzel görünüyordur? Önceki yıl ikimizde orada, çitlerin önünde durmuştuk ve siz çiçeklerin bolluğuna şaşakalmıştınız...

Mektuplarla kederlenmeyin. Ben size sık sık yazmak istiyorum, siz bir posta kartının üzerinde selam gönderseniz dahi benim için kâfi! Açık havada kalın sürekli, bolca çiçek toplayın. Küçük çiçek atlasım hâlâ yanınızda mı? Sakin ve neşeli kalın, canım, her şey iyi olacak! Göreceksiniz!"

Sizi defalarca ve yürekten kucaklıyorum.

Daima sizin Rosanız

WRONKE, 2 MAYIS 1917

... önceki Nisan'da sizi, hatırlarsanız ikinizi birden saat 10'da erkenden telefon ederek acilen botaniğe, tam bir konser veren bülbülü benimle birlikte dinlemeye çağırmıştım. Sonra taşların arasından sızan küçük bir su akıntısı ve sık çalılıkların arasında sessizce gizlenerek oturmuştuk; ancak bülbülden sonra ansızın, neredeyse şöyle duyulan "Gligligligliglick!" tek düze bir feryat çınlamıştı. Bu çınlayışın tıpkı bir bataklık ya da su kuşuna ait olduğunu söylemiştim ve Karl'da buna katılmıştı, ancak bu kuşun ne olduğunu tam olarak keşfedemedik. Düşünsenize, aynı hüzünlü sesi burada, birkaç gün kadar önce, bir sabah erkenden duyuverdim ve kalbim sabırsızca çarpmaya başladı, nihayetinde kim olduğunu öğrendim. Bugün bunu keşfedene dek rahat edemedim: bu kuş su kuşu değildi, aksine bir gerdan kırandı, külrengi bir ağaçkakan türü. Serçeden sadece biraz daha büyük ve adı, tehlike halinde düşmanlarını komik hareketlerle ve boynu çıkmışçasına bir görüntüyle korkutmayı denemesinden gelmekte. Karıncayiyenler gibi, dilinin yapışkanlığıyla sadece karıncaları avlayarak yaşıyor. İspanyollar bu yüzden onu Hormiguero, yani karınca kuşu olarak adlandırıyor. Zaten Mörike bu kuşa çok hoş bir hezel yazmış, Hugo Wolf'ta bu hezeli bestelemiş. Bu yakaran sesli kuşun kim olduğunu öğrendiğim andan beri, bir hediye almış gibiyim. Bunu belki Karl'a da yazarsınız, bu onu sevindirecektir.

Ne okuyorum? Esasta doğa bilimlerinden: Bitki coğrafyası ve hayvan coğrafyası. Dün, Almanya'da şu sıralar ötücü kuşların azalıyor olmasının sebepleri üzerine bazı şeyler okudum: Kuşlar için, hepsi doğal yuva ve beslenme koşullarını sunan olanaklar, artan rasyonel orman kültürü, bahçe kültürü ve ziraat ile; oyuk ağaçlar, işlenmemiş toprak, fundalıklar, yerlere dökülen kuru yapraklar, adım adım tahrip edilmekte. Bunu okuduğumda çok üzüldüm. Benim için bu, insanlar için yapılan bir şarkı değil, aksine bu savunmasız küçük varlıkların sessiz, durdurulamaz tahribatının tablosu bana, ağlayacak kadar acı verdi. Zürih'teyken okuduğum; Prof. Sieber'in Kuzey Amerika'daki Kızılderililer üzerine yazdığı Rusça kitabı hatırlattı bana: Onlar da aynen böyle, modern insanlar aracılığıyla adım adım kendi topraklarından defediliyorlar ve sessiz, barbarca bir talana terkediliyorlar.

Ancak evet, hasta olduğumdan bütün bunlar beni böyle derinden sarsıyor. Ya da biliyor musunuz? Bazen, gerçek bir insan değil de insan kılığında herhangi bir kuş ya da bir hayvanmışım gibi bir his geliyor bana; iç hissiyat olarak, Parti Kongresi'nde bulunmaktan çok daha fazla, burada ya da tarlalardaki gibi, kendi memleketimde, üzerinde yaban arıları gezen ve çimenler olan bir bahçe parçasında hissediyorum kendimi. Hemen bunu sosyalizme bir ihanet olarak sezmeyeceksiniz, ki size her şeyi söyleyebilirim. Biliyorsu-

BRESLAU, 2 AĞUSTOS 1917

Sevgili Soniçkam, 28'inde elime geçen mektubunuz, benim burada dış dünyadan ulaşabildiğim ilk haber ve bunun beni nasıl sevindirdiğini rahatça anlayabilirsiniz. Benim taşınmamın kesin trajikliğine ilişkin titizlikle kaygılanmışsınız... Bildiğiniz gibi, bütün felâket dönüşümlerini kuruntusuz bir zaruri soğukkanlılıkla karşılarım. Buraya alıştım, bugün Wronke'den yastıklarımla kitaplarım geldi, yani benim iki hücrem hemen kitaplar, resimler ve oradan oraya sürükleyip durduğum mütevazi ziynet eşyalarımla yeniden, tıpkı Wronke'deki gibi huzurlu ve rahat bir görünümde olacak. Ve çalışma isteğim iki katına çıktı. Burada eksikliğini duyduğum; doğal olarak oradaki hareket serbestliğim, tutuklandığım yerde tam gün var olan, şahane hava, bahçe ve her şeyden önce kuşlardı! Tabi sizin, bu küçük toplumun

nuz ki, umut ediyorum ki buna rağmen vazife başındayken öleceğim: Bir sokak katliamında ya da hapishanede. Ancak içimdeki ben "yoldaşlarımdan" çok daha fazla, benim baştankarama ait. Nasıl ki içten iflas eden çoğu politikacı, bir barınak, bir huzur buluyorlarsa, onlardan daha azı değil bu, ben de doğadayım. Buna karşın, doğada da adım adım birbirini takip eden, bana çok fazla acı veren böyle çok barbarlık görüyorum. Örneğin, bütün bu küçük olayların sonuçlarının bir mantığı olduğunu düşünün. Önceki bahar, bir arazi yürüyüşünden eve, benim sessiz, boş caddem üzerinden dönerken, yerde küçük bir leke fark ettim. Eğildim ve sessiz bir trajedi gördüm: Büyük bir bok böceği sırt üstü devrilmişti ve etrafında kaynayan, yığınla minicik karıncaya karşı kendisini bacaklarıyla çaresizce savunmaktaydı ve onun canlı bedenini yiyip bitiriyorlardı! Bu benim tüylerimi diken diken etti, bir peçete çıkardım ve vahşi canavarları uzaklaştırmaya başladım. Ancak küstah ve kararlı olduklarından, onlarla vereceğim uzun bir savaşı kazanmak zorundaydım. Nihayetinde zavallıyı kurtarıp, uzakta bir çimenliğe bıraktığımda, iki ayağını çoktan yiyip bitirmişlerdi... Sonuçta ona, çok şüpheli bir iyilik yapmış olmanın eziklik duygusuyla oradan uzaklaştım.

Çok uzun alaca karanlığı olan akşamlardayız şimdi. Bu saatleri nasıl da seviyorum! Güneylerde bir sürü karatavuk görmüştüm, burada ne görüyorum ne de duyuyorum onları. Bütün kış boyunca birkaçına sürekli yem vermiştim ve şimdi ortadan kayboldular. Güneylerde, akşamların bu zamanlarında caddede rahat rahat dolaşmaya özen gösteriyordum; öyle güzeldir ki, günün son menekşe rengi ışığında, fenerdeki gaz alevinin apansız dışarıya sıçraması ve alacakaranlıkta âdeta biraz utanmışçasına böyle bir yabancı görüntü saçması. Ardından, cadde boyunca fırına ya da bakkala bir şeyler almak için tanımsız bir gecikmişlik görüntüsüyle, harıl harıl koşuşturan herhangi bir kapıcı kadın ya da bir hizmetçi. Evden çağrıldığı son köşeye varana dek tüm enerjisiyle, karanlıkta dahi caddede oynamayı sürdüren, arkadaşlık kurduğum kunduracı çocuk. Bu saatlerde daima, huzur bulamamış ve adeta apansız ciyaklayan, ya da uykuda sayıklayan yaramaz bir çocuk gibi, bir ağaçtan diğerine velvele çıkararak uçuşan karatavuklar olurdu. Ve caddenin ortasında durur, ilk yıldızları sayardım, günün geceyi kucakladığı bu yumuşak havadan ve alacakaranlıktan çıkıp eve dönmek istemezdim.

Sonyacığım, yakında tekrar size yazacağım. Sakin ve neşeli olun, her şey iyi olacak, Karl'la da. Bir dahaki mektuba dek tekrar görüşmek üzere.

Kucaklıyorum sizi.

Sizin Rosanız

bir taraftarı olduğumdan haberiniz yok. Ancak insan her şeyden mahrum kalabilir ve çok yakında hemen, orada sahip olduklarımın buradakinden daha fazla olduğunu unutacağım. Buradaki durum, neredeyse tıpkı Barnim caddesindekinin aynısı, sadece her gün botanik ya da zoolojik keşifler yaptığım, şirin askeri hastane avlusu eksik. Burada, yürüyüş yapmaya çıktığım, "keşfedecek" hiçbir şeyin olmadığı, büyük taşlarla döşenmiş idare avlusu var. Ve dolaşırken, avludaki çalışan tutsaklardan gözümü kaçırmak için, sinirle boz taşlara göz atmaktayım. Tutsaklar, sürekli bana ithamda bulunan kıyafetleri içerisindeler ve bunların arasından birkaç tanesi, yaş, cins, kişisel yönelimleri tek bir damga altında; en derin insani rütbeleri ellerinden alınarak silinmiş. Ancak yine de bu acı veren manyetik tekrar, sürekli benim bakışlarımı alamamama sebep oluyor.

Her yerde, bir ressam gözünün sevinç

duyacağı, verilen kıyafetleri giymeyi özgürce reddeden tek bir suret var tabii ki. Burada, zayıf, sıkı formlu, başına sarılı kumaşla haşin bir görüntüsü olan, bana bir taşıma aracını hatırlatan, böyle bir genç kadın çalışanı keşfettim; yükleri taşırken ki asil hareketleri ve sararmış, ceza yapışmış solgun yüzü, aynı şekilde tebeşir beyazlığındaki cildi gerçekten görülmeye değer, bu bana trajik Piyero maskesini hatırlatıyor. Ancak tuhaf, böylesi üzücü deneyimlerden sonra, böylesi çok itimatlı görüntülerden uzaklaşmaya çalışıyorum. Barnim caddesinde de zaten böyle bir kraliçe duruşlu ve davranışlı bir tutsak keşfetmiştim ve buna uyumlu bir "iç dünyası" olduğunu düşünmüştüm. Sonra kaldığım bölüme gardiyan yardımcısı olarak geliverdi ve iki gün sonra, böyle bir güzel maskenin altında tam bir kalın kafalılık, aşağılık bir karakter gizlendiğini gösterdi, yoluma çıktığında bakışlarımı çeviriyordum. O zaman düşündüm ki, Melos Adası'ndan Venüs, sadece sustuğu için yüzyıllardır kadınların en güzeli itibarını koruyabilmekte. Ağzını açmış olsaydı, belki de cazibesi sönerdi.

Tam karşımda, kasvetli, kırmızı kiremitli erkek hapishanesi var. Ancak bu duvarların üzerinden, herhangi bir yerde bulunan, yeşil ağaç tepelerini görüyorum; keskin hava akımlarında artarak ses çıkaran büyük bir kara kavak ağacı ve üzerinde sarı yemişleri öbeklenmiş dişbudak ağacı bunlar. Pencerem kuzeybatıya bakıyor, böylelikle bazen güzel akşam bulutlarını görüyorum. Ve siz, sadece böylesi kızıl bulutların dahi beni kendilerine hayran bıraktırdıklarını, mükâfatlandırdıklarını bilirsiniz. Bu arada saat akşam 8 (gerçekte 7), güneş erkek hapishanesinin ardından batmadı henüz, hâlâ çatıdaki camlı bölümden göz kamaştırmakta ve bütün gökyüzü altın gibi parıldamakta. Çok iyi hissediyorum kendimi ve Gounod'un Ave Maria'sını söylemem gerekiyor –nedenini kendim dahi bilmiyorum– (Siz bu parçayı kesin bilirsiniz).

Goethe'den aktardıklarınız için çok teşekkürler. "Yetkin erkekler", öncesinde fark etmememe rağmen, şu anda güzel geldi; evet, insan bazen kendini, bazı şeylerin güzelliğine telkin edilmeye bırakmalı. Sizden, "Anakreon'un Mezarı"ndan da aktarımlarda bulunmanızı rica edeceğim. İyi biliyor musunuz bunu? İlk olarak bunu, tabii ki Hugo Wolfsche'nin müziği sayesinde gerçekten anladım; şarkı mimari bir etkiye sahip; insan hemen bir Yunan mabedini gördüğü hissine kapılıyor.

Şimdi, tamam –göğü izlemek için küçük bir mola verdim–, güneş binanın arkasındaki derinliklerde battı ve yukarıda, yükseklerde sessizce hareket eden haddi hesabı yapılamayacak kadar fazla, hareketli küçücük bulutçuklar, çevrelendikleri gümüşi parıltıyla, ortalarda zarif bir bozlukla, oluşturdukları çeperi hep birlikte parçalayarak kuzeye doğru dağılıyorlar –Tanrı biliyor nerelerden geldiklerini–. Bu bulut uçuşlarında kayıtsızlık ve soğuk bir tebessüm var; ben de tıpkı her zaman olduğu gibi, beni çevreleyen hayatın ritmine katılarak, onlarla birlikte soğuk bir tebessümdeyim şimdi. İnsan nasıl böylesi bir gökyüzünde "kötü" ya da hasis olabilir? Sakın kendinize dönüp bakmayı ihmal etmeyin, sonrasında daima tekrardan "iyi" olacaksınız.

Karl'ın özellikle kuş cıvıltılarına ilişkin bir kitap istemesi, pek şaşırtmadı beni. Benim açımdan kuşların cıvıltısı, kendi tüm çeperlerinden ve hayatlarından koparılamaz, sadece bu bütünlük beni ilgilendiriyor, bundan koparılmış detaylar değil. Ona hayvan coğrafyasına ilişkin iyi bir kitap verin lütfen, bu ona kesinlikle daha fazla fikir verecektir. Umarım yakında beni ziyaret edebilirsiniz. İzin alır almaz, bana telgrafla bildirin lütfen.

Kucaklıyorum sizi defalarca.

Sizin Rosanız

-Tanrı beni affetsin! 8 sayfa olmuş, şimdi, bu seferlik gitmek istiyor. Kitaplar için çok teşekkürler.

BRESLAU, ARALIK ORTASI 1917

... Şimdi Karl, bir yıldır Luckau'da tutuklu bulunuyor. Bu ay sürekli bunu düşündüm ve tam bir yıl önce siz Wronke'da yanımdaydınız, bana güzel bir yılbaşı çamı hediye etmiştiniz... Ben de bu yıl, burada bir tane edindim, ancak yıpranmış ve dalları kopmuş bir ağaç getirdiler, önceki yıl getirdiğinizle alâkası bile yok. Monte ettiğim sekiz tane lambacığı nasıl dizayn edeceğimi bilemiyorum. Bu benim hapisteki üçüncü Noel bayramım, ancak bunu trajik bulmayın. Her zamanki gibi sakin ve neşeliyim. Dün uzun süre uyanık kaldım –artık gece saat birden önce uyuyamıyorum, ama saat onda yatağa girmek zorundayım–, tabi sonra karanlıkta çeşitli düşler görüyorum. Yani dün düşündüm ki: Özel hiçbir sebebi yokken, nasıl böyle sürekli bir sevinç sarhoşluğu içerisindeyim, ne garip. Örneğin burada karanlık bir hücrede, taş gibi sert bir döşek üzerine uzanıyorum, etrafımda alışılagelmiş kilise sessizliği hâkim, insan kendini mezardaymış gibi hissediyor, hapishane önünde bütün gece yanan fenerin ışığı pencereden tavana aksediyor. İnsan sadece, ara ara uzaklardan geçen bir trenin gürültüsünü ya da pencerenin altında uyuşmuş bacaklarını biraz hareket ettirmek isteyen nöbetçinin adımlarını belli belirsiz duyuyor. Adımlarının altındaki kumun çıkardığı ses öylesine umutsuz ki, adeta varoluşun sıkıntı ve çaresizliği nemli gece karanlığında yankılanıyor. Orada ben öyle yalnız, sessiz, zifiri karanlığın, sıkıntının, kış tutsaklığının siyah yorganlarına sarılmış bir vaziyetteyken, kalbim güneşin ışınları altında yeşeren bir çayıra uzanmışçasına anlaşılamaz, tarif edilemez bir neşeyle çarpıp duruyor. Ve ben karanlıkta, sanki her türlü kötü ve üzgün yalanı cezalandırıp, ışığa ve mutluluğa dönüştüren herhangi bir büyülü sırrı biliyormuşum gibi, hayata gülümsüyorum. Bunu yaparken, bu neşemin nedenini kendi kendime arıyorum, bulamayınca da yine kendi kendime gülüyorum. Sırrın yaşamın kendisinden başka bir şey olmadığına inanıyorum; sadece doğru bakılırsa, gecenin derin karanlığı, bir kadife kadar güzel ve yumuşak. Ve nöbetçinin ağır adımlarının altında ezilen ıslak kum taneleri de yaşamın güzel, küçük bir şarkısını söylemekte; eğer insan dikkatlice dinlemeyi bilirse. Böylesi anlarda sizi düşünüyorum ve her zor durumda yaşamın güzel ve neşeli yanlarını görebilmeniz, renkli bir çimen üzerinde dolaşıp, mest olabilmeniz için bu tılsımlı anahtarı seve seve sizinle paylaşmak istiyorum. Size çilekeş, tasarlanmış sevinçlerden başka bir şey vermemek değil düşündüğüm şey. Sizden esirgemediğim, bütün reel fikirsel sevinçler. Her şeyden önce sizi küçüklükten, sıradanlıktan ve ürkütücülükten koruyan yıldızlarla süslenmiş bir mantoyla dolaşıyor olmanız düşüncesi beni rahatlatacağından, size içimdeki bitmez tükenmez bu sevinci vermek istiyorum.

Steglitzer Park'ında siyah ve kızılcık kırmızısı ahududulardan güzel bir buket toplamıştınız. Siyah olanları –meyveleri ağır ve yoğun salkımlar hâlinde büyük tüylü yapraklar arasında sarkan– ya mürver ağacı ya da daha büyük bir olasılıkla, zarif salkım otu gibi meyveleri ve uzun yeşil yaprakçıkları olan kına ağacıydı. Küçük yaprakçıklar arasında kızılcık kırmızısı olanlar ise herhalde ayva yapraklı muşmula ağaçlarıydı; aslında kırmızı olurlar, ama sonbaharda tam olgunlaşıp, çürümeye yüz tuttuklarında, kızıl görünürler. Yaprakçıklar; mersin ağacınınkilere benzer şekilde küçük, sivri, koyu yeşil ve üstü pürüzsüz, altı kertiklidir.

Sonyacığım, Platen'in "Uğursuz Çatal"ını biliyor musunuz? Acaba bana gönderebilir ya da getirebilir misiniz? Karl bir ara bu kitabı evde okuduğundan bahsetmişti. George'nin şiirleri çok güzel; tarlalarda gezerken genellikle söylediğiniz "kızılımsı tahılların hışırtısı altında" dizesinin nereden geldiğini şimdi öğrendim. Fırsat bulduğunuzda yeni "Amadis"i yazıp, gönderebilir misiniz? Bu şiiri tabii ki Hugo Wolf'un şarkısından dolayı çok seviyorum, ancak yanımda yok. "Lessing Efsanesi"ni okumaya devam ediyor musunuz? Ben de Lange'nin, beni hep teşvik edip, canlandıran "Materyalizmin Tarihi"ni tekrar okudum. Bu kitabı okumanızı çok isterim.

Ah, Soniçka, burada çok keskin bir acı hissettim; yürüdüğüm avluya sürekli askeri araçlar geliyor, asker elbiseleri ve kanlı gömleklerin doldurulduğu çuvallar taşıyorlar..., çuvallar burada indiriliyor ve içindekiler hücrelere dağıtılıp, yamalandıktan sonra tekrar orduya teslim ediliyor. Bir gün yine bir araba geldi, atlar değil, mandalar arabayı çekiyordu. Bu hayvanları ilk kez bu kadar yakından gördüm. Bizim sığırlardan daha güçlü ve cüsseli bir yapıya sahipler, kafaları daha yassı, basık ve eğimli boynuzlarıyla, bizim büyük siyah, uysal gözlü koyunlarımıza benziyorlar. Romanya'dan, savaşta yağmalanmışlar... arabaları süren askerler, bu yabani hayvanları yakalamanın çok zor olduğunu ve özgürlüğe alışmış olduklarından, yük çektirmenin daha zor olduğunu anlattılar. Ta ki "vae victis" lafı onlar için geçerli olana dek feci bir şekilde dövülmüşler... Sadece yüzlercesi Breslau'daymış, hem de yeşil Romen otlaklarına alışık olan bu hayvanlara kuru ve az bir yem veriliyormuş. Her türlü yük araba-

sını ölene dek çektiriyorlar. İşte birkaç gün önce böylesi bir araba geldi. Çuvallar, mandaların kapının eşiğinden adım atamayacakları kadar yüksek yüklenmişlerdi. Arabayı süren asker, zorba bir herif, hayvanları öyle kamçılıyordu ki, gardiyan kadın bile sinirlenerek, hayvanlara hiç mi acımıyorsun diye bağırdı! Askerse pis pis sırıtarak; "biz insanlara da hiç kimse acımıyor" dedi ve daha hızlı vurmaya başladı ... Hayvanlar sonunda arabayı tümsek üzerinden çekebildiler, ancak bir tanesi artık kan kaybetmekteydi...

Soniçka, manda derisi ki kalın ve dayanıklıdır, yırtılmışı. Yük indirilirken hayvanlar sessiz ve yorgun bir şekilde duruyorlardı. Yarası kanayan, sanki ağlayan bir çocuk gibi siyah bir yüzle ve uysal gözlerle etrafa bakınıyordu. Yüzündeki ifade, sert bir şekilde cezalandırılmış olan, ama neden cezalandırıldığını ve nasıl olup da bu işkenceden, çiğ şiddetten kurtulacağını bilmeyen bir çocuğun ifadesiydi... Önünde duruyordum ve hayvan bana baktığında, gözlerimden yaşlar aktı; onun yaşlarıydı gözümden akan, insan en sevdiği kardeşi için bile bu denli acılı, benim acizlik içerisinde titrediğim gibi acılı titreyemezdi. Romanya'nın özgür, yeşil çimenleri ne kadar uzak ne kadar ulaşılmaz ne kadar da kayıp! Orada güneş nasıl da başka aydınlatırdı, rüzgârın üflemesi ne kadar değişik, kuşların güzel ötüşleri ya da çobanın melodik seslenmeleri nasıl da farklıydı. Şimdi ise bu yabancı korkunç kent, boğuk ahır, o yabancı korkunç insanlar, iğrenç samanlar ve dayak, yaradan akan o kan...

Ah, benim zavallı mandam, zavallı, sevgili kardeşim, biz, ikimiz de böylesine aciz, böylesine kütük gibi burada duruyoruz. Sadece acizliğimiz, acımız, özlemimiz bizi birleştiriyor.

Bu arada tutuklular harıl harıl ağır çuvalları indirip, bir depoya taşırlarken, elleri cebinde arabayı süren asker, avluda büyük adımlarla gezinip, ıslık çalmaya başladı. Ve bütün bu muhteşem savaş önümden geçiverdi...

Hemen yazın, sizi kucaklıyorum, Soniçka

Sizin Rosanız

-Sevgili Sonyuşka, her şeye rağmen sakin ve neşeli kalın. Yaşam böyledir işte ve böyle, olduğu gibi, cesur, yılmadan, gülümseyerek kabullenmek gerekir; her şeye rağmen...

BRESLAU, 12 MAYIS 1918

Soniçka, hemen cevaplandırmak istediğim mektubunuz beni çok memnun etti. Görüyor musunuz, botanik bahçesine bir ziyaretiniz, sizde nasıl bir haz ve coşku yarattı! Neden kendinize bunun sürekliliğini sağlamayasınız?! Ve birkaç şey daha, etkilenimlerinizi hemen böyle, sıcağı sıcağına ve rengarenk bana tasvir ederseniz, emin olun bu hep böyle olacak! Evet, bu şahane, yakut rengi çiçeklenen kızıl çam goncalarını biliyorum. Her defasında, tam çiçeklerle donandığında insanın kendi gözlerine inanamayacağı kadar akıl almaz bir güzellikteler, tıpkı diğerleri gibi. Bu kırmızı goncalar dişil çiçekler; sonrasında bunlardan, dönen ve aşağıya sarkan büyük, ağır kozalaklar oluşacak. Hemen yanında, belli belirsiz, soluk sarı, altın sarısı tozlar yayan eril kızıl çam goncaları vardır. Akasyaların bir türünü yazmışsınız, "Pettoria"yı tanımıyorum. Tüylü yaprakları ve kelebek kanadı gibi çiçekleri olan, "akasya" olarak adlandırılan benzerlerini mi kastediyorsunuz? Muhtemelen, bu ağacın her yerde adlandırıldığı gibi akasya değil, "yabani akasya" olduğunu biliyorsunuzdur. Örneğin mimoza gerçek bir akasyadır; kükürt sarısı çiçekler açar ve mest edici bir koku yayar. Ancak bunun Berlin'de, açık bir alanda yetişeceğini sanmıyorum, çünkü bu tropik bir bitkidir. Korsika'da Ajaccio'da, aralık ayında bir şehirde bu kocaman, muazzam çiçekler açan mimozaları görmüştüm... Burada maalesef penceremden, mümkün olan en uzaklıktaki, duvarın üzerinden en yüksek dalları görülebilen ağaçların yeşillerini izleyebiliyorum; bu görüntü ve renk tonlarından, ağacın türünü keşfetmeye çalışıyorum ve genellikle de göründüğü gibi çıkıyor. Geçtiğimiz günlerde, kırılmış hâlde bulunan bir dal getirildi buraya ve tuhaf görüntüsü

herkesi heyecanlandırdı; herkes, bunun hangi ağaç olabileceğini sordu. Karaağaçtı; benim güney bölgemdeki caddede, kırmızı-yeşil yemişlerle yüklü kokulu bir paketi size gösterişimi hatırlar mısınız; o zaman da Mayıs'tı ve heyecandan gözleriniz hayretler içerisinde bakmaktaydı. Oradaki, bu karaağaçlarla birlikte dikilen insanlar, onlarca yıldır o caddede yaşıyorlar ve çiçek açan karaağaçların nasıl göründüğünü henüz hiç "fark etmediler"... Ve aynı kalın kafalılık, hayvanlar karşısında da geçerli. Kentlilerin geneli gerçekten vahşi, hissiz barbarlar, bu yüzdendir ki...

Bende her şey tam tersi, organik doğayla iç gelişimim, sinir sistemimin durumuna bağlı olarak hastalık derecesinde yek vücut. Aşağıda birkaç tane tepeli tarlakuşu kuluçkadan çıktı –diğer üç yumurta çatladı. Ve bir tanesi iyi durumda–. Tepeli tarlakuşlarının nasıl tepetaklak, küçük atik adımlarla, tıpış tıpış yürüdüğünü belki fark etmişsinizdir; tıpkı serçeler gibi, iki ayaklarıyla zıplayarak, güzel de uçabilirler, ancak henüz kendi kendilerine, bu soğuk günlerde yeterli besin bulamadılar: Böcek, tırtıl vs. Her akşam böyle, penceremin önündeki avludan bir tanesi görünmekte ve çok yüksek sesle, feryat figan ötmekte. Ta ki iki ebeveyn görünüp ve ürkerek, koruyarak "Huid-huid" diye, kısık bir sesle yanıt verene dek. Sonra yine hızlıca, bu alaca karanlıkta ve soğukta umutsuzca yiyecek bir şeyler aramaya devam ediyorlar ve tekrar bağıran yumurcağın yanına gelip, bulduklarını onun gagasına bırakıyorlar. Bu her akşam 21:30 sıralarında tekrarlanır ve bu bağırış, yakaran ötüş penceremin altında başladığında, iki küçük ebeveynin rahatsızlıklarını ve tasalarını gördüğümde, mütalaağasız bir kalp krizi geçiriyorum. Onlara yardımcı olamıyorum, çünkü tepeli tarlakuşları çok çekingen ve onlara bir ekmek parçası bile atılsa, hemen çekip gidiyorlar, ardıma bir köpek gibi takılıp gelen güvercinler ve serçeler gibi değiller. Bunun gülünç olduğunu, dünyadaki bütün aç tarla kuşlarından sorumlu olmadığımı ve dövülen mandalara ağlamamam gerektiğini –her gün çuvallar üzerlerine yüklenmiş halde avluya getirilen mandalar–, kendi kendime söylesem de boşuna. Hiçbir şey bunu değiştiremiyor ve böyle şeyler görüp, duyduğumda adeta hastalanıyorum. Ve yakınlarda, herhangi bir yerdeki bir sığırcık, bütün güzel bir gün boyunca, bıkkınlık gelene kadar heyecanlı gevezeliğini tekrarlıyorsa, günün birinde sustuğunda, ona bir şeyler olduğuna dair kaygı duyup, sabırsızlıkla bekliyorum; sadece anlamsızca tekrar öttüğünde, artık iyi olduğunu biliyorum. Hücremin dışındaki her yerde, birbiriyle alâkası olmayan, binlerce küçük ve büyük yaratığa böyle ince iplerle bağlıyım işte ve hepsine huzursuzlukla, acıyla, kendimi suçlayarak tepki veriyorum... Siz de uzaklardan içimin titrediği, bu bütün kuşlar ve yaratıklara dâhilsiniz. Yılların, insan "yaşamadığında" nasıl geri getirilemeden kaybolduğunu, bunlardan duyduğunuz acıyı hissediyorum.

Ancak sabır ve cesaret! Daha yaşayacağız ve büyük şeyler göreceğiz. Yeni bir adaletsizlik, yeni dev gibi bir devriliş, bütün bir eski dünyanın, her gün bir parça nasıl battığını, daha öncesinden, şimdi görmekteyiz... En komik olansa, çoğunluk bunu fark etmiyor ve daha sağlam bir zemine geçmeye inanmıyor...

Soniçka, "Gil Blas" ve topallayan şeytan sizde var mı ya da temin edebilir misiniz? Lesage'ı hiç tanımıyorum ve uzun zamandır onu okumak istiyorum. Siz onu tanıyor musunuz? En kötü ihtimalle satın da alabilirim.

Yürekten kucaklıyorum sizi.

Sizin Rosanız

-Karl'ın nasıl olduğunu bana hemen yazın.

Belki Stijn Streuwels'in "Keten Tarlaları" Pfemfert'te vardır, yine bir Flaman, İnsel Yayınevi'nden, iyi olması gerekiyor.

■ Çeviren: Ganime Gülmez

Azadî

■ A. KARABAX

Ne li xwe bûm, bi çi hatime wer, ne girîng e
Ne şeqîniya berkazan ne ya nifteyên deriyan
ne dengên hevalan ne yên pasbanan bihîstibû
Bi dîlketineke derî gotinan li zîndanê
niha bi destbendeke polad li nexweşxanê me.

Şîfre, hêvî şîn e; dûmeqeskekê bi perikan
li gola şîn xist, bi baniyan ket.

Li qawişeke girtiyan di cih de li ser piştê me
Destekî min di zendê de bi hesinê renzayê ve
hatiye destbendkirin, destê din wekî nîvşat e
Zemîna odê bi betonekî rûaxîn hatiye tijikirin
ne remaxa bilind ne şibaka hesinpêçî xem in
Bi êşeke giran, bêqîrîn ber xwe didim
ku dîwar bi destbend li dora min tên hejandin.

Şîfre, derya bi kef e; çûkekî behrîn bi nikil
li kefdana avê xist, bi baniyan ket.

Ne derî û şibak, ne dîwar û remax xem in
Serê min li ser balivê, pişta min li binraxê
Carinan wîzîniya erebeyan li şibakê didin
hin caran jî leşkerek di teqa derî re dinêre
Ne rewşa bajêr ne kelecana wan difikirim
Bi azweriya jiyanî li ser xwe me
dîwarê şibakê du qat dibe, bi der ve dikişe.

Şîfre, ne xem û xewn; berbangê per berda
li asoyê xist, bi baniyan ket.

Palikên çavên min daketibûn ser hevdû
piştî sûretên li remaxê hatibûn pêbarkirin
Di hundir de can semaxdar bêtirs lezgîn in
berê xwe didin çil û çiyayên li bin palikan
Bi bangeke bi tayên zirav û lerzdar
dîwarê rêdayî dizivire cihê xwe, çav lêdidin.

Şîfre, azadî şer e; şiyariyê got: ser çavan
li viyanê xist, li derî û dîwaran barî.

Sîwanek di xeleka ewrîn re rû dide, geş dibe
berkaza deriyê odeyê li roniyê nayê vekirin
Ne leşker ne çavên min pê hesiyane
Hezên azadiyê serbixwe ne
ku bi dîwar û destbendan nayên zîndankirin.

17.11.2018

Özgürlük

■ A. KARABAĞ

Neyle varmıştım, kendimde değildim
Ne mazgal vuruşu ne anahtar şakırtısı
ne mahkûm sesi ne gardiyan gürültüsü
Tarifsiz bir tutsaklıkla zindana
ve şimdi çelik bir kelepçeyle hastanede.

Şifre, umut mavi; teleğiyle bir kırlangıç
mavi göle dokundu, havalandı.

Yataktayım hasta mahkûm koğuşunda
Sağlam elim bilekten ranzaya kelepçeli
inme inmiş gibi diğer elin parmaklarına
Kirli bir betonla doldurulmuş oda tabanı
ne tavanı ne demirli penceresi umrumda
Tarifsiz bir ağrıyla direnmek
ve dört duvarın zelzelesi bir kelepçeden.

Şîfre, deniz köpüklü; gagasıyla bir kuş
ak köpüğe dokundu, havalandı.

Ne demir kapısı ne duvarları umrumda
Başım, boynum, belim yatak yorgunu
bazen araba uğultusu değer pencereye
bazen bir asker gözler kapı mazgalından
Ne şehrin gidişine ne telaşına yaslanmak
Dipdiriyim yaşam tutkusuyla
pencere duvarı çekilir açılır gibi dışarıya.

Şîfre, ne gam ne düş; şafak kanatlandı
ufka dokundu, havalandı.

Göz kapaklarım kapanmış kendiliğinden
tavana işlenen resim ve isimlerden sonra
İçerideki can sabırlı, aceleci ve atılgandır
dağ bayır yuvarlanır kapalı kapak altında
Titreşimli ince bir sesle
iner yerine yol veren duvar, göz dövünür.

Şifre, kavga özgürlük; bilincin baş üstüne
iradeye dokundu, havalandı.

Işır ve büyür bir hale bulutsu bir daireden
koğuşun kapı mazgalı açılmaz aydınlığına
Ne bir görevli ne gözlerim varmış farkına
Dara gelmez özgürlük sevgisi
kelepçe, duvar ve zindanın zaptını takmaz.

Mala Perê Gund

■ SELAHATTİN ÇAM

Piştî şîva êvarê Zerdeşt kursiyek kişand qeraxa masê û li ser rûnişt. Hevala wî ya ku çil û çar sal emrê xwe bi hev re derbas kiribûn, bi tevî tepsiya qehwê ve ew jî hat li cem wî rûnişt. Hem qehweya xwe vedixwarin hem jî serpêhatiyên xwe bi bîr dianiyan. Ciwaniya wan pir xweş derbas bûbû. Her daîm ji hev hez kiribûn. Di nav şadî û bextewariyê de dem û dewrana xwe bihurandibûn. Tu carî dilê hev neşikandibûn; hev aciz nekiribûn. Di televîzynê de dîmenên gund û bajarê wî nîşan didan. Bi hesret axînek ji kûraniya dilê xwe kişand û li gund û bajarê xwe nêrî. Dilê wî teng bû, nefesa wî çikiya û barana nîsanê bi ser sûretê wî de hatin xwarê. Hevala wî pir bi ber vê rewşa wî ket û got:

" Evqas xwe neqehirîne, êdî zarok mezin in. Em karin diber xwe bidin. Here çend rojan li welatê xwe bigere. Bîna xwe berde û were. Bila bêhn bê ber te." Bi rastî wî jî pir dixwest ku here cih û warê zarokatî û xortaniya xwe. Demên xwe yên berê bijî.

Îşev heta destê sibê, xew neketibû çavê ne jî ê hevsera wî. Şeva wan bi şêwr û mişewrê derbas bûbû. Dabûn ber hev û ser hev. Di dawiya de biryar dabûn ku Zerdeşt derkeve gera welatê xwe. Serê sibê zû rabû çû çarşiyê bilêta xwe biri û vegeriya malê. Piştî haziriyê êvarî bi kêf û coş berê xwe da otogarê. Di deriyê otobusê re bihêt ket hundir. Li bilêta xwe nêrî. Di cihê wî de kesekî din rûniştiye. Her çendî di destê wî de bilêta wî hebû jî. Cî ne yê wî bû. Wî şofêr û mawîn di ser û berê hev dan, lê cih nedanê. Gotin, bilêta te ranegihandine me ji çarşiyê. Ne sûcê me ye, yê çarşiyê ye. Gotin, em te dîsa mexdûr nakin. Li qoltixê dawî rûne. Ew jî bê dil li palgeha dawî rûniştê. Zerdeşt lêvarqilî ku ji niha de nedirêyetiyek heye. Hêj rêwî hemû li cihê xwe rûneniştibûn, qîrînî bi jineke ciwan ket.

'' Wey lawo! Bêkes û bêxwediya min. Agir bi kezeba min ket berxa min. Feqîr û delîla min'' Rêwî tev şaş û metal man ku çi hatiye serê wê dayika reben. Û çi ew qas dilê wê şewitandiye. Hostesê rahişt mîkrofonê û bi dengê xwe yê ziravik û zelal got: Rêwiyên me yên xoşewîst! Ev xanima han, keçika wê di qeza trafîkê de birîndar bûye. Û birîna wê pir xedar e. Kezeba wê dişewite, ji bo wê digirî. Qîrîn û nalîna wê erebe dilerizand û dilê rêwiyan perçe perçe dikirin. Zerdeş xwe bi xwe fikirî ku ev çi sosret in tên serê wî. Hêj erebe bi rê neketiye li alîyek pirsgirika cih û li alî din jî rewşa vê jinika belengaz. We rebenê ji hêrsan dev li canê xwe dikir, pêçiyên xwe kiribûn devê xwe û mîna mûzê dicûtin. Cûtina tiliyan hinek bêhn dianiya ber. Jinika reben hinek aram bû û bi îske îsk di xew ve çû. Canê wê mîna tûra nava avê diricifa û şiyar dibû. Rewşa vê jinikê agirê tenûra Xaltika Eyşo berdabû canê Zerdeşt. Êşê di dilê wî de jan dida.Ewrê di çavê wî de giran bû û bi ser gomlek û krewata wî de dihatin xwarê.

Lempeyên otobusu hatibûn temirandin û rêwî tev ketibûn xew. Zerdeşt jî çavên xwe girtin û xwest bikeve xewê. Lê çavê wî diçûn ser vê jinika ku ji giriyê perîşan bûbû û şewata dilê wî zêde dibû. Xwe bi xwe fikirî got: " Gelo mirov ji bo ku derd û kulan bikişînin tên dinê. Mirov li vê feqîra bi derd û kul dinêrê agir bi dilê mirov dikeve. " Di nav vê mij û dûmanê de, ket xewn û xeyalên xwe yên salên dirêj. Zarokatiya wî ya li ber kar û berxan, lîstika malokan. Kur dibûn şivan û gavan, keçik jî dibûn bermalî û kevaniyên malê. Bîna sawara ku keçikan çêkiribûn ew birbûn pêncî sal berê.

Di dawiya şeveke dirêj û dijwar de, gihiştbû bajarê xwe yê şêrîn û qedîm. Li ber Deriyê Çiyê sekinî û li bedena dîrokî mêze kir. Beden wek pêncî sal berê bû. Qet neguherî bû. Dema ku berê xwe ji sûrê vegerand û li otobusu nêrî. Rêwiyan tev dadabûn walîzên xwe û ber bi malên xwe de diçûn. Zerdeşt li der û dora xwe temaşe kir. Beden bedena berê bû. Lê der û dora bedenê hatibû guhartin. Avahiyên bilind beden di bin heybeta xwe de hiştibûn. Dema ku ji bajêr çûbû, bedenê şar pêçandbû. Lê niha

bajar beden di nava xwe de hiştibû. Avahiyên mîna hûtanên ku serê wan digihîştin ezmanan çavê wî tirsandin. Vê deşta hişk bi parkên şîn hatibûn xemlandin.

Ji xortekî pirsî :

" xortê delal ! Ez dixwazim herim nav bajêr. Ez çawa herim?" Xort lê mêze kir û got:

" Apo mîna tu xerîbî vî bajarî bî. Bajar êdî mezin bûye û vir niha navenda bajêr e."

Hesreteke ji kûraniya dilê xwe kişand û got:

" Belê, belê! Xortê delal ez bûme biyaniyê welatê xwe." Xort li kaxizê ku navnîşana wî lê bû nêrî. Cihê wî şanî wî da û li riya xwe çû. Heta gihîşt ber otelê tu cihekî nas nekir. Dema çavê wî bi nivîsa " Otel Amîdayê " ket otela ku pêncî sal berê lê xebitî bû nas kir. Bîranînên wî bi bayê bezê di ber çavê wi re derbas bûn. Xalê Sofî li ser kursiyê xwe rûniştîbû, bang lê dikir. Digot, zû here diyarê xanî. Cî nîşanî muşteriyan bide. Bi qîrîn ji jinika cilşo re digot, zû nivînan hazir bike. Melûlîya jinika reben di dilê wî de jan da. Stuyê xwe xwar kiribû û di çavê wê de ewr giran bûbû. Çavên wê mîna barana nîsanê rondik dibarandin. Van bîranên bi êş li otelê hişt û bi bezê di mêrdîwenan re daket jêr.

Di kuça teng re derket û bi jor de çend gav avêt, xwe li ber deriyê xwaringeha Karzanê dît. Li ber derî rawestiya pêncî sal berî bi bîr anî. Rojeke havînê bû, di gund de kar û barê debrê dest pê kiribû. Bavê wî ew kiribû ber pez. Wî jî nava rojê berê pez dabû mexelê bêriyê û hatibû bajêr li kar geriyabû. Serê sibê zû rabûbû ketibû pey kar . Di serî de ketibû vê loqantayê ku bipirsê garson ji wan re lazim e an na. Lê wan bi çavê mişteriyan lê nêrîbûn. Û gotibûn, kekê kerem bike ! Xwarinên me yên lezîz hene. Di pey wan gotinan de, riyê wî negirt ku bibêje ez li kar digerim. Bi lez ji loqantayê derket bi bakûr de meşiya. Çiqas xwaringeh, otel, qehwexane, sinema hebûn ji hemûyan pirsîbû. Ji wan re katib, garson, şagirt lazim e, an na? Heta nêzî nîvroyê geriya. Hêviya xwe ji kar birî û li sîya dîwarê camîyê rûnişt. Demên xwe kiribû nav destên xwe û kûr kûr difikiriya. Lewheya " Merkez Lokanta" yê bi ber çavê wî ket. Ber bi xwaringehê ve lezand û bihêt ket hundir. Û ji wan kar xwest. Du bêdrok dan destê wî berê wî dan Hotel Berbangê. Heta ku ava loqantayê hat pê av kişandin. Piştî ku ava wan hat, bêdrok ji destê wî girtin. Stuyê xwe xwar kir û got" We ez kirim garson ? Êdî ez karkerê vir im, ne wisa." Garsonekî gir û qelew: " Karê çi. Kê kar winda kiriye ku tu bibînî. De hadê hêj ku te lêdan nexwariye." Xwe bi xwe fikirî û dilekî şikestî gotibû: " Qenanebû we xwarinek bida min. Bû çar saet e ku ez ji we re avê dikişînim. Pêl û baskên min şikiyan." Di dilê xwe de nifir li wan kir û ji derî derketibû.

Bi hêrs, bi dilê şikandî ber bi Fîsqeyayê ve meşiyabû. Bi ser Dîcleyê de rawestiyabû û ji vir de li jeberê çem li siya xwe nêrîbû. Ji bo van bîranînên xwe bi zindî bijî, kursiyekî biçûkê Amedê kişand bin xwe û di ser Hewselê de berê xwe da Dîcleyê. Dîcle bi kulîlkên Hewselê hatibû xemlandin. Û wek bûkeke nazenin, bi arami mîna wê rojê diherikiya. Tangasî û bêhêviya wî ya wê rojê di dilê wî de jan da. Dîsa wek wê rojê berê xwe da gund. Gundê wî, di xumam de mîna dîmeneke şêlo dihatin dîtin.

Di êvara ewil de, di deriyê Hotel Amîdê re ket hundir. Li nivîsgeha otêlê çavê xwe li katibê hotelê kekê Zana û apê Sofiyê rihdirêj gerand. Lê mixabin her du jî tune bûn. Di şûna wan de xortekî qemer û simbêlboq rûniştîbû. Serê xwe ji ser lênûska ku navê mişteriyan lêqeydkirîbû rakir û pirsî:

" Kerem bike ez çawa karim bibim alîkar?"

" Ez li katibê otêlê kekê Zana û xalê Sofî digerim. Hevalên min ên pêncî sal berê ne. Ez hatim bajêr, min xwest wan bibînim. Min pir bêriya wan kiriye. Min xwest hesreta pêncî salî ji dilê xwe derxim."

" Xalê Sofî bû sî û Kekê Zana jî çar sal berê, çûne ser dilovaniya xwe. Cihê wan cinet be." Zerdeşt berê xwe da salonê û îcar çavê xwe li jinikên cilşo û paqijker gerand. Lê mixabin ew jî ne li vir bûn. Têgihîşt ku ew jî êdî ne li vê dinê ne.

Bi stûxwarî, bi dilê kovan ji otelê derket û ber bi otogara navçeyê ve meşiya. Aqilek hatê û mîna ku deh kes jê re bibêjin, bîranînên te yên vî bajarî bi dawî nebûne. Di ber mala helbestvanê mezin re derbas bû. Li mala ku di biçûkatiya wî de xalê wî ew diya wî anîbûnê lê geriya. Lê mal tev dişibiyan hev. Ew mal nas nekir û vê hesretê pê re ma. Hêviya xwe birî di nava taxê de geriya. Rastî qasreke dîrokî ya ku kiribûn qafe hat. Di deriyê qesrê de bihêt xwe avêt hundir. Cihekî

xweş û ferah bû. Deng û awaza keçikeke ku di-şibiya, Eyşe Şanê di qesrê de olan dida.

DILO

Dilo ez bimrim dilo hewar li vê biharê
Li vê biharê dilo hewar li vê biharê
Tirba min çêkin keko heyran li binya darê
Li binya darê keko heyran li binê darê
Mirin pir xweş e keko hewar li milkê bavê!
Li milkê bavê dilo heyran li milkê bavê

Dilo ez bimrim dilo qurban li vê havînê
Li vê havînê dilo heyran li vê havînê
Tirba min çêkin keko heyran li şaneşînê
Li şan û şînê dilo heyran li şan û şînê
Mirin pir xweş e keko qurban li gundê Zînê
Li gundê Zînê dilo heyran li gundê Zînê

Dilo ez bimrim dilo hewar li vê payîzê
Li vê payîzê dilo hewar li vê payîzê
Tirba min çêkin keko heyran li bin dara gûzê
Mirin pir xweş e keko hewar li milkê bavê!
Li milkê bavê dilo hewar li milkê bavê

Vê stranê ew biribû zarokiya wî ya şevên li ser xaniyan. Di bin tavahîvê de guhdariya radyoya Erîwanê kiribûn. Hestên wan dicoşiyan. Car din wan demên xweş û hestiyar bi bîr anî.

Bi lez ber bi otogarê de lezand. Li rawestgehê ma li bendê otobusê. Otobusa mezin a wek girê Komirê hat li ber sekinî. Erebe vala bû. Rojê zêdetir aliyê rastê disincirand. Fikirî ku xwe ji rojê bipê. Lê ê ji hêla rastê ve yê di pencerê re li Newala Mezin, li Kafiran, li Xirabeyê Azad, li Çemê Dêrûnê û Kevirê Bel bi kêfa dilê xwe temaşe bikira.Û hesreta salên dirêj ji dilê xwe derxista. Di birêketina erebê de li Hewsela kesk û bi kulîlkan xemlandî seyr û temaşe kir. Dîcle bi kubarî û nazenîn diherikiya. Van dîmenan aramî û dilxweşî didanê.

Otobusê deşta Amedê dabû ber xwe û bi lez û bez diçû. Dawiya deştê hatibû; di ber Guhera Mezin re derbas bûbû. Gihaştibû serejêra Xirabeyê Azad. Di ser Rasta Kerengê re li Çemê Dêrûnê nêrî. Bêhn hat ber û bîranên wî yên vê demê mîna fîlmê Sînema Dîlanê di ber çavên wî re bi beza bayê derbas bûn. Hêj nêrînên wî bi dawî nebûbû, otobus wek hûtekî ji riya mezin derket. Û kete riya Karaz. Di pencera otobusê re ji Diyarê Kelê de li alîyê rastê temeşe kir. Goma ku şêst sal berê mala wan lê bûn di nav şînahiya Navalemde dît. Navalem gom û Navkepiran wek berê bi asûde û aramî bûn. Ji kepiran wan de dengê diya wî di guhê wî de olan dida:" We marê reş di kepira me de nekuşta, ev bobelat bi ser me de nedihatin. Êdî seyekî mîna Hirço bi dest dikeve. Bêyoma marê reş, ew di binê qamyonê de hişt." Berê xwe bi çepê ve zivirand. Dar û ber, bîr xaniyê ku mala wan tê de bû tev mîna xwe ya berê bûn, tu guhertin tune bûn. Li şax, devî û kevirên ku li maran geriyabûn bi çavên şil mêze kir.Her tişt mîna îro be û mîna ku şêst sal di ser re derbas nebe ter û teze bû. Êş û jan, hesretên wê demê di kûraniya dilê xwe de hîs kir. Ji Diyarê Mezelê Meyrikê li Binê Gund nêrî. Di nav şînahiyeke bihuştî Kevirên Reş mîna cotek gan diçeriyan. Lewra di biçûkatiya xwe de, difikiriya ku ev ga her dem li vir tên rawestin û diçerin.

Ga di çêre de hiştin û berê xwe da Dara Qijkê. Dar nola peykerê Afrodîtê bi heybet bû. Wek qupika ku çêleyên xwe ji qeda û belayan bipê, bi baskên xwe gund pêçabû. Ji binê darê li Diyarê Mezelan, li Ber Mektebê, li Bostanan bi hesreteke kûr nêrî. Hinek bîna xwe da û hat li ser Sekûnê Heyder rûnişt. Zivistana dema extiyarên gund li vir diciviyan ket bîra wî. Dengbêjê deng bi stranê dikir û kalan jî hinek ciyên stranê dubare dikirin.

Hesen Keyayê Celikî birîndar e bi sê gulan
De dêran ! Dêran

De hayê hayê! Hahî hahî! Hayê hayê ! Hahî ya wan gund dilerizandin.

Zerdeşt ji zinaran xwe berda nava gund û bi kelecan hat li ber deriyê mala xwe sekinî. Lê mal ne mala berê bû. Û mîna ku xeyal kiribû bû. Mala wan êdî ne mala perê gund bû. Mal li hev rêz bûbûn, Tehtapehn derbas kiribûn gihîştbûn heta Dîyarê Mezelan. Mal bêxwedî bû, hilweşiyabû, tenê dîwarê pêşin bi ser rukin de li piyan mabû. Mîna ku bibêje ez ê tim û dayîm wiha ser bilind,li ser xwe bimînim. Dilê wî mîna sêla sor şewitî. Û mîna ku heft mirov dest bikin qirika wî nefes lê çikiya. Derd û kulên mala wî di hundirê wî de bû ziyayekî heft serî.....

Mersîn- Amed 9 Hezîran 2018 ■

Yanık Coğrafya

■ **MED REŞİYAN**

Farzet ki bir Ezidiyim
Yanık bir coğrafyanın
En asi çığlığında
Karanlık bir tutsaklıktır gece

Kundaklanmış sevdalara
Beşik sallayan anayım Halep'te
Kanlı yaralara sarılmış
Yüzyıllardan beri bedenim

Meçhul sabahlara uyanan
Süryaniyim Midyat'ta
Kalleş tuzaklarla çevrili bir ülke
Köklerinden koparılmış Aleviyim

Bin yıllık sürgünlere tanıklık eden
Farzet ki Newroz ateşiyim Cudi dağında
Filistin'de vurulan bir çocuğun acı nefesi
Zindan parmaklıkların ardında

Unutulmuş umutlarım var benim
Kalleş pusuların işgal kavgasında
Toprağa düşen hazin öykülerim var benim
Farzet ki Kilis'in bağrında yatan bir Ermeniyim

Kızıla boyanmış şafaklarda
Seni haykırıyorum bütün uçurumlara
Eylül oluyorum yaprak yaprak soluyorum
Dicle'nin soğuk sularında

Farzet ki bir Kürdüm
Sınırları çizilmiş topraksız bir ölüyüm
Düşleri tel örgülere takılmış
Mayınlı bölgeyim

Amed'de Şeyh Seîd, Ape Musa'yım
Dersim'de Seyit Rıza'yım
Mahabad'da Qazi Muhammed
Barzan'ların ahıyım Hewler'de

Şırnak'ta Hacı Lokman
Lice'de cesedi parçalara bölünmüş
Ceylan'ların, Beritan'ların öfkesiyim
Gün doğmadan vurun beni...

Coğrafya Dilsoz

Hesap ke ez yekî êzdî me
Di qêrînek a herî asê ya coğrafyakî dilsoz da
Hêsîrtîkî tarî ye şev

Dê me ji evînê qundaxkirî ra landikan
dihejînim li Helebê
Bi sedsalan e termê mi li birînê xwînî pêçandîye

Suryanî me li sibehên nenas hişyar
dibim li Mîdyadê
Welatik bi dafikan dorpêçkirî
Elewîkî ji binyadê xwe qetandî me

Şahidê sirgûnê hezar salan
Hesab ke agirê Newrozê me li çîyayê Cûdîyê
Bêhna cansoza zarukî li Filistîne kuştî
Pişt caxê zindanan da

Hêvîyê min ên jibîrkirî hene
Di şerrê dagirikinê kemînên bêbext da
Kurteçîrokê min ên xembar ên li erdê ketî hene

Hesab ke fillekî me naverasta Kilîsê da dirêjkirî
Di spêdên sor da te diqîrim li hemû şkêran

Dibim İlon
Pel bi pel diçilmisim
Di ava sara Dîclê da

Hesab ke Ez yekî Kurd im
Mirîkî bêax ê sînorê dorê kifşkirî
Xeyal li têldirîkan qelibî
Herêmik bi mayîn im ez

Li Amedê Şêx Sêîd û Apê Mûsa me
Li Dêrsim Seyyîd Riza me
Li Mehabadê Qazî Mihemed
Li Hewlêrê axîna Barzanîya me

Li Şirnexê Hecî Loqman
Xişma Ceylan û Bêrîtanan im
Ku termê wan li Licê pirtîkirî
Berîya tav biavêje min bikujin...

23.10.2018 ■ Werger: Selami Doğan

Doktor

■ **SÜLEYMAN DEVECİ**

Bir elinde iki koltuk değneğiyle uzunca bir masanın önünde dikilen, dünyayı ben yarattım dercesine burnu havada bir kadın, tezgâhın öbür tarafında, müşterilerinin reklamasyon sorunlarıyla ilgilenen, güler yüzlü, sempatik, sevecen yüzlü genç kıza adeta çemkirerek:

–Alın bu malınızı geri! İstemiyorum!

–İyi günler! Tabii hanımefendi, aradığınız marka değil galiba?

Kadın hiç oralı olmadığı gibi yüzünü ekşiterek odanın tavanına, yerlere bakmaya başlar. Bir örümcek ağı, yere düşmüş bir çöp parçasından sonra, oldukça steril ortam olarak hazırlanmış hizmet sunulan köşede, bakışlarını ilgisiz yerlerde gezdirdikten sonra kürsüye zar zor çıkan ve mikrofona zoraki bir şeyler söylemek zorunda olan biri edasıyla,

–Şu ambalaja bakın! Şu pakete bir bakın!

–Hırsızlık olaylarına karşı! Fabrikadan böyle geliyor efendim!

Aldığı yanıttan hiç te memnun olmadığı, aşağı sarkan dudakları ve ağzının köşelerinden yansıyan memnunsuzluk ifade eden çizgilerden anlaşılan kadın, bel ağrılarından mustarip biri gibi abartmalı bir şekilde belini doğrultup karnını içeri çekerek,

–Peki hiç insanlar bir bilgisayar faresi için bu kadar zahmete girer mi?

–Anlamadım?

–Anlasanız şaşardım zaten!

Dünya nice anlayışsız insandan geçilmiyordu. Her köşede vardı bu cahil takımından. Ne bilirlerdi, ne de anlarlardı. Nereye bakılsa insanın karşısına çıkıyorlar, ne yapılsa onlardan kurtulmak mümkün olmuyordu.

–Özür dilerim, sizi kırdım galiba!

Özrü kabahatinden büyük. Sanki oraya milletten özür dilemek için dikilmiş gibi bir hâli var. Geleni geçeni memnun etmek için maaş alıyormuş gibi duruyor. Kimliği, kişiliği kendine ait ve özgü benliği, karakteri yokmuş gibi.

–Malınızı geri alın! Paramı geri istiyorum!

–Tabii hanımefendi sorun değil!

Olacak gibi değil. İşyeri, mağaza memnuniyeti diye buna denilir. Mal al, sat, beğenmezsen geri getir! Gerçi ticari konularda da yer etmiş olmalı bu. Satın aldığı ürünü, malı beğenmeyen geri götürüp verebilmeli. Ya parasını geri alabilmeli ya da başka bir seçenekle değiştirebilmeli. Avrupalı yüzyıllardır ticaret yapıyor, bu işlerin nasıl yapıldığını çok iyi bilen tarihi bir mirasa sahip olmalı.

–Ama galiba bu açılmış!

–Tabii ya, ne zannettin?

Amma da aptal bir tezgâhtara benziyor genç kız. Açılmadan nasıl beğenecek? Saydam, dışarıdan gösteren ambalajın plastikleri bazen şaşırtır ve yanıltır insanı. Açıp bakmak, denemek, hissetmek gibi olanaklar sunulabilmeli tüketiciye. Yok öyle dava, güzel paketle, içi istersen kof olsun. İşte müşteri sırf bu yüzden haklı galiba.

–Ama kablo da kesilmiş gibi ...

–Ay şimdi çatlayacağım. İnsan neden bir bilgisayar faresi satın alır?

Anlaşılan kadın fareyi almış, ambalajını açarken kablosunu kesmiş. Tezgâhtar kız gerzek mi ne, ya da bir geri zekâlı. Sorarak yanlış davranışını haklı çıkartmaya çalışıyordu.

–Neden?

–İhtiyacı olduğu için. Şu pakete bir bakın!

Pakete aslında bakmaya ihtiyacı olduğu için değil de sırf müşteriyi memnun etmek için bakan genç kız, boş ve soru dolu gözlerle sorgular gibi müşterinin gözlerinin içine diker bakışlarını:

–Sorununuzu anlayamıyorum hanımefendi. Ürün mü hoşunuza gitmedi, paket mi?

–İkisi de! Kimin aklıyla böyle fareler satıyorsunuz kavrayamıyorum? İnsanlar ne yapsınlar bunu?

Koltuk değnekli kadın çok sabırlı ve bilgili biriymiş ama kıza iyilik olsun diye, zoraki açıklamalarda bulunan anaç ve iyiliksever bir kerhane maması gibi yanıt beklemeksizin sorularından birini sormuşçasına rahatlamıştır. Her şey bit-

miştir artık. Sorular sorulmuş, gerekli izahat yapılmış, bu iş burada bitmiştir.

–Ama açmışsınız siz bu paketi! Gerçi açsanız yine sorun değil ama kablosu kesilmiş bunun hanımefendi!

–Bana bak küstah ses! Ben bir doktorum!

Her şey anlaşılmalı bu açıklamadan. Kadın bir kere doktor. Yaşına göre geçen yüzyıldan kalma olsa gerek. O ellerin titremesi doğal. Büyük bir ihtimalle kazayla paketi keseyim derken farenin kablosunu kestiğini akıllı ve uysal okur olarak biz zaten anlardık. Ama genç kızın bu yeteneği kıt galiba.

–Evet...

–Ben bile bu boktan şeyi açamadıktan sonra sıradan insanlar ne yapsın?

Doktor olmanın ayrıcalığı. Okumuş insanın bir tek yürüyüşü değil, ucuz bir lokantadaki davranışı, toplu taşım araçlarındaki kendine has, havalı davranışları, ayrıcalıkları varmış gibi ortak tüketilen havadan ve sudan iri pay hakkı varmış gibi heveslere kapılması. Şimdi de ben doktorum keserim, ayağı.

–Hanımefendi köşelerinden keskin bir bıçakla dikkatlice kesebilirsiniz veya bir makasla!

–Çok bilmişsiniz bir de...

Yani. Tezgâhtar kız bile biliyor bir ambalajın nasıl açılması gerektiğini. Koca doktor olmuş farenin ambalajını bile açamamış. Kim bilir nice hastanın canını yakmıştır böylesi bir doktor. Hem suçlu hem güçlü kalabalığa dâhil anlaşılan.

–Bunun için doktor olmanıza, üniversite bitirmenize gerek yok ...

–Sen küstah birine benziyorsun. İşim var, malını al! Paramı ver çabuk!

İşte olacağı bu. Sıradan bir satıcı bile koca doktoru tiye alıyor. Birazdan belki molada arkadaşlarına sigara içerken anlatacak, ya da akşam paydosta buluştuğu arkadaşlarına: "Gerzek bir doktor geldi bugün. Kadın daha farenin ambalajını açabilecek zekâdan yoksun, insanların sağlığıyla oynuyor. Belki o yarım hâliyle ameliyat dahi yapıyordur. Ne yapmalı böylelerini?" diyecektir.

Ama kadın doktor teşhisini koymuştur bile. Sorularına açıklık getirilmelidir. O bir doktordur. Ayrıcalıkları, özel hakları, sıradan insanlara uygulanmayacak hukuku vardır. Yoktur da o öyle sanmaktadır, belki de gerçekten vardır da biz doktor olmayanlar bilip anlamıyoruzdur.

–Mala zarar vermişsiniz hanımefendi, bunu ben geri alamam!

–Ne demek geri almam? Ben bir doktorum!

Evet, mala zarar veren bir doktor. Topluma ve hastaya böylesi insanlardan, doktorlardan bir yarar gelebilir mi? Pragmatist olmaması için modern insanın aptal olması gerekir. Bu arada doktor kadın Almanca konuşmayı bırakıp gömleğinin yakasındaki şiltten isminin Türkçe olduğunu öğrendiği tezgâhtar kıza bu defa Türkçe saldırmaya başlar.

–Kızım bak ben bile açamadım bunu!

–Eeeee?

Genç kız hele şükür bir memleketli, yurdumdan bir insan buldum sevincine kapılmışçasına laubalileşmeyi doğal bir hak olarak görmeye başlar. Ama içinden, "şirret karı, soksunlar senin gibi doktora. Paket açmaktan aciz, bir de doktorum diye yalan söylüyor!" der.

–Normal insanlar nasıl açsınlar bu mereti? Hadi zorluk çıkartma bana!

–Hanımefendi yapabileceğim bir şey yok! Malı geri alabilirdim ama zarar verilmediği sürece. Siz kablosunu kesmişsiniz!

Tespitteki doğruluğa kim ne diyebilir? Neden Almanca konuşurken insanlar birbirlerine karşı bu kadar açık sözlü ve görüşlü olamazlar? Yoksa insanımızın doğasında mı vardır bu, mentaliteye yansıyan doğal olması gereken iletişim kolaylıklardan birkaçı mı?

–Ben yapmadım!

–Yani zaten kesikti mi demek istiyorsunuz?

Tam bir soru, sorgu muhabbeti: "Sen yaptın, vallahi yapmadım. Zaten böyleydi. Bozuk satmayız. Nah satmazsınız! Bal gibi bozuk ve tarihi geçmiş ürün satıyorsunuz!" gibi bir geyik.

–Evet!

–Yalan söylüyorsunuz!

İşte doktor da olsa yalan söylediğin zaman adamı böyle yaparlar. Utanmadan bir de yalan söylemek küçük bir fare, birkaç kuruş için. Demek ki doktor kadın arsızın biri olmalı. Ya da gerçekten o kadar naif ki ambalajı açamadığı için kendisini haksızlığa uğramış sanıyor.

–Vay bana ha!

–Evet size! Deminden beri

hakaret edip duruyorsunuz zaten! Kendinizi bir bok sanıyorsunuz!

Olacağı bu kadar. Hem kandırıl hem de bir tezgâhtar parçası tarafından aşağılan! Söylenilen laflara buyur! Hangi doktor böyle bir şeyi kabullenebilir ki?

–Terbiyesiz! Sen kim oluyorsun da benimle öyle konuşuyorsun?

–Hadi siktir git buradan güvenliği çağırmadan!

Buraya kadar. Adamı böyle sittir ederler bir de. Ne istiyorsa vermek lazım. Güvenlik denildiği zaman akan sular durur. Ama doktor kadın hırsız değil ki. Sahtekârlık girişimi gibi bir şey. Mağazanın güvenliği henüz riziko altında değil. Tartışma, söz konusu olan.

–Sen ne adi bir şeysin böyle!

–Kim adi ortada!

Tasdiklenilmesi gereken, saptanması gereken, kimin adi olup olmadığı. Bilinse bunun kime ne yararı olabilir ki? İkisi de adi olsa ne olur, olmasa ne olur? Konuşma nereden nereye geldi. Acaba sorun dilden mi kaynaklanıyor? Birden seviyenin düşmesi neden? Anadiliyle konuşmak insanları yakınlaştırır mı, yoksa böyle gerçek yüzleri açığa mı çıkartır?

–Sen şimdi şu malı geri alıp paramı vermiyor musun?

–Hayır! Kesmişsin kabloyu! Enayi miyim ben? Alnımda keriz mi yazıyor?

Tezgâhtar dediğin böyle olur. Uyanık. Dimdik. Arkasında güvenlik var. Enayi değil bir kere. Keriz hiç mi hiç değil. İnsanlar hakkını aramalı. Ama kimseleri kandırmaya yeltenmeden, kimseleri dolandırmadan, kimselere haksızlık yapmadan.

–Senin cebinden mi çıkıyor? Milyonluk mağaza burası!

–Olsun! Ben buranın bir çalışanıyım. Senin gibi günde onlarca uyanık gelir!

Doktor niyetini gittikçe açığa vurur. Zengin mağaza, malı al, boz geri getir. Adamlar varlıklı zaten. Ama bu kolayca kandırılmayı hak ediyorlar anlamına mı gelmeli? Farenin kablosunu kesip getirmek, birkaç kuruş için bu denli çaba göstermek niçin? Uyanıklık bu kadar değersiz bir şeyde kendisini gösterirse, büyük amaçlar ve hedeflerinde insan hangi tür kimliklere bulanır kim bilir? Tabii bir kale gibi, yeni ele geçirilmiş savunulması gereken toprakları kimsesiz bırakmak istemeyen sahiplenmeci anlayışa ne demeli? Kızım sana ne, kimi kime karşı koruyup kullanıyorsun? Yoksa o kablonun hesabını keserler mi acaba kendi maaşından. Dışarıdan zengin görünen hemen her lüks işyerinin arka planında dönenler, en fakir evde bile yaşanmayacak yoksulluklardır genelde. Bu kuralın burada da geçmediğini söyleyebilir mi birileri? Bilmiyoruz!

Kırmızı Nar

■ HASAN SEÇKİN

ben kalubeladan beri varım
kâh sürünerek, kâh emekleyerek
çok uzaklardan geliyorum
tastamam ayağa kalkalı beri
'düşünüyorum, o halde varım...' *

ben kıpkızıl bir harım
rengimden geliyor acılarım
uzanıp da kopar, al yüreğimi
yüreğimin yarısı senin olsun
bana yeter öteki yarım...

Pir Sultan'ım, Bedreddin'im
senin canın yanar, kesilince elin
benim de elimde akar kanım
budur işte benim dinim...

ben bire bin veren bir narım
ardından geliyorum gidenlerin
ve bıraktıkları kadarıyla varım
hadi, alın yüreğimin yarısını
pay pay paylaşıyorsam varım...

* Descartes (cogito, ergo sum)

–Demek almıyorsun?

–Almıyorum!

Alan memnun, veren memnun diye bir de söz vardır hani. Oysa alanın da satanın da memnun olmadığı bir durum söz konusu. Ne yapılabilir, ne yapmalı bu kopuştan sonra bizim sorunumuz olmamalı.

–Şefini çağır!

–Şef zaten benim!

Düpedüz şef katının sorunları bunlar. Şeflerin dünyası anlaşılan başka işliyor. Şef, anlayışın, hoş görünün, umudun ve kurtuluşun adı anlaşılan. Benzer çağrışımları hatırlatması da cabası. Hoca böyle yaparsa cemaat kim bilir ne yaparı unutmamalı!

–Kızım, ben paramı istiyorum!

–Terbiyesizlik etme! Nereden senin kızın oluyorum?

Kız çocuğu olmak o kadar kolay mı? Hele hele tanımadığın birinin kızı olmak. Neden insanlar başkalarının kendi çocuğu olması için zorlarlar. Ağız alışkanlığının bazen işleri sarpa sardırtabileceği tehlikesine kimseler neden değinmezler? Kızından para isteyen her annenin başına gelebilecek benzer davranışlar demeli.

–Yavrum yaşın itibariyle dedim!

–Yavrum da deme! Sen bir müşterisin. Haddini bil öyle davran!

İnsan müşteri ise eğer müşteri gibi davranmalı demek istenilen. Müşteri değilsen neden anneymiş gibi davranılması kabullenilsin ki? İnsan kime neden hak vereceğine şaşırıyor bazen. Aynı dili konuşmak laubaliliği de gerektirmez ki. Doktor yaşlılara hürmet anlayışından mı yola çıkmak istiyor? Yoksa ortamı mı yumuşatmak asıl amacı? İlk anlardaki kibir ve havadan zerre kadar eser yok. Tezgâhtar kız "havanız alınır" diye bir de tabela assa uzun boylu masasına, kimin ne itirazı olabilir?

–Ayol ben de öyle davranmaya çalışıyorum. Bozuk malı geri vermek istiyorum!

Satın aldığınızda bozuk değildi! Kabloyu kesip getirmiş, bir de geri vermek istiyorsunuz!

Hem suçlu hem de güçlü şu doktor. Al, kes, geri getir, bir de paranı iste. Nerede var öyle bir şey, kim böylesi bir dolandırıcılığa katlanabilir? Aynı tekrarlarla devam eden konuşmada bıkanın olmaması ne fena.

–Garanti hakkım var!

–Ne ilgisi var garantiyle?

Şimdi de garanti hakları, paragraflar, hukuki anlamda yasalara denk getirilmeye çalışılan laflar. Kurulan her cümlenin kendisini haklı çıkarması için uğraşan gariban ruhlu insanlar. Argümanı güçlü olanların, argümanı zayıf olanları ezdikleri bir dünya. Hayatta bir tek güçlülerin haklı olduğunu ve kaldıklarını bildiğimiz bir doğa, dünya, coğrafya ve tarih.

–Farelerin de garantisi var! Ben biliyorum!

–Ama kabloyu kesersen garanti maranti kalmaz!

Demek ki her teknik aletin garantisi var. İçeriden mi, dışarıdan mı? Yasalar mı veriyor bunu, üreten firma müşteri çekmek için bizzat kendisi mi? Olayın garantiyle ilgisi olup olmadığını bilir kişi heyeti mi belirleyecek şimdi? Bu tartışmanın sonu nereye varabilir?

–Beni kandırabileceğini mi sanıyorsun? Tezgâhtar parçası!

–Kıçımın kenarı!

Ağızların bozulacağı balığın tepesinden kokmaya başlamasıyla direk ilgili. Başka türlü çözemezler mi yetişkinler kendi sorunlarını?

–Adi sürtük!

–İğrenç yaratık!

İyi ki sağda solda küçük çocuk yok. Duysalar oldukça kötü örnekler olduklarını, hayatta böylesi tiplemelere imrenmemeleri gerektiğini uzun uzun anlatmak gerekebilirdi. Ayrıca alçak sesle de insanlar birbirlerine küfür veya hakaret edebilirler. Tabii eğer isterlerse. Herkesin bunu duyması gerekmeyebilir.

–Köylü parçası! Görgüsüz!

–Şehirli dolandırıcı! Yalancı! Sahtekâr!

Hemşerilerin olduğu yerde gerginliğin, ağız dalaşının, nezaketsizliğin olması doğal bir şeymiş gibi. Münasebetsizlikle olayın ne gibi ilgisi var sorgulanabilmeli.

–Ayol şimdi fenalaşacağım! Ay tutmayın!

–Geber! Pislik!

Doktor kadın fenalaşır. Güvenlik gelir. Dışarı çıkartılır doktor. Ayılana kadar doktorun başında beklerler. Kendine gelince de içeri sokmaz aksine kapı dışarı edip mağazaya giriş yasağı verirler.

İki hafta sonra doktorun avukatından gelen şikâyet mektubu yüzünden en büyük şef, tezgâhtar genç kızla konuşur. Müşteri velinimettir ve her zaman haklıdır, denilerek genç kız işten atılır. Doktor hanımdan da özür dilenir. ■

Öteki Hale

■ **BERİVAN KAYA**

bir sapan aldın
bir martıyı vurdun
güya bir kumruyu yaşatmak için vurdun
göğünün katarlarını tanıdın gözünün hizasında
ve balkonundaki yuvaya en çok yaraşanı yaşama yakıştırdın
sonra şaşırdın durdun kuşlar için evham olmayışına göçebeliğin

zeytin çekirdeğinin saplanışını ak göğsüne
ölüm getirmedi ya,
şaşkınlığı sarı gagasından süzülen martı
elin yürekten ayrıksılığına
tek celsede soluğunu verdi

martıdan geçtim bir ırmak buldum yolumuz üstü
suyuna uzandıysak bir dost bir yabanıl henüz insansı seninle
ters dalganın burgacı yokladı yıktı içimi
hoyratlığı kalkan kumun hem sen hem çoğul

karışınca biz birlikte akışa barışa
saklı denen kanyona onca nehrin ortak yurduna
çamuru cürufu derinde bırak
çökeltisine akıl çorağının
sar insan duruşlarımı berraklığının seline
umut dürtüsüyle akışmak istencimi.
hüzne kesenler ve yakaranlar uyandıranlarımız olmasın
bir çavlanın mırıltısı sürsün yeter

sonsuz olasılığımızdan giyinip gel günü
yalnızca kendi ışığını soğurmak ölümcül bir vurgun ki
martı
yalnızca martılığını sezmek için kumruyu öldürür ki
bir gonca
nasıl büyütürse içeriden dışarıya yüreğini
sevmek için sebeptir öteki, sez içimdeki haleyi...
izin ver!

22 Mart 2016 ■

Fareler Koyun Güder mi?

■ TURGAY USANMAZ

Mehmet Bey,

Daha önceki mailimde "**insan ilişkilerinde karşılıklı saygı benim yaşamımda olmazsa olmazıdır**" dedim ama sanırım konunun benim için ne kadar önemli olduğunu size anlatamadım ya da siz anlamak istemediniz.

Öncelikle belirteyim, uzmanlık alanım Türkçedir ve hâlen internet üzerinden yurtdışında bir dil enstitüsünde olan Türkçe öğretmenliği görevimi sürdürmekteyim. (Bu anlamda siz ikinci işverenimsiniz.) Devamla, Türkçede yönerge, emir, rica vb. kavramların ne anlama geldiklerini, bunların anlamlarına davranışlarımızla ekstra anlamlar katılabildiğini çok iyi bilirim.

Siz belli ki Türkiye'de işyerinizde çalışan herkese Türkiye'de yaygın olan bir çeşit "Türkiye tipi" patron-işçi ilişkisini uyguluyorsunuz. Öncelikle belirteyim, "patron olmak" sınıfsal bir statüdür, bir insanın diğerinden üstün olma özelliği değildir. Ayrıca patron ya da işçi olmak ekstra saygıyı ya da saygısızlığı otomatik olarak insana kazandırmaz. Bana göre insan ilişkilerinde temel saygı esastır, fazladan saygı ya da saygısızlığı ise insanların kişisel özellikleri ve davranışları belirler. Bu özelliklerle ve davranışlarıyla insanlar fazladan saygıyı (ya da saygısızlığı) biraz da kazanırlar, hak ederler.

Türkiye'de çalışma yaşamında iş görenlere davranışlarıyla ve verdikleri ücretlerle "hayvanca yaşamayı" layık görenler olabilir. Ama böyle bir anlayışı yaşama geçirenler, alabilecekleri uygar, haklı tepkileri de göz önüne almalıdırlar.

Bu açıdan öncelikle önce size bir zamanlar bir hemşire arkadaşımın "eşit işe eşit ücret" ilkesini savunarak çalıştığı hastaneye verdiği dilekçeyi aktarmak isterim:

..... Üniversitesi ..... Hastanesi
Hemşirelik İşleri Müdürlüğüne
Başhekimliğine
Onkoloji Bilim Dalı Başkanlığına
.....

2000 yılından beri hastanenizde sözleşmeli personel statüsünde çalışıyorum. Biz sözleşmeli statüde çalışanlar, iki ayda bir yenilenen sözleşmeyle iş garantimizin olmadığı gibi; sürekli olarak işten atılmak riski içinde de bulunmaktayız. Bunun yanı sıra aynı işi yapan devlet memuru statüsündeki meslektaşımız bizden iki üç kat daha fazla ücret almaktadır.

Bu uygulamadan rahatsız olmayan ve bu uygulamayı çalışma yaşamına geçiren insanların adaletli, iyi insan olmadıkları açıktır. Bizi işten atılma tehdidi ile birlikte bu kadar az ücretle çalıştıran bu kişilerin, evlerinde kendilerinin (ve varsa çocuklarının) çalınmış alın- terinin parasıyla yemek yediklerini düşünüyorum.

Bu uygulamayı protesto ediyor ve bu dilekçemle istifa ettiğimi bildiriyorum.

Özgül Can (....., 2003)

Devamla sizin işyerinizde kendi yaşadıklarıma geçiyorum.

İşyerinizde işe başlarken, farklı dünyalardan iki insan olmamıza rağmen, karşılıklı çıkarlarımız nedeniyle ortak paydalarımız olabileceğini, en azından bir sezonluk da olsa beraber çalışabileceğimizi düşünmüştüm. Yanılmışım.

İki kez hoşuma gitmeyen bazı davranışlarınız oldu. Bu iki olay sonrası size iki adet mail yazdım. Neden rahatsız olduğumu ilettim. Aslında istediğim şey çok zor değildi: Emir cümleleri yerine rica içeren "… yapar mısın? / …alır mısın?" şeklindeki soru cümleleriydi. Bunu son görüşmemizde size de açıkça söyledim. Buna karşılık siz de görüşmemizde açıkça benim Türkiye'deki iş ilişkilerine alışmam gerektiğini, devamla benim değişmem gerektiğini söylediniz. Hatta bir keresinde başka bir konu hakkında konuşurken "**Sözüm meclisten dışarı, ben güttüğüm koyunları tanırım.**" dediniz. Bu anlayış sizin işyerlerinizde çalıştırdığınız insanlara nasıl baktığınızın özetidir aslında.

Buna rağmen beni anlayacağınız umudunu sürdürdüm, şu anda çalıştığım işyerine gelmekle bu sorunu(mu)n yok olacağını umdum. Yine yanılmışım.

En azından bu konuda neden sizin değişmeniz gerektiğini, (işletmenizin verimliliği açısından da sizin değişmeniz, verimliliği olumlu etkileyecektir) istersenız size olabilecek bir sohbet ortamında anlatırım.

Verilmeli Dersi Yüzme Nehri'nde Meriç Bence

■ **M. İNAN FİLİZ**

Bence o iş öyle giderse önce biz tükeneceğiz karetta karettalardan
Bence de suçsuzluğumuza suç ortağı aramalıyız abiler
Ben kendimi kiralık evlerden sarkıtarak inandırdım buna
Gözlerim kapalı bulabilirim haritadaki kamuflajlı askerleri

Açıkcası kaçakçılara 2 adet biyometrik resim veriyor
Olabilirim şu an

Rahatlıkla terketmeye ikna olurum hızla globalleşen mahallemizi
Odalarda yeterince insan ve kafası görmüyorsa eğer
Eğer birileri intihar etmediyse henüz metrelerce ilerinizde
Gözlerim kapalı bulabilirim içinizdeki yetkili peygamberi

Açıkcası Kıbrıs biletiyle Hamburg'a uçuyor
Olabilirim şu an

Zaten uçuşa yasak bölgelerde kim mutluluktan uçar ki abiler

Ama önce burada size bir fıkra anlatayım.

"Adamın biri upuzun pala bıyığıyla "**dünya bıyık şampiyonu**"ymuş. Bir gece bir küçük farenin bıyığında dolaştığını görmüş. Ertesi sabah hemen tıraş olurken bıyığını kökünden kesmiş, tıraş etmiş. Karısı bunu görünce:

"Beeeey, Ne yaptın sen? Küçük bir farenin bıyığında dolaşmasından ne çıkar ki! Bu yüzden dünya şampiyonu bıyık kesilir mi?" diye şaşkınlığını dile getirmiş.

Adam da "Olur mu hanım, bugün küçük bir fare gezdi, yarın onun gezdiği yerler yol olur!" diye cevap vermiş.

Öncelikle benim değişmeyeceğim kesindir, tavizsizdir. Beni "ben" yapan şey değişmez. Çünkü bendeki o "ben" tüm yaşamı boyunca "kula kulluk etmeye", "köle-efendi" ilişkisine karşı çıkmış bir "ben"dir. Çalışarak edinebileceğim bir "gelir" gelecekteki planlarım için iyidir ama sizin işyerinizde olmak zorunda değildir. Dolayısıyla değişme çabam da olamaz.

Bu açıdan tespit ettiğim şey şudur: Siz, benimle olan ilişkilerinizde iki kez, olması gereken "karşılıklı saygı" çerçevesini tek taraflı olarak ihlal ettiniz. Son görüşmemizde devamla aynı davranışlarınıza devam edeceğinizin sinyallerini de verdiniz. Son işyeri değişikliği nedeniyle sizi on beş günde bir görecek olmam, bu ihlallerin daha az olacak olması bir şeyi değiştirmez. Bu ihlal iki kez oldu, üçüncü kez olmayacak. Yani fıkradaki olay misali, sözüm meclisten dışarı, sizin ya da bir başkasının benzer hak ihlalleriyle ile "yol yapmasına" izin vermeyeceğim.

Bu nedenle bugünden itibaren kişisel haklarımın ihlali gerekçesiyle, sözlü sözleşmemizi tek taraflı olarak bitiriyorum. İşten çıkma nedenim budur. Dolayısıyla sizin "yönerge" benim "emir" dediğim davranış tarzının koşulları da bu mektubumu okuduğunuz andan itibaren kalkmıştır. Sizden ricam eğer bir daha şu veya bu nedenle görüşürsek, (o anda alışkanlıklarınızı da bir kenara atarak) artık işyerinizde çalışan biri olmadığımı hesaba katmanızı özellikle rica ediyorum. Aksi durumda, her türlü davranışınıza aynı tarzda karşılık vereceğimden emin olabilirsiniz.

Tercihim hemen işi bırakmaktır. Buna rağmen iş ahlakı ve nezaketi dolayısıyla **rica edilmesi** (!) hâlinde (hiç kimsenin bana emir verme davranışında bulunmaması koşuluyla) işyerini yüzüstü bırakmamak açısından birkaç gün, maksimum 3 gün, son gün 31 Mayıs olmak üzere, işe devam edebilirim.

İşi bıraktığım andan itibaren hesabımın ivedilikle kesilmesini rica ediyorum.

İsmi Saklı Bir Çalışan
Alanya, 28-05-2015

(Herkese alınacak ders: Siz güdülecek koyun olursanız, fareler de koyun güder.)

SÜRGÜN ŞAİR/YAZAR:
CEMAL SÜREYA

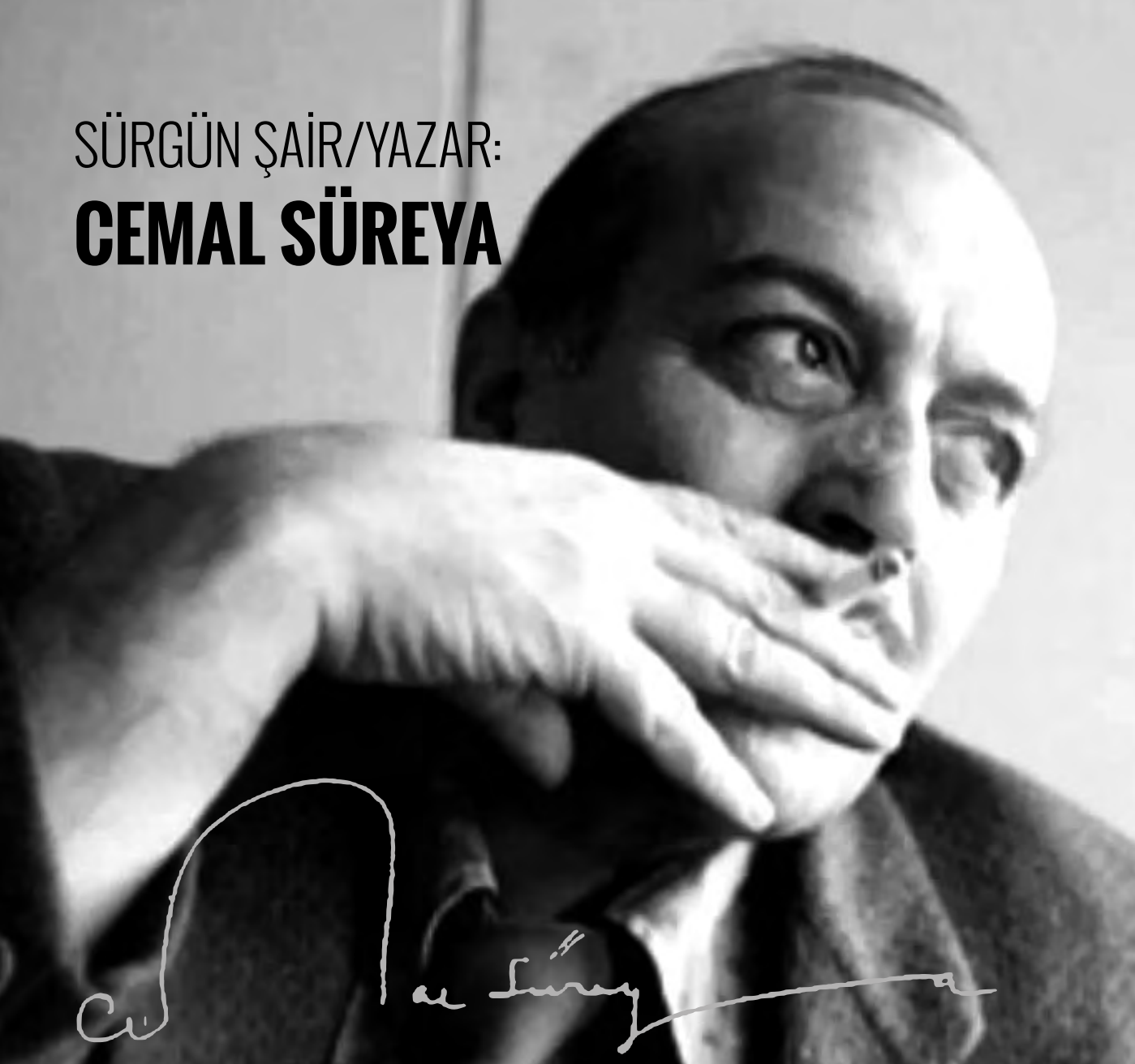

■ **MEHMET DESDE**

Yaşam Öyküsü...

Asıl adı Cemalettin SEBER'dir. Cemal Süreya 1931'de, Kürt bir ailenin çocuğu olarak Pülümür'de dünyaya gözlerini açar. Babası Hüseyin, annesi ise Gülbeyaz'dır. Çocukluğunun ilk yıllarını Pülümür'de geçirir.1938 Dersim soykırımında ailesi ile birlikte Bilecik'e sürgüne gönderilir. Bir gece yarısı ailesiyle birlikte Bilecik tren istasyonuna indirilir. Nereye gideceklerini bilmeden vagonlara yüklenmişlerdir. 20 yıl Bilecik dışına çıkmaları yasaktır. Sonra amcasının yanına İstanbul'a gidip okumak ister. İlkokula İstanbul'un Cihangir semtinde başlar. Babası da kız kardeşlerini alarak İstanbul'a çalışmaya gider. Evleri polis tarafından basılır. Dönemin işkenceleriyle ünlü İstanbul'un Sansaryan Han'da gözaltına alınıp ailecek yeniden "paket halinde" Bilecik'e geri gönderilirler. Üçüncü sınıfın ikinci yarısından itibaren Bilecik Birinci İlkokulu'nda okur.

1944'te, Bilecik Ortaokulu'na başladıktan üç ay sonra parasız yatılı olur. Lise'yi yatılı olarak istanbul'da bitirir. 1950'de girdiği Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden 1954'te mezun olur. Aynı yıl Eskişehir Vergi Dairesi'nde stajyer olarak göreve başlar. 1955'de, Maliye müfettiş muavini olarak İstanbul'a atanır. 1958'de 5. sınıf maliye müfettişi olur. 1961 Kasım'ında, "Maliye Denetim Usulleri ve İktisadi Devlet Teşekkülleri"ni incelemek üzere Fransa'ya gönderilir. 1965'te memurluktan istifa ederek çevirmenlik ve yayımcılık yapar. 1971'in sonlarında memurluğa yeniden dönerek İstanbul Hocapaşa Vergi Dairesi Kontrolörlüğü'nde göreve başlar. 1972'de, Maliye Tet-

kik Kurulu üyesi olarak Ankara'ya gider.1975'de İstanbul Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü'ne atanır. Aynı yılın Eylül ayında Darphane'deki görevinden ayrılarak yine Ankara'ya, Maliye Tetkik Kurulu'na döner. Kültür Bakanlığı'nın dokuz kişilik Kültür Kurulu'na seçilir. 1978'de yeniden maliye müfettişliğine geri döner. Maliye Bülteni adlı dergiyi Maliye Dergisi'ne dönüştürür. 1982'de emekliye ayrılır. Emeklilik döneminde Meydan Larousse ve ANSA Omnis ansiklopedilerinde çalışır, Ortadoğu İktisat Bankası'nda yönetim kurulu üyeliği yapar. Birçok dergide yazıları ve şiirleri yayımlanır. Ayrıca Oluşum, Türkiye Yazıları, Maliye Yazıları dergileri ile Saçak dergisinin kültür-sanat bölümünü bir süre yönetir. Politika, Aydınlık, Yeni Ulus ve Yazko Somut gazeteleri ile 2000'e Doğru dergisinde köşe yazıları yazar.

Cemal Süreya, dört resmi evlilik yapar. Seniha Nemli ile olan ilk evliliğinden kızı Ayçe olur. Zuhal Tekkanat ile evliliğinden oğlu Memo Emrah dünyaya gelir. Zuhal Tekkanat'la ayrıldıktan sonra Güngör Demiray ile evlenir. Güngür Demiray ile boşandıktan sonra tekrar belli bir süre Zuhal Tekkanat ile birlikte yaşar. En son evliliğini Birsen Sağnak ile yapar. 9 Ocak 1990'da İstanbul'da yaşama gözlerini yumar. Kulaksız Mezarlığı'nda toprağa verilen Cemal Süreya'nın adı Kadıköy'de oturduğu sokağa verilir.

Bir Dersim Sürgünü

Burada bir parantez açıp Dersim soykırımı hakkında kısaca bilgi vermek istiyorum. Çünkü benim ailemin büyük bölümü 1937-1938 yıllarında yok edildi. Dersim direnişinde savaşmış, eşini ve yakın akrabalarını kaybetmiş dedemin kardeşi Kalman Yıldız'ın anlatımları ile büyüdüm. Çocukluğumda, dedemin kardeşi Dersim direnişini anlatırken, anlatılanların birer masaldan ibaret olduğunu sanırdım. Yaş biraz ilerleyince Dersim direnişi hakkında anlatılanların masal olmadığı, vahşet olduğu ve devletin Dersim'de Kürtlerin kökünü kazmak için her türlü yola başvurduğu gerçeğini anladım.

Dersim'de bir isyan yoktur. 1937-38 yıllarında merkezi otorite Ankara'dır. 1930'lu yıllarda Dersim, gerçek anlamda Türk devletine bağlı değildir. İç Dersim'in kimi bölgelerinde birer kaymakamlık ve karakollar vardır. Bu karakolların çoğu Birinci Dünya Savaşı'nda, Rus işgaline karşı ciddi direniş gösteren Dersimlilerle anlaşılarak yapılmıştır. Dersim yarı otonom bir bölgedir. Dersimlilerin kendi talepleri vardır. Ancak bu talepler için mücadele edecek bir örgüt yoktur. Dersim, kendi tarihinin en zayıf, en örgütsüz, en dağınık dönemini yaşamaktadır. Aşiret çelişkileri had safhaya ulaşmıştır. Dersim adeta ateş çemberi ile çevrilmişcesine, dışarıyla ticari ve ulaşım yolları kapalıdır.

Dersim soykırımı, 1925'ten itibaren uygulamaya sokulan "Türkleştirme" plânları ile bağıntılıdır. Yarı otonom bir yapıya sahip olan Dersimliler kontrol altına alınmalıdır! Bunun için devletin ileri gelenleri, Dersim hakkında raporlar hazırlayıp devlete sunar! Çözüm yolunun ne olduğunu bu raporlarda ortaya konulur! Hazırlıklar yapılır! Dersim kuşatmaya alınır. 4 Mayıs 1937'de Bakanlar Kurulu, Dersim soykırımını başlatan karar alır. 21 Mart 1937'de, devlet zaten katliama başlamıştır. Sonuç onbinlerce ölü ve binlerce sürgün. Dersim soykırımına kısa bir parantez açmamın nedeni Cemal Süreyya'nın kökleri ile ilgilidir. Çünkü Cemal Süreyya, ne yazık ki kalemini gerçek anlamda köklerine çevirmez. 1980'li yılların ortalarından itibaren sürgünden bahsetmeye başlar ve daha sonra sürgün yerine göçmen, göçebe kavramını kullanır.

Cemal Süreya, bir bölümü *Milliyet Sanat*, bir bölümü *Hürriyet Gösteri*'de yayımlanan *Günler*'de, sürgün üzerine konuşur.15 Haziran 1985 tarihini taşıyan notlarda ailesinin sürgün gönderildiği yerin Bilecik olduğunu anlatır. Amcasıyla babasının sürgün kararından hemen sonra bütün mal varlıklarını birkaç gün içinde paraya çevirmek zorunda kaldığını yazar. ("Günler", Cemal Süreya, s. 94, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, Nisan 2002, İstanbul)

Cemal Süreya, Ocak 1986'da *Yeni Düşün* dergisinde yayımlanan söyleşide Enver Ercan'a şunları anlatır: *"Tarih sıralaması bende biraz başka türlü oynar. Sözgelimi Atatürk 1938'de öldü. Ama ondan üç ay önce (ya da kaç aysa işte) küçük kalbimdeki kuş ölmüştü. Sürgün oluşumuz, annemin ölüşü de o yıl içinde. Biz sürgün edildikten birkaç ay sonra da Erzincan depremi oldu. Yani, sözgelimi 1938 yılı benim için çelişik bir sürü izlenim taşır."* ("Güvercin Curnatası",Cemal Süreya, s.121, Hazırlayan: Nursel Duruel, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, Nisan 2002, İstanbul)

Haziran 1987 tarihli *Günler*'de sürgüne değinir. Dersimlilerin sürgün edildikleri yerlerin dışına çıkmaları yasaktır. Cemal Süreya o günleri şöyle anlatır: *"Beyoğlu 37. İlkokul'a yazılmıştım. Kimseden ses çıkmamıştı. Demek küçüklerin kent dışına çıkmalarında bir sakınca yoktu. Bizim peder, ben ikinci*

sınıftayken büyükannemi ve iki kız kardeşimi de İstanbul'a attı. Ama, üçüncü yıl kendisi de temelli İstanbul'a gelmesin mi? Arnavutköy'de bir iş bularak çalışmaya başladı. Kim bilir neler düşünüyordu o günlerde? Dünyanın sanki öbür ucuna gitmiştik, kimse bulamaz bizi. (…) Bir akşam eve polis geldi. Hepimizi alıp Emniyet Müdürlüğü'ne (Sansaryan Han) götürdüler. Bir gece orada kaldık. O sıra, küçük kız kardeşim daha beş yaşında. Büyükannem ise en az altmış beş. Kafese konmuş, saçı sakalı uzun dev bir adam anımsıyorum. Tahta sıranın üstünde uyumuştuk. Kadınlar kavga çıkarmışlardı. Ertesi gün jandarma refakatinde sürgün yurdumuz olan Bilecik'e posta edildik. Ben kaç yaşındaydım. On birin içinde." ("Günler"*, Cemal Süreya, s.300, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, Nisan 2002, İstanbul)*

Cemal Süreya Aralık 1987'de, bir kez daha sürgün olduğundan bahseder ve şöyle der: *"Daha önce de söylemiştim, ortaokulu bir serçe kentte okudum. Bilecik'te. Ailemiz sürgündü orda. Parasız yatılıydım. Yani hem sürgün, hem parasız, hem de yatılı. Bilecik'te şimdi de öyle midir bilmiyorum, birinin bahçesine girip dut yemek suç sayılmazdı."* ("Güvercin Curnatası"*,-* Cemal Süreya, s.158, Hazırlayan: Nursel Duruel, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, Nisan 2002, İstanbul)

Cemal Süreya, alıntıladığım yerlerde kısmen yarasını kamuoyuna açar. Yarasını açma konusunda çekingeendir. Kalemini köklerine çevirmez. Kendi acısına annesinin ölümünün yanı sıra, Atatürk'ün ölümünü ve Erzincan depremini de sığdırır. Yazar yaralıdır ancak yarasını doğru dürüst anlatmaktan çekinir. Yarasını tekrar saklamaya, üstünü örtmeye ihtiyaç duyar.

"Sürgün" olmaktan ve kendilerine "sürgün" denilmesinden çekinir. Bu nedenle de, sürgün olduğunu sürekli saklamak ister. „Sürgün ne demek?" diye sorar nenesine. Aldığı yanıtları kimi bilgilerine ulayarak, sürgün ile göçmeni bir ölçüde eşitler, *„Keşke göçmen denseydi bize!"* diye düşünür. Daha sonra kendisini bir süre göçmen olarak düşünür! ("Günler"*,* Cemal Süreya, s.301, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, Nisan 2002, İstanbul)

Sürgün gittikleri Bilecik'te, kendisi gibi oraya gelen sürgünlerden çok bölge halkıyla uyum içinde olmaya çalışır, sürgün dayanışmasını reddeder. Kendini göçmen olarak nitelendirir. Sürgün kelimesini göçmene dönüştürerek sadece bir kelime oyunu oynar. Kendi hayatını, kendi kimliğini, kendi köklerini bir başkasınınkine ilhak ettirir. Böylece mutlu çoğunluğa karışmanın kolay bir arayolunu kendini göçmen olarak tanımlamada bulur. Kendisini göçmen olarak nitelendirirken sürgün kelimesinin içinde gömülü olan kendi gerçeğini bırakır, kalemini kendi köklerine çevirmez. Kendisiyle hiçbir ilgisi bulunmayan göçmen kelimesiyle başkasının hikâyesini kendisininkinin yerine geçirir. Küçük bir kelime hilesiyle öteki olmayanların arasına sızar ve orada görünmez olmaya çalışır.

Cemal Süreya, bir süre sonra "göçmen" kelimesi yerine "göçebe" kelimesini kullanmaya başlar. Çocuklukta tercih ettiği "göçmen" tabiri hem yaşı hem gerçeği karşısında yenik düşer, bu kez yerini romantik bir reveransa bırakır. İkinci şiir kitabının adı *Göçebe*'dir ve aynı adı taşıyan şiir aslında bir göçebe şiiri olmaktan çok bir sürgün şiirine benzer.

Cemal Süreya, 1972'de geçirdiği hastalık sonucunda hastanede yatan eşi Zuhal Tekkanat'a moral vermek için 13 gün boyunca ya evinde ya da bir kahvede oturup sigara içerken mektuplar yazar. Bu mektuplar yazarın ölümünden sonra Nisan 1990'da, "Onüç Günün Mektupları" adı altında kitap olarak Yapı Kredi Yayınları tarafından basılır. Hasta eşine yazdığı bu mektupların birinde sürgünü anımsarken söyledikleri ve kullandığı dil onun acısını daha iyi anlamamızı sağlıyor. "*Onüç Günün Mektupları"*nda Cemal Süreya, 1972 Temmuz'unda 'sürgün'ü anlatmaya çalışır: *Bizi bir kamyona doldurdular. Tüfekli bir erin nezaretinde sonra o iki erle yük vagonuna doldurdular. Günlerce yolculuktan sonra bir köye attılar. Tarih öncesi köpekler havlıyordu. Aklımdan hiç çıkmaz o yolculuk, o havlamalar, polisler. Duyarlılığım biraz da o, çocukluk izlenimleriyle besleniyor belki. Anam sürgünde öldü, babam sürgünde öldü. Memo'ya (Memo, eşi Zuhal'den olan oğlu) ve sana duyduğum sevgide bu ölümleri de, bu öksüzlükleri de değerlendirmelisin. ("*Onüç Günün Mektupları",Cemal Süreya, s.85, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, Ocak 2003, İstanbul)

Küçük yaşta yaşadığı sürgünler, yıkımlar, ölümler belki de hiç dinmeyen ağıtıdır. Sevgiye açtır, çünkü annesini küçükken kaybetmiştir. Sevgiye açtır, çünkü hiç bilmediği bir coğrafyaya sürgün gitmiştir ve babasını da erken yaşta kaybetmiştir.

Yazarın daha önce sürgün üzerine söyledikleri ile eşine yazdığı mektuptaki ruh hâli arasında fark var. Yazarın sağlığında sürgün üzerine yazdıklarında tümüyle bir belirsizlik var. Sürgünü bir tür romantik bir şeymiş gibi anlatır. Sürgün fail-

lerinin kim olduğuna ve bunu nasıl yaptıklarına dair herhangi bir şeyi aktarmaktan özellikle kaçınır. Önceki anlatımlarında olduğu gibi bu son anlatımda da gizli bir yakınma sezilir. Ancak ölümünden sonra açıklanan bu mektuplarda daha keskin sınırlara varır. 'Sürgün'ün devlet eliyle ve zorla gerçekleştiğini anlatır; 'sürgün' romantik bir şey olmaktan çıkar ve tümüyle bir acıya dönüşür. "Tarih öncesi köpekler havlıyordu" sözleriyle yaşananın ne kadar çağdışı, ne kadar vahşi bir uygulama olduğunu ima eder. Ancak yazar açısından dışa vuran öfke kontrollü bir öfkedir.

Cemal Süreya; bazen "göç" ve "göçebe" kelimeleriyle yer değiştirse de gerçekten sürgün kelimesini sevmiş ama hiçbir zaman sürgün kelimesinden tam olarak ne anladığını açıklamamıştır. Cemal Süreya'nın yaşadığı sürgün hikâyesi; binlerce Kürt aile gibi kendilerini sürgüne gönderen iktidarın soluğunu hep ensesinde hissederek bütün bir sürgünlüğü, daha çok bir tür "köle sürgünlüğü" yaşamak zorunda kalır.

İkinci Yeni Ve Cemal Süreya

İkinci Yeni şiirin etkisi 1950 sonrası başlar. Bu şiir anlayışının oluşmasında, önceki şiir akımlarının etkisi büyüktür. 1940'lı yıllara damgasını vuran Birinci Yeni adıyla Garip akımı ortaya çıkar. Garip akımının kurucuları ve en önemli temsilcileri Orhan Veli, Oktay Rıfat ve Melih Cevdet Anday'dır. Garip akımı, ilk yıllarda edebiyata yeni bir soluk getirse de etkisi uzun sürmez. Cemal Süreya, Üvercinka şiir kitabı ile İkinci Yeni şiirinin öncülerinden olur. İkinci Yeni akımın önemli sanatçıları: Cemal Süreya, İlhan Berk, Turgut Uyar, Ece Ayhan,

ÜVERCİNKA

Böylece bir kere daha boynunlayız sayılı yerlerinden
En uzun boynun bu senin dayanmaya ya da umudu kesmemeye
Laleli'den dünyaya doğru giden bir tramvaydayız
Birden nasıl oluyor sen yüreğimi elliyorsun
Ama nasıl oluyor sen yüreğimi eller ellemez
Sevişmek bir kere daha yürürlüğe giriyor
Bütün kara parçalarında
Afrika dahil

Aydınca düşünmeyi iyi biliyorsun eksik olma
Yatakta yatmayı bildiğin kadar
Sayın Tanrıya kalsa seninle yatmak günah daha neler
Boşunaymış gibi bunca uzaması saçlarının
Ben böyle canlı saç görmedim ömrümde
Her telinin içinde ayrı bir kalp çarpıyor
Bütün kara parçaları için
Afrika dahil

Senin bir havan var beni asıl saran o
Onunla daha bir değere biniyor soluk almak
Sabahları acıktığı için haklı
Gününü kazanıp kurtardı diye güzel
Bir çok çiçek adları gibi güzel
En tanınmış kırmızılarla açan
Bütün kara parçalarında
Afrika dahil

Birlikte mısralar düşürüyoruz ama iyi ama kötü
Boynun diyorum boynunu benim kadar kimse değerlendiremez
Bir mısra daha söylesek sanki her şey düzelecek
İki adım daha atmıyoruz bizi tutuyorlar
Böylece bizi bir kere daha tutup kurşuna diziyorlar
Zaten bizi her gün sabahtan akşama kadar kurşuna diziyorlar
Bütün kara parçalarında
Afrika dahil

Burda senin cesaretinden laf açmanın tam da sırası
Kalabalık caddelerde hürlüğün şarkısına katılırkenki
Padişah gibi cesaretti o alımlı değme kadında yok
Aklıma kadeh tutuşların geliyor
Çiçek Pasajı'nda akşam üstleri
Asıl yoksulluk ondan sonra başlıyor
Bütün kara parçalarında
Afrika hariç değil

Edip Cansever, Ülkü Tamer ve Sezai Karakoç'tur.

İkinci Yeni şiirinin dili kapalı ve imgeseldir. Anlaşılmaktan olabildiğince uzaklaşılır. Şekilsel anlamda tüm ezberler bozmaya çalışılır. Şiir dilinin zorlaştırılması, anlaşılır yerine kapalılık, somuta karşı soyutlama İkinci Yeni'nin özelliğidir. İkinci Yeni, halk şiirine sırt çevirir, dize anlayışı yerine sözcüklerle oynamaya yönelir ve eski şiirle zayıfda olsa bir bağlantı kurulur. İkinci Yeniciler için önce biçim gelir. İkinci Yeni şiirin genel özellikleri şöyle sıralanabilir: Soyutlama, anlamsızlık, imgeleme, us dışına çıkma, güç anlaşılma, çevreden ayrılma ve kaçış, serbest çağrışım, kapalılık, söz diziminde sapmalar vb.

Cemal Süreya'yı İkinci Yeni şiirinin önemli temsilcilerinden ayıran, kendine has yönleri de vardır. Cemal Süreya, şiir evrenini, temelinde ortak dilin yer aldığı geniş bir alan üzerine inşa eder. Şair, şahsi dili, tek kişinin anlam dünyasıyla sınırlı olarak görmemektedir. Şahsi dil onun şiirinde, ortak dile dayalı olarak gelişir. Zaman zaman İkinci Yeni'nin ilkelerini belirlemeye çalışan bazı şairleri, şiir dilini "kuşdili" gibi bazı insanların kendi aralarında anlaşmak için kullandıkları şifreli bir dil olarak görmelerinden dolayı eleştirir.

"İkinci Yeni" akımının ortaya çıkış koşullarına bakılmasında fayda var. Bu akımın ortaya çıkışından önce İkinci Dünya Savaşı yaşandı. İkinci Dünya Savaşı'nın ertesinde soğuk savaş dönemi başladı. "İkinci Yeni" toplumsal sorunlara eğilmedi. Söz konusu dönemde, felsefede varoluşçuluğun, tiyatroda absürdlüğün yayıldığını, Amerikan romanlarının yoğun biçimde Türkçe'ye çevrildiği bir dönemdir. "İkinci Yeni" bu ortam içerisinde gelişti.

"İkinci Yeni"nin özelliklerini şöyle sıralamak gerekir: Gelenekten kopukluk, toplumsal sorunlara eğilmeme, biçimcilik, günlük konuşma dilinden uzaklaşma ve gramerde değiştirim, duyuları ve algıları karıştırma vb. "İkinci Yeni"ciler içeriğin biçimi tayin edeceğini savunarak dilin bilinen mantığının dışına çıktılar. Türetilmiş suni kelimeler yarattılar. Şaşırtıcı isim ve

Şiir Anayasaya Aykırıdır

Tabiat ahlakı kovuyor. Nerde bir ahlak türemişse, orda tabiatla ahlak çatışma halinde. Sanatı doğuran mutlaka bu çatışmadır demiyoruz. Ama sanatı besleyen bu çatışmadır diyoruz. Tabiat sanatla kurulu düzene baş kaldırıyor. İtiyor onu. Hafife alıyor. Bozuyor. Ağuluyor. Sanatlar içinde bu özelliği en çak taşıyan da şiir sanatıdır. O kadar ki bu konuda birçok sanatların genel meselelerini şiir üstünde tartışmak yersiz olmaz. Çünkü Novalis'in bir sözünü uygulayarak diyelim; her sanat şiire dayanır, hatta şiir bile…

"Şiir alışkanlıklara karşı bir yaylım ateştir." Bu yaylım ateş şiirin konusunda olduğu kadar diyalektiğindedir. Hatta daha çok diyalektiğindedir. Ama ahlaka karşı koyuş şiirin amacı değil. Belki fonksiyonu. Bu iki kavramı birbirine karıştırmamak gerekir. Şiirin çıkış noktasında yapıcılık da yakıcılık da yoktur. Bir noktadan sonra ise sadece yıkıcılık niteliği kendini gösteriyor.

Kurulu düzene aykırılık estetik içinde daha çok güzel çirkin, iyi-kötü kavgası şeklinde kendini sunmuştur. Güzeli yakaladıkları yerde kendilerini gerçeğin yükseltilerinde sanan düşünürler artık pek yok. Onlar neredeyse güzeli gerçeğe, gerçeği güzele indirgiyorlardı. Hatta kimileri eşyanın özüne ilk basmağın güzel olduğunu ileri sürecek kadar aşırıydılar. Ama böyleleri pek yok şimdilerde. Baudelaire'i düşünelim, Baudelaire 1867 yılında öldüğü zaman estetikte yeni bir çağ başlamıştır. Baudelaire eskiyi kapamış, yeniyi açmıştır. Daha doğrusu şiir Baudelaire'in serüveninde kendi ipuçlarını bulmuştur. Bazı ip uçları. Onun ölümünden bir yıl sonra Lautréamont'un Chansons de Maldoror'u yayınlandı.

O günden bugüne şairler bin yıllık güzelin yerine çirkini oturttular. Mısralarda iyi kötüye yenildi. Tanrının tası tarağı toplayıp göklere çekilmesi, insandaki şeytanın zaferden zafere koşması bu tarihten sonra ortaya çıkan gerçeklerdendir. İnsandaki öz, şiirle, evren içinde kendini deniyor. Kendi kurduğu tanrıların kendine aykırı sonuçlarını yeriyor. Çünkü Tanrı bir sonradan biçimdir. İnsansa önceden bir öz.

Bugün şiirin bir ucu toplumsal planda insan haklarını kolluyor. Bu şiirin çekirdeğinde

sıfat tamlamaları kullandılar.

Şiirde anlamı temel öğe olarak değerlendirmemesi "İkinci Yeni" şiirinin bir diğer önemli özelliğidir. Hepsi şiiri biçem ve simgeci bir anlatımla birleştirmiş; kimisi anlamı hiç önemsememiştir. Şehirli insanın iç dünyasını şiirinin başlıca konusu haline getiren "İkinci Yeni" şairleri bu kadar soyut bir konuyu ele aldıkları için yeni bir kelime anlayışı getirdiklerini sandılar. Şiirlerinde hayal gücüne ve duyguya ağırlık veren "İkinci Yeni" şairleri; bireyin yalnızlığı, sıkıntıları, çevreye uyumsuzlukları gibi temaları sıklıkla işlediler. Söylemek istediklerini soyut bir dille anlatmaya çabaladılar. Ama toplumsal sorunlara uzak durdular.

Sizin Hiç Babanız Öldü mü?

Sizin hiç babanız öldü mü
Benim bir kere öldü kör oldum
Yıkadılar aldılar götürdüler
Babamdan ummazdım bunu kör oldum
Siz hiç hamama gittiniz mi
Ben gittim lambanın biri söndü
Gözümün biri söndü kör oldum
Tepede bir gökyüzü vardı yuvarlak
Şöylelemesine maviydi kör oldum
Taşlara gelince hamam taşlarına
Taşlar pırıl pırıldı ayna gibiydi
Taşlarda yüzümün yarısını gördüm
Bir şey gibiydi bir şey gibi kötü
Yüzümden ummazdım bunu kör oldum
Siz hiç sabunluyken ağladınız mı.
1953

ahlaki bir kaygı bulunduğundan değil, belki kurulu düzene aykırılık niteliği ağır bastığından oluyor. Çünkü insan haklarındaki ilkeler daha yürürlükte değil. Çünkü o ilkeler kurulu düzenle daha çatışma halinde. Ama onların birgün toplumlarda geniş olarak uygulandığını, kurulu düzen içinde kaynaşarak ayrılmaz birer parça olduğunu düşünelim, o zaman şiir kollamayacak artık onları. Karşı çıkacak belki onlara.

İşte bu noktada gerçekçiler gerçekçisi Jhering'in hukuki mesajı ile akılcılar akılcısı Kant'ın felsefi mesajı birleşiyor galiba. Jhering hukukun oluşmasını toplumda hâkim bir grubun isteklerine uygun olarak tespit eder. Kant ise en geniş anlamda ahlakı tabiatın mutlaka kovacağını söyler. Biri toplumsal hayat bakımından, öbürü felsefi davranış açısından yapılmış bu iki tespit iki gerçeği aydınlığa çıkarıyor. Biri şu: Hiçbir zaman bir toplumdaki ahlak ve hukuk düzeninin, kişioğlunun tabiatına tam uygun olduğu görülemez. Öteki de şu: Kişioğlunun tabiatına iyice bitişik bir yönü olan şiir o ahlakla, o hukukla sürekli çatışma durumundadır. Geniş anlamda ahlak hukuku da içine aldığından sadece ahlak diyelim, ahlak tabiata nice aykırı olursa lafını ettiğimiz çatışma onca sert olacaktır.

Baudelaire bir şeye zıttı. Rimbaud ise hiçbir şeyle bağlantılı değildir. Sürrealistler çıkışlarını Rimbaud'yu kök alan bir "révolution" kavramına şartlamışlardı. Dünyanın değiştirilmesi planında Karl Marx'ı, hayatın değiştirilmesi planında Arthur Rimbaud'yu izliyorlardı.

Bugün şiir çağdaş şairlerde yeni alanlar, yeni açılar yaratırken, belirli bir yönde gelişiyor: Baş kaldırma yönünde... günümüz insanının, uygarlığın bugünkü sıkışık biçimlerinde, çıkmaz sokaklarında, labirentlerinde ilerlerken gösterdiği davranışlara uygun düşüyor bu. Bu biçimler, bu sokaklar, bu labirentler uygarlığın kendisiyse, şiir barbarlığın ta kendisi oluyor. Onun için ahlakı kovuyor.

Şiir bütün çağlarda onun için var.

Papirüs, Mayıs 1961

("Şapkam Dolu Çiçekle, Toplu Yazılar 1", Cemal Süreya, s. 275-277, YKY, 7. Baskı, Ocak 2017, İstanbul)

Sokak ve erotizm

Cemal Süreya, kelimeleri anlamsal derinliği yüksek imgelere dönüştürür. Bunu yaparken kullandığı kelimelerden biri de sokaktır. Yaşamın merkezinde yeralan sokak Cemal Süreya şiirine bir birinden farklı özellikleriyle kendine yer bulur. Cemal Süreya hayatın içinden aldığı bu kavramı şiirin imkânlarıyla canlandırır ve insanın sokakla kesişen her hâlini yansıtır. Şiirlerinde sokak kelimesi, günlük yaşamdaki ve iç dünyasındaki gelgitleri, yaşanmışlıkları anlatabilmek için sıkça yararlandığı bir imgedir. Sokak birbirinden çok farklı hayatların ve durumların yanyana yaşandığı mekânlardır. Ancak içindeki zıtlıkları ustaca uzlaştırabilmesi, sokağın şairi beslemesindeki en önemli etkendir. Cemal Süreya şiiri sokaktan, sokak unsurlarından zengin çağrışımlar çıkarır. Sokakların isimleri içlerinde yaşanan hayatı yansıtır, bu yüzden sokaklara verilen isimler şiirin hangi duygularla yazıldığını ele verilir. Adres olarak sokaklar, şiirde sakinlerini sahiplenir. Sokağın şiirde bu kadar geniş yer tutmasının sebeplerinden biri de ev dışındaki bütün yaşantının sokaklarda gerçekleşmesidir, evden çıktığı andan itibaren kişi sokağın bir parçasıdır artık, yalnızlık bile sokakta sosyal bir kimliğe bürünür. Bu yüzden Cemal Süreya sokak kelimesini ev kelimesinden daha fazla kullanmıştır. Şehirler sokaklarıyla anlatılır, insan hâlleri sokakta yansıtılır, kişi anılarına ve geçmişine yaşadığı sokaklarda rastlar kısacası hayat sokaklarda başlar ve son bulur. Bu durumu iyi çözümleyen şair de sokağı her yönüyle imgelemeye değer bulur ve şiirinin temel unsurlarından biri olarak usta bir kullanım alanı yaratır.

Cemal Süreya, şiirlerinde cinselliğe ve erotizme oldukça yer verir. Şiirlerinde, cinsel aşkı yalnızlık ve umutsuzluktan kurtulmanın bir yolu olarak görür.

İkinci Yeni şiirinin en yetkin örneklerinden biri olarak kabul edilen Üvercinka'da, Garip akımına karşı dursa da ondan gelen dil ve kültür değerlerini farklı bir duyarlık alanı yaratarak kullandığı söylenebilir. "Üvercinka" adı, "güvercin kanadı" tamlamasının başından bir harf, sonundan da iki hecenin atılmasıyla ortaya çıkmıştır. Göçebe'de erotizm ve aşk temalarıyla birlikte toplum, tarih ve kültür öğelerini biçim, ses ve imgeye ağırlıkvererek işler. Cemal Süreya'nın şiirlerinde aşk isyanla bütünleşir; ona göre şiir, "kurulu düzene karşı"dır,"anayasa"ya aykırıdır ve tabiatın ahlakı kovduğu yerde ortaya çıkar. Ancak şiirin ideolojiye indirgenmesine de karşıdır. Şiiri, şairin fikir eğiliminin değil, kişiliğinin belirleyeceğine inanır. Şiirin "insan töresi, insanın kendisi" olmasını ister. Şiirleri Doğu ile Batı'nın bir uzlaşısı değil, çelişkisidir. Şiiri, "dramım, açmazım, kurtuluşum, batağım, sevgilim, gözaltım ve kendi kendimi hiçlemeyi bilişim" ya da "Güneşten yırtılan caz, kavaldan akan gökyüzü" gibi ifadelerle tanımlar.

Yazın faaliyeti...

Cemal Süreya'nın ilk şiiri ("Şarkısı Beyaz") Mülkiye Fikir ve Sanat Dergisi'nde 8 Ocak 1953'te çıkar. XX. Asır, Yeditepe, Evrim, Kaynak, Şiir Sanatı, Yenilik, Şimdilik ve Pazar Postası dergilerinde şiirleri yayınlanır. Pazar Postası'nda Osman Mazlum adıyla şiir eleştirileri yazar. Bu yazılarını Vatan'da (1957-59), Türk Dili (1963), Su, Yeni İnsan, Dönem, Yapraklar ve Yeni Dergi'de sürdürür. Cemal Süreya Papirüs'ü üç kez çıkarır. 4 sayı, Ağustos 1960-Mayıs 1961; 47 sayı, 1966-70; 2 sayı, 1980 İlkbahar. 1957-58 yıllarında Necip Fazıl Kısakürek'in Büyük Doğu dergisine de birkaç yazı verir. Politika (1976), Yeni Ulus, Aydınlık (1980) ve Hürgün gazeteleriyle Köken, Soyut, Maliye Dergisi (1972), 2000'e Doğru, Saçak (kültür-sanat bölümünü de bir süre yönetir), Maliye Yazıları, Yusufçuk, Milliyet Sanat, Gösteri, Şiir Atı, Gergedan, Argos, Çocukça, Gökyüzü, Yazko Edebiyat, Yazko Somut, Bravo, Cönk, Gözde Kadın, Yeni Yapraklar, Beyaz Perde, Sivas Su gibi birçok dergide kültür ve sanat konularında yazıları yayımlanır.

Cemal Süreya'nın ilk şiir kitabı Üvercinka 1958'de, ilk düz yazı kitabı Şapkam Dolu Çiçekle 1976'da yayımlanır. Bu kitapta kaleme alınan yazıların çoğunluğu şiir ve şairler üzerinedir. Yazarın 1975-1976 yıllarında Politika gazetesinde yazdığı yazılar ikinci deneme kitabı olan Günübirlik'te (1982) yer alır. Günübirlik kitabı, Şapkam Dolu Çiçekle adlı kitaba oranla konu yelpazesi çok daha geniştir. 1982'de Günübirlik adlı eser Uzat Saçlarını Frigya adıyla yayımlanır. Bu ikinci kitap Günübirlik'in yeni basımıdır. 1991'de 99 Yüz İzdüşümler/Söz Senaryosu adlı kitabı yayımlanır. Yazarın bu kitaptaki yazıları mizahi-ironik portre denemelerdir.

Cemal Süreya, ölümünden sonra vasiyeti üzerine eşine yazdığı mektuplar Onüç Günün Mektupları adıyla yayımlanır. Bu aşk mektuplarında, yazarın Zuhal Tekkanat'la ilişkileri, Ankara yaşamı, Ankara'daki edebi çevresi, siyasi gündem, oğlu Memo Emrah'a olan özlemi yer alır.1991'de, 999 Gün/Üstü Kalsın adıyla yayımlanan kitap, daha sonra Günler (Bütün Yapıtları-Deneme) adıyla yayımlanır. Bu kitap günce, deneme, anı nitelikli yazılardan oluşmaktadır. Aydınlık

gazetesinde, edebiyat ve edebiyat dışı konularda kaleme aldığı yazılarından derlenen Paçal 1992'de yayımlanır. 2000'de, Bütün Yapıtları Toplu Yazılar I yayımlanır.

Sonuç

Cemal Süreya, İkinci Yeni şiirinin öncü isimlerinden biri olarak değerlendirilir. Şiirinin temelini ortak dilin yer aldığı geniş bir alan üzerine inşa eder. Şahsi dili, tek kişinin anlam dünyasıyla sınırlı olarak görmez. Şahsi dil onun şiirinde, ortak dile dayalı olarak gelişir. Yer yer İkinci Yeni'nin ilkelerini belirlemeye çalışan bazı şairleri, şiir dilini "kuş dili" gibi bazı insanların kendi aralarında anlaşmak için kullandıkları şifreli bir dil olarak görmelerinden dolayı eleştirir. O, şiir dilini, yaşayan ve günlük hayatta kullanılan dil içinden hareketle oluşturmaya çalışır. Şiirlerinde ortak dili bütün yönleriyle kullanır.

Bu kısa yazıda Cemal Süreya'yı tanıtmaya çalıştım. Kuşkusuz Cemal Süreya'nın şiirini, düz yazıdaki anlatım biçimlerini geniş olarak ele almak, sayfalarca yazmayı gerektirir. Bu biyografi, kısa da olsa Cemal Süreya'yı tanıtmaya hizmet etti ise amacına ulaşmış demektir.

11 Kasım 2018 ■

Beni Öp Sonra Doğur Beni

Şimdi
utançtır tanelenen
sarışın çocukların başaklarında.

Ovadan
gözü bağlı bir leylak kokusu ovadan
çeviriyor o küçücük güneşimizi.

Taşarak evlerden taraçalardan
gelip sesime yerleşiyor.

Sesimin esnek baldıranı
sesimin alaca baldıranı.

Ve kuşlara doğru
fildişi: rüzgarın tavrı.
Dağ: güneş iskeleti.

Tahta heykeller arasında
denizin yavrusu kocaman.

Kan görüyorum taş görüyorum
bütün heykeller arasında
karabasan ılık acemi
- uykusuzluğun sütlü inciri -
kovanlara sızmıyor.

Annem çok küçükken öldü
beni öp, sonra doğur beni.

(Papirüs, Sayı 1, Haziran 1966)

Kitapları

Şiir: Üvercinka (1958), Göçebe (1965), Beni Öp Sonra Doğur Beni (1973), Sevda Sözleri (Uçurumda Açan ile birlikte Toplu Şiirleri: 1984), Sıcak Nal ve Güz Bitiği (1988), Sevda Sözleri (Bütün Şiirleri: 1990, 1995).

Düzyazı: Şapkam Dolu Çiçekle (1976; genişletilmiş basım: 2000), Günübirlik (1982; Uzat Saçlarını Frigya adıyla: 1992; genişletilmiş basım: 2005), Onüç Günün Mektupları (1990, 1998), 99 Yüz (1991; 2004), 999. Gün/Üstü Kalsın (1991; genişletilmiş basım: 1996), Folklor Şiire Düşman (1992), Aydınlık Yazıları/Paçal (1992), Oluşum'da Cemal Süreya (1992), Papirüs'ten Başyazılar (1992), Güvercin Curnatası (Konuşmalar ve Soruşturma Yanıtları: Hazırlayan Nursel Duruel, 1997; genişletilmiş basım: 2002).

Cemal Süreya iki antoloji (Mülkiyeli Şairler ve 100 Aşk Şiiri) hazırladı; Simone de Beauvoir'dan Sade'ı Yakmalı mı? (1966; YKY 1997), Gustave Flaubert'den Gönül ki Yetişmekte (Duygusal Eğitim) ve Antoine de Saint-Exupery'den Küçük Prens (Tomris Uyar'la birlikte) başta olmak üzere, pek çok çeviri yaptı. Çeviri şiirleri (Yürek ki Paramparça, haz. Eray Canberk, YKY 1995) ve Çocukça dergisi için yazdığı yazılar (Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi, hazırlayan Necati Güngör, 1993; YKY 1996) derlendi.

ANLAM VE ANLAMSIZLIK (EGOİST İNSANIN SON SİLÜETİ)

■ **YAVUZ AKÖZEL**

Engels, **insan** olgusunu ülkelerin geçirdiği evrelere göre değerlendiriyor: "Almanya'daki insana göre Norveç insanı nedir? Sefil Alman filisteni karşısında Norveçli gerçek bir insandır" diye yazıp açımlıyor 5 Haziran 1890'da Paul Ernst'e yazdığı mektupta.

Emperyalizmin yarattığı globalleşme dünyanın ezici çoğunluğuna müştereklik, tek tiplilik getirdi. kapitalist ilişkiler değişik ulus ve ülkelerde geçmişin tüm devrim ve evrimlerle gelen alışkanlık, kültür ve toplumcu anlayışını sildi süpürdü. Geçmişle fazla ilintisi olmayan yeni tip generasyonlar yarattı ve bu yeni tip generasyonlar avuçlanabilen, tadılabilen ve pratiğe indirgenebilen gerçeği değil simülasyonlardaki Avatarları esas alma eğilimi içerisine girdiler. Kapitalizm bu son deparında serbest piyasa ekonomisinin tüm rezil, tek benci, egoist, her şeye yabancılaşmış anlayışını ve pratiğini tam anlamıyla egemen kıldı. Şimdi 'insan' olgusunu Engels'in yaptığı gibi ulusların özelliklerine göre değerlendirmeye tâbi kılarsak çok tipik bir sonuçla karşılaşırız. Bu sonuç dünyamızı oluşturan tüm ulusların emperyalist kültürü özümlediklerini acıyla gösterir. Bu özümleme dünyamızı oluşturan ve kendi bayrakları ile temsil edilen 195 ulusun insanlarının birbirlerinin birer pro tipleri olup aynılaşmış olduklarını gösterir. Dolayısıyla Türk insanı karşısında Bulgar insanı nedir? Veya Fransız insanı karşısında Nijerya insanı nedir sorusu artık anlamsızdır.

Kapitalizm var olduğu günden itibaren can çekişmiyordu! Gelişiyordu! Her şeyde olduğu gibi kapitalizmin gelişmesi de diyalektik bir sürecin rotası üzerinde seyretti, seyrediyor. Kapitalizm gelişme sürecini tamamladı mı? Bir bakıma tamamladı bir bakıma da hayır! Görünen o ki, kapitalizm kendi döngüsü içerisinde kapitalizm sonrası döneme sessizce giriş yaptı. Sessizce giriş yaptı çünkü bir devrim değil, aşama değil, yeni bir olgu değil, sürüp giden şeyin kendiliğinden oluşan belki de son atılımı. Bu atılım yapılırken dünyamızın asıl yaşama ilişkin can alıcı önemdeki olguları mahvedildi. Dünyanın en başta ekolojik dengesi telafi edilemeyecek orantılarda bozuldu. Türlerin çeşitliliğinin yarıdan fazlasını yitirdik. Ulusların 'ulusal kültür' kimlikleri dünya kapitalizminin (emperyalizminin) monist girdabında boğuldu ve kapitalizmin 'egoist insan' silüeti tamamen tanınamayacak adsız bir mahluka dönüştü. Kapitalizm sonrası yani post kapitalizm, insan-robot'a dönüşmüş endüstri kölelerini daha çok çalıştırıp daha az ücrete ve eskiden beter bir sefalete tutsak etti.

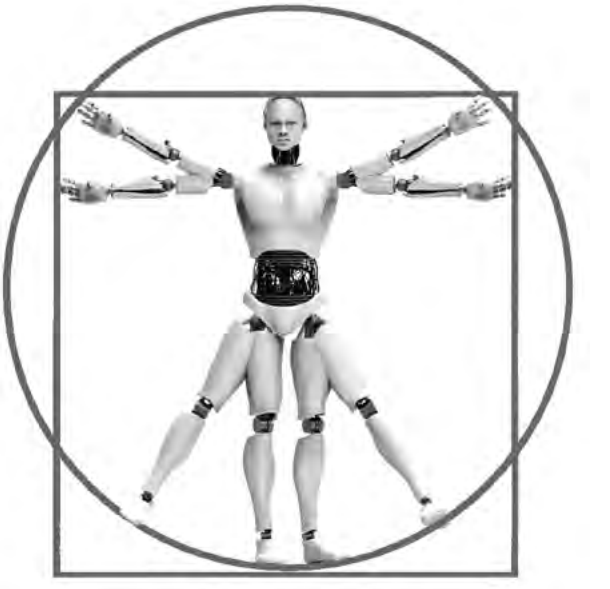

Marksizm'in bir Hümanizma olduğu varsayımı işte bu insanın yitişini bir bakıma kabullenememekten, bir bakıma da burjuvazinin aşağıda ele aldığımız ve üretim alanında simülasyon anlamında dahi olguya dokunamamış düşüncenin bir ürünü olduğundan kaynaklanıyor bir bakıma.

Öyleyse yazının sonunda söylenecek son sözü yazının başında söyleyeyim:

Marksizm bir anti hümanizmadır!

Nedenlerinin tümünü değilse de bence önemli olan ve Marx'a dayanan bir bölümünü aşağıda sundum.

İNSAN VE MARKSİZM - HÜMANİZM (4)

Güney Dergisi sayı 83, 85, 86'da İnsan ve Marksizm'i yazarken Marx'ın gelişimini ve Marksizm'in yaradılışının adım adım öyküsünü 3 evreye ayırarak ele almıştık. Marx'ın birinci evresi 1842-1843 dönemindeki makalelerini kapsar. Bu kısa sayılabilecek dönemde Marx'ın yazıları komünist düşüncelerden uzak hümanist/özgürlükçü, rasyonalist/liberal özellikler içeriyor. "Son Prusya Sansür Yönetmeliği Üzerine Düşünceler "Marx'ın bu evresine ilişkin pozisyonunu göstermesi bakımından ilginçtir. Marx'ın 1843-1845 yıllarını kapsayan ve yine kısa sayılabilecek ikinci evresine ilişkin yazıları da önemle Ludwig Feuerbach'ın "toplumcu hümanizması'nın etkisindedir. (Bkz. Güney Kültür-Sanat-Edebiyat Dergisi Sayı: 85. s. 62) Marx'ın her iki evresine ilişkin 1842'lerin başı ile 1845 yılların sonuna ilişkin, hatta daha öncesine üniversite yıllarına ilişkin pozisyonunu kısa da olsa ele almıştık.

Marx ve Engels'in birlikte yarattıkları Marksizm 1845 sonrası yeni bir evreye giriyor. Biz bu evreyi de yine Güney Dergisi'nin 85. sayısında kısa da olsa işledik. Konuya yabancı olan arkadaşlar "İnsan ve Marksizm" başlığı altında hazırladığımız dosyayı gözden geçirebilirler. (Sayı 83, 85, 86)

Evet, Marx ve Engels 1845 sonrası tarih ve politikayı 'insan özü' veya 'insan doğası' üzerine kuran her teoriden köklü bir şekilde koparlar. Belli bir dereceye kadar kaldıkları Hegel etkileniminin ardından Hegel'in idealizmini reddeden Feuerbach'ın derin etkisi altına girerler. Ancak Marx her ne kadar Feuerbach'ın etkisinde kalmış olsa da kısa zaman sonra kendi toplumsal görüşleri ile Feuerbach'ın toplumsal görüşlerinin oldukça farklı olduğunu, kendi yepyeni insanlık tarihi görüşünün Feuerbach'ın insanlık tarihi görüşü ile tamamen zıt yönlerde olduğunu görüp geliştirir. Bu geliştirme 11 tez'den oluşan **Feuerbach Üzerine Tezler'**de yalın ve açık olarak yansımaktadır. Marx, Feuerbach'ın soyut, toplumdan dışlanmış, metafizik ve tarih dışı **'insan'** kavramının yerine tarihi materyalizmin önemli bir öğretisini gündeme getiriyordu. **6. Tez'de şöyle yazıyordu**: ***"Feuerbach, dinsel özü insani öz hâline getirir. Ne var ki insani öz tek tek her bireyin doğasında bulunan bir soyutlama değildir. Bu öz, kendi gerçekliği içinde, toplumsal ilişkiler bütünüdür…"*** (Güney Dergisi sayı 85, s. 62)

Marx ve Engels 1845'de yazdıkları 'Alman İdeolojisi' ile birlik 'insan özü' üzerine kurulu her teoriden kendilerini ayırırlar. Yeni kavramlar üzerine kurulu bir tarih ve politika teorisi oluştururlar. Tüm felsefi hümanizmin teorik savlarını eleştirip hümanizmi 'ideoloji' olarak değerlendirirler.

Hümanizm, ortaçağın feodal karanlık döneminin sona erip de Rönesans dönemi ile birlik kapitalist ilişkilerin belirmesi ve yeni bir sınıf, "burjuva" sınıfının tarih sahnesine çıkmasıyla gündeme geliyor. Yüzyıllar içerisinde kapitalizmin gelişmesi feodal üretim araçlarına ve ilişkilerine giderek son vermeye başlaması aristokrasinin karşısındaki burjuvazinin birtakım haklar istemesiyle doruk noktasına ulaşıyor. 1789 Fransız burjuva devriminin asıl hedefi burjuvazinin siyasi iktidarı elinde tutan aristokrasi ile aralarındaki hukuksal eşitliği sağlamaktı. 1789 devriminin temel şiarı olan EŞİTLİK, ÖZGÜRLÜK, KARDEŞLİK aslında tüm insanlık için değil, burjuva sınıfı için eşitlik, özgürlük, kardeşlik anlamına geliyordu.

Eşitlik; aristokrasi ile aşağı bir sınıf olarak görülen burjuvazinin eşitliği!

Özgürlük; burjuvazinin üretim araçlarını edinebilmesi ve dilediği gibi ticaret yapabilmesi özgürlüğü!

Kardeşlik; burjuvazi feodal sınıflara karşı geniş işçi-emekçi kitleleri arkasına alabilmesi için de bu eşitlik ve özgürlük şiarına **"kardeşlik"** şiarını da ekleyerek asla olanaklı olamayacak bir büyülü kelimeyi sanki tüm toplum için istiyorlarmış gibi sunuş! Marx'ın Alman İdeolojisi'nde yazdığı şu satırlar sadece Fransız burjuvazisinin değil aynı zamanda 1789 İnsan Hakları Bildirgesi'nin de gerçek özelliğini açığa çıkaracaktır: ***"…Çünkü, kendisinden önceki egemen sınıfın yerini alan her yeni sınıf, amaçlarına ulaşabilmek için kendi çıkarlarını, toplumun tüm üyelerinin ortak çıkarları gibi göstermek ya da ideal biçimde ifade edecek olursak, düşüncelerine temellik kazandırmak ve onları tümel olarak geçerli yegâne rasyonel düşünceler olarak sunmak zorundadır.***" (Marx-Engels, Alman İdeolojisi, Evrensel BasımYayın., Çev.: Tonguç Ok-Olcay Geridönmez, s.53-54)

Yine aynı sayfada devamla şöyle yazarlar: *"Fransız burjuvazisi, aristokrasinin egemenliğini yıktığında pek çok proletere de ama yalnızca birer burjuva hâline geldikleri ölçüde proletaryanın üstünde bir konum elde etme olanağını yakalamış oldu. Bu yüzden her yeni*

sınıf kendi egemenliğini ancak önceki egemen sınıfınkinden daha geniş bir temele dayanarak kurabilir." (Age., s.54) Burjuvazi siyasi iktidarı ele geçirdikten sonra ezilen, sömürülen, köleleştirilmiş halk yığınlarının anladığı, beklediği anlamda **'Eşitlik, özgürlük, kardeşlik'** olmamış, sınıfsal farklılıklar ortadan kalkmadığı gibi daha da derinleşmiştir.

Burjuvazi tüm ezilenlere kendisi gibi olma yani burjuvalaşma, üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olma (feodalizmde olmayacak bir olgu) hakkını tanımış, bu hususta **hukuki eşitlik** sağlanmıştır. Gel gör ki toplumun ezici çoğunluğunu oluşturan ve iş güçlerinden başka satacak şeyleri olmayan proleter ve diğer emekçilere üretim araçlarının mülkiyetine sahip olma hakkının verilmesinin gerçek hayatta bir karşılığı yoktur.

1789 Fransa burjuva devrimine esin kaynağı olan ve toplum sözleşmesi filozofları önemle de J. J. Russo tarafından ileri sürülen 'doğuştan gelen insan hakları' olarak da bilinen **özgürlük, eşitlik, kardeşlik** soyut kalıbından çıkarılıp da gerçek yaşama sokulduğunda palavradan, göz boyamaktan başka bir şey olmadığı hemen sırıtır. Fransa'da ortaya çıkan bu evrensel şiarları benimseyen ulusun sömürgeciliği ve bu sömürgelerde uyguladığı 'lejyon'ların gölgesindeki insanlık dışı vahşetleri unutulmamalıdır. Bu sömürgelerde yaşayan insanlar hukuksal anlamda, kâğıt üzerinde de özgür, eşit, kardeş sayılmamışlardır. Bu İBRET VERİCİ DURUM salt Fransa burjuvazisinin gerçekliğinde değil, Amerika gibi kendisini dünyanın en demokrat ülkesi addeden ABD için daha da geçerlidir. Tarih sayfaları karıştırıldığında görülür ki dünyayı kapsayan burjuvazinin yönettiği tüm uluslar aynı pisliğin içerisinde debelenmiş hâlâ da debelenmektedirler. En somut örnek olarak yakınımıza şöyle bir bakalım: İspanya'ya, Türkiye'ye, Suriye'ye, İran'a, Afganistan'a, Libya'ya, Afrika'nın birçok ülkesine, İngiltere'ye vb.

Yine BM (Birleşmiş Milletler)'nin İnsan Hakları Bildirgesi'nin 23. Maddesi şöyle der:

"Madde 23- 1. Herkesin çalışma, işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır. 2. Herkesin, herhangi bir ayrım gözetmeksizin, eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır. 3. Herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve gerekirse her türlü sosyal koruma önlemleriyle desteklenmiş bir yaşam sağlayacak adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır. 4. Herkesin çıkarını korumak için sendika kurma veya sendikaya üye olma hakkı vardır."

Sınıflara bölünmüş ve her düzeyde keskin çelişki ve eşitsizlikler üreten kapitalist bir toplumda proleterin ve emekçinin geleceği daha baştan çizilmiştir. İşçinin, emekçinin işini serbestçe seçme hakkı şöyle dursun herhangi bir iş bulduğu durumda kendini şanslı saymaktadır. Beğenmediği işte çalışmak istemeyen proleterin, emekçinin böyle bir lüksü yoktur. Kendisini işsizler ordusunun içerisinde bulur ve çoluk-çocuğuyla birlik açlığa tutsak olur. Burjuvazinin kâğıt üzerinde hukuksal olarak tanıdığı özgürlük, eşitlik ve kardeşliğin gerçek iç yüzü budur.

Hümanizmin kaynağı, burjuva toplumla birlik öne sürülen **"doğuştan gelen haklar"** düşüncesidir. Toplumsal konumundan soyutlanarak ele alınan insana "doğuştan elde edilmiş" birtakım haklar teslim edilir. İşte doğuştan elde edilen bu haklar burjuva özgürlük anlayışının temelini oluşturur. Doğuştan gelen bu haklar pratiğe yansımadığı müddetçe, hukuksal alanda sahte değildir. Ama insan, üretim alanına girdiği andan itibaren tüm bu doğuştan gelen hakların görüntüleri biter ve zorunlulukların egemen olduğu gerçek bir dünya, sınıflı bir dünya başlar. Aslında üretim ilişkilerinin oluşturduğu sınıflı toplumun bireylerini ayırımsız 'insan' olarak ele alan burjuvazi böyle yapmakla diğer sınıflar adına da konuşma olanağını yaratmış olur. Ayrıca burjuvazi kendi dışındaki ezilen sömürülen sınıfların yanılsamalarını derinleştirir.

Bir burjuva anlayışı olan hümanizm ve tüm ayrıcalıkların yerine oturtulmuş insan hakları burjuva modern devletinin öz kökenini oluşturur ve açıklar.

Özgür insan burjuva toplumun temelidir ve ***"Öyleyse insan hakları insanı dinden kurtarmaz ama ona din özgürlüğü sağlar, onu mülkiyetten kurtarmaz ama ona mülkiyet özgürlüğü sağlar, onu yaşamını az ya da çok, temiz biçimde kazanma zorunluluğundan kurtarmaz, ama tersine ona girişim özgürlüğü sağlar."*** (Marx-Engels, Kutsal Aile**,** Sol Yay, Çev.: Kenan Somer, 2009, s.164-165)

Mülk edinme özgürlüğü aynı zamanda mülk edinememe özgürlüğünü kapsar. Mülkiyetten özgürleştirilmiş geniş kitleler için teorik olarak girişim özgürlüğünün tanınmasının pratik bir zararı yoktur. Emek gücünden başka satacak bir şeyleri olmayan sömürülen ve ezilenlerin ise hangi tanrıdan hangi dinden yardım isteyeceği burjuvaziyi ilgilendirmez. Nasıl olsa bütün dinlerin vaat ettiği öbür dünyada hiç çalışmadan yaşamak vardır.

Toplumsal kurtuluş, sınıflara bölünerek varlığı yok edilmiş insanlığa yeniden 'insanlaşma' önerisinden

başka bir şey değildir.

"Üretimde özgürlük; işte "insan" ancak bu koşulda mümkün olur. Toplumsal kurtuluş, sınıflara bölünerek varlığı ortadan kaldırılmış insanlığa yeniden insanlaşma önerisidir. "Uygarlık tarihi" insanlığın sınıflara bölünmesiyle birlikte ve bu bölünme sonucu ezilen sınıfların ruhsal ve fiziksel sefaletlerinin yerine, ezen sınıfların toplumsal bilinçlerinin ve önyargılarının ikamesi, onun bu bilinç ve önyargılar altında "yapaylaştırılması" ve giderek doğa ile insanlığın serüveninin ayrılmasının tarihidir. (Orhan Gökdemir, Tarihsel Marksizm, Destek Yay., 2013, s. 149)

Evet… Aile, ahlak, din, devlet bunlarla birlik oluşmuş ideolojiler sınıflara bölünmüş toplumun ürünüdür ve ezilen sınıfların insani özelliklerini sınırlandırmış, neredeyse yok etmiştir. İnsani özellikleri sınırlandırılmış ve neredeyse yok edilmiş ezilen insana onun asıl kendi özgürlüğü yerine burjuvazinin kâğıt üzerinde sunduğu hukuksal anlamda var olan din, çalışma, vicdan, emeğini satma vb. koymuştur.

Ancak sınıfsız bir toplum ile tüm bu olumsuzluklara karşı toplumun ve bireyin karşılıklı barışık olması olanaklıdır. Ancak böyle bir toplumda insanı insan olmaktan çıkaran devletin ve kurumlarının kaldırılması ile bireysel özgürlük, emeğin özgürleştirilmesi, aşkın, cinsel ilişkinin özgürleştirilmesi sözün kısası **insanın doğallaşması ve yeniden gerçek insana dönüşmesi olanaklıdır.**

Ancak sınıflı toplumların tüm geçmişi tarihin terazisine vurulduğunda görülür ki bu geçmiş' insan' için bir gerilemeden başka bir şey değildir. 1917 Ekim Devrimi 'insan' kimliğini yeniden yakalamanın çarpıcı ve olumlu bir denemesiydi. Ama bu zaman saatinde kısa ömürlü bir gong olarak praktisini ve olabilirliğini göstererek yok oldu.

Ancak burjuva devlet bu eski biçimiyle yani hümanizm ve insan hakları ile kurduğu yalancı özgürlük, eşitlik, kardeşlik söylemi ile artık inandırıcı olmadığı gibi evrelerinin belki de en sonlarına gelip dayanmıştır. Çünkü "tarih aslidir ve kendi eskimiş bir biçimini mezara götürürken birçok evrelerden geçer. Dünya tarihinde bir biçimin son evresi onun kendi komedisidir." (Marx, Engels, Lenin, Sanat ve Edebiyat, Çev. Aziz Çalışlar, Evrensel Yay., 2006, s.63-64)

Kronolojik tablo 1, Güney sayı 85'te yayınlanmıştı. Bu ikinci kronolojik tablo ile Marx'ın öyküsünün hatlarını tamamlamış oluyoruz böylece. Önemli buluyorum.

Urla, 06.12.2018 ■

Kronolojik Tablo (2)

1847: İngiltere'de (iş gününü sınırlayan) on saat yasası. Michelet: Halk
1848: Avrupa'da (Şubat) devrimleri. Almanya'ya dönüş, Marx Yeni Ren gazetesinin (devrimci demokratik organ) yayın yönetmeni olur. Haziran günlerinde Fransız işçilerinin katledilmesi. Kaliforniya'da altına hücum. Renan: Bilimin Geleceği (1848'de yazıldı, 1890'da yayımlandı), John Stuart Mill: Ekonomi Politiğin İlkeleri; Thiers : Mülkiyet Üzerine; Leroux: Eşitlik Üzerine.
1849: Frankfurt Milli Meclisi'nin yenilgisi ve Almanya'nın prenslikler ordusunca yeniden zapt edilmesi. Marx Londra'ya sığınır.
1850: Marx: Fransa'da Sınıf Mücadeleleri; Richard Wagner: Müzikte Yahudilik (Judaizm)
1851: Louis Napoleon Bonaparte'in hükümet darbesi.
1852: Marx: L. Bonaparte'in 18 Brumaire'i. Komünistler Birliği'nin dağıtılması.
1853: Hugo: Cezalar; Gobineau: İnsan Irklarının Eşitsizliği Üzerine
1854-1856: Kırım Savaşı.
1857: Ruskin: Sanatın Ekonomi Politiği; Baudelaire: Elem Çiçekleri.
1858: Proudhon: Devrimde ve Kilisede Adalet Üstüne. Mill: Özgürlük; Lasalle: Karanlık Hareketin Felsefesi.
1859: Marx: Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı. Süveyş Kanalı işinin başlaması. Darwin: Türlerin Kökeni. İngiliz kadınlarının Gazetesi'nin (ilk feminist dergi) kuruluşu.
1861: ABD'de İç Savaş. Rusya'da köleliğin kaldırılması. Lasalle: Kazanılmış Haklar Sistemi.
1863: Polonya ayaklanması. Hugo: Sefiller; Renan: İsa'nın Hayatı; Dostoyevski: Ezilenler.
1864: Fransa'da grev hakkının yeniden tanınması. Londra'da Uluslararası İşçiler Derneği'nin kuruluşu: Marx genel konsey sekreteri.
1867: İngiltere'de (başbakan olan 'Disraeli' erkeklere genel oy hakkını kurumlaştırıyor. Almanya'da gümrük birliği. Marx: Kapital, Ekonomi Politiğin Eleştirisi, birinci kitap (Sermayenin Üretim Süreci). Fransa'nın Koşinşin'i zaptı.

1868: B. Britanya Sendikalarının Birinci Kongresi. Haeckel: Doğal Yaratımın Tarihi, William Morris: Yeryüzü Cenneti.
1869: Alman Sosyal Demokrasisinin kuruluşu. (Bebel, Liebknecht); Süveyş Kanalı'nın açılışı. Mill: Kadının Başeğdirilmesi, Tolstoy: Savaş ve Barış, Matthew Arnold: Kültür ve Anarşi.
1870-1871: Almanya-Fransa savaşı. Versailles'de Alman İmparatorluğunun ilanı. Paris'in kuşatılması, Komün ayaklanması. Marx: Fransa'da İç Savaş (Enternasyonel'e hitaben), Bakunin: Kırbaçlı Alman İmparatorluğu 1, (Tanrı ve Devlet)
1872: La Haye Kongresi (1.Enternasyonal'in bölünmesi, Merkez New York'a nakledilir). Kapital'in birinci cildinin Rusçaya tercümesi. Darwin: İnsanın Türeyişi. Nietsche: Tragedyanın Doğuşu.
1873: Bakunin: Devletçilik ve Anarşi
1874: Walras: Saf Ekonominin Unsurları.
1875: Gotha'da Alman Sosyalizminin ("Lassalle'cılar" ve "Marksistlerin") birlik kongresi. Kapital'in birinci cildinin Fransızcaya tercümesi.
1876: Victoria'nın Hindistan Kraliçesi tacını giymesi. Spencer: Sosyalizmin İlkeleri, Dostoyevski: Mülksüzler, Bayreuth'ta Festspielhaus'un açılışı.
1877: Marx: "Mikhailovski'ye Mektup", Morgan: İlkel Toplum.
1878: Almanya'da anti sosyalist yasa. Engels: Anti-Dühring (Bay Dühring Bilimi Altüst Ediyor) (Marx'tan bir bölüm ile birlikte)
1879: Guesde ve Lafargue tarafından Fransız İşçi Partisi'nin kuruluşu. İrlanda Tarım Ligi'nin kuruluşu. Henry George: İlerleme ve Yoksulluk
1880: Komünarların affı.
1881: Fransa'da parasız, laik ve zorunlu ilköğretim yasası. Çar II. Alexandre'ın "Halkın Özgürlüğü" grubu tarafından öldürülmesi.
1882: Engels: Bruno Bauer ve İlkel Hristiyanlık.
1883: Marx'ın ölümü. Plekhanov "Emeğin Kurtuluşu" grubunu kuruyor. Bebel: Kadın ve Sosyalizm, Nietsche: Böyle Buyurdu Zerdüşt.

(Marks'ın Felsefesi, Etienne Balibar, Birikim Yay., Çev.: Ömer Laçiner, 2014, s. 20, 21, 22,

Malatya... Arguvan... Şatıruşağ... Körpahta...

Ermeni Hosrof'un acıklı hikâyesinden bahsediyorum...

■ ALİ ADIGÜZEL

"...Kendi acımız, bize
başkalarınınkini bölüşmeyi öğretir."
– FOUQUET –

Elinize diken batmışsa, iğneyi alır çıkarırsınız, ama yüreğinize batan dikeni cerrah bile çıkarmakta zorlanır; acısı da başkadır dinmek bilmez durur durur sancır, yürekteki bu tür yaralar yanlız sizi değil, tüm dost ve tanıdıklarınıza da taşınır, dünyanın çirkin yüzünü oluşturan bu acılardan yanlız acıyı çeken değil, duyan işiten herkesi utandırır. Herkes empati kurup o acıyı anlıkta olsa çeker...

1976 Yılında Haydar'ın oğlu Musa'nın Ford motoru peşinde patosla Körpaha doğru yol alırken; uzun ve yorgun bir Ağustos gününün ikindi vaktiydi. Çeki dağı tarafından esen yel: Kanadı kırık kuş misali durup durup arada bir cansız cansız esiyordu. Hergimatı atıp...motordan inince göz göze geldik Hosrof'la. İnce çeneli, kısa boylu, çekingen yamalı şalvarı ve güneşin yakıp bomboz ettiği köşelerindeki yırtık yerlerinden içindeki pamuklar görülen altı köşe şapkası ve ağzında ha bitti ha bitecek sarma tütün sigara bulunan ve konuşmak istemeyen Arap'ın oğlu Hosrof buydu işte. Yüreğindeki dikeni yüreğindeki sancıyı hissetmemek elde değildi sessiz mahsun bakışı; yüzündeki ve anlındaki derin çizgi çizgi izler çok şey anlatıyordu.
Hacasan'ın oğlu rahmetlik Niyazi'nin,

Haydar'ın oğlu Musa'ya "alırsın fort olursun lort.." şakalaşmasına Musa emminin taşı alıp motora savurarak bu Göt... koyduğum mu? Beni lort yapacak: Anamı ağlattı kırk yıldır borcunu ödeyemedim diye sitem etmesine gülmekten kırılmıştık. Musa emmi hiç yüzü gülmeyen Hosrof'u da güldürmüştü, Hosrof Hasan ağanın kapısında Körpahta marabaydı. Boğaz tokluğuna çoluk çocuk gece gündüz çalışıyorlardı iki yakaları bir araya gelmiyordu, zor bela bu günlere gelmiş sessiz sedasız yaşamak istiyorlardı...

Sivas Kangal Ermeni'lerindendi. Akrabaları Arapgir'e yerleşmişler kendileri de bir süre Arapgir'de kalmış kalaycılık yapan babasının konağı ve üzüm bağları varmış Ermeni katliamında 2 yaşındaymış hatırlamıyor anası anlatmış mürfezeler geldiği zaman ahırda sepetin altına sokmuş gurk tavuk var diye kandırmış mürfezeleri. Sonra Çeki dağına gelmişler. Şatıruşağ'ından Hasan ağanın babasına sığınmışlar. Yıllarca dağdan odun sökmüşler mal altı harman ne iş vermişlerse boğaz tokluğuna yapmışlar. Yoksulluk ve acılı günler, yetim ve öksüz günler su gibi akıp giderken 1936 Yılında Şatıruşağı körpaha yerleşmişler suyun başında ağaların 3 tane evine bekçilik yapmış buğday ambarlarını beklemişler. Marabalıkla günlerini gün etmişler o yürekteki sancı var ya hiç dinmemiş hele dolunayın ışıkları odaya düşünce körpah'ın sessizliği bir nebzecik olsun soluk aldırmış. Kartalın elinden kurtulan kuş misali soluk soluğa.....

Bir seferinde Hosrof at sırtında Yukarı Sülmenli'den geçip giderken, duvar gölgesinde uzanmış, Beböğ, Bikköğ, Nesimi, Hüsük ile sohbet eden Tüvsiz İsmail'e o giden kimdi ? diye sorduklarında, bacağını kaldırıp yellenip aha oydu dediğini işiten Hosrof ,boynunu büküp işitmezden gelmişti...Bunlar beni heç insan yerine koymuyorlar deyip boynunu büküp atını sürüp gitmiş... Sohbet edenlerden Beböğ sık sık Şatıruşağı'na gelir giderdi, hızmat eden Hosrof'u hiç sevmez ula Osorof diye aşağılar laf vururdu.

Arguvan'da tek baba dostu ise demirci Vartan'la saatlerce sohbet eder akrabalarının izini sürer, kimin nerde olduğunu sorarmış. Vartan Arguvan'da aranan esnaf olduğu için gelenden gedenden eyi haber alır her taraftan haberi olurmuş, Arguvan'a gelince doğru Vartan'ın yanına varır onu görünce rahatlar, onun öğütlerini dinler eskileri yad ederlermiş.

Yörede hiç kimse konuşmak istemezmiş, resmi makamlara üç sefer işi düşmüş. Arguvan cendermesi 1968 Yılında nüfus kaydı için Ağustos sıcağında bahçede tam 6 saat bekletmiş, sonra komutan Arapgir'den kaydın

TUT KİRPİĞİMİN KAVINI

■ CAFER DEMİRTAŞ

.....bir kara boşlukta ölümcül bir ah
en beklenmedik vaktinde zamanın
ve göğsünde bu ölümcül çağın
en verimli vadisini dövüyor

çağ dedikleri bir rüya
veya zûl bir riyâ mı
onulmaz
puştperest
binyüzlü

dokuyup gözlerimize sabah sevincini
perperik uçurmaya gidelim
tut kirpiğimin kavını
tut tutkumun yalımcıl yangınından
yanalım
analım bizden önce
insanı sevmekten kül olup ağanları...

---

gelmedi diye aylarca oyaladıktan sonra alaylı bir şekilde seslenip, osuruk mu, Hosrof mu diye gülmüş, Hosrof olmaz Husuruf olarak yazayım demiş. Çok zoruna gitmiş şapkası elinde boynunu bükmüş sessizce heç belli etmemiş. Onca aşağılanmayı hor görülmeyi sinesine çekmiş.

Hayatın çarkları hep zalimce dönmüş yüreğindeki dikene hiç aldırmamış ha bire üstüne gelinmiş...

Oğlu Ecevit ve Demirel Çütlüklü çocuklarla arıtta kar yağdı tepesinde şakalaşırken siz Ermeni dölüsünüz!.. diye bağrılınca zorlarına gitmiş çocukların taş yağmuruna tutmuşlar. Gecekondulu güccük Cüme uzaktan eşeğin üstünden bağırmış ula kavga etmeyin ayıptır diye. Böyükleriğiz birbirine düşer kavga ederler diye seslenmiş ha bire taş küfür; Hosrof'un oğlu Demirel'in attığı taş Çütlüklü Battal'ın oğlunun kafasını yarmış eve dönüp anlatınca çocuklar Hosrof paniklemiş Çütlüklüler öç alır çok kindarlardır yakamızı bırakmaz demiş. Şalvarının peyiğinde tabakasından bir tütün sarıp içerken düşünüp taşınmış; varıp gedem Çütlüklü Battal ağaya yalvarıp yakaram bu işi belayı başımızdan savam diye karar kılmış...

Atına binip varmış Battal ağanın kapısına. Battal ağa köyün üst tarafındaki evinin önünde akşam gölgesinde oturuyormuş adamlarıyla. Battal ağa Hosrof'u görünce ilenmeye başlamış. Hosrof Battal ağanın çok öfkeli olduğunu anlamış. İçinden geri dönmek bile gelmiş ama ne olursa olsun bu belayı başımızdan savmalıyım diye atıyla Battal ağanın kapısına yaklaşmış. Biz ettik sen etme ağam demiş aha geldim. Ben de çok üzüldüm, çocuk aklı çocuhlar işte demiş ve eklemiş: Sen de beni döv istersen kafama taşla vur demiş, çok öfkelenen Battal ağa evin yanındaki taş yığınından kaptığı kocaman bir çakmak taşını at üzerindeki Hosrof'un kafasına olanca gücüyle savurmuş, ağza alınmayacak küfürler etmiş. Kendisini tutan adamların yapma etme demesine de aldırmadan küfür edip bırakın beni demiş. Attan sıçan dikenlerinin arasına düşen Hosrof'un benzi sapsarı olmuş. Kafasından ve burnundan akan kanla sıçan dikenlerinin arasına yuvarlanmış bayılmış. Nice sonra geldiği atın üzerine sarmışlar baygın bedenini Hosrof'un. Bir ara at giderken ayılır gibi olmuş. Bir kartalın kovaladığı can derdindeki kertenkele ile göz göze gelmiş, o da can derdinde. Gece geçmiş çoluk çocuk korkmuşlar ki gidip soralar şafak vakti at sırtından atmış Hosrof'u at Hosrof'suz gelince oğlu şüphelenmiş, bir de bakmış atın eğeri hep kan, babasını az ileride su gözesinin yakınında...sıçan dikenlerinin arasında bulmuş, ağzı gözü kan içinde göz çukurlarında kanlar kurumuş. Burnundan halen kan geliyor, ölmüş Hosrof. Oğlu avazının çıktığı kadar anlaşılmaz bir çığlık atmış, anası diğer gardaşları goşup gelmişler, enalarının dizinde babalarının başı, kafasında derin bir yara ve burnundan halen kan geliyor, benzi ise sapsarı...Uzaktan davarların çıngırak sesi geliyordu, Gecekondu köyünün davar çobanı çığlığı işitince koşup geldi, durumu anlamıştı... elindeki değneği atıp iki elini gökyüzüne kaldırarak "ey Allah'ım bu çocukların ve masum adamın ahını yerde goyma.." deyip ve dönüp, Hosrof'a baktı, bunu beyle yapanlar insan olamaz dedi, Allah Battal ağanın ve adamlarının belasını versin inşallah belasını bulur dedi, gözleri yaşardı.

Hosrof'un ölümü körpah arıtında bir hikâye olarak yazılıdır. İnce uzun cılgaları vardır kepirdir toprağı insanlar gurtlar guşlar acından ölürken, körpahın odaları sile gunduru sarı bursa buğda doludur, Hosrof'un teri vardır bahçesinde bağında. Sile buğda dolu damların arkasında. Göze başında gurumuş ekmek ve ayrık otu yemiştir Hosrof acıktığı zamanlar...

Battal ağa hiç hapse girmedi. At üzerinde sırtında çarpaz asılı bekçilere verilen muhtar olduğu için kendisinin de taşıdığı devletin beşli silahı ile Arguvan'a gidip gelirdi, ölüm olayı kapatıldı. Arguvan cendermesi Hosruf'un ölüsüyle dalga geçti. Basit bir ölüm tutanağı ürken atın sırtında sürüklendi şeklinde bir raporla Battal ağa hapis bile yatmadı. Sonra: Hosrof'un çoluk çocuğu Körpah'ı terk ettiler, Arapgir'e gittiler. Başlarına gelecekleri anladıkları için. Hâlbuki bu dünya hepimize yetecek kadar büyük ve güzel dini milliyeti ırkı ne olursa olsun esas alınması gereken insan gibi insan olmaktır. Susmak insanlık suçudur, suça ortak olmaktır, erdemli insanların yüreklerin yükü ağır olur dostum... Yöremizin en dramlı öykülerinden birini hüzünlenerek ve acı duyarak kaleme aldığım için mutlu değilim. Bazı dostlarım... bugün anlamazlarsa yarın anlarlar...

Merhamet duygusu insana verilmiş en çekirdek duygudur. Bütün yaşam onun etrafında şekil bulur bir dantel inceliğinde.

Tüm okuyanlara sevgi ve saygımı sunuyorum. Böyle acıların bir daha yaşanmaması en büyük dileğimdir. Saygılarımla.... ■

GİYİNMİŞ MAVİ

■ BİRGÜL TURAN

Ağzında ıslanmamış bir dille
Köşe başında bir topal.
kadın olmasaymış,
ayağının birini
dinlendiren bir kuş olurmuş.

Uzağa fırlatılmış birinin adı
Ellerinde terliyordu.
Ben bunları yazarken
Pantolon giyinmiş bir mavi
Kadının tuttuğu yeri dönüyordu

Şunu düşünüyor
Köşesi kemiklerine batan duvara yaslı:
Her gece soyunup attığım
Yıkayıp yıkayıp giydiğim elbise
Daha az mı döker üzerindeki çiçeği
Çürüyen etime değdikçe

Düşündü;
-Köşesi kemiklerine batan duvara yaslı-
Yeri olmayan bir lambayı
Sandalye üstünde ,
Yere çarpıp çarpıp duran
ad koymak istemediği böceği
Sokağa atılan her şise sesine havlayan
köpeği

Köşesi kadına batan duvarın önünde
Dört kez öksürdü
Kamburunun altında
ağır yürüyen adam
Ardından dört el yarım ay sesi
Ayak bileklerime kadar uyuşmuştum
Kaçamadım,
Gördüm.

Açık kapıları tekmeleyen her ne ise
Geceyle isimsizleşiyor.
Söyleyemedim,
İnsan bazen kafası öne düşende
Çiçek açar!
Kadının elbisesinden düşen çiçeklerden
Pişman ayrıldım
inanarak sarıldığım her yerden
Kelimelerin en haşmetlisiydi yaşamak
Dünya kötü bir yer demenin
mükemmel bir cümlesi yoktu
Yüz üstü ve hastalıklı tarafa yatmayınız!
Gördüğüm en saçma nottu.

Uzun Yaşlı Ve Sevgili Piç

■ **GÜLBİN SODAN**

Her zamanki yerde ve aynı saatte oturdu Uzun Yaşlı taşının üzerine. Uzun yaşasa da düşünmezdi ölümü. Ama kendi için vakit dolmuştu. Hastalık ve ölüm konularında milim şaşmazdı öngörüsü.

Sevgili Piç, tadını çıkararak geliyordu baharın. Bilinmeyen bir geleceğin vaatlerine kapılmıştı. Buradan gitmek dışında hiçbir şey umurunda değildi.

Karanlık bir suskuyla dineldi Uzun Yaşlı'nın karşısında. Ve onun işaretiyle oturdu ayaklarının dibine.

Son konuşmalarıydı. Görünür bir neden yoksa da gün gibi açıktı içlerinde bu gerçek. Ve yüzlerine bakarken birbirlerinin, kalıcı suretlerini çiziyorlardı sanki belleklerine.

Uzun Yaşlı uzanıp, kumral saçlarını okşadı onun. Hafifçe titriyordu sesi:

–İkimiz de biliyoruz; gideceksin. Köy için yapabileceğimiz hiçbir şey yok artık. Elimizden geleni yaptık. Devir değişti. İnsanlar değişti. Yeni araçlar bulundu ve çürüdü insanlık. Radyo gitti, televizyon geldi. Cep telefonu geldi. İnternet cafe açıldı. Medeniyet ilerledi mi dersin?

Gerçek baban kimdi bilmiyoruz. Anan, seni doğururken öldü. Oğlum oldun benim. Sevdim, esirgedim, yetiştirdim seni. İyilik ve merhametin değerini öğrettim. Bu yolda yediğin dayaklardan, çektiğin acılardan sorumluyum elbet. Gideceğin yere de aynı ışığı götüreceğini biliyorum.

Ayağa kalktı Sevgili Piç, alevli gözlerle baktı Uzun Yaşlı'ya:

–Aynı ışığı mı götüreceğim? Hiç sanmam! Biraz daha burada kalırsam, zifir karanlığa keseceğim. Kaç kez anlattım sana, merhametle işin yürümediğini. O saçma öğütlerden vazgeçesin istedim. Zehir Çakmak'la savaşımı biliyorsun; Kurduğu hayvan tuzaklarını nasıl bozduğumu. Kendi kurduğu tuzağa yakalandığında kurtarmıştım onu. Teşekkür için odama yılan bıraktı. Öğüdünü dinleyip anlayışla yaklaştım. Ne kazandım peki? Yalnızca aşağılanma!

Kaç yıldır köyün dışında yaşıyorsun. Köydeki evi bana bıraktın, ama haberleri benden alıyorsun. İhtiyaçlarını ben karşılıyorum. Köy çocuklarının canavarlıklarıyla ben uğraşıyorum. Bencilsin. Benliğimi korumak için hiçbir silah vermedin bana. Nedir sevgi? Hizmet mi, bağlılık mı, aptallık mı? Merhametin yaşamdan kopuk.

Öl artık Uzun Yaşlı, öl! Onlar senin öğüdünü dinlemez! İşkenceyle öldürürler seni!

Gideceğim ve yeni bir yol çizeceğim kendime. Öfkem var benim, öfkem! Merhamete denk bir değerdir o da.

Seni bu çok sevdiğin kırlara bırakıyorum. Doğanın merhameti ölümdür.

Sevgili Piç'in gözlerindeki alev yatışıncaya kadar sustu Uzun Yaşlı. Rüzgârın, ağaç yapraklarındaki ezgisini dinlediler. Gürültüyle havalandı yakın dallardan bir kuş. Bir sinek bulutu geçti aralarından.

–Sevgi ağacımızın kökleri derindir Sevgili Piç. Hiçbir fırtına sökemez onu. Anlamak ve bağışlamak yetmiyorsa, daha da güçlü kılarız; özgürce direnesin diye.

Büyüdün artık. Benden çok daha iyi bir yol gösterici olacaksın. Başka gökler, başka topraklar bulacaksın. Belleğinin en güneşli köşesinde duyacaksın sesimi. Ve ben de seninkini.

Sarıldılar birbirlerine. İçlerine çektiler bedenlerinin kokusunu. Öptüler birbirlerini.

Oğlunun gölgesi, ağaçların arkasında kaybolduğunda, seslendi ona Uzun Yaşlı: "Merhamet yoksa birbirini incitir ve acı verir insan. Ama bu değişmiyor. Nereye kaçarsan kaç."

Dere kıyısına yürüdü, uzandı gölgesine söğüt ağacının. "Savaş her zaman vardı", diye mırıldandı gözlerini yumarken; "Ve dünya her zaman ölü." ■

tan doğan

kü*(l)*t kalem

murdar olamayan ‘ruh’ mu var
tespît edilemez ‘ömür hasârı’
her *gövde* ârızalı ––*rızâ(m) yok*
çentik üstüne çentik her ‘can’da derin
‘deri’nin tadı-tuzu ‘ilk ân’dan yavan
‘düşüş’ü düşündükçe’düş’üm gam
‘zevk eşiği’nde eşiniyor *[l]*eşler eşit*(s)*/iz
şeytan’ın tekliği tek‘in’ kendine
başına buyruk tanrı’nın sonu ‘iyi’ değil
sıvışıp-kaçmaya yelteniyor melekler
tırnaklarını yiyor koca adamlar *hâlâ*
koca kadınlar nâra yanmaya pek müsâit
kem gözleri ‘tarih’in *‘ben’i* de yiyecek ––––*nazar*
“azar azar yazmalı dopdolu yanmalı”: yaprak
“hiçbir şeye inanmam ‘ad’ım/a bile”: bulut
kuş’un söyledikleri aramızda *sır*
sıkıştığım ‘kuyu’da huyum-suyum lâl
zaafım pek fazladır bir o kadar da zârif
zâlim erk nerden bilsin ‘güzel gönül’ ne
iç‘im’de bin zâfiyet ‘ışk’*tan* ötürü
cennet de cehennem de ‘acı defteri’
‘anı’sı olana “âmâ” mı denir
‘ağır sağırlar’ *(v)*âr ––*‘organ işleri’ başka*
mürekkebi bitti dil‘im’/in

“Hiç’e göç”ün tarihi

24 Nisan 1915 tarihi, başta Türk ve Ermeni ulusları olmak üzere Ortadoğu’da yaşayan bütün uluslar açısından “ulusal bellek”lere kazınmış bir tarih.

Bu tarihten 103 yıl sonra da, tarihte yaşananların ne olduğunun adlandırılması önemli bir siyasi sorun olarak hep yeniden gündeme geliyor. Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkisizlikte, Türkiye’nin dış dünya ile diplomatik ilişkilerinde bu konudaki tavır belirleyici kriterlerden biridir.

Osmanlı İmparatorluğu toprakları üzerinde yaşayan Ermeni nüfusun çok büyük bölümünün, T.C. resmi tarihinin “tehcir” olarak adlandırdığı süreçte “yok” edildiği; göçün uygulamada “hiç’e göç” olduğu bir olgudur. T.C.’nin kuruluşunun hemen ertesinde T.C. sınırları içindeki Ermeni nüfus Lozan Anlaşması’nda İstanbul’da yaşayan, “Hıristiyan azınlıklar” kapsamı içinde “koruma altına” alınan küçücük bir “azınlık”tır. Anadolu’da yaşayan Ermeni nüfus –ulusal ve dinsel kimliklerini gizleme temelinde canlarını kurtaranlar dışında– sıfırlanmıştır. Bunlar olgulardır.

Kültür tarihçisi ve Almanya Potsdam’daki Lepsius-Evinin bilimsel yöneticisi Rolf Hosfeld, Çölde Ölüm Ermenilerin Soykırıma Uğraması kitabında, Osmanlı İmparatorluğu toprakları üzerine yaşayan Ermenilerin nasıl yok edildiğini anlatıyor.

Kitap, yazar Rolf Hosfeld’in “Tod in der Wüste – Der Völkermord an den Armeniern” Almanca özgün adıyla Almanya, Münih’deki C.H. BECK Yayınevi’nin 2015’te yayımladığı Almanca baskısından Türkçeye çevrilmiş. Çeviriyi İsmail H. Yarkın, redaksiyonu Ganime Gülmez yapmış.

“Çölde Ölüm - Ermenilerin Soykırıma Uğraması” kitabına Rolf Hosfeld’in son sözü:

“Bu kitap yazılırken, daha önceki örneğin özellikle 2005’den «Operation Nemesis. Türkiye, Almanya ve Ermenilerin maruz kaldığı Soykırım» kitabından, yayımlamalar ve konferanslar kullanıldı. O zamandan beri bir dizi yenice araştırma yazını çıktı, yeni birinci el kaynaklar tarandı, yeni bakış tarzları açıldı. Tüm bunlar bu kitapta kendisine yer buldu. Bazıları belirli hâle getirildi, özellikle Ermeni siyasetine, Jön-Türkçü tek parti devletinin yapılarına ve biriken radikalleşmeye dair birçok şey eklendi; sistematik yaklaşım farklıdır. Son yıllardaki Taner Akçam, Margaret Lavinia Anderson, Jörg Berlin, Frank Bösch, Mihran Dabag, Christian Gerlach, Gerd Hankel, Elke Shohig Harkmann, Stefan-Ludwig Hooffmann, Raymond Kévorkyan, Hans-Lukas Kieser, M. Rainer Lepsius, Ulrich Sieg, Ronald Grigor Suny, Uğur Ümit Üngör, Michael Wildt ve diğerleri ile karşılaşmalar ve görüşmelerden kaynaklanan yeni teşvik edici fikirler için şükran borçluyum. Margaret Anderson, Hans-Lukas Kieser, Roy Knocke ve Christin Pschichholz kitap taslağını eleştirici bir gözle okumak çabasını gösterdiler. Nihayetinde eşim Elke her zaman, uygun ve uygun olmayan zamanlarda sabırlı bir dinleyici idi. Adı geçen mahallerin isim ve yazım tarzları İstanbul, İzmir gibi tanınmış kentlerin ve diğerlerinin dışında söz konusu olan zamanda kullanılan adlandırmalar ve çeviriler kaynaklıdır.” ■ **GÜNEY**

Çölde Ölüm
Ermenilerin Soykırıma Uğraması
Rolf Hosfeld
Dönüşüm Yayınları, 2018
294 sayfa, 30 Lira
ISBN 078 3 406 67451 8

İsteme Adresi:
DÖNÜŞÜM YAYINLARI:
Sultaniye Mah, 625. Sok., No: 7/1
Esenyurt /İstanbul
Tel: 05309737395

Taksim Ofis:
İstiklal Caddesi, Terkoz Çıkmazı,
Terkoz İşhanı No: 1/62
Beyoğlu/İstanbul
Tel: 9212/2511191

www.interyayinlari.com/donusum-yayinlari
e-posta: donusumyayinlari@gmail.com

İdris Baluken'den Bir Roman: Üç Kırık Dal

■ **MUSTAFA DEMİR**

Türk Ceza Yasası'nın ünlü anti komünist 141. ve 142. maddelerinin kaldırıldığını biliriz. Bunun hâkim sınıfların uydurduğu bir yalan olduğu ortadadır. İdris Baluken milletvekili olarak yaptığı konuşmalardan dolayı ceza yemiştir ve hâlen Sincan Cezaevi'nde tutsaktır. İdris Baluken ve bugün tutuklu bulunan diğer seçilmiş ve seçilmemiş tutuklular zindanları üniversiteye çevirmektedirler. İdris Baluken'in Üç Kırık Dal adlı romanı Dipnot Yayınları tarafından geçtiğimiz aylarda okuyucuya ulaştırıldı. İdris Baluken de böylece cezaevlerinden okuyucuya ulaşmayı başaran iyi edebiyatçılar kervanındaki yerini almış oldu.

Üç Kırık Dal, yoksulluk koşullarında üniversite giriş sınavlarını kazandıktan sonra, öğrenci yurtlarında barınacak yer bulamadıkları için Diyarbakır'da birlikte bir öğrenci evi tutan üç gencin ve yakın çevrelerinin yaşam öykülerini konu ediyor. Üç Kırık Dal arka planında, bin dokuz yüz doksanlı yıllarda süren kipkirli bir savaşın ve tertemiz bir özgürlük ve barış mücadelesinin yer aldığı; katıksız, yalansız dolansız bir aşkın, derinden gelen fırtına olmaya hazır bir direniş rüzgarının, çarpık düzeni sorgulayan pozitif bir anlayışın umut dolu edebi bir harmanlanışının romanıdır.

Üç üniversite öğrencisi büyük umutlarla üniversiteye başlarlar. Anlatılan zaman diliminde

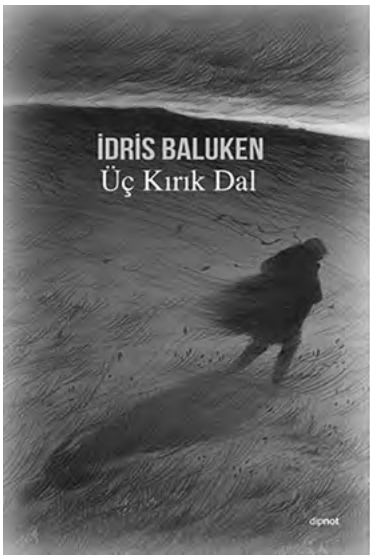

Diyarbakır'da her şey savaşın etki alanında olmasına karşın bu üç idealist genç, biri doktor, biri avukat, diğeri gazeteci olabilmek için var güçleriyle çalışırlar. Ekonomik olanakların kısıtlılığına rağmen üçü de okullarını bitirip meslek hayatına atılırlar. Ne yazık ki, hayalleri ile hayatın gerçekleri örtüşmemektedir. Gazeteci olanı geçim derdinin zoruyla iktidarı destekleyen büyük bir gazetede iş bulur. Oysa O, bo-

şaltılan köylerin, faili meçhul cinayetlerin peşine düşmek, onları bir bir tespit etmek için gazeteci olmuştur.

Avukat olanı daha staj döneminde hukukun ekonomik gücü elinde tutanların lehine işlediği gerçeği ile yüz yüze gelmiştir.

Doktor, bölgenin özel koşullarından ve savaşın etkilerinden dolayı büyük acıları her gün görmekte, işten başını kaşıyacak zaman bulamamaktadır.

Üç Kırık Dal yalın bir anlatımla tarihe anlamlı bir not düşüyor. Okuyucu için yorum yapmıyor, okuyucunun büyük acı konusunda kendi yerini sorgulamasına aracılık ediyor.

Romanın sonlarında Kejé Ana, ölüm kalım savaşı veren doktora: "Sesime ses ver! Ciwan, Ciwan veng bide min, veng bide min" diye haykırmaktadır. Bu, acılarla sınanmış bir halkın okuyucuya ulaşan çığlığıdır! Bu onurlu halkın haklı mücadelesine kulak vermeye hazır mıyız?

Sırrı Süreyya Önder, Yeni Yaşam Gazetesi'nde romanla ilgili yazısında şu değerlendirmeyi yapıyor: "İdris'in romanı hâlâ süren ve bitmesini çok istediğimiz ama tellalları arttıkça uzayan savaşın birer fotoğrafıdır. Cesareti olanlar kendinden bir parça bulurlar bu romanda olmayanlar, kendilerini keskin bir makasla, bu fotoğraflardan keserler. İdris'te bu fotoğrafın bir başka yerindedir; tutsak bir bulut gibi, dört köşe bir gökten bize bakmaktadır."

Ne dersiniz, fotoğrafta kendi yerinizi aramaya hazır mısınız? ■

Guri Parpali - Kelebek Yürek

Selma Koçiva'nın Lazca-Türkçe şiirlerini ihtiva eden **"Guri Parpali-Kelebek Yürek"** adlı şiir kitabı, **Lazi Kültür Yayınları** tarafından Aralık 2014'te yayınlandı.

Zuğauça

Zuğauça mu mionur
Şuri mozderi ûoba
Toli dolomowedi
Memisinapi méika
Minevelurepeş
Mu orapeşi nğaş
Guri na dolomixe
Şurimşine Lazonaşi...
Zuğauça si woxloni
Timekçineri dida
So malenu süanda gale
Mi babgara
Mişa bida...
Mu ceğobum
Guri do şuri süani!
Mupa meşüegiâun
Eşüampayi zmonişa
Keşüiği nena süani
Méika memisinapi
Kodomdvi husûereşa
Muöo xarüi do oéxe
Mu goğodes
Didepe şüimi woxle?
Va cegonçiûxa do
Megoadare aşüva
Haşo na momordişi
Va meokçare
Domisinapi xvala
Kocelemisvi xe do
Aşkva a domoôlani...
Zuğauça Zuğauça
Si va giğun guri uça!
Kelegixedi haşo
Megoziûamu gurişa
Mu oraşi na gaxvewer
Na gaxvewer
Şüimebura
Mu doliğamu Lazona!

Karadeniz

Karadeniz sen benim
Ruhsuz denizim
Gözlerimin içine bak
Konuş biraz
Eskilerden
O günlerden
Yüreğimdeki
Sevgili Lazonadan...
Karadeniz sen eski
Ak saçlı ihtiyar kadın
Kime gidebilirim senden başka
Kime ağlayayım
Kime gideyim...
Kapama yüreğini
Yüreğini ve ruhunu!
Neler var içinde
Deş düşüncenden
Çıkar sesini
Biraz konuş benimle
Koydun beni şimdiye kadar
Sanki yabancı ve üvey
Ne yaptılar
Büyüklerim sana eskiden?
Hesap sormayacağım senden
Yüzüne vurmayacağım
Beni böyle büyüttüğün için
Beddua etmeyeceğim
Yanlız bana konuş
Okşa saçlarımı
Avut beni artık...
Karadeniz Karadeniz
Senin yüreğin kara değil
Oturdum da yanına
Söylüyorum yürekten
Ne zamandır yalvarıyorum
Yalvarıyorum
Kendi dilimde
Yüreğine gömme Lazonayı...

Kavga ve Sevda

Tütün ve tespih
Mapusluğun yani sabrın simgesi
Yani zorun zor konağında
Onur pusatlısının
Elden düşmeyen silahı
Daha çok sabır
Uari yarsız paylaştığın geceler
Yani biraz biraz daha sabır
Bak kazın ayağı
Öyle değildir her dem
Bazan sabır değil
Sabırsızlıktır erdem
Tıpkı taşı gediğine koyar gibi
Bana tütün ve tespih değil
Sevgi gönderin sevgi
Tütün ve tespih
Yasaklıdır alamıyorum
Bana sevgi gönderin
Doyamıyorum

Gökhan Harmandalıoğlu
Kavga ve Sevda
Şiirler – Anılar; Yılmaz Güney, Ahmet Arif
Birinci Baskı: Haziran 2018, Scala Yayıncılık

Diyarbekir yazıları

Ayşe Sökülmez'in "Düş Dedim Hayal Dedim" adlı kitabı Diyarbakır'da bulunan LİS Yayınevi tarafından yayımlandı. 184 sayfalık kitap yaklaşık 41 bölümden oluşuyor.

"En çok, en çok Diyarbekir yazılarıdır yazarın dünyası. Bir resim yapar bir gün ters laleler boyayacaktır önünde duran büyük bir resim kağıdına. Envayi çeşit renk tuvale alınmayı bekler, üç renk seçer; sar kırmızı ve yeşil sonra yanına kahverengiyi ekler.

Bir çiçeğin güya gövdesi de olmalı... Hayatı boyunca okul yıllarında sonra ilk defa bir fırça alır eline. Hiç anlamaz resimden, boyadıkça ters lale bekliyordur oysa hiç ters lale görmemiş o güne kadar da öncesinde de...

Resim biter, resim hocası herkesin resmini duvara iliştirince fark edilir ki Avrupa'nın soğuk kasvetli havası o gün orada bulunan herkesin kağıtlarında kendini göstermiştir.

Gri, uçuk mavi en fazla pastel yeşil beyaz buruşuk donu silik renkler.

Ayşe Sökülmez'in kâğıda boyadığı ters laleler odaya verdiği tuhaf sıcaklık yanında aynı zamanda korkunç tipik bir Avrupa soğuğu gibi gurbet hüznü de salar herkese.

Abartısız o gün o adada olan herkes kendi hikayesini, kendi boyadığı resmi unutup ta Hakkâri'nin dağlarına gider, dakikalarca sorular sorarlar, anlatmasını isterler kendi hikayelerini unuturcasına!

"Ben ters lale görmedim ne orda ne de başka yerde." der... Ve ekler; "Gördüğü sadece Diyarbakır'da yedi yaşımda güneş tutulmasıydı Direkhane Sokak'ta. Ellerinde tenekeler annem, ablam ağabeylerim, yengelerim, babam, amcalarım, komşular, yüzlerini güneşin doğduğu tarafa dönmüş, Sur'ların üst öbür tarafı üzerinden kimi dualar ederek, ta ki güneş kendini gösterene kadar! Çığlıklar atıp gene tenekeler çalarak güya güneşi karanlıktan kurtarmıştık." (Arka kapak yazısından)

İşte Ayşe Sökülmez "Düş Dedim Hayal Dedim" ilk kitabında kendi biriktirdiklerini anlatmış. Gerisi okura kalmış...■

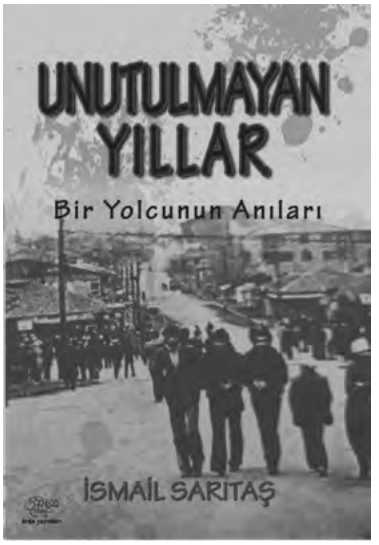

Unutulmayan Yıllar – Bir Yolcunun Anıları
İsmail Sarıtaş
Ürün Yayınları, 2017

Unutulmayan Yıllar – Bir Yolcunun Anıları

■ CEVAT BAYRAK

İsmail Sarıtaş'ın "Unutulmayan Yıllar – Bir Yolcunun Anıları" adlı kitabını elinize aldığınızda; Kangal'ın Zerk köyünde doğup babası ile birlikte çobanlık yapmış; Ankara Üniversitesi'nde okurken Keçikıran ve Tuzluçayır mahallelerindeki devrimci gençlik faaliyetlerinde aktif rol almış; 80 sonrası kaçak yollarla gitmek zorunda kaldığı Almanya'da fabrikalarda işçilik yaparken devrimci faaliyetlerine devam etmiş bir devrimci yolcunun öyküleştirerek kaleme aldığı, hem duygusal hem şiirsel hem de tarihsel diyebileceğimiz anılarını okuyacaksınız.

Toplumsal ve tarihsel açıdan 1960, 1970 ve 1980'li yılların köy-gecekondu yaşantısı ile devrimci mücadelenin kimi kesitlerini içermesi bakımından ilgiyle okunabilecek bir eser. ■

YAZAR DENİZ KAZAN:

“Unutmamak için yazmaya başladım!”

■ **SÖYLEŞİ: MEHMET UTKU**

Deniz Kazan, bir tesadüfle başladığı yazma serüvenine iddialı bir roman olan “Tesadüf” ile devam ediyor. Üniversitede birlikte aynı sınıfta okuduğumuz kadim dostum Deniz Kazan ile yazma serüvenini, son romanı “Tesadüf”ü, yeni projelerini konuştuk... “Tesadüf”, 1905’te II. Abdülhamid’e Yıldız Camii çıkışında düzenlenen suikast girişimini konu alıyor. Tarihsel bir olay çevresinde yürütülen tahkikatla hem suikast girişimi aydınlatılıyor hem olaya çeşitli vesilelerle dâhil olan insanların geçmişleri, özlemleri, hayalleri, pişmanlıkları ve aşkları gün yüzüne çıkarılıyor. Padişah Abdülhamid, saray entrikaları, jurnaller, İttihat ve Terakki, Ermeni örgütü ve irili ufaklı aktörlerin dâhil edildiği kurgu İstanbul’un kadim semtlerinde bir gezintiye çıkarıyor. Bir kadına âşık üç erkeğin hikâyesi ölüm, imkânsızlık ve trajediyle harmanlanıyor.

-Deniz, biraz kendinden bahseder misin?

1976 Erzincan doğumluyum. Liseye kadar Erzincan’daydım, sonrasında Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nü bitirdim. Sıradan bir çekirdek aile örneği ailem. Babam inşaat ustası annem ev kadını. İki kardeştik. 16 yıllık bir evliliğim var. Ayrıca şu an bir üniversitenin hukuk fakültesindeyim. Yeniden öğrenci olmak güzel. Aslında birçok insan gibi kendimle ilgili konuşmak çok da hoşuma gitmiyor. Bu kadar yeter diye düşünüyorum.

-Yazmaya nasıl başladın? Biraz bahseder misin?

Farkında olsak da olmasak da bir şekilde biriktiriyoruz ve bu biriktirdiklerimiz kendine bir yol bulup dışımızdakilerle buluşuyor. Bende ki dışa vurum da yazarak oldu. Aslına bakarsanız, bendeki durumu biraz karikatürize edersek tam bir “Firar”dı. Aklımın bir yerinde belki yazma fikri vardı ama bunu nasıl yapacağımı bilmiyordum. Kardeşimi kaybetmenin üstünden 5 ay geçmişti. Gecenin dört buçuğunda bir ağlama nöbetinde “Tıngır mıngır sallanan bir beşiğin kenarında başlamıştı hatırlayabildiğim ilk hikâye.” İlk bu cümleyi yazmıştım. Kardeşimle geçirdiğim son 21 günü yazdım. Bir yanıyla da bir vasiyetin yerine getirilmesiydi benim için. Kaybetmeden 6 gün önce yoğun morfinin verdiği sanrıların birinde uyandı ve “Kitabın 80 sayfasını yazdım. Geri kalan kısmını sen tamamlayacaksın.” Dedi. Sonra tekrar o dipsiz uykularına geri döndü. Yazma ediminin ilk ortaya çıkması bu şekildeydi benim için. Hüzne dönüşmek üzere olan barbar bir acının dışa vurumu. Aynı zamanda benim için bir rehabilitasyon süreciydi bu.

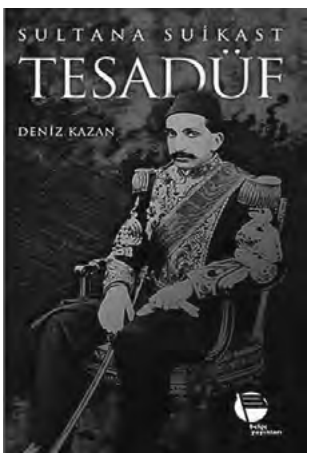

Yazmanın diğer bir yanı da sahiciliğini yitireceğini düşündüğümüz yaşanmışlıkların “saklanması” hâlidir. Sakınarak sakladığımız duygular değişebiliyor. Bu bazen “Aşk” oluyor bazen kaybettiğimiz bir değerin “Acısı”. Edebiyata konu olan durumlar daha çok bu ikisidir. Acı diğerinden biraz daha farklı tabii. Kendi kodlarında taşıdığı “doğurganlık” onu farklı kılıyor. Ama neticede hayatta kalma içgüdüsü daha ağır basıyor ve unutuyoruz. Kitapta da geçen minik bir aforizma da olduğu gibi “Unutabildiğimiz kadar mutluyuz.” Ve istemesek de unutuyoruz. İşte edebiyatın yani yazmanın bir yanı da bunun önüne geçme girişimidir.

-Son kitabın “Tesadüf” den bahseder misin?

Üniversite yıllarından bu yana Ermeni konusuna özel bir ilgim vardı. Hep aklımdaydı böyle bir şey. Nasıl karar verdim ben de hatırlamıyorum. Kitaba gelirsek. Aslında çok basit bir şekilde kurgulamıştım bu kitabı. Bir demirci çırağının Ermeni bir kıza olan aşkını anlatmak için yola çıkmıştım. Ama kitap sonra çok başka bir noktaya gitti. Denir ya ‘Kitap kendini yazdırıyor.’ Tam da öyle oldu. Konu aynıydı suikastı konu alıyordu. Ama yazarken roman kahramanları çeşitlendi hatta diğer kahramanlar bu iki ana karakterin

önüne geçti. Hatta kurguyu başta eylemin hazırlanmasından bombanın patlamasına doğru düz bir çizgide anlatmaya başlamıştım, sonrasında 30 sayfa filan yazmışken hepsini sildim geçmiş ve gelecek arasında gidip gelmeler üzerine kurguladım. Bombayı en baştan patlatıp olay örgüsünü ona göre yeniden yarattım. Büyük resimde eylem ön planda görünse de aslında özelde insanların kişisel hikâyelerini anlatmaya çalıştım. Bir padişahın korkuları, bir demirci çırağının aşkı, Tophane kimyagerlerinden Asaf Efendinin hayal dünyası, ihanetin kıyısında bir adamın ikilemleri ya da ne bileyim başka birinin aşkını ispat etme hâliyle ilgilendim. Diğer yandan kitap dönemin İstanbul'unda hoş bir tura çıkartıyor. Tabii bunlar benim bu romanı tarif etme şeklim; sonuçta okuyucu karar verecek nasıl bir kitap olduğuna.

-Tesadüf tarihsel bir roman. Gerçek olaylardan esinlenerek yazdın. Kurguyla gerçekleri nasıl birleştiriyorsun?

Romanın ana iskeleti tamamen gerçek olaylara dayanıyor. Romandaki kahramanlardan bir kısmı da yine aynı şekilde gerçek figürler. Ama romana esasta renk veren kahramanlar mesela Agâh Efendi, Cemal Bey, Ohannes, Mümtaz Yüzbaşı, Demirci çırağı Ali nam-ı diyar Kızıl hepsi benim kendi kurgum içinde ortaya çıktı. Böyle tarihsel hikâyelerde hele de üstünden bayağı zaman geçmişse kişilerin mikro hayatları pek bilinmiyor. Burada kurgu devreye giriyor. Bunun göze batmaması için daha çok bu mikro hayatlar üzerinden kurgumu yaratmaya çalıştım. Ayrıca her kitabın içinde olan, yazarın kendince yazma kaygısını yani "Meselesini" okuyucuya ulaştırma isteği kendi yarattığı karakterlerle ve kurguyla olur. Diğer yandan bazen kitap kendini yazdırır. Tesadüfte bu şekilde olmuştu. Gerçekleri olabildiğince resmin genelinde vermeye çalıştım, kurguyu ise o kimsenin tam olarak bilmediği mikro hayatlarla devreye soktum.

-Kitabınla ilgili nasıl yorumlar alıyorsun, tepkiler nasıl?

Dışarıya açılan bir gözlemim yok açıkçası. Şu an için yakın çevremde okuyanların yorumları beklediğimin üstünde. Kurgu ve sürükleyiciliği genel olarak çok beğenilmiş. Ayrıca tarihsel bir romanın o büyüsü ile geçmiş zaman İstanbul'unda çıkılan minik gezi okuyucuyu oldukça etkilemiş. Siz de biliyorsunuz, yeni çıkan bir yazarın kısa sürede başarı elde etmesi gerçekten çok zor. Hele de bizim ülkemizde. Edebiyatın dışında birçok değişkenin etki ettiği, okuma oranlarının bu kadar düşük olduğu bir yerde gerçek edebi metinlerin layık olduğu yere gelmesi biraz zaman istiyor.

-Kitaplarını ne kadar sürede yazıyorsun? Başka bir ifadeyle romanın ortaya çıkışı ne kadar sürüyor?

Yazmasından ziyade öncesindeki araştırma süreci çok uzun sürüyor. Mutfak kısmını hallettikten sonra yaklaşık bir yılımı alıyor. Bir de şu var ki yazma edimi part-time yapılacak bir iş değil. Bunu yapamadığım için şu an biraz karmaşık ilerliyor.

-Ülkemiz ve dünya edebiyatında takip ettiğin, örnek aldığın yazarlar var mı?

Yerli – yabancı birçok roman okumuştur insan. Bir yerden sonra bir seçicilik ediniyoruz. Bunu süzgeçten geçirirken bir sürü kriter giriyor işin içine. Benim edindiğim süzgeçten geçen yazarlarda aradığım en temel özellik, kitap sayfalarına dökülen o kelimelerle çok canlı, insani yani yaşamanın kendisi olan o duygulara ne kadar dokunabildikleridir. Bu noktada Mehmet Eroğlu bunların başında gelir. Sonra Muzaffer Oruçoğlu yine aynı şekildedir. Orhan Pamuk okuduğumda da gerçeğinin dışında bir başka kimlik çıkar karşıma. Yabancı yazarlardan ise Murakami'nin tarzı beni etkiliyor. Tabii bunun dışında ki dünya klasiklerini saymıyorum, onların yeri çok ayrıdır. Keza aynı şekilde Yaşar Kemal gibi büyük üstatların yeri hep ayrı olmuştur.

-Yeni roman yazmaya başladın mı? Konusu, kahramanları vs. üzerine biraz ipucu verebilir misin?

Minik bir sır vereyim. Ben tek bir kitap yazamıyorum. Mutlaka en az iki kitap olması gerekiyor. Aynı şekilde tek bir kitabı okuyup bitireyim sonra başka bir kitaba başlarım bu da yok bende. Tesadüf'ü yazarken başladığım bir hikâye vardı zaten. Bayağı ilerledi o da. 4 zamanlı bir hikâye yazmaya çalışıyorum. Likya – Bizans – Osmanlı ve günümüzde geçiyor. Zor bir kurgu oldu ama oturduğunu düşünüyorum. Bir grup terapisindeki 5 kadının hikâyesini biraz mitoloji, biraz efsane ve tabii ki "aşk" ile anlatmaya çalışıyorum. Bunun yanında bir de "Tesadüf"ün devamı olabilecek oradaki birkaç kahramanın da dâhil olduğu bir başka çalışma daha var. Ama o çok yeni. Ben de bilmiyorum şu an hikâyenin nereye gideceğini.

-Okurlarına "Tesadüf" ile ilgili iletmek istediğin son bir not var mı?

Şöyle anlatayım bunu. Ben kitabı yazarken delicesine bir tutkuyla bağlanıyorum. Her anımda kafamın bir köşesinde romandaki olay ya da kahramanlar oluyor. Ama son noktayı koyduktan sonra tüm duygusal bağım kopuyor. Kitap bittikten sonra "Kötü bir ebeveynimdir". Kitaba olan mesafem sizden biraz daha yakındır belki ama artık ben de sizin gibi bir okuyucuyum. Ama son zamanlarda romandaki kahramanlarımı özlediğimi fark ettim "Karlovalı Hasan Efendi'yi, Dina ustayı, Şükrü Beyi, Asaf'ı, Robina'yı, Eleni'yi, Enike'yi, Cemal Bey'i." Okuyucuyla buluştuğunda içine girerek okumuşsa eğer romanın iz bırakacağını düşünüyorum. ■

SİNEMA NOTLARI

■ **ANUŞ PAZARCIYAN**

Yılmaz Güney üzerine yeni bir belgesel

Die Legende vom hässlichen König

(Almanya/Avusturya 2017)
122 dak. Çirkin Kral Efsanesi
Yönetmen & Senaryo: Hüseyin Tabak
Kurgu: Christoph Loidl, Andrew Bird

Filmde yer alanlar: Hüseyin Tabak, Tarık Akan, Patrick Blossier (Fransız Kameraman), Miguel Ángel Estrella (Arjantin Müzisyen/ Siyasi Mülteci), Costa-Gavras, Michael Haneke, Fatoş Güney, Nebahat Çehre, Yılmaz Güney (filmlerinden ve belgesellerden parçalarla), Elif Güney Pütün, Gilles Jacob, Donat Keusch (Yol'un İsveçli yapımcısı), Tuncel Kurtiz, Jack Lang (Dönemin Fransa Kültür bakanı), Ayşe Emel Mesci, Halil Ergün, Nezan Kendal, Canan Gerede, Atilla Dorsay, Ahmet Soner, Zahit Atam, İsmail Yıldırım, Leyla Demirezen (Yılmaz Güney'in kız kardeşi), Şule Demirezen, Güllü Pütün

Yılmaz Güney üzerine yapılan belgesellere Hüseyin Tabak'ın "Çirkin Kral Efsanesi" ile bir yenisi eklendi.

Hüseyin Tabak'ın belgeselinde, şimdiye kadar olan belgesellerden tanımadığımız üç yeni şey var: Birincisi: Canan Gerede ilk kez bir belgeselde Yılmaz Güney'in yurtdışına

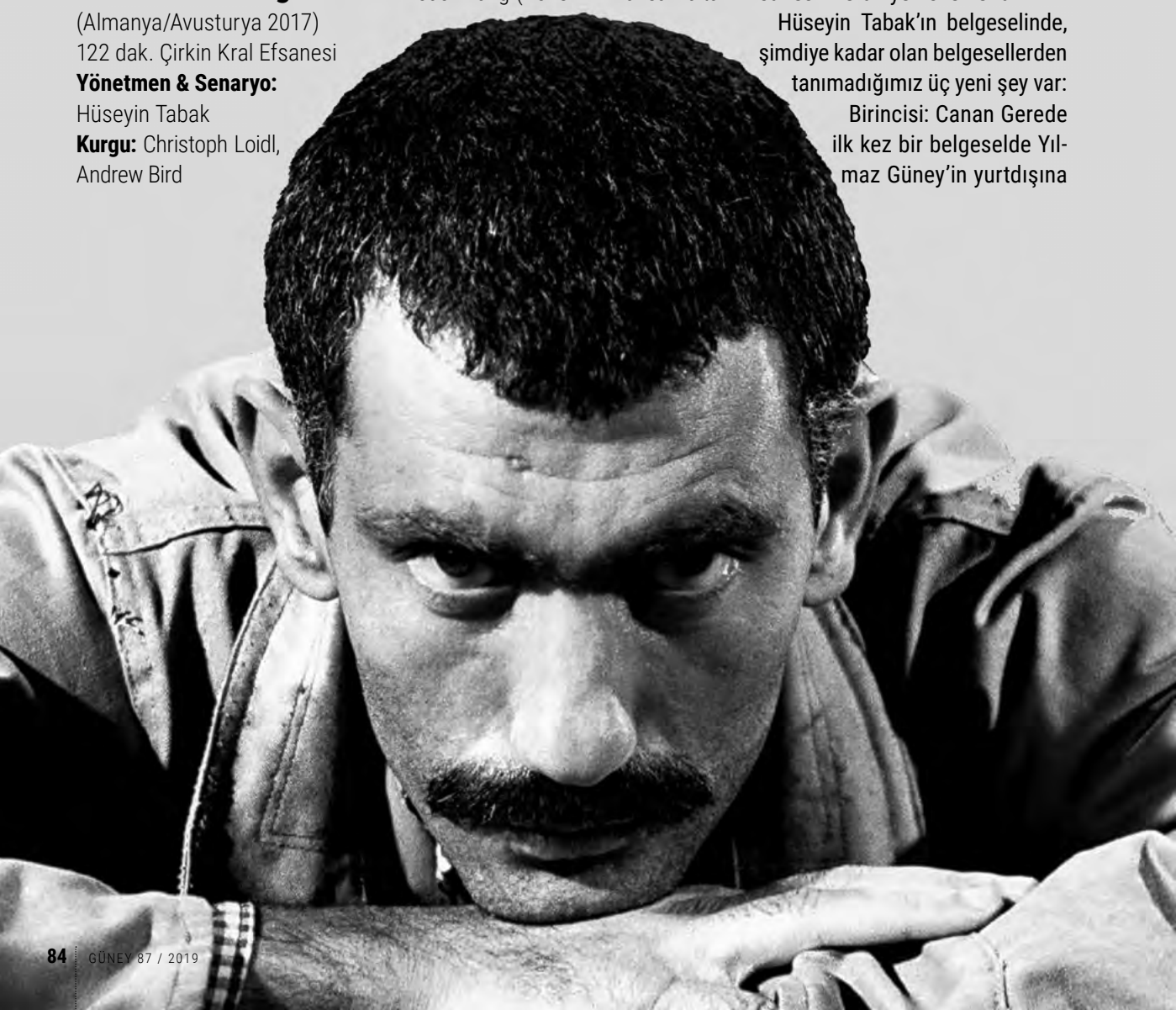

"kaçış"ı hakkında kendi bildiklerini anlatıyor. İkincisi: Yılmaz Güney'in kız kardeşinin anlattığı ortak çocukluk anıları. Üçüncüsü ve bence en önemlisi filmin kapanış sahnesi: Bu sahnede Yılmaz Güneyin öldüğünden haberi olmayan annesi Güllü Pütün, Yılmaz'ın ölümünden üç yıl sonra oğluna ağıt yakıyor. Bir akrabanın karşısında kurup gittiği bir video kameraya yakılmış bir hasretlik ağıtı bu. Seyirciyi gözü yaşlı uğurlayan bir ağıt! Bu belgenin bulunmuş ve seyirciye sunulmuş olması gerçekten büyük iş.

Hüseyin Tabak belgeselinin başında bu filmi yapma motivasyonunu anlatıyor bize. Hayran olduğu bir sanatçıyı daha yakından tanımak için onun hayatının izini sürmeyi hedef olarak koyuyor önüne. Sonra kronolojik olarak Yılmaz Güney'in hayatının önemli dönüm noktalarında onun hayatının kesiştiği insanlarla konuşma planı çıkarıyor. Filmde Tabak her adımda Yılmaz Güney'in kitaplarından ve dönem filmlerinden yaptığı alıntıları, gazetelerde Yılmaz Güney haberleri ve yaptığı görüşmeleri ustaca birleştiriyor. Burada kurguyu yapanları da kutlamak gerek.

Filmlerden yapılan alıntılar dışında hemen her sahnede Hüseyin Tabak'ın kendisi veya onun geri plandan duyduğumuz yorumları, açıklamaları var.

Bu haliyle "Çirkin Kral" aynı zamanda bir belgeselcinin belgesel bir film yapmasının belgeseli!

Hüseyin Tabak'ın bir sonraki adımda nereye gidip, kimlerle konuşacağını önceden kendi ağzından öğreniyoruz.

Hüseyin Tabak kendini biraz daha geri planda tutsa idi, bence film kazanırdı.

Bu "belgeselcinin belgesel film yapma belgeseli" olayı, özellikle Türkiye'deki seyirci açısından, Hüseyin Tabak'ın kendi sesinden Türkçesiyle rahatsız edici oluyor. Eğer ille de bu biçimde yapmak istiyorsa, en azından Yılmaz Güney kitaplarından okuduğu yerlerde, bu okuma işini bu işi daha iyi yapabilecek birine yaptırsa idi bence daha iyi olurdu.

Herkesin bir Yılmaz Güney resmi var. Hüseyin Tabak'ın belgeselindeki Yılmaz Güney resminin temel özellikleri en kısa hâliyle onun bir Kürt sinemacısı olması. Hüseyin Tabak belgeselinde bunu öne çıkartıyor.

Benim Yılmaz Güney'imin en temel özelliği ise onun devrimci, komünist bir sinemacı olması.

Bu yanı Hüseyin Tabak için, en iyimser yaklaşımla söylenirse, geçerken değinilen bir yan. Yılmaz Güney'i tanımak için yola çıkılan bir belgesel açısından bu önemli bir zaaf bence.

Yine de "Çirkin Kral Efsanesi" herkese görmesini tavsiye ettiğim bir film.

Özellikle onun hakkında bir şey bilmeyenler, ya da az şey bilenler için, onun birçok yanını –tabii tanıtanın bakış açısından bir tanıma olduğu gerçeğini unutmadan– tanımak için bir fırsat.

Onu daha yakından tanımak istiyorsanız, yazdıklarını okuyun; kendi yaptığı filmleri izleyin.

Sorrentino'nun trajikomik Berlusconi'si

Loro

(İtalya/Fransa 2018) 157 dak.

Yönetmen: Paolo Sorrentino
Senaryo: Paolo Sorrentino, Umberto Contarello
Oyuncular: Toni Servillo, Elena Sofia Ricci, Riccardo Scamarcio, Kasia Smutniak, Euridice Axen, Roberto De Francesco, Fabrizio Bentivoglio, Dario Cantarelli vd.
Müzik: Lele Marticelli

Silvio Berlusconi kuşkusuz İtalyan burjuva politikasının en renkli kişilerinden biri. İtalya'nın en büyük finans yatırım – ve inşaat firmalarından birinin sahibi ve İtalya'nın en zengin kişilerinden biri olarak 1993'de kurduğu kendi partisi – Forza İtalia– ile doğrudan politikaya girdikten sonra, 1996–2011 yılları arasında aralıklarla 4 kez başbakanlık yaptı. Politikada başarısının temelinde onun ismiyle anılan, "Berlusconizm" denen sistem yatıyordu. Bu sistem İkinci Dünya Savaşı sonrasında muha-

fazakâr Hristiyan Demokratların önderliğindeki "yerleşik yapı"ya karşı, kitlelerin duyduğu bıkkınlık ve tepkiyi, değişiklik isteğini, "tuttuğunu koparan", "halktan gelen" bir "yeni lider" miti etrafında ve milliyetçi bir siyasi program temelinde toplamaya dayanıyordu.

Sistemin temellerinden biri medya üzerindeki egemenlikti. Berlusconi **medya** alanına büyük yatırım yaptı. O sistemli bir biçimde "Media Set" isimli bir özel medya imparatorluğu kurdu. İtalya'da **özel** TV ve radyo kanallarında ve özel basılı medyada Berlusconi âdeta tekel hâline geldi. Başbakanlığı döneminde yapılan işten çıkarmalar ve atamalar yoluyla devlet kanalları RAI da Berlusconi'nin denetimine geçti. Berlusconi böylece İtalya'da "kamuoyu düşüncesi"ni belirler duruma geldi.

Medyada egemenlik kurmaya paralel olarak Berlusconi aynı zamanda finans spekülatörlüğü ve yapı sektöründe kazandığı muazzam paralarla kurulu sistemin **bürokratik elit**ine "yatırım yaptı". Bu elitin köşe başlarını tutmuş olan "büyük başları"nın bir bölümünü **rüşvet** yoluyla satın aldı veya **şantaj** yoluyla kendine bağladı. Şantaj konusunda Berlusconi'nin mafya ilişkileri ve bu ilişkiler üzerinden sağlanan, yaşlı ve fakat iktidarda söz sahibi erkeklere sunulan genç fahişeler önemli rol oynuyordu. Bu bağlamda Berlusconi'nin kendi villasında genç fahişelerle yaşlı "yetkilileri" bir araya getirdiği "Bunga Bunga"diye ünlenen **seks partileri** sonradan başına dert oldu.

Onun "yatırım" yaptığı alanlardan biri de kitleler içinde muazzam bir etkiye sahip olan **futbol**du. Tur gemilerinde şarkıcılıktan gelen bir "işadamı" olarak, babasından devraldığı zenginliği çoğaltmada "kayıt dışı" **kara para** tabii olmazsa olmazlardan biri idi. Kara para aklamanın ve fakat aynı zamanda ünlenmenin ve en azından kulüp taraftarı olanlar tarafından sevilmenin en kolay ve önemli yollarından biri ünlü bir futbol kulübüne başkanlıktı. Silvio Berlusconi 1986'da İtalya'nın ünlü futbol kulüplerinden biri olan AC Milan'ı satın aldı. 1986-2004 ve 2006-2008 yılları arasında da doğrudan bu kulübün başkanlığını yaptı. 2017'de kulübü sattı, 2018'de villasının bulunduğu Monza'da üçüncü ligden bir kulübü satın aldı.

Avrupa'nın biri "Hıristiyan muhafazakâr" diğeri lafta "sosyal demokrat" iki "halk" partisinin iktidarlarının seçimlerle yer değiştirdiği yerleşik politik mimarisini alt üst eden Berlusconi, bir siyasetçi olarak yerleşik siyasetçiler kastı içinde yabancı bir unsur olarak sevilmeyen ve aşağılanan bir figürdü. Fakat o da milyoner bir işadamı olarak "hiçbir işe yaramaz asalaklar" diye adlandırdığı ve birçoğunu satın da aldığı meslekten politikacıları aşağılamaktan zevk alan bir tipti.

AB Parlamentosu'nda yaptığı kimi konuşmalar ve arada laf atmaları, bunga bunga partileri kadar ünlüdür.

Berlusconi'ye karşı yerleşik düzen unsurları, onun satın alamadığı siyasetçiler ve yargı bürokrasisi onun önünü kesmek, ondan intikam almak için ellerinden geleni yaptılar. Başbakanlığı sırasında da hakkında rüşvet, kayırmacılık, mafya ilişkileri vb. nedeniyle onlarca suçlama getirildi, hakkında suç duyurusunda bulunuldu. Fakat o seçilmiş bir milletvekili olarak dokunulmazlık zırhına sahip olduğu için hakkında açılan davalar ertelendi. Partisi içindeki bölünmeler ertesinde 2013 Parlamento Seçimleri'nde siyasi iktidardan düştüğünde senatör olarak dokunulmazlık zırhına bürünmeye çalıştı. Bu arada Media Set hakkında açılmış olan vergi kaçakçılığı davasından hüküm giymiş, 6 yıl boyunca herhangi bir kamusal görev üzerlenmesi yasaklanmıştı. Bu cezanın yürürlüğe girmesi için Senato tarafından Berlusconi'nin dokunulmazlığının kaldırılması gerekiyordu. Berlusconi'nin bu konuda yapılacak oylamada senatoda eksik olan çoğunluğu sağlamak için yaptığı çabalar –bunun içinde yeni

bunga bunga partileri, büyük rüşvetler vs. de– olumlu sonuç vermedi. Senato çoğunluk kararı ile Berlusconi'nin dokunulmazlığını kaldırdı. 1 Ağustos 2013'den başlayarak Berlusconi hakkında aslında siyaset yasağı anlamına da gelen ceza yürürlüğe girdi. Tabii bu onun el altından siyaset yapmasını engellenemedi. 2018 Mayıs'ında bu siyaset yasağı cumhurbaşkanın affı ile zamanı dolmadan kaldırıldı.

2018 Forbes'in "dolar milyarderleri 2000" listesinde, Berlusconi 6,7 milyar dolar tutarındaki varlığı ile İtalya'nın en zenginleri içinde yer alıyor.

Paolo Sorrentino 2008'de yaptığı "İl Divo"dan sonra bir kez daha İtalya'nın ünlü bir siyasetçisi üzerinden İtalya'daki siyasi rejimin işleyiş kurallarını ve bu sistemin "üstteki"lerinin yaşamını sorguluyor. "İl Divo"da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İtalya'da burjuva siyasetinin –hükûmette olsun, olmasın– neredeyse 40 yılının belirleyici aktörü olan Giulio Andreotti'nin öyküsü idi anlatılan. Orada Andreotti İtalya'nın –yani aslında İtalyan burjuvazisinin– çıkarlarını savunmayı hayatının amacı olarak gören, siyaseti kişisel zenginliğini arttırmak için değil, "ülkesine hizmet"in aracı olarak kavrayan, "ilkelerine" bağlı bir figür olarak resmediliyordu. En temel ilkelerinden biri komünizme düşmanlık olan bir ilkelilikti bu. Fakat kendine komünist diyenler, komünizm adına İtalya'nın çıkarlarını merkeze koyduklarında, İtalyan KP'si ile "tarihi uzlaşma"ya da açık olan bir figürdü "İl Divo"da resmedilen. İtalya'nın –yani İtalyan burjuvazisinin– devletin çıkarları söz konusu olduğunda en yakın arkadaşlarını bile

ölüme gönderebilen, İtalya'nın çıkarları, devletin bekası denen şey adına her türlü entrika ve komplo içinde olan, gerekli olduğunda mafya vari ilişkilerden de "yararlanan" bir siyasi figür. İtalyan derin devletinin, kendisi için hiçbir şey istemeyen ve almayan- "namuslu" has adamı! Aslında siyaseti belirlediğini sanan, fakat sistem tarafından belirlenen, işi bittiğinde yerine başkası konan trajik bir figürdü Sornentino'nun İl Divo'sundaki Andreotti figürü.

Şimdi "İl Divo"dan on yıl sonra Silvio Berlusconi'nin öyküsünü, daha doğrusu onun 2013'de iktidardan düştüğü ve yeniden iktidara gelmeye çalıştığı döneminin öyküsünü anlatıyor Sorrentino "Loro"da. Loro, siz/ler anlamına geliyor. Anlatılan, aynı "İl Divo"da olduğu gibi, yalnızca bir kişinin değil, bir sistemin öyküsü. İl Divo'nun da Loro'nun da baş kişisi İtalyan siyasetinin belirleyici bir figürü. İkisi de subjektif olarak "İtalya'nın çıkarları"nı eylemlerinin, siyasetlerinin çıkış noktası aldıklarına inanan figürler. Birincisi ile ikincisi fakat birbirlerinden bütünü ile değişik. Bu değişiklik dönemlerin değişikliğinden, dönemlerde zamanın ruhunun değişikliğinden kaynaklanıyor. Birincisi, Andreotti, İkinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan İtalya'nın yeniden inşası döneminin koyu Katolik ahlak kurallarına bağlı ve yaptığı bütün pislikleri de bu ahlak kurallarına uygun hâle getirip, açıklamaya çalışan profesyonel bir siyasetçi. Biri Hristiyan demokrat/diğeri "sosyal" demokrat iki "halk parti"li yönetim sistemi döneminin, batının kapitalist ülkelerinde de "sosyal devlet" masallarının anlatıldığı dönemin siyasetçisi. Diğeri, Berlusconi, artık zenginleşmiş olan İtalya'da yeni yetme büyük burjuvazinin, kendi çıkarları ile devletin çıkarlarını bir ve aynı gören, kendisinin ve kendisi gibilerinin, zenginleşmesi ile, İtalya'nın büyüyeceğini savunan, esas mesleği tüccarlık olan bir siyasetçi. Biri "sosyal devlet" yalanı döneminin, diğeri "liberal devlet" yalanı döneminin siyasetçisi.

Loro'da iki esas figür var. Biri Sergio Morra (Riccardo Scamarcio). Bu figür üzerinden "liberal" İtalya'da büyümek isteyen bir taşra zenginin somutunda burjuvazinin nasıl bir yozlaşma ve ahlaki çöküntü içinde olduğunu görü-

yoruz. Filmin başında bu Sergio Morra'yı bir yatta yerel bir yönetici ile bir yatırım pazarlığında görüyoruz. İki erkek dost kendi aralarında laflıyorlar. Bu arada tabii içki kokain sohbetin koyulaşmasında devrede. Fakat yerel yönetici "namuslu" takılıyor, Morra'ya herkes gibi ihaleye katılması gerektiğini söylüyor. Bu sırada bir bot yanaşıyor tekneye. Morra'nın "tanıdığı" bir genç kadın bottan yata geçiyor. Sonra Morra'nın yönlendirmesiyle yerel yöneticinin tam karşısına geçip oturup üzerindeki zaten yokmuş gibi duran bikiniyi çıkarıp, bacaklarını ardına kadar açıp oturuyor. Bu sırada kamera yerel yöneticinin suratına odaklanıyor. Şehvetten gözü dönmüş, ağzından âdeta salyalar akan çirkin bir surat bu. Sonra genç kadınla yerel yönetici yatın kamerasına iniyorlar. İşleri bittikten sonra yerel yönetici Morra'ya sözünü ettiği ihale işinin tamam olduğunu, o konuda endişesi olmaması gerektiğini açıklıyor. Liberal İtalya'da iş bağlamanın sağlam yöntemlerinden biri ile tanışıyoruz.

Sonrasında Morra'nın TV dizileri için casting işi yapan bir firmanın sahibi olduğunu, bu işi aynı zamanda seks için kullandığını görüyoruz. Fakat işini büyütmek peşindedir. Bunun da yolu hem siyasi iktidar sahibi hem de medya imparatoru olan Berlusconi ile tanışmak, onunla birlikte çalışmaktır. Morra bunun için büyük yatırım yapar. Berlusconi'nin villasının tam karşısındaki villayı kiralar. Ve bir dizide veya sinema filminde oynayabilmek için her şeyi yapmaya hazır onlarca genç kadın ve erkeği villasında toplar. Bunların bütün işi komşunun dikkatini çekmektir. Villadaki hayat sürekli bir kokain ve seks partisi hayatıdır. İki buçuk saati aşkın filmin neredeyse yarısı budur. Sonunda bunga bunga partileri de meşhur olan Berlusconi'nin dikkatini çekmeyi de başarırlar.

Loro'nun ikinci esas kişisi ve baş figürü tabii Silvio Berlusconi'dir (Toni Servillo). Onu siyasi iktidarını neden kaybettiğini anlamayan, buna inanmak istemeyen ve geri dönmeyi planlayan bir siyasetçi olarak görürüz. Aslında bir siyasetçi olarak da hayal satan bir tüccardır o. Fakat bundan da önemlisi, bütün hayatı boyunca, belki yüzlerce kadınla yatıp kalkmasına rağmen, âşık olduğu tek kadın olan eşi Veronica (Elena Sofia Ricci) 25 yıl evlilik sonrasında, artık çocuklar büyüdükten sonra daha fazla aşağılanmaya tahammül edemediği için, ona yabancılaşmıştır. Ayrılma gündemdedir. Filmdeki Berlusconi için bu neredeyse siyasi iktidarı kaybetmeden daha büyük bir yenilgidir. Onu, Veronica'yı kaybetmemek, yeniden kazanmak için çocukça çabalar içinde görürüz: Kamboçya'yı görmek için geziye çıkan Veronica'yı dönüşte bahçede kurulmuş bir pagod tapınak modeliyle karşılamak; eski günleri anıştıran sevgi şarkıları söylemek, Veronica'nın en sevdiği şarkıları bir gitarist eşliğinde seslendirmek gibi. Fakat artık çok geçtir.

Aynı Morra'nın bunga bunga partisine davet ettiği ve diğerlerinden ayrı olan, içki içmeyen, kokain çekmeyen ve bu yüzden de Berlusconi'nin dikkatini çeken bir genç kadının, Berlusconi'nin onu komplimanlarla, pahalı mücevherlerle "fethetme" çabalarına direnmesinde söylediği gibidir durum: Berlusconi alınmamalıdır, ama kızın dedesi gibi kokmaktadır. Kötü değil, ama rahatsız edici baskın bir kokudur bu. Arada elliden fazla yaş farkı vardır. Kendini kandırmamalıdır Berlusconi.

Ya da bence sinema tarihinde yerini bulacak başlangıç sahnesindeki sıcak bir yaz gününde Berlusconi'nin villasına giren bir kuzunun sıfır derecede çalışan klima nedeniyle donup devrilmesinde olduğu gibidir.

"Sizler"e bir ayna tutuyor Sorrentino Loro'da. Aslında gürültülü, cafcaflı bunga bunga partileriniz de dolmuş zamanınızı, donmuş hayatınızı geri getiremez. İktidarınızın da sonu gelmiştir diyor aslında.

O bunu Oscar kazandığı "La Grande Belleza"nın ve bütün filmlerinin temel özelliklerinden biri olan mükemmel resim kompozisyonları zenginliği içinde söylüyor. Sürekli parti bölümlerinde de Berlusconi'nin tur gemilerindeki şarkıcılık günlerinin ağdalı İtalyanca aşk şarkıları bölümlerinde de müzik filmin taşıyıcı unsurlarından biri.

Loro'nun Berlusconi'si de geleceğin olası Berlusconi'si Sergio Morra da aslında trajikomik figürler. Filmdeki olumlu iki figür sonunda ayrılık adımını atan Veronica ile kendini satmayan genç kadın.

Sorrentino, "sizler"i, biraz da onların içinde olmasından dolayı olsa gerek, çok iyi tanıyor ve resmediyor filmlerinde.

Onlar trajik figürler olarak resmedildiğinde tabii, onların da "kader kurbanı" zavallılar gibi görülmesi ve sempati ile karşılanması tehlikesi de var. Filmin tartışılabilir yanı bu bence. Bir de 2,5 saat gereksiz uzun. Sorrentino'nun kendi resimlerine hayranlığından uzaklaşması iyi olur.

İkircikli fakat film dili çok iyi bir film Loro.

Soğuk Savaşta bir ölümsüz aşk öyküsü

Cold War

(Polonya/Fransa/İngiltere 2018)
85 dak.
(Soğuk Savaş)

Yönetmen: Paweł Pawlikowski
Senaryo: Paweł Pawlikowski, Janusz Głowacki
Müzik: Marcin Masecki
Oyuncular: Joanna Kulig, Tomasz Kot, Borys Szyc, Agata Kulesza, Jeanne Balibar, Cédric Kahn, Adam Woronowicz, Adam Ferency, Adam Szyszkowski

Polonya, 1949. İkinci Dünya Savaşı sırasında en çok tahrip olmuş ülkelerden biri. Bir yandan yıkılmış, yanmış, tahrip olmuş binaları, yolları yeniden inşa işi, diğer yandan ondan çok daha zor bir işe yeni bir toplum, yeni bir insan inşa işine soyunmuş halkı Katolik çoğunluklu bir ülke.

Uluslararası alanda İkinci Dünya Savaşı'nın ikinci yarısında kurulmuş olan anti-Hitler cephesi görevini tamamlamış, Hitler faşizmi askeri olarak yıkılmış. Bütün emperyalist, kapitalist ülkeler egemenleri için komünizm ve onun en güçlü kalesi Sovyetler Birliği yıkılması gereken baş düşman. Polonya da komünist baş düşman kampın parçası. İki kamp arasında adı konmamış, daha doğrusu "Soğuk Savaş" olarak konmuş ölümüne bir mücadele yürüyor.

"İda" ile 2015'de "Yabancı dilde En İyi Film" Oscar'ını kazanan Paweł Pawlikowski yeni filmi bu tarihi geri plan üzerinde gelişen bir öyküyü anlatıyor. Bu tarihi geri plana tek doğrudan atıf filmin ismi. Onun ötesinde Pawlikowski'nin kendine özgü markası hâline gelmiş, her biri özel olarak kompoze edilmiş, gerekli olan yerde müzikle desteklenmiş mükemmel siyah beyaz resimlerle anlatılan zor, bir ölümsüz aşk öyküsü Cold War. Geri plan geçerken bu aşkı zorlaştıran bir faktör olarak var yalnızca.

Ölümsüz aşk öyküsünün erkek kahramanı **Wiktor** Warski (Tomasz Kot) otuzlu yaşlarının ortalarında besteci bir müzisyen. Türler arasında gezinen bir araştırmacı. Bir ekip ile birlikte Polonya'nın ücra köylerinde otantik halk şarkılarını topluyor, kayda alıyor, arşivliyor. Wiktor'un sanatsal açıdan en yakın çalışma arkadaşı **İrena** Bielecka (Agata Kulesza). Örgütleme işlerini yapan Lech **Kaczmarek** (Borys Szyc) aynı zamanda bir çeşit siyasi komiser. Film köylülerin dertlerinin, umutlarının, hasretlerinin, aşklarının şarkılarının, onların sesinden kayda alındığı resimlerle, müzikle başlıyor. Filmin gelişmesi içinde Wiktor'un görevinin köylü/halk şarkıları ve danslarını

yaşatacak bir dans/müzik grubu kurmak olduğunu anlıyoruz. Yapılmak istenen batının yoz/yozlaştırıcı/elitist kültürüne karşı, halkın kendi kültürü temelinde yeni bir kültürün parçası olarak bir halk dans/müzik grubu oluşturmak, onunla ülke iç ve dışında gösteriler yapmaktır. Bunun için kırık dökük bir yapıda kurulan yeni dans ve müzik akademisinde bir çeşit casting yapılır. Bu grupta yer almak isteyen insanlar arasında bir yetenek yarışmasıdır yapılan. Kaczmarek'in gözetiminde jürisi Wiktor ve Irena'dan oluşan bir seçme.

Bu seçmede Wiktor'la birlikte ölümsüz aşk öyküsünün hayat dolu, genç, güzel kadın kahramanı **Zula** Lichon'u (Joanna Kulig) görürüz ilk kez. Kendinden 10 yaş kadar genç olan Zula'ya Wiktor'un gözüyle bakar kamera. İlk bakışta aşktır bu aslında. Agata'nın muhalefetine rağmen Wiktor'un ısrarıyla Zula da alınır gruba. Sonrası zorlu bir çalışma ile ortaya mükemmel bir dans/müzik grubunun çıkmasıdır. Zula grubun starı hâline gelir. Paralel olarak da Wiktor ile Zula arasında aslında gruptaki herkes için açık olan fakat gizli yaşanan aşk gelişir. Filmin anahtar sahnelerinden birinde Zula bir göl kenarında kır çiçekleri arasında Wiktor'la yan yana yatarken Ona fısıldar: "Seni bütün hayatım boyunca seveceğim." Kısa bir sessizlikten sonra devam eder: "Ama sana bir şey söylemek zorundayım. Seni gözetliyorum ben!" Wiktor'un kızgın sorusu üzerine bu "gözetleme" görevinin kendisine Kaczmarek tarafından verildiğini, ama Wiktor'un kaygılanmaması gerektiğini, çünkü kendisinin ona zarara verecek hiçbir bilgi vermediğini söyler Zula. Küsme, ilk ayrılık kısa sürer tabii. Aşk üstündür.

Kurulan Masurka adlı grup kısa sürede ünlenir. Yurt içi turnelerde büyük başarılar elde edilir. Bu başarılar tabii kültür bürokrasisinin de dikkatini çeker. Grubun kendini artık yalnızca halk şarkı ve dansları ile sınırlamaması, ülkenin ve dünyanın güncel gündemi ile ilgili eserler geliştirmesi, örneğin kolektifleştirme kampanyası için, ya da dünya devriminin önderi için vs. şarkılar ve danslar üretmesi istenir. Wiktor'un bu istekler karşısındaki açık hoşnutsuzluğuna ve İrena'nın cılız itirazlarına rağmen, sonraki bir sahnede grubu sahneye dans sırasında yukardan indirilen devasa bir Stalin portresi önünde dans eder, şarkı söylerken görürüz. Wiktor her zamanki gibi orkestrayı idare etmektedir.

Sonrasında ilk uzun ayrılık bölümü vardır. 1954'de Wiktor grubun Doğu Berlin turnesinde Batı Berlin'e geçer. Aslında Zula ile birlikte kaçacaklardır. Anlaşmışlardır. Fakat Zula son anda vaz geçer.

Wiktor Paris'e yerleşir. Parisli bir kadın sanatçı ile yaşamaya başlar. Caz ve film müziği besteciliği ile geçinir. Bohem burjuva sanatçı hayatıdır yaşadığı.

Zula ise doğuda artık iyice ünlü bir sanatçıdır. Onun da hayatında, kim olduğunu, Wiktor'un sevgilisinde olduğunun tersine, doğrudan öğrenmediğimiz –filmde ipuçları üzerinden tanıdığımız– "biri" vardır. Yurtdışı turnelerine de devam etmektedir. Bu turnelerden biri Paris'e uğradığında ilk görüşmede "ölümsüz aşk" ateşi yeniden harlanır.

Zula'yı Paris'te birlikte yaşamaya ikna etmeye çalışır Wiktor. Fakat Batılı kültür elitinin kendini beğenmiş, yoz, yapmacık havası hiçbir kalıba sığmayan Zula için yaşanacak bir hava değildir. Zula geri döner Polonya'ya.

Mutsuz Wiktor için Zula'ya kavuşmanın tek yolu Polonya'ya geri dönmektir. 1959'da geri döner. Tutuklanır. Yargılanır. Vatana ihanetten 15 yıl ceza yer.

Zula onu yattığı ceza evinde ziyaret eder. Ona onu bekleyeceğini söyler.

Sonra 5 yıl ileriye gideriz. Zaman, onunla birlikte müzik de değişmektedir. Zula artık ünlü bir pop şarkıcısıdır.

Konseri bittiğinde Kaczmarek'in yanında Wiktor'un onu beklediğini görürüz. Wiktor ayrılırlarken Kaczmarek'e yardımları için teşekkür eder.

Filmin son sahneleri, filmin ilk sahneleri gibi Polonya kırındadır. Zula ile Wiktor yalnız başlarına –ilk tanıştıkları dönemde gördüğümüz bir yıkık kilise binası içinde– birbirlerine "ölüm ayırana kadar birlikte olacakları" sözü vererek "evlenirler". Ardından yıkıntı kilisede seremoni için önünde diz çöktükleri mermer masa kalıntısı üzerindeki hapları paylaşarak içerler.

Sonraki sahnede biz konuşmalarından kilisenin hemen yakınındaki toprak bir dört yol ağzındaki bankta oturduklarını anlarız. Gördüğümüz yalnızca dingin, umarsız, oldukça kıraç, insansız bir doğadır. Zula'nın "manzarası daha iyi olduğu için" karşıdaki banka geçmelerini istediğini duyarız.

Kamera bu kez karşıdaki banktan görür çevreyi. Aynı kıraç, dingin, uçsuz bucaksız görünen insansız doğadır gördüğümüz.

Film "Anne ve babamın anısına" yazısıyla biter.

Cold War, değişik bölümlerinde Polonya/Slav halk müziği ve caz müziği temposu ile siyah beyaz resimleri mükemmel bir biçimde birleştiren, seyirciyi baştan sona kendine bağlayan bir aşk filmi. Son yılların en romantik ve belki en hüzünlü filmlerinden biri.

Cold War, senaryosu, kurgusu, oyunculuğu ve tabii yönetmenliği ile usta işi bir film.

Paweł Pawlikowski, anda sinemada siyah beyazı en etkin, en işlevsel olarak kullanan yönetmen bence.

Cold War, estetik değeri yüksek, iyi düşünülmüş, tek sahnesi bile fazla olmayan bir film.

Antikomünist tavrı olmasa daha iyi olurdu tabii. Fakat bu bağlamda da hakkını yemiyeyim: Kaba, hiçbir estetik değeri olmayan, salakça antikomünist propaganda filmleri ile karşılaştırılamayacak kadar değerli bir film, üzerinde çok çalışılmış bir sanat eseri Cold War.

Paweł Pawlikowski bu yıl Cannes'da Cold War ile en iyi yönetmen ödülünü aldı.

Cold War 2019 Oscar'ı için de "yabancı dilde en iyi film" dalında Polonya temsilcisi olarak aday adayı.

Mücadeleye Çağrı...

#Female Pleasure

(Almanya/İsviçre 2018) 97 dak.

Yönetmen: Barbara Miller
Belgesel
Kendileri: Deborah Feldman, Leyla Hussein, Rokudenashiko, Doris Wagner, Vithika Yadav

Beş ayrı ülkeden, beş ayrı din ve kültür çevresinden beş kadın. Hepsinin ortak noktası değişik patriyarkal toplumlarda kendini değişik biçimde gösteren kadının cinselliğine yönelik saldırılara cesurca baş kaldırmaları. Belgesel filmci Barbara Miller "#Female Pleasure" isimli filminde kamerası ile bu beş kadının mücadelesini belgeliyor.

● Deborah Feldmann, New York'ta Hassidi Yahudi bir aile çevresinde büyümüş, 17 yaşında ailenin aldığı bir kararla, aynı toplumsal/dinsel gruptan tanımadığı bir genç adamla evlendirilmiş bir ABD vatandaşı kadın. İçinden geldiği kültürde kadın erkeğin cinsel kölesi. Regl dönemlerinde el sürülmez bir pislik o. Onun kendine ait bir cinselliği olamaz. Günah. Mümkün olduğunca çok çocuk yapmak kadının görevi. Kürtaj tabii yasak. Büyük günah. Erkeğin eşini döverek terbiye etmesi de caiz. Velhasılı İslami şeriatın Yahudi tarzının ismi Hasidizm. Deborah Feldmann bu cendereden kendini ve çocuğunu kurtarmayı başaran, üniversitede sosyoloji eğitimini tamamlayarak, kendini bu çevre içindeki kadınlara yardımcı olmayı meslek edinmiş bir kadın aktivist. Yazdığı kitaplarla, kurduğu vakıfla kadını erkeğin kölesi gören patriyarkal sistemlere başkaldırıyor.

● Leyla Hussein, Afrika'daki toplumlarda hâlâ yaygın olan kadın sünnetinin en barbar biçimini yaşamış olan Somali kökenli genç kadın. Şimdi Fransa'da yaşayan ve fakat kadın sünnetinin her türüne savaş açmış bir psikoterapist. #Female Pleasure'de

kadının cinsel haz duygusunu yok etmeyi amaçlayan "kadın sünneti"-nin iki türünün olduğunu öğreniyoruz. Birinde kız çocukların klitorisi, genelde en hijyensiz şartlarda, en ilkel aletlerle kesiliyor. Diğerinde klitorisle birlikte vajina dudakları da bütünüyle kesiliyor ve sonra yara küçük bir delik bırakılarak dikiliyor. Bu ameliyatın genelde klanın kendileri de aynı barbarlığın kurbanı olmuş saygın kadınları tarafından gerçekleştiriliyor olması, bunun kadının cinselliğine yönelik patriyarkal toplumun bir saldırısı olduğu gerçeğini değiştirmiyor. #Female Pleasure'de, Leyla Hussein'i hem Somali'de kendi geldiği bölge köylerinde, hem Fransa'da, kadın sünnetinin yaygın olduğu bölgelerden gelen kadın ve genç erkeklerle tartışırken, aydınlatma çalışması yürütürken görüyoruz.

● Rokudenashiko, genç bir Japon kadın sanatçı. Kadını cinsel obje olarak gören, onun kendine ait cinselliğini yok sayan erkek porno endüstrisini kendine özgü yöntemleri ile teşhir eden bir aktivist. Yaptıkları erkek egemen toplumu provoke ediyor, erkek egemen hukuk kurumlarını harekete geçiriyor. Yaptığı ne? Kendi cinsel organının kalıbını çıkarıyor. Bunu üç boyutlu baskı makinesi ile çeşitli büyüklükte değişik formlarda –resim, rölyef vb– sanat eserlerine dönüştürüp, sergiliyor. Kendi vajinasının bir plastik kopyası ile kaplanmış bir sandalda göl gezintisi yapıyor vs. Tabii derhal erkek hukuk devreye giriyor: Rokudenashiko, sanat adına pornografi yapmaktadır! Dava üzerine dava açılıyor! Bu arada onu kendine karşı "pornografi" yaptığı gerekçesiyle dava eden erkek egemen toplumun porno mağazalarında gezerken görüyoruz. Yok yok bu mağazalarda! Rokudenashiko'ya "pornografi" davası açan Japon toplumunda penisin "doğurganlık" sembolü olduğunu; Shinto dininin Doğurganlık Bayramı'nda milyonlarca Japon'un ellerinde penis biçimli dondurmaları, devasa penis figürleri peşinde bayram geçidi yaptıklarını öğreniyoruz! Davanın sonucu mu? Para cezası ile kurtuluyor! Sonunda suçlu yani. Öyle ya, kadının cinselliği erkeklere ait bu toplumda!

● Doris Wagner 17 yaşında

inançlı bir Katolik olarak, kendini tanrıya adamak için bir manastıra giren, 11 yıl bu manastırda değişik papazların cinsel saldırılarının –tanrı aşkına tabii!– hedefi olan genç bir Avusturyalı kadın. 2011 yılında nihayet manastırı terk eden Doris Wagner sonraki üç yılını kendisine "kabahat"in kendisinde olmadığını anlatan psikolojik tedavilerle geçiriyor. Ve nihayet 2014'de yazdığı bir kitapla öyküsünü anlatabiliyor. Katolik kadın cinselliği düşmanlığının kurbanlarından, Katolik din adamlarının ırz düşmanlığının kurbanlarından yalnızca biri o. Ama bir noktada isyan etmeyi, suskunluk zincirini kırmayı başarabilenlerden biri.

● Vithika Yadav, evliliklerin büyük çoğunluğunun hâlâ görücü usulü yapıldığı, kadının erkeğin kölesi olma durumunun hala en yoğun yaşandığı ülkelerden birinde, Hindistan'da yaşayan bir genç kadın. Onu da ailesi görücü usulü evermek istiyor. İsyan ediyor bu duruma Yadav. İnsanın kendi cinselliğini nasıl yaşayacağına kendisinin karar verme hakkının bir insan hakkı olduğunu savunan; ancak bu temelde eşit, özgür bir ilişki yaşanabileceğini savunan bir aktivist oluyor. Kadının bir doğum makinesi olmaktan çıkıp, cinselliği haz alarak yaşayabilmesi için doğum kontrolü konusunda var olan bilgisizliğe savaş açan, cinsellik konusunda aydınlatma kampanyaları yürüten bir sivil toplum örgütünün kurucusu ve yöneticisi. "#Female Pleasure'de onu izlerken, aynı zamanda 1,3 milyar insanın yaşadığı Hindistan'da kadın cinselliğinin nasıl bir toplumsal tabu olduğunu da görüyoruz.

On binlerce yıllık bir erkek egemenliği surları duruyor bu genç kadınların karşısında!

Fakat o surlarda bu genç kadınlar gibi kadınların mücadeleleriyle bugüne dek onlarca delik açıldı.

Surların bütünüyle yıkılması kolay olmayacak. Fakat er geç yıkılacak onlar.

"#Female Pleasure o duvarlara yönelmiş bir kurşun, herkesin – bu arada öğrenme niyeti olan erkeklerin de– çok şey öğrenebilecekleri, aslında çok önemli, ciddi, aslında keder verici bir konuyu, gülerek anlatan, cesaret veren bir belgesel.

Hitchcock'a selamlarla

Todos lo saben

(İspanya/Fransa/İtalya 2018)
132 dak.
(Herkesin bildiği)

Yönetmen& Senaryo:
Asghar Farhadi
Kamera: José Luis Alcaine
Kurgu: Hayedeh Safiyari
Oyuncular: Penélope Cruz, Javier Bardem, Ricardo Darín, Eduard Fernández, Bárbara Lennie, Inma Cuesta, Elvira Mínguez, Carla Campra, Sara Sálamo, Roger Casamajor, Ángel Egido, vd.

Asghar Farhadi'nin yeni filmi "Todos lo saben" bu yılki Cannes Film Festivali'nin açılış filmi idi. Film bir İspanya'nın bir köyünde bir düğün için köyün önemli iki ailesinin hemen bütün fertlerini ve bir dizi köy sakinini bir araya getiriyor. Ve yüzeyde gayet barış içinde yaşayan topluluğun bu barışçı, mutlu görünüşünün altında nasıl bir yalan yığını yattığını gösteriyor.

Farhadi bunu hitchockvari, bir dizi sahnesinde Hitchcock filmlerine doğrudan göndermeler yapan psiko-gerilim tarzı bir filmle yapıyor.

Film, filmin baş kadın karakteri Laura'nın (Penélope Cruz), bluğ çağındaki kızı ile birlikte ablasının kızının düğüne katılmak için gelmesiyle başlıyor. Laura 16-17 yıl önce eşi Alejandro (Ricardo Darín) ile birlikte Arjantin'e göçmüştür. Eşi orda iyi bir iş sahibidir. Ve işinin çokluğu nedeniyle düğüne gelememiştir.

Filmin baş erkek karakteri Paco (Javier Bardem)ile, o Laura'nın gençlik aşkıdır, filmin hemen başında tanışıyoruz. Köyde öğretmenlik yapan bir eşi vardır. Ve köydeki üzüm bağlarının ve şarap imalathanesinin sahibidir.

Laura'nın babası için Paco onun elindeki bağları ucuza kapatmış olan bir hırsızıdır aslında.

Laura'nın kızı, deli dolu özgür bir kızdır. Filmin neşeli düğün hazırlıkları ve kimi küçük yalanlarla ve karşılıklı iğnelemeler ile dolu filmin ilk yarım saati ertesinde ortadan kaybolur. Kız kaçırılmıştır. Kaçıranlar serbest bırakmak için yüklü bir para istemektedir.

Bu andan itibaren filmin gelişmesi içinde hiçbir şeyin göründüğü gibi olmadığı, anlatılanların bir çoğunun yalan olduğu yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlar.

Aslında kaçırılma haberi üzerine Arjantin'den apar topar gelen baba da dâhil herkesin, kızın kaçırılmasında dahli olabilir; herkes bir türlü bu suçun ortağı olabilir.

Kızın kaçırılmış olması, gerçeklerin ortaya çıkması için bir katalizördür yalnızca.

Aslında herkesin bildiği ve fakat bilmiyormuş gibi yaptığı gerçeklerin bir soğanın katları gibi birer birer soyularak ortaya çıkarıldığı bir öykü anlatılan.

Farhadi insan psikolojisini iyi bilen, iyi bir öykü anlatıcısı ve iyi bir sinemacı.

2 saati aşkın sürenin nasıl geçtiğini, ekibin de çok iyi oyunu sayesinde, anlamıyorsunuz.

Kaçırmayın.

Coen kardeşler ve Tarantino'ya selamlarla

Bad Times at the El Royale

(ABD 2018) 141dak.

Yönetmen & Senaryo: Drew Goddard
Görüntü Yönetmeni: Seamus McGarvey
Müzik: Michael Giacchino
Kurgu: Michael Giacchino
Oyuncular: Jeff Bridges, Cynthia Erivo,Dakota Johnson, Jon Hamm, Cailee Spaeny,Lewis Pulman, Chris Hemsworth, vd.

Yıl 1960. Yağmurlu bir gece. Bir otel/motel odası. Dışarıda yanıp sönen ışıklı bir reklam. "The El Royale". Bir adam odanın içindeki mobilyaları itip, tahta döşemeyi kaldırıp, bir çantayı döşeme altına yerleştirip odayı eski haline getiriyor. Tedirgin bir hâlde beklemeye başlıyor. Bir süre sonra kapı çalınıyor. Adam kapıyı açıyor. Karşısında duran, tanıdığı belli olan kişi elindeki büyük kalibre silahla onu vuruyor.

● 1970. Güneşli bir gün sabahı. Amerika'nın Kaliforniya ve Nevada eyaletleri sınırında bulunan, sınırın tam ortasından ikiye böldüğü tek katlı bir lüks otel: "The El Royale". İsmi gibi şaşaalı günler geçirdiği belli bir yapı. Fakat o günler geride kalmış. Otel önündeki park yerinde in cin top oynuyor. Lobi'de kimse yok. Arka arkaya beş müşteri geliyor lobiye:

● İrlanda kökenli yaşlı bir Katolik papaz, Donald O' Kelly (Jeff Bridges).

● Arabasının bagajında kocaman döşekler taşıyan gizemli bir genç siyah kadın, Darlene Sweet (Cynthia Erivo).

*Emily Summerspring isimli gizemli bir genç beyaz kadın (Dakota Johnson). Onun arabasında uyuyan bir başka genç kadın. Emily'nin kardeşi Rose. (Cailee Spaeny)

*Bir ev eşyaları satış temsilcisi Dwight Broadbeck (Jon Hamm)

Her biri lobiye geldiklerinde resepsiyon masası üzerindeki zile uzun uzun basıyor ve bir otel yetkilisinin gelmesi için bekleme zamanını zararsız konuşmalarla geçiriyorlar. Herkes aslında birbirinden tedirgin, kendi hakkında mümkün olduğunca az bilgi verip, diğerlerinin kim olduğunu anlamaya çalışıyor.

Sonra resepsiyon masasının ardındaki kapı açılıyor. İçeriye tedirgin genç otel görevlisi, Miles Miller (Lewis Pulman) giriyor. Misafirleri beklettiği için özür dileyerek, otel hakkında, kurulmuş bir makine gibi bilgi vermeye başlıyor: The El Royale Kaliforniya/Nevada sınırındaki ilginç konumuyla ünlü bir oteldir. Birçok ünlü bu otelde ikamet etmiştir. Devasa lobisiyle geçmişte büyük konferanslara, toplantılara, eğlencelere mekân olmuştur. Otelin iki değişik eyalette bulunan iki kanadı, her iki

kanatta 8 odası vardır. Ne yazık ki anda bir kanat kullanıma kapalıdır. Ancak Nevada eyaletinden oda kiralamak mümkündür, fiyatlar şöyledir vs.

Ev eşyaları satıcısı için kalacağı oda baştan bellidir. Fiyatı ne olursa olsun "En geniş, jakuzili suit," balayı dairesi". 1 Numaralı oda!

Siyahi genç kadın için hangi oda olduğu fark etmez, fakat diğerleri ile komşu olmaması, arada bir boş oda olması tercihidir. Onu 4 numaralı odaya yerleştirir Miles Miller.

Papaz O' Kelly için 4 ya da 5, bu iki odadan biri tercih edilen odalardır. 4 verilmiş olduğu için 5 No'lu odaya yerleşir.

Bayan Summerspring için hangi oda olduğu fark etmez. Yeter ki kimse onu yanındakini rahatsız etmesin. 7 Numaralı odaya yerleşirler.

●●●

Sonrası gerek otelin gerekse otel sakinlerinin görünen hâlleri ile gerçekliğin bir olmadığını öğrendiğimiz, yer yer yanlış anlamalara da dayalı şiddet dolu bir olaylar zinciridir.

Bu olaylar zinciri her biri kendi başına bir film olacak değişik öyküleri ve bunlara uygun film tarzlarının bir polisiye film içinde harmanlıyor:

Bir gangster öyküsü (gangster filmi), kız kardeşini eline düştüğü bir tekkenin elinden kurtarmak için mücadele eden bir genç kadın öyküsü (aile dramı filmi), bir müzikal starı olma fırsatını, vücudunu kariyer için satmadığı için "kaçıran", gerçek bir müzisyen kadın öyküsü (müzikal dram filmi), bir politik entrika öyküsü (politik polisiye), katıldığı Vietnam savaşının manyaklaştırdığı, huzuru morfin ve katolisizmde arayan bir genç adamın öyküsü (savaş dram filmi).

Aslında gerçek adının O'Kelly değil Dainel Flynn olduğunu öğrendiğimiz Alzheimer başlangıcındaki bir eski gangster ile şarkıcı kızın öyküsü (Dram).

Sonunda zaten, bu iki karakter dışında, filmin bütün karakterleri, ki bunlara son bölümde bir hippi tekkesinin şefi Billy Lee (Chris Hemsworth) ve onlarca üyesi de katılıyor, birbirlerini vurarak ölüyor!

Böyle çılgın bir film Bad Times at the El Royale.

Coen kardeşler ve Tarantino yan yana gelseler ve şöyle ortak keyifli bir film yapalım deseler ortaya herhalde böyle bir film çıkardı.

Bir insanın aşağılanma ve eziyete dayanma sınırı

Dogman

(İtalya 2018) 102 dak.

Yönetmen: Matteo Garrone
Senaryo: Ugo Chiti, Matteo Garrone, Massimo Gaudioso

Oyuncular: Marcello Fonte, Edoardo Pesce, Alida Baldari Calabria, Nunzia Schiano, Adamo Dionisi, Francesco Acquaroli vd.

Roma'nın kafalardaki o turistik kent resminden çok uzaklarda bir yoksul semti. Kırık dökük apartmanlar. Ortasında içi susuz bir havuz ve eski mi eski bir atlıkarınca bulunan kocaman, yağmurlu havada çamur deryası hâline gelen bir meydan. Etrafı çevrili bir küçük halı saha. Meydana bakan bir apartmanın alt katında yan yana dükkânlar.

Bu dükkânların biri bir köpek berber salonu. Marcelo (Marcello Fonte) bu dükkânın sahibi, işleticisi, her şeyi. Hep hüzünlü gülen bir yüzü var. Çevredeki insanlarla iyi geçinmek isteyen, komşuları

ile iş sonrası futbol oynayan, herkese yardımcı olmaya çalışan bir insan. Yalnız. Eşinden ayrılmış. 10-12 yaşlarında çok sevdiği bir kızı var. Alida (Alida Baldari). Her fırsatını bulduğunda onunla dalış yapmak için denize açılıyorlar. Kızının isteği ve Marcello'nun hayali günün birinde Kızıldeniz'de dalmak. Çocuğun ve annesinin nafakası, kira, borçlar vs. fakat birikime izin vermiyor. Günler köpek tıraşı ile, ona geçici olarak bırakılan köpeklere bakmakla, komşuların köpeklerini gezintiye çıkarmakla akıp gidiyor. Köpekleri seviyor. Onlara insan muamelesi yapıyor. Yaptığı iş ve dükkânının ismi üzerinden komşuları onu "Dogman" olarak adlandırıyor. İyi insan olarak adlandırılmasının önündeki tek engel, ek iş olarak aslında parayı denkleştirmek için yaptığı uyuşturucu satıcılığı. Küçük satıcı. Her ne kadar yalnızca yetişkin ne yaptığını bilenlere satsa da, dükkânı aynı zamanda bir küçük depo.

Müşterilerinden biri bölgenin belalısı, hırsız, kokainci ve herkesi kaba kuvvetle ezen, boksör eskisi Simoncino (Edoardo Pesce). Marcello onunla arayı bozmamak için, onun hedefi hâline gelmemek için ona yaltaklanıyor. Onun dediklerini yapıyor. Zorlama ile, onun bir hırsızlık turunda şoförlük, erketelik yapıyor. Bir uyuşturucu krizinde onun bir cinayetine tanık oluyor. Simoncine, Marcello'yu zorlayarak onun dükkânından yan dükkâna girerek onun komşusunu soyuyor. Marcello, polisle işbirliği yapmayı ret edip, bu soygunun Simoncino tarafından yapıldığını söyleme-

yerek, onun yerine hapse giriyor. Bütün komşular Marcello'yu hain, hırsız ilan edip bütünüyle dışlıyorlar. Yalnızca kızı ve kızının annesi Marcello'yu yalnız bırakmıyor. Cezası bitip çıktıktan sonra, Simoncino'dan yaşayabilmesi, bir başka yerde yeni bir hayat kurabilmesi için "payı"nı ödemesini istediğinde aldığı cevap, yine aşağılanma, hakaret ve dayak oluyor.

Buralarda artık bu insanlık dışı tavırlara Marcello'nun daha ne kadar dayanacağı sorusu dayatıyor kendini. Bir insanın ezilmeye, hakarete, haksızlığa şiddet görmeye dayanma sınırı nedir?

Bu sorunun cevabını, dayanılmaz şiddet sahneleri içeren –fakat bunlar şiddeti estetize eden, ya da hiç gereksiz olduğu hâlde filmin içine yerleştirilen sahneler değil, işlevsel– bir finalde görüyoruz.

Marcello aslında bütün mahallelinin, hatta polisin bile yaka silktiği, herkesin "kurtulmak için" birileri tarafından öldürülmesini beklediği, özlediği bir yerel tiranı, öldürmeyi beceriyor. Bir kurtuluş, bir özgürleşme bu onun için. Aslında bu edimi için teşekkür, takdir bekliyor kendini dışlamış olan komşularından.

Fakat onlar sanki dogman yokmuş, hiçbir şey olmamış gibi davranıyorlar.

Dogman, insan insanın kurdudur deyiminin filmi.

Film, anlatılan öyküye uygun, gri, karanlık renklerin egemen olduğu, insanlık konusunda fazla umutvar olmayan bir film.

Aslında umut var tabii. Bu insanları yaratan ortamı değiştirmek gerek.

Dogman film dili olarak çok iyi, çarpıcı, etkileyici, düşündürücü bir film.

Bir insan için küçük bir adım

First Man

(ABD 2018) 142 dak.

Yönetmen: Damien Chazelle
Senaryo: Nicole Perlman, Josh Singer
Müzik: Justin Hurwitz
Görüntü yönetmeni: Linus Sandgren
Kurgu: Tom Cross
Oyuncular: Ryan Gosling,Claire Foy, Lukas Haas, Corey Stoll, Pablo Schreiber, Jon Bernthal, Jason Clarke, Kyle Chandler, Patrick Fugit, Shea Whigham, vd.

Damien Chazelle "First Man" isimli filminde, James R. Hansen'in yazdığı "Neil A. Armstrong'un Hayatı" adlı biyografiden yola çıkarak aya ilk ayak basan insanın öyküsünü anlatıyor.

Film 1961'de aya seyahat hazırlıkları içinde yapılan test uçuşlarından birinde Neil Armstrong'un (Ryan Gosling) teknik bir arıza nedeniyle neredeyse öldüğü bir sahne ile başlıyor. Küçücük bir kabin içinde, korkunç bir gürültü, bütün alarm lambalarının yanıp söndüğü, yer kontrol merkezinden kulaklığa cızırtılı anlaşılmaz mesajların geldiği, kontrolden çıkmış olan uçağı yönlendirmek için el atılan levyelerin hiçbir şeyi değiştirmediği, hayat ölüm arasındaki ipince çizgide son anda önemli ölçüde tesadüf, fakat aynı zamanda büyük bir soğukkanlılık, kararlılık, bilgi ve sezgiye dayalı kurtuluş.

Damien Chazelle'in First man'de anlattığı aya seyahatten çok, ki bu tabii çok önemli bir parçası öyküsünün, bu seyahati gerçekleştiren insanlar, onlar içinde de aya ilk ayak basan insan olan Neil Armstrong'un öyküsü. Bu öykünün içinde küçük kızını onulmaz bir hastalıkla yitiren bir babanın ve ailenin dramı var. Bu öykünün içinde daha büyük dava için –ABD'nin aya seyahat projesinde SSCB'yi geçmesi!– neredeyse dağılma noktasına gelen bir evlilik var. Çok sevdiği eşinin her test uçuşunda eve dönüp dönmeyeceği konusunda endişe duyan bir eş, Janet Armstrong (Janet Armstrong) var. Bu öykünün içinde kazalarda yitirilen pilot arkadaşlar var. Ay seyahati öncesinde Neil Armstrong'u oğullarına gerçek tehlikeyi anlatmaya zorlayan bir anne var. Oğullarına eve dönmeme –ölüm– ihtimalinin, dönme kadar olduğunu açıklama zorunda olan bir baba var. vs.

Filmin önemli bir bölümü seyahatin kendisi. Bu bölümler kuşkusuz sinema tarihinde yerini alacak bölümler. Seyirci adeta astronotlarla birlikte o daracık kapsülün içine giriyor. Onlarla birlikte korkunç gürültüler altında füzenin ateşlenişini, göğe yükselişini, atmosfer basıncını yaşıyor. Onlarla birlikte yaşıyor roketin birinci bölümünün ayrılıp, uzay çöpüne katılışını. Onlarla birlikte rahatlıyor atmosferden çıkıldığında. Sonra büyük bir sessizlik. Uçsuz bucaksız atmosfer. Onlarla birlikte hayretle ve hayranlıkla dünyayı görüyor küçücük kapsül penceresinden. Sonra merkezle haberleşmeler, rutin. Aya yaklaşma. Ayın çekim alanında bir yörüngeye yerleşme. Ay modülüne geçiş. Ay modülünün uzay aracından ayrılışını. Aya başarılı iniş. Ve ilk adım.

Paralel kesimde nefesini tutmuş, olan biteni radyo ve TV yayını üzerinden izleyen dünya!

"Bir insan için küçük, insanlığın gelişmesi açısından büyük bir adım" atılan. Önceden planlanıp, düşünülmüş bin söz müdür bu? Yoksa o anda kendiliğinden söylenen bir söz mü? Her şey gibi provası yapılmış mıdır önceden?

Bilmiyoruz. Fakat filmde gördüğümüz Armstrong öyle aya ilk adımı attığımda ne söylerimin provasını yapacak bir karakter değil.

Chazelle, filmde bu ilk adımı ve sonraki birkaç gezintiyi gösteriyor, ABD için o dönemde çok önemli olan bayrak dikme işini göstermiyor. Çok kolaylıkla ABD milliyetçiliğini kabartmak için kullanılabilecek bu sahneyi kullanmamakla tavrını da belli ediyor aslında. Yapmak istediği ne bir belgesel ne de ABD'ye övgü. Anlattığı bir insan öyküsü!

Sonrası geri dönüş. Önce bir ay karantina.

First Man, usta işi bir film.

Tabii bu ustalık, daha en başından itibaren aya ayak basılmadığını, aya seyahatin bir yalan olduğunu, o dönem TV yayınlarının, aslında Hollywood stüdyolarında Stanley Kubrick tarafından çekilmiş bir film olduğunu iddia etmekten vaz geçmeyen komplo teorisyenleri açısından da kullanılabilecek malzeme sunuyor!

Bu yıl Oscar'larda birkaç dalda ödül alması şaşırtıcı olmaz.

6 Aralık 2018 ■

KARİKATÜR ■ K. ÖNTAŞ

"1983 yılının 6-7 Şubat tarihlerinde, Yılmaz Güney ve çevresindeki bir grup devrimci, Paris'te iki gün boyunca Kürdistan-Türkiye devriminin temel sorunlarını demokratik bir ortamda tartışırlar. Elinizdeki kitap o toplantının tutanağıdır. Toplantıya katılan devrimciler, daha önce Yılmaz Güney öncülüğünde yayınlanmış Güney, Yurtsever Devrimci Demokrat ve Demokrasi Bayrağı adlı dergilerdeki ve Ekim Birlik Yayınları'nın yayınladığı broşürlerdeki siyasi görüşleri esas alarak ve onları derinleştirerek bir örgüt platformunun hazırlanması görüşünde birleşirler.

Bu görevin üstesinden gelmek üzere bir Hazırlık Komitesi oluşturulur. Komite daha sonra kendini ve işleyişini tanımlayan "Hazırlık Komitesinin Görev, Sorumluluk ve Yetkileri Üzerine Bir Taslak Çalışması" başlıklı, dar çevrede dağıtılan bir metin yayınlar. Bildiğimiz kadarıyla bu belge otuz dört yıl aradan sonra ilk defa bu kitapta günışığına çıkmaktadır."

(Sunu'dan)

İSTEME ADRESLERI:

GÜNEY

Üç Aylık Kültür Sanat Edebiyat Dergisi
Asmalımescit Mah.
Terkoz Çıkmazı Sok.
Terkoz İşhanı No: 1/62
Beyoğlu - İstanbul

Tel.: 0212 - 25 111 91
www.guneykultursanat.org
guneydergisiistanbul@gmail.com

DÖNÜŞÜM YAYINLARI

Sultaniye Mahallesi
625 Sok No: 7/1
Esenyurt/İstanbul

Tel.: 0530 973 73 95
www.interyayinlari.com
info@interyayinlari.com
donusumyayinlari@gmail.com

"Asırlardır din üzerine çok şeyler söylendi, yazıldı. Hâlâ yazılıyor ve daha çok şeyler yazılacak. Biz bu araştırma ile din sorununu marksist açıdan irdelemeye çalışacağız. Sosyalizmin geçici yenilgisi, milliyetçilik ve dine yönelişi artırdı. Nerdeyse hayatın her alanında bu sorun ile yüz yüze kalmaktayız. Bir taraftan açlık, yoksulluk ve sefalet artarken, diğer taraftan bundan çıkış yolu olarak sömürü sistemleri insanların bu gerçek dünyanın nimetlerine duyduğu ihtiyacı başka hayali dünyalara havale etmektedir. Bu eylemlerinde elbirliği ile yoğun bir faaliyet yürütmektedirler. Amaç "büyük insanlığın" yoksulluk ve sefaletinin kendilerinin zenginliğinin kaynağı olduğu gerçeğinin üstünü örtmek, gizlemektir." (Önsözden...)

İsteme Adresi:

DÖNÜŞÜM YAYINLARI

Sultaniye Mahallesi, 625. Sokak, No: 7/1, Esenyurt/İstanbul
Tel.: 0530 973 73 95
www.interyayinlari.com/donusum-yayinlari
e-posta: donusumyayinlari@gmail.com

Taksim Ofis:
Asmalımescit Mah., Terkoz Çıkmazı Sok.,
Terkoz İşhanı No: 1/62, Beyoğlu - İstanbul
Tel.: 0212 - 25 111 91

***Banksy**, "Asker ve Kız", Betlehem-Filistin, Grafiti-Şablon-Sanatı*